FRANCISC MUNTEANU

Lenţa

88

BIBLIOTECA
PENTRU TOŢI

FRANCISC MUNTEANU

Lenţa

NUVELE ŞI POVESTIRI

961

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

PREFAȚĂ

Francisc Munteanu face parte din generația care a trăit cu intensitate, la vîrsta marii sensibilități, o perioadă istorică agitată, marcată de evenimente hotărîtoare. Copilăria săracă și tristă pe străzile sumbre ale periferiei unui oraș de provincie a crestat în conștiință amintiri dureroase, imagini infernale, proiectate pe decorul sordid al „străzii Semaforului". Mizerie cumplită, foame, șomaj, visuri sugrumate, lupta desperată pentru o bucată de pîine și pentru o bucată de acoperiș, renunțări și iar renunțări compun tabloul amar al acestei copilării chinuite de lipsuri, de nostalgii precoce, pe care scriitorul, îndatorat imaginilor ce l-au tulburat cîndva, a reconstituit-o mai tîrziu în schițele sale.

Apoi adolescența, care s-a consumat pe căile aspre și primejdioase ale războiului, sub semnul permanent al unei morți absurde, printre mine și gloanțe, urmărită și vînată de fascism ; drumuri fără întoarcere și fără finalitate, orizonturi închise și amenințătoare, din nou foame, mizerie și renunțări ; pași nesiguri pe marginea prăpastiei, revoltă înăbușită. Acest tablou va fi și el recompus, în multe dintre schițele și povestirile scriitorului, din imagini și întîmplări trăite.

În sfîrșit, eliberarea, cucerirea demnității umane, scuturarea spaimelor și umilințelor vor afla un ecou puternic în proza lui Francisc Munteanu.

Francisc Munteanu este nu numai reprezentantul unei generații care s-a format pe frontul bătăliei dintre cele două lumi, dar este și posesorul unei biografii neobișnuite, atît de încărcată de evenimente și imagini, încît ea însăși poate de-

veni (și a devenit) substanța epică a multor pagini de literatură.

Pare ciudat, dar Francisc Munteanu nu și-a făcut debutul cu o literatură autobiografică, așa cum era de așteptat, ci cu o nuvelă despre realitățile satului nou *(Lența)* și un roman despre industria socialistă *(În orașul de pe Mureș)*. Am trecut, după cum se vede peste schițele publicate împreună cu Titus Popovici care nu pot defini personalitatea nici unuia dintre cei doi scriitori.

Abia în 1957, o dată cu volumul de povestiri *Hotel Tristețe*, prozatorul a început să publice literatură inspirată din propria experiență de viață.

Francisc Munteanu s-a afirmat de la început ca un scriitor înzestrat cu un deosebit dar al observației, cu o certă capacitate de a crea personaje și situații memorabile, de a imprima dramatism și autenticitate narațiunii și, în același timp, s-a recomandat ca un autor fecund, stăpînit de pasiunea creației (între 1954 și 1958 a publicat trei romane : *În orașul de pe Mureș* — 1954, *Fericitul negustor* — 1957, *Statuile nu rîd niciodată* — 1957 ; trei nuvele ample : *Lența* — 1954, *Ciocîrlia* — 1955, *A venit un om* — 1956 ; două volume de schițe și povestiri : *Hotel Tristețe* — 1957, *Cerul începe la etajul III* — 1958, pentru ca apoi să se dedice aproape în exclusivitate scenariului cinematografic).

Francisc Munteanu are ambiția de a da piept cu problemele cele mai ascuțite ale vieții, fără a ocoli pe cele gingașe, în numele viziunii militante, active asupra misiunii de scriitor. În acest fel proza sa de amploare (romanele și nuvelele) este încărcată de probleme și conflicte care solicită atitudine și participare din partea cititorului. Încleștarea între nou și vechi are loc nu numai pe frontul luptei de clasă, între reprezentanții socialismului și cei ai categoriilor sociale reacționare, dar și în planul conștiinței personajelor, chemate să ia poziție față de realitățile noi, revoluționare. Lența și Goldis *(Lența)*, Mircea Rotaru și Isaia Ardeleanu *(În orașul de pe Mureș)*, Mihai Bochiș *(A venit un om)*, Horvath și Gherasim

(Statuile nu rîd niciodată) vor trece prin dezbateri interioare nu rareori dramatice, provocate de necesitatea reprimării acelor elemente din conştiinţă aparţinînd trecutului precum şi de cerinţa formării unei atitudini sociale şi etice noi, comuniste. Literatură combativă, polemică, proza lui Francisc Munteanu se constituie aproape de fiecare dată într-o replică severă, nimicitoare, dată vechiului, felului de viaţă şi de gîndire burghez. Deşi afectează obiectivitatea deplină, deşi aparent nu se amestecă în viaţa personajelor sale, scriitorul urmăreşte cu consecvenţă demascarea şi înfierarea duşmanilor socialismului, a mentalităţii şi comportărilor burgheze.

Există în lucrările sale o confruntare permanentă de forţe şi de valori etice, menită să înfăţişeze cu mijloacele artei asaltul victorios al noului în toate domeniile vieţii noastre.

*

Mircea Rotaru, eroul romanului *În oraşul de pe Mureş*, a fost crescut şi educat în spiritul valorilor morale burgheze, dar în compoziţia sufletească a acestui personaj intră un fond preţios, nepervertit, care-i conferă o mare receptivitate la tot ceea ce este nou, la tot ceea ce alimentează şi stimulează dragostea lui pentru creaţie, visurile lui romantice, aspiraţia lui către fericire.

Neobişnuit să lupte, înclinat să arboreze poza clasică de neînţeles şi nedreptăţit, eroul, trecînd prin împrejurări care îi reclamă dîrzenie şi siguranţă, rătăceşte derutat în lumea propriilor imagini — evident false — despre realitate, are momente de ezitare şi uneori, de scepticism, îşi minează idealurile şi năzuinţele prin tentativa unor tranzacţii morale periculoase. Prozatorul a reuşit să dea substanţă acestui conflict lăuntric, angajînd în dispută forţe puternice şi reprezentative. Contactul lui Mircea Rotaru cu colectivul de muncitori ai fabricii de strunguri, oameni cu o concepţie înaintată şi fermă despre viaţă, are o influenţă puternică asupra destinului său, asupra atitudinii sale sociale şi, s-o numim astfel,

filozofice, contribuind efectiv la transformarea eroului. Printr-o metamorfoză semnificativă trece și bătrînul inginer Isaia Ardeleanu din același roman, care renunță treptat la balastul apăsător al vechilor concepții, atras irezistibil de frumusețea și entuziasmul muncii de construcție a noii societăți.

Deși n-a izbutit să mențină întotdeauna linia caracterologică a personajelor, scăpate la un moment dat de sub controlul autorului (ceea ce s-a întîmplat și cu unele personaje pozitive, figuri înaintate de comuniști, ca Oniga sau Pavel Cuc), Francisc Munteanu a construit totuși chipuri autentice, complexe, care-și impun personalitatea artistică în ansamblul prozei noastre actuale.

Sensul combativ, polemic se va întări în romanul cu caracter de pamflet grav *Fericitul negustor*, care va întrerupe temporar epica de multiple conflicte sociale și morale pentru a face loc unei narațiuni axate pe mișcarea moral-psihologică a unui singur personaj. Scriitorul și-a intitulat romanul în ironie. Laurențiu Barna, eroul romanului, omul care năzuiește să facă negoț de idei și care, dintr-o inevitabilă eroare de ordin etic sau autoanalitic, ajunge negustorul propriei conștiințe, nu este nicidecum fericit. Laurențiu Barna se aventurează să facă negustorie într-o branșă foarte delicată, acea a ideilor, a principiilor și credințelor, și eșuează tragic, dovedindu-se inapt pentru o astfel de afacere, nu îndeajuns de tare, nu îndeajuns de hotărît și inteligent și, poate, nu îndeajuns de ticălos. Francisc Munteanu condamnă în figura acestui personaj micimea sufletească, egoismul atroce, oportunismul, descompunerea și dezumanizarea ca rezultate ale scufundării în mlaștina ideologiei și eticii burgheze.

Deși a înscris în creația lui un tip nou, interesant, de personaj literar, *Fericitul negustor* rămîne o carte nedesăvîrșită din cauza realizării nesatisfăcătoare a celorlalte personaje (mai ales a personajelor pozitive) care abia se disting în țesătura acțiunii.

Conflictul între lumea nouă, socialistă, și burghezie, cu întregul ei aparat organizatoric, administrativ, capătă un ca-

racter deosebit de pregnant în ultimul roman al lui Francisc Munteanu, care e şi cel mai bun dintre romanele sale, *Statuile nu rîd niciodată*. Acţiunea cărţii cuprinde o perioadă importantă din lupta clasei muncitoare împotriva fascismului, împotriva uneltirii patronilor şi a slugilor lor. Scriitorul revine aici la formula romanului cu multe personaje şi planuri de acţiune, afirmîndu-şi din plin capacitatea de a construi amplu şi divers, prin desfăşurarea unei multitudini de fire epice şi alimentarea aproape permanentă a tensiunii dramatice.

În centrul romanului se află figura luminoasă a muncitorului comunist Horvath, ostaş de rînd al partidului. Lupta lui Horvath are simplitatea măreaţă şi eroică a întregii sale vieţi închinate cauzei partidului. Horvath nu e un erou ideal (în activitatea sa comite şi greşeli pe care le va plăti scump), ci unul dintre cei mulţi care alcătuiesc marea armată a comuniştilor, înfăţişat de prozator ca un personaj complex, ca un comunist care învaţă din greşeli, întărindu-se, desăvîrşindu-se. Francisc Munteanu a reuşit să contureze în acest roman o vastă şi variată galerie de tipuri, reprezentînd categorii sociale şi morale distincte : baronul Wollman, trădătorii Albu şi Bărbuţ, Walter, valetul baronului, Molnar, Simon, tînărul comunist Gherasim etc. a căror înfruntare generează conflicte de o mare intensitate şi vigoare.

Aceste conflicte sînt conduse cu o mînă sigură pe direcţiile fireşti, conform sensului istoric şi logicii interioare a personajelor. E drept că prozatorul face uneori exces de literaturizare, uzînd în această direcţie de şabloane perimate, care ştirbesc pe alocuri autenticitatea personajelor şi atmosferei, dar în ansamblul său, romanul se caracterizează printr-un adevăr riguros al faptelor şi eroilor, printr-o concentrare strictă a substanţei epice. *Statuile nu rîd niciodată* marchează astfel un moment însemnat în evoluţia prozei lui Francisc Munteanu.

*

Povestirile, nuvelele şi schiţele din volumul de faţă, publicate în diverse perioade ale activităţii scriitorului, ar putea fi grupate în trei categorii fundamentale: amintirile din copilărie, povestirile autobiografice de război şi, în sfîrşit, nuvelele şi schiţele pe teme ale actualităţii socialiste. (Evident, distribuirea propusă este imperfectă şi incompletă, povestiri ca *Un plic cu piper*, *Ciocîrlia*, *Kilometrul 1314*, *Cerul începe la etajul III* etc. neputînd fi incluse cu exactitate vreuneia din categoriile amintite). Din proza cu caracter autobiografic a lui Francisc Munteanu — impresionantă prin autenticitatea ei directă — vom desprinde un amplu tablou, lucrat în alb, negru şi cenuşiu, de un realism aspru refăcînd atmosfera anilor întunecaţi care au generat trista experienţă de viaţă a viitorului scriitor.

Strada Semaforului — sumbru decor al mizeriei cotidiene — se înşiră, săracă, la marginea oraşului, cu un singur rînd de case, mărginită de o clădire pătrată cu aspect de cazarmă, care urma să se numească „Hotel Tri[illegible]t", dar care, printr-un fantastic capriciu al naturii, se va numi „Hotel Trist" (ploaia spălase litera *e* de pe firmă). De la acest hotel căruia oamenii, obişnuiţi să-şi răsfrîngă stările de spirit în ceea ce îi înconjoară, i-au spus „Hotel Tristeţe", începe istoria străzii Semaforului, într-un fel şi istoria copilăriei de coşmar pe care o evocă scriitorul. Pe această stradă, un tinichigiu şomer îşi omoară nevasta şi apoi se sinucide, pentru a da posibilitate copiilor săi, ameninţaţi de moartea prin foame, să intre la un azil pentru copii orfani *(Strada Semaforului)*. Scriitorul relatează toate aceste întîmplări, profund tragice, cu un calm specific reportericesc, vădit preocupat să nu tulbure cu cine ştie ce intervenţie patetică, nelalocul ei, dramatismul faptului brut. Comentariul scriitorului, minim, este expus cu un aer neutral. După ce relatează moartea tinichigiului Jurj şi a nevestei acestuia, prozatorul adaugă „de la el" o simplă propoziţie, prin care formulează timid ipoteza: „*Probabil a vrut să dea copiilor calitatea de orfani*".

Sărăcia este generală. Strada Semaforului e un colţ al nevoiaşilor, al şomerilor, al flămînzilor. *„Aici* — notează undeva Francisc Munteanu — *ca de altfel toţi care locuiau pe această stradă, o duceam foarte prost."* De aceea, pentru a-şi ajuta familia, copilul este nevoit să se „angajeze" ca însoţitor al unui cerşetor orb şi să parcurgă, în această calitate, experienţa umilitoare a celei dintîi „concedieri" *(Prima concediere).*

„N-am mîncat de două zile." Simplu, cu emoţia pe care numai faptul autentic, trăit, ţi-o dă, Francisc Munteanu introduce una dintre cele mai reuşite povestiri ale sale din acest ciclu, *Hoţul.* Tatăl se decide să facă ceea ce n-a mai făcut niciodată — să fure mîncare pentru a-şi hrăni familia. Copilul asistă zguduit la această nouă umilinţă şi între cei doi se ivesc raporturi imposibile, copilul, neputincios, dorind să-şi ajute tatăl să depăşească ruşinea acestui act, iar tatăl nemaiîndrăznind din acest moment să-şi privească fiul în ochi. Prozatorul condámnă tacit cruzimea unei vieţi strîmb alcătuite, care întunecă şi falsifică raporturile cele mai intime dintre oameni, ridicînd bariere lăuntrice insuportabile.

În acelaşi peisaj mohorît al copilăriei se încadrează şi imaginea flaşnetarului batjocorit de nişte cheflii şi apoi de copiii de pe strada Semaforului, victimă a meschinăriei şi disprețului faţă de om. Ajuns la maturitate, povestitorul îşi verifică sever atitudinea şi dintr-o pornire de remuşcare, adoptînd o poză sentimentală (care, în paranteză fie spus, nu se potriveşte modului sec de a se exprima caracteristic lui Francisc Munteanu), îi cere iertare flaşnetarului nedreptăţit cîndva *(Flaşnetarul).*

Copilăria şi-a creat imagini de multe ori false asupra lumii din jur, imagini care, mai tîrziu, confruntate lucid cu realitatea, sînt necruţător denunţate. Demistificarea aceasta are ceva dureros, căci presupune nu o dată căinţa (ca în cazul flaşnetarului) sau constatarea amară că idolii veneraţi ai copilăriei de multe ori nu şi-au meritat preţuirea (ca în cazul lui nenea Matei). Reevaluarea din perspectiva maturităţii clarvăzătoare

descoperă în nenea Matei, — fratele bogat al tatei, iubit pentru că avea o ținută distinsă (cu totul altceva decît puteai întîlni pe strada Semaforului), fuma țigări aromate și aducea copiilor cîteva bomboane — un om fals, desfigurat sufletește de conștiința propriei poziții sociale, interesat și lacom de bani, animat de caracteristicul dispreț pentru „ruda săracă" *(Nenea Matei)*. Procedeul folosit în această povestire este în spiritul prozatorului ; acesta te lasă, o vreme, să crezi în personaj, așa cum a crezut și el, să te înșeli o dată cu el, cu povestitorul, pentru ca apoi, brusc, parcă în trecere, să-ți sugereze adevărul, alimentat succesiv de elemente care îl întăresc, pentru a te conduce la sfîrșit, în fața unei imagini complet răsturnate.

Adunîndu-și amintirile, Francisc Munteanu recurge destul de rar la linia caricaturală, bazat pe principiul că expunerea sobră, aparent neangajantă are virtuți epice mai sigure și mai convingătoare. Rememorîndu-și însă figura învățătorului Justin Popescu-Nababu *(Un păcat de șase [illegible] ne)*, scriitorul nu s-a putut sustrage unei tradiții bine fixate în această direcție (pornind de la Caragiale și Delavrancea) și și-a schițat personajul cu linii îngroșate, de caricatură. Popescu-Nababu apare astfel într-o lumină satirică, înfățișat ca un zbir obtuz și ignorant, slujind orbește criteriul categoriei sociale (în genul faimosului Marius Chicoș Rostogan) și exploatînd cu rîvnă (ca domnul Vucea) forța de muncă a școlarilor.

Din cîteva elemente de atmosferă, cîteva întîmplări semnificative și nelipsitele ticuri verbale, Francisc Munteanu reconstituie chipul învățătorului Nababu, nou candidat la un loc din vasta galerie a învățătorilor mărginiți și veroși, cărora proza noastră realistă le-a acordat o atenție aparte.

Tabloul copilăriei umilite e completat cu o serie de povestiri, neincluse în volumul de față, și care dezvăluie alte aspecte dramatice ale unei existențe prematur măcinate de lipsuri și suferințe *(Casa de corecție, Cu steaua* etc.). În toate aceste povestiri, Francisc Munteanu a adoptat ca procedeu

general notaţia simplă, însemnarea, fără grija pentru compoziţie şi imagine, evitînd figurile de stil, preocupat în aparenţă exclusiv de ceea ce spune şi nu de modul expunerii.

*

Cu proza care evocă perioada războiului, scriitorul îşi schimbă într-o anumită măsură modalitatea epică, muncind atent asupra compoziţiei, axîndu-şi acţiunea şi personajele pe coordonate precise, uneori pe o idee-simbol, ceea ce dă impresia de lucru finisat, de rotunjime şi simetrie. Povestitorul e, aici, *conştient* că face literatură. Firește, prozatorul va rămîne şi acum fidel principiului general de transmitere a unei experienţe de viaţă cu maximum de autenticitate, lăsînd să „vorbească" faptele.

Iată aşadar tabloul adolescenţei profilate pe pînza de fum şi sînge a războiului, care a suprapus vechilor imagini, imagini noi, de o violenţă atroce, retezînd continuitatea calmă a experienţei şi prilejuind confruntări decisive. Eroul îşi consumă adolescenţa în condiţiile faptelor şi responsabilităţilor mature ; visul romantic a fost înlocuit prin aventura trăită la temperaturi mari. Nu e timp pentru durere, pentru spaimă, pentru milă. Oameni mor sub ochii altora, iar aceştia din urmă asistă la fenomenul morţii neputincioşi, aproape goliţi de sentimente sau incapabili să şi le exteriorizeze. Se degajă din aceste povestiri o ură adîncă, masivă, împotriva războiului şi a fascismului vinovat. Condamnarea bestialităţii fasciste o rostesc — cu un patetism conţinut şi reţinut — faptele relevate, fiecare în parte constituindu-se în act de acuzare.

Duşan, din schiţa cu acelaşi nume, este împuşcat de soldaţii hitlerişti de pe şlep.

Ascultînd la radio ştirea cu privire la capitularea lui Horty, tînărul prizonier sîrb îi dezarmase pe hitleriştii care însoţeau transportul pe Dunăre. Cînd se transmite însă preluarea puterii de către Szalasi, Duşan îi eliberează pe soldaţii fascişti

şi le înapoiază armele, într-un gest de naivă bunăcredinţă. O dată repuşi în „drepturi", hitleriştii văd în Duşan un inamic primejdios, şi-l suprimă pe loc. În alt plan al schiţei se arată cum povestitorul, căutînd să afle în Belgrad veşti despre familia lui Duşan, descoperă că părinţii acestuia fuseseră omorîţi cu prilejul unor bombardamente, iar sora sa, Nuşa, pierise eroic, ca partizană antifascistă. Destinul tragic al acestei familii, încheiat prin moartea lui Duşan, este caracteristic pentru soarta multor familii din ţările cotropite de naziști, şi el acuză necruţător ororile războiului.

Pe aceeaşi linie demascatoare se înscrie şi povestirea *Domnul David,* în care prozatorul urmăreşte, pe planuri interferente, viaţa unui pictor evreu, aruncat în ghetou şi apoi trimis în lagărul de exterminare de la Auschwitz. Acţiunea se împleteşte cu o tragică poveste de dragoste al cărei erou, pictorul David, apare şi aici ca victimă a legilor monstruoase ale societăţii burgheze. În această schiţă, Francisc Munteanu surprinde în cîteva trăsături sugestive atmosfera întunecată a ghetoului din Budapesta, în condiţiile intensificării prigoanei rasiale.

În povestirea *O felie de pîine,* scriitorul relatează cum, evadînd dintr-un tren unde fusese închis de hortişti, reuşeşte să scape de la moartea prin foame datorită feliei de pîine pe care i-o dă un rabin din Sighet şi care se dovedeşte, de fapt, o bucăţică de scîndură. Dramatismul povestirii este puternic subliniat de evenimentele prin care trece eroul, de încercările la care este supus. Ca şi în celelalte povestiri axate pe tema războiului, Francisc Munteanu foloseşte din plin elementul *surpriză,* neprevăzutul constituind un factor de dinamizare a naraţiunii.

În sfîrşit, povestirile mai mari, *Cerul începe la etajul III* şi *Kilometrul 1314,* completează tabloul familiar pentru narator, al războiului. Aici, mai mult decît în alte bucăţi, se simte intenţia lui Francisc Munteanu de „a face literatură", de a-şi organiza materialul brut conform unei idei compoziţionale de-

finite. Abandonîndu-şi *elementul propriu* — care, în cazul prozei autobiografice, echivalează cu transcrierea neorganizată a unor amintiri, aşa cum „s-au ivit" ele din rezervorul memoriei — scriitorul recurge la unele procedee care-l îndepărtează de principiul său director, autenticitatea maximă. *Surpriza* o constituie acum coincidenţele stranii — prea multe şi prea perfecte ca să poată da impresia veridicităţii, chiar dacă, să zicem, s-au petrecut în realitate — iar motivarea unor acţiuni se prezintă deficitară, tocmai pentru că autorul n-a urmărit în primul rînd selectarea logică a faptelor, *adevărul* lor, ci *senzaţionalul* acestora.

O scrisoare echivocă iscălită Linda, suscită gelozia soţiei povestitorului, oferindu-i, totodată, acestuia, un bun prilej pentru o dublă investigaţie: în trecutul apropiat şi într-un trecut mai îndepărtat. Vizitînd cu cîtva timp în urmă Bratislava, scriitorul se întîlneşte cu o studentă la filologie, care „tam nesam" — vorba autorului — intră în vorbă cu el şi apoi îl invită acasă la ea. Aici scriitorul află că fata care se numeşte Linda era fiica unui evreu evadat dintr-un transport cu direcţia Maidanek. Pe tatăl fetei, scriitorul îl cunoscuse în timpul războiului, în aceeaşi casă în care locuieşte acum Linda, şi fusese martor la uciderea lui. Dacă episodul evocînd asasinarea lui Hofmann este interesant şi impresionant, ca tot ceea ce a scris Francisc Munteanu despre perioada războiului, reţeaua confecţionată de scriitor pentru a ajunge la acest episod este supraîncărcată de elemente nu o dată nesemnificative, de coincidenţe bizare, greu explicabile, care dau senzaţia de artificial. Linda locuieşte acum exact în casa în care s-au întîmplat evenimentele tragice din 1943, exact la etajul III, care atunci fusese distrus de bombardament, povestitorul descoperă fotografia lui Hofmann exact în momentul în care fata, dezbrăcată, îl aştepta în pat, deturnîndu-se astfel întregul curs al acţiunii ş.a.m.d. Obsedat probabil de puţinătatea materialului faptic, sau, poate, decis să construiască ingenios, scriitorul s-a abandonat ispitelor unei compoziţii senzaţionale, cu multe cotituri şi treceri abrupte, împo-

vărîndu-şi astfel naraţiunea cu obscurităţi care-i deservesc mesajul.

Acelaşi lucru se petrece, mai puţin violent însă, cu povestirea *Kilometrul 1314.*

Numărul de telefon al unui scriitor bulgar, 13145, îi aminteşte povestitorului de o întîmplare petrecută pe Dunăre, în primăvara lui 1943, în dreptul kilometrului 1314. Dunărea e minată şi, ca să poată ieşi cu şlepul încărcat de proiectile din zona bombardamentelor, este necesară acţiunea de „greblare" pentru a face să explodeze minele de pe parcurs. Cîrmaciul şlepului (cel ce povesteşte întîmplarea) are de ales, pentru această misiune, între doi soldaţi rezervişti care se află pe şlep, amîndoi nepricepuţi în treburile marinăreşti, deci deopotrivă sortiţi să piară, ucişi de explozie. Alegerea e făcută pe criteriul numelui : rezervistul care se numeşte Gall este trimis să grebleze şi, bineînţeles, va fi omorît de explozie. Iată şi ce a determinat alegerea : numele Gall se leagă de o întîmplare din copilăria scriitorului, care-şi amintise că mama sa fusese crunt bătută de soţul ei din cauza unui anume Gall. O discuţie ulterioară lămureşte această întîmplare şi se pare că într-adevăr rezervistul trimis la moarte sigură era una şi aceeaşi persoană cu cel care provocase drama familială ce-l impresionase atît pe copil. Firește, am simplificat povestirea, rezumînd-o astfel, dar ceea ce urmărim să arătăm este o anume înclinaţie a scriitorului, manifestă şi aici, către acele potriviri ciudate, posibile desigur în viaţă, dar netipice în literatură. Deşi scriitor cu certe potenţe epice, Francisc Munteanu se lasă uneori înşelat de sclipirea efemeră a senzaţionalului facil, obţinut prin mijloace artificiale, care încarcă inutil fapte grăitoare, semnificative prin ele însele.

Valoarea acestor schiţe, indiferent de procedeele folosite, constă în capacitatea lor de a transmite sensul răsucit al unor existenţe umane mutilate sau suprimate de război, împotrivirea surdă dar vehementă a scriitorului faţă de ororile trăite, faţă de disprețul pentru viaţa şi demnitatea omului.

Proza numită „obiectivă", detașată de experiența autobiografică, ocupă un loc însemnat în scrierile lui Francisc Munteanu, fapt dovedit nu numai de romanele sale, dar și de o serie de nuvele sau povestiri, cum ar fi *Lența, Ciocîrlia, Ilie Teleagă, Un plic cu piper* etc. Aici scriitorul nu mai este preocupat de a evoca atmosfera, precum și situațiile deosebite care i-au impresionat sensibilitatea ; atenția sa e îndreptată spre construirea unor tipuri caracteristice pentru anumite categorii sociale, angrenate în conflicte care reclamă cu ascuțime precizarea atitudinii personajelor și rezolvarea unor probleme de ordin moral.

Vom trece peste *Ciocîrlia,* în care prozatorul a încercat — reușind numai în parte — să configureze destinul unei învățătoare de țară, Elena, în anii care au precedat războiul și, apoi, în timpul războiului, redînd aspirațiile spre emancipare ale eroinei, spre o lume mai frumoasă, dar nereușind să le dea un contur definit și menținînd astfel zone obscure, acțiuni și gesturi neexplicate prin logica lăuntrică a caracterelor. (Vom menționa însă ca o realizare categorică a povestirii figura învățătorului Valeriu Benoagă, exemplar tipic al meschinăriei și insuficienței așa-zisei intelectualități burgheze, mărginită, imorală și incapabilă de orice activitate cerebrală.)

Ne vom opri mai mult asupra nuvelei *Lența,* care constituie nu numai prima lucrare mai amplă a lui Francisc Munteanu dedicată actualității, dar și una dintre cele mai bune și mai trainice creații ale sale. Drama Lenței ar putea fi considerată o reluare a unei drame mai vechi — a Elenei din *Ciocîrlia* — căreia condițiile noi ale societății socialiste îi oferă însă o altă rezolvare, de data aceasta o rezolvare adevărată și deplină, în conformitate cu legile noi care guvernează destinele omenești. Premisele sînt într-un fel asemănătoare cu cele care stau la temelia *Ciocîrliei.* Lența, fata tînără și frumoasă, este silită de părinți să se mărite cu Mihai Goldiș — un om mult mai în vîrstă decît ea — pentru că acesta reprezintă o forță

în sat — e președintele gospodăriei colective. Goldiș își iubește realmente soția, dar dragostea lui se manifestă într-un fel umilitor și restrictiv, care îi provoacă repulsie Lenței : o copleșește cu daruri scumpe (pentru procurarea cărora fură din avutul colectivei), dar îi interzice să muncească alături de ceilalți colectiviști, pe motiv că e nevastă de președinte și trebuie să trăiască întocmai ca o cucoană. Atitudinea lui Goldiș seamănă mult cu atitudinea lui Vasile Benoagă față de Elena, relevînd concepția odioasă că femeia este un obiect asupra căruia bărbatul își exercită drepturile de proprietar absolut. Dar Lența, ca și Elena, nu poate suporta această condiție și sentimentul că e prizonieră, că o apasă gratiile unei colivii strîmte și ucigătoare îi trezește o revoltă profundă, nestăpînită.

Se dezlănțuie astfel, paralel cu ura față de Goldiș, dragostea ei mai veche pentru Gheorghe, prin care Lența aspiră să reintre în rîndul oamenilor, să poată munci, să se poată elibera de sub apăsarea unei căsnicii sufocante. Drama Lenței este drama femeii care năzuiește să fie liberă, să scuture aparența de obiect de lux, să acționeze în virtutea capacității ei creatoare, este, în alt plan, drama *Norei* lui Ibsen, care refuză să mai fie considerată o păpușă. Fără îndoială că acest conflict ar fi evoluat tragic în condițiile vechii societăți. Dar acum, de partea Lenței este însăși viața nouă, morala comunistă impermeabilă la compromisurile etice, la tranzacțiile respingătoare de tipul căsniciei Goldiș-Lența. Secretarul de partid Mitru Gherdan și întreaga colectivitate îi ajută Lenței să se elibereze ; dar nu numai Lenței, ci și lui Goldiș, care va înțelege imposibilitatea și incompatibilitatea unor astfel de raporturi.

Francisc Munteanu a proiectat aceste conflicte pe un puternic și agitat fundal social, în care „problema" Lența nu apare izolată, ci strîns legată de alte probleme care frămîntă satul actual. Atitudinea lui Goldiș (altminteri un gospodar priceput și interesat de soarta colectivei pe care o conduce), care fură banii colectiviștilor pentru a-i „asigura" Lenței o

viață cît mai „plăcută", cît mai boierească, nutrindu-și în acest fel precara sa concepție despre fericire, va fi demascată și condamnată de colectiviști. În urma evenimentelor petrecute, Goldiș își va modifica — e o necesitate implacabilă — concepția despre viață și atitudinea față de oameni.

Cu darul său recunoscut de a creiona atmosfera socială, scriitorul descrie frămîntările țăranilor legate de drumul nou pe care-l oferă existenței lor gospodăria colectivă, conflictele care iau naștere între exponenții noului mod de viață și cei care apără vechile poziții, amenințate de asaltul victorios al socialismului. Alături de figurile memorabile ale personajelor centrale — Lența, Goldiș, Gheorghe — sînt schițate în linii sigure figuri interesante ale unor comuniști ca Mitru Gherdan sau Bicașul.

Ceea ce caracterizează prin excelență această nuvelă este faptul că, într-o vreme cînd unii prozatori ofereau tribut unei viziuni schematice, rigide asupra satului nou, *Lența* aducea, în stilul propriu personalității scriitorului, prospețimea și vigoarea unor conflicte autentice între personaje vii, complexe, verificate de realitate.

*

Într-un interviu acordat în 1957 *Gazetei literare*, Francisc Munteanu își formula astfel preferințele în ceea ce privește proza: *„Sînt pentru romanul scurt... Romanul scurt îl înțeleg în sensul densității epice."* Această declarație implică și o autocaracterizare: Francisc Munteanu respectă acest principiu nu numai în romane, ci și în schițe sau nuvele. Pare tautologică afirmația că se poate scrie „scurt"... o schiță. Observația trebuie interpretată, așa cum preciza și Francisc Munteanu, nu numai ca o referință la concentrarea exterioară, ținînd de dimensiune, ci și la o condensare extremă a substanței epice, pînă la denudarea totală a faptului narat. Scriitorul uită sau, mai exact, se preface a uita că e scriitor, că slujește arta și povestește direct, alb, nestilizat, ca într-un dialog oarecare

cu un interlocutor oarecare, fără obsesia literaturizării. Francisc Munteanu are pasiunea faptului nud, povestit simplu, sobru, conştient că dacă ai ceva important şi interesant de spus, o poţi face fără „să-ţi alegi cuvintele". Figurile de stil apar rar în proza sa şi atunci sînt reprezentate prin categoriile cele mai simple şi strecurate timid în context, parcă pentru a trece neobservate, ca în pasajul următor : „...bălăriile [...] creşteau în voie, neatinse de oţelul albastru al coaselor" *(Strada Semaforului)*. Nu o dată întîlneşti în proza lui Francisc Munteanu autoapostrofări sau remarci prin care scriitorul îşi aminteşte (şi aminteşte cititorului) că nu face literatură, ci povesteşte pur şi simplu o întîmplare. În *Kilometrul 1314* i se pare, la un moment dat, că a exagerat cu explicaţiile şi generalizările adiacente miezului naraţiunii şi-şi pune brusc frînă : *„Dar să lăsăm teoriile"*. În *Muntele orb* introduce sfios şi retractil o „imagine poetică", luîndu-şi măsuri de precauţie : *„Dacă aş fi poet, aş adăuga că ascult liniştea"*. Deci, ocolirea perseverentă a lirismului şi patetismului, retragerea povestitorului din faţa faptelor pe care acesta le transmite doar, aşa cum s-au petrecut ele, fără a interveni în vreun fel în naraţiune sînt normele de lucru intime ale scriitorului.

Trebuie să precizăm că această obiectivizare absolută e numai aparentă, e o problemă de *formă*, de *stil*, şi nu de esenţă. În fond, Francisc Munteanu îşi alege îndelung elementele naraţiunii, studiază ideea pe care vrea s-o transmită, dozează şi cîntăreşte, ca orice scriitor. Impresia trebuie să fie însă de detaşare totală, de uscăciune stilistică. Această formulă epică are firească calităţile ei incontestabile, printre care se numără, în primul rînd, obţinerea fără greutate a senzaţiei de autenticitate deplină. Există însă şi o primejdie a stilului „fără stil", care constă în monotonia relatării, supărătoare pentru cititor, precum şi în tendinţa extremistă de a dispreţui expresia, care duce de multe ori la neglijenţe şi inadvertenţe în exprimare, cu totul nedorite. Francisc Munteanu a evitat monotonia prin realizarea consecventă a unui dramatism interior al faptelor,

dramatism care captează şi menţine treaz interesul cititorului. Cît priveşte neglijenţele de exprimare, scriitorul mai are încă de corectat unele lucruri, tocmai pentru că, în realitate, este scriitor şi nu un povestitor oarecare.

*

Creaţia literară a lui Francisc Munteanu se caracterizează printr-o proză densă, de reală forţă epică, de intens dramatism, bazată pe conflicte interesante, aparţinînd trecutului sau actualităţii noastre socialiste, şi întotdeauna artei, o proză din care se desprinde o atitudine de scriitor militant. Schiţele, nuvelele şi povestirile care apar în acest volum sînt dintre cele mai reprezentative pentru creaţia diversă şi originală a unui scriitor talentat, a cărui personalitate s-a impus în frontul literaturii noastre noi.

DUMITRU SOLOMON

iunie 1961

UN PĂCAT DE ŞASE TONE

Justin Popescu-Nababu era socotit cel mai rău învăţător din şcoală. Preda matematica şi geometria. Lui trebuia să-i răspunzi fără să te gîndeşti care e numitorul sau numărătorul, dacă 72 este sau nu divizibil cu nouă şi ce număr înmulţit cu 7 dă 56. În loc de degetele de la mîna stîngă avea o proteză de lemn îmbrăcată într-o mănuşă de piele de porc, lucioasă. La ochiul drept purta un monoclu cu trei dioptrii, legat cu un şiret negru lucios de un buzunar al vestonului. Cînd intra în clasă, se oprea lîngă uşă, se uita cercetător în ochii elevilor, rînjea cu răutate de parcă ar fi spus : „Iarăşi v-am prins", apoi victorios se aşeza la catedră.

După notarea absenţelor, îşi punea scaunul lîngă tablă, se aşeza cu faţa spre clasă, îşi trăgea pantalonii de pe genunchi şi începea să rînjească : avea dinţi mari ca nişte clape de pian. Toţi elevii îşi ascundeau privirile, în afară de mine, care mă socoteam cel mai bun prieten al lui şi-i priveam picioarele, cu speranţa să-i descopăr şireturile izmenelor care, de obicei, îi atîrnau de sub pantaloni.

După o tăcere lungă, de efect, sărea de pe scaun şi întreba cu voce groasă, ca din butoi :

— Carele eşti acela care nu ştii să calculezi suprafaţa unui triunghi isoscel ?...

Cei slabi de înger începeau să tremure : el îi scotea la tablă, le ciocănea creştetul cu degetele-i de lemn şi le ţinea cîte o predică :

— Mă, tîmpit eşti ! O să te faci cizmar şi n-o să fii în stare să pingeleşti nişte papuci nemţeşti. Păi cum crezi că ai să croieşti tălpi pentru pingele dacă nu ştii să calculezi suprafaţa unui triunghi isoscel ?... Tu crezi că te poţi fofila prin viaţă fără să cunoşti răspunsul la această mare taină a ştiinţei ?... Tîmpitule... Află, mă, că nici viaţa nu-i altceva decît un triunghi isoscel... Un mare triunghi isoscel... Aşa-i, rîiosule...

Rîiosul eram eu. Mă sculam în picioare şi-i răspundeam repede :

— Aşa-i, domnule învăţător, aşa-i !

Mulţumit de răspuns, îşi continua teoriile :

— Uită-te, mă, la capul ăstuia — arătă spre capul unui alt băiat scos la tablă — oare dovleacul ăsta — îl ciocănea cu proteza — oare ăsta nu-i un triunghi isoscel ?... Ce-i taică-tu ?

— Tinichigiu, domnule învăţător. Doar ştiţi, v-a făcut burlanele acelea...

— N-am întrebat ce ştie să facă, ci ce este, mă. Tinichigiu, zici ? Şi făcea o mutră atît de mirată, de parcă atunci ar fi auzit pentru prima oară despre o asemenea meserie. Niciodată n-aş fi crezut că un tinichigiu poate avea un copil atît de tîmpit ! Marş la loc ! Ai luat un doi, un doi cît două tone.

Pentru el, toate unităţile de măsură se reduceau la una singură : tona. Elevul prost era prost de cinci tone, jegul de pe gîtul unui alt elev era de trei tone şi absolut totul în mintea lui lua proporţii de tone : minciună de o tonă, o chiflă mare de şapte tone sau, cum spunea el : „E o larmă grozavă, de opt tone". În general însă, cantităţile folosite de el nu treceau de zece tone. Peste zece tone nu putea fi decît tîmpenia, dar nici aceasta nu depăşea niciodată cifra de douăzeci. De obicei, evalua o tîmpenie la douăsprezece-treisprezece tone.

Cînd termina cu elevii scoşi la tablă, mi se adresa mie :

— Tu, mă rîiosule... Ia zi, ştii să calculezi suprafaţa unui triunghi isoscel ?

Deşi îmi plăcea cuvîntul „isoscel", nu ştiam exact ce înseamnă şi cum arată. Răspundeam totuşi, fără să ezit :

— Da, domnule învăţător, cum să nu ştiu ! Pentru mine isoscelul e o chestie uşoară.

— Vedeţi, mă ? radia el. Rîiosul pe toate le ştie. I-am trecut în catalog o notă de nouă tone.

Singurul care avea note bune la matematică şi geometrie eram eu. În schimb, stăteam prost la toate celelalte materii şi în special la istorie, unde nu eram în stare să ţin minte anul morţii lui Ştefan cel Mare sau anul urcării pe tron al lui Petru Rareş. De aceea, la această disciplină nu avusesem niciodată o notă mai mare de patru. Petcu, învăţătorul care ne preda istoria, mă şi lua la rost :

— Cum se poate, dragă fiule, să nu te pregăteşti niciodată la istorie ? Astăzi n-ai ştiut nici anul luptelor de la Poarta-Albă. Se poate una ca asta ? Şi măcar dacă ai fi prostuţ. Dar văd, la cea mai grea materie, la matematică, stai bine. Asta înseamnă că eşti inteligent. Ar trebui să te pui cu burta pe carte.

Eu îmi lăsam privirile în pămînt şi-i făgăduiam că o să fiu cuminte, atît de cuminte, şi am să învăţ atît de bine, că am să iau premiu cu cunună de lauri. Domnul învăţător Petcu mă mîngîia pe cap şi îmi făgăduia că o să mă mai asculte şi data viitoare. Cînd mă scotea la tablă, tăceam ca un peşte. De unde să fi ştiut numele banului Craiovei la 1601 ?...

Desigur, ar fi trebuit să vă spun că la matematică şi geometrie eram mult mai slab decît la istorie. Nici pînă azi n-am reuşit să mă descurc printre cifre, iar pe vremea aceea mă minunam ca unul care l-ar fi văzut pe Dumnezeu, dacă vreun coleg de-al meu ştia regula de trei simplă sau spunea ca pe apă tabla înmulţirii.

De ce aveam atunci totuşi note bune la matematică şi geometrie ? Pentru simplu motiv că domnul învăţător Justin Popescu-Nababu îşi iubea nebuneşte soţia. Da. Datorită acestui sentiment nobil, eram socotit un fel de Pitagora al şcolii primare nr. 8. Pitagora şi, bineînţeles, în această calitate şi prieten bun cu învăţătorul Justin Popescu-Nababu.

Prietenia noastră s-a legat chiar de la începutul anului, la prima lecţie de matematică. Învăţătorul a intrat în clasă, ne-a spus să defilăm în faţa lui şi dintre cei treizeci şi doi de elevi, tocmai pe mine s-a găsit să mă scoată din rînd.

— Tu, mă rîiosule. Văd că tu eşti cel mai mare din clasă.

— Da, domnule învăţător. Cel mai mare şi cel mai tare. Chiar ieri la înscriere m-am bătut cu unul dintr-a cincea şi l-am biruit.

— Taci, nu te-am întrebat ! Ştii pe unde vine strada Rhea-Silvia ?

— Da, domnule învăţător. Cunosc toate străzile din oraş. Chiar şi pe acele care încă n-au nume. Este una...

— Taci dracului ! Hai, vino aici !

Eram convins că o să-mi tragă o palmă. Nu s-a întîmplat asta. M-a tras lîngă el şi mi-a şoptit să nu audă ceilalţi copii din clasă :

— Te duci în strada Rhea-Silvia, la numărul 84, şi o cauţi pe nevasta mea. O s-o recunoşti repede. E puţin împlinită. Suni de trei ori la poartă, ai înţeles ?...

— Am înţeles, domnule învăţător.

— Atunci, şterge-o ! Şi pînă la nouă, pînă la sfîrşitul orei te întorci. Să nu cumva...

Am alergat într-un suflet pînă la adresa indicată şi am sunat de trei ori la o poartă mare de tinichea, nouă. Mi-a deschis o femeie atît de grasă, cum nu mi-a fost dat să văd pînă atunci. M-a năpădit un rîs atît de puternic, că

a trebuit să mă țin de burtă să mă stăpînesc. Dar pară te poți stăpîni ? Femeia era atît de caraghioasă, ca un hipopotam îmbrăcat cu un tricou de baie vărgat. Indignată, m-a luat de urechi și m-a tîrît pînă în bucătărie. Mă dureau urechile, dar nu mi-am putut stăpîni rîsul. Cred că era mai lată decît înaltă. Avea o rochie galbenă, pătată cu flori mari, trandafirii, și o față rotundă, făcută cu compasul, răsărită de-a dreptul din trupul umflat ca un zepelin.

— Ce te rîzi, măi ?

— Așa rîd eu totdeauna, doamnă. Doctorii spun că e o boală. Dar mie mi-e teamă de ei și nu mă duc să mă vindece.

Am continuat să rîd. M-a privit un timp mirată, apoi a început să rîdă și ea. Se scutura ca apucată de friguri, își deschidea gura ca un înecat care mușcă aerul, dar nu scotea sunete. Cînd își ținea gura deschisă, ochii îi dispăreau în grăsime și eu mă temeam de ea. După un timp, se pare că a obosit în urma efortului și s-a așezat pe un scaun. Sub fundul ei lat ca un butoi, scaunul dispăru ca mingile de ping-pong printre degetele scamatorului de circ. Scaunul dispăruse și nu mai era în fața mea decît o masă imensă de carne împachetată în stambă galbenă, pătată cu flori mari, trandafirii.

— Du-te în curte, mi-a ordonat după ce și-a revenit la forma ei originală. Du-te și crapă lemne. Dar vezi, subțiri, ca să încapă pe gura sobei.

În curte, totul era pregătit : și lemnele, și securea. Numai eu lipseam de acolo. Am crăpat ca vreo două coșuri de lemne, apoi am plecat înapoi la școală. În poartă m-am întîlnit cu un prieten dintr-a cincea, care venise probabil să orînduiască lemnele în bucătărie.

Învățătorul Justin Popescu-Nababu își iubea soția, o menaja și astfel, pe zi ce trecea, se lega prietenia noastră În timpul orelor de matematică eram acasă la el, îi dereticam prin camere, îi spălam vasele la bucătărie și mătu

ram curtea. În scurt timp, am fost socotit un adevărat băiat de casă. La orele lui participam numai atunci cînd îmi punea note şi trebuia să fiu neapărat de faţă.

După primul trimestru, cînd s-au obişnuit cu mine, eram folosit şi pentru cumpărături. Doamna Popescu-Nababu mă dăscălea cum şi în ce fel să mă tocmesc la piaţă, cum să constat dacă varza creaţă are căpăţîna tare şi în ce sezon e nimerit să iau cartofi săpunari sau mere Maşanschi.

Pînă atunci nu mă evidenţiasem nici la matematică şi geometrie. Primeam cîte un şase, şi rar de tot, dacă făceam o treabă mai importantă — de exemplu dacă băteam toate covoarele sau aprovizionam casa cu roşii pentru bulion — şi cîte un şapte. Primul pas spre a merita calificativul Pitagora l-am făcut atunci cînd domnul Justin Popescu-Nababu m-a trimis să descarc un vagon de lemne la gara-triaj. I-am spus :

— Nu mă duc, domnule învăţător.

— Cum asta, rîiosule ? Vrei să te pic la matematică ? Sau poate eşti bolnav ?

— Nu sînt bolnav, domnule învăţător. Dar cum să descarc un vagon de lemne pentru un fleac de şase sau şapte ? Vreau şi eu un zece sau măcar un nouă.

— Tu, mă ?... Păi tu eşti prost ca noaptea... Cum să-ţi dau zece ? Nu te-am scos din clasă cînd a venit domnul inspector de la Bucureşti ? De ce crezi că te-am scos, rîiosule ?... Pentru că eşti tîmpit şi nu ştii nici măcar să aduni. Cum să-ţi dau o notă de nouă tone ? Ai înnebunit ?...

M-am încăpăţînat :

— Vreau o notă de nouă tone. Zău, o merit. Ştiţi cît durează pînă descarci un vagon de lemne ?... O după-amiază întreagă... Zău, face un nouă ! Mai salt şi eu puţin media generală, că nu stau cine ştie ce strălucit. Tot cred oamenii că sînt tare la matematică.

A doua zi, după ce am descărcat vagonul de lemne la gara triaj, am primit o notă de nouă tone pentru calcularea

suprafeței triunghiului isoscel. Era cea mai mare notă pe care o primisem pînă atunci în cei patru ani de școală. Eram mîndru și călcam țanțoș ca un cocostîrc.

Faptul că n-am rămas repetent în clasa a patra primară îl datorez domnului învățător Justin Popescu-Nababu. Totul s-a petrecut spre sfîrșitul anului. Stăteam prost la istorie. Îmi trebuia neapărat un șase la lucrarea scrisă, ca să nu fiu nevoit să repet anul. M-am dus cu o zi înainte de teză acasă, la învățătorul meu de matematică și geometrie, și i-am spus că o să repet anul din cauza luptelor lui Ștefan cel Mare.

— Păi e normal, rîiosule! mi-a răspus el. Tu cum ai crezut că o să treci prin școală? Ca peștele prin apă? Tu nu știi nimic. Nici măcar la matematică nu știi. Oricum, e bine să repeți anul, să înveți ceea ce ai neglijat un an întreg. Hai, cară-te.

M-a dat afară, dar n-am plecat din fața casei cu numărul 84. Îmi venea să plîng și să mă duc din nou la el, și să-i vorbesc despre recunoștință. Pe urmă m-am supărat și am vrut să-i sparg geamurile sau să-i murdăresc cu nămol fațada casei. Meditînd însă, am ajuns la concluzia că răzbunarea n-o să-mi aducă nici un folos. I-am bătut din nou la ușă:

— Ce-i, rîiosule? Încă n-ai plecat?

— Nu, domnule învățător. Am venit să vă întreb de adresa domnului inspector de la București. Știți, vreau să-i scriu că din cauza dumneavoastră am lipsit de la cursuri și acum...

N-am putut continua: am primit două perechi de palme, apoi încă două perechi. Îmi vîjîia capul ca un aparat de radio, dar m-am ținut tare.

— Dacă nu-mi dați dumneavoastră adresa, am s-o cer de la domnul director. Am subliniat cuvîntul „director". Știam că nu se avea bine cu directorul școlii. Am făcut pauza de efect, învățată de la el, și am pornit spre ușă. M-a chemat înapoi:

— Ia stai, rîiosule ! Ce vrei tu în fond ?...

— Să faceţi o bunătate, domnule învăţător. Am nevoie de un şase la istorie. De un singur şase. Dacă aţi vorbi dumneavoastră cu domnul învăţător Petcu...

— Şi tu numeşti asta bunătate, ha ?... Un şase la istorie ! Păi asta nu e bunătate, mă ! Asta e păcat !

— Un mic păcat, domnule învăţător. Unul singur, de şase tone.

Anume i-am spus aşa, ca să-i fac plăcere. N-am nimerit-o. Mi-a dat încă o palmă de vreo două tone, apoi alta de trei, dar datorită dragostei lui imense faţă de nevastă-sa am trecut clasa.

*

Domnul învăţător Justin Popescu-Nababu a murit demult. E înmormîntat undeva, la marginea cimitirului, sub o cruce de lemn, putrezită de ploi. Am trecut pe acolo. Sînt convins că dacă ar fi putut să vorbească, mi-ar fi spus : „Ţin o tonă de pămînt pe burtă, rîiosule !"...

Să-i fie tona uşoară !

1957

DOMNUL DAVID

Zilele trecute mi-a căzut în mînă o revistă veche. Am răsfoit-o şi am dat peste o reclamă a fabricii „Kalodont". Cred că sînt puţini oameni care nu-şi mai aduc aminte de această reclamă. Pe vremuri, nu era drogherie unde să nu fi fost afişată şi era la fel de celebră ca reclamele întreprinderilor Schmoll, Frank sau Singer. Pentru cei care nu şi-o amintesc, o descriu : deasupra unui tub roş-trandafiriu, din care se scurgea o pastă roză, formînd inscripţia „Kalodont", era pictat un cap de femeie blondă, cu un şirag de dinţi albi, sănătoşi. Cei care au privit reclama cu mai multă atenţie au putut observa că femeia avea un zîmbet ironic şi ochi albaştri, ciudaţi, cu priviri sfidătoare.

Eu am avut norocul să cunosc personal modelul şi, printre hîrtiile mele mai vechi, păstrez şi acum o scrisoare adresată ei, pe care, din diferite motive, n-am putut să i-o predau. În cei patrusprezece ani de cînd se află scrisoarea în posesia mea, am vrut s-o deschid de nenumărate ori. Din respect pentru expeditor, n-am făcut-o pînă acum. Dar să iau totul de la capăt...

Eram în cel de al doilea an de ucenicie la un pictor de firme din Budapesta. Maistrul meu, priceput în scrierea literelor, se descurca mai greu în pictura propriu-zisă. De aceea, ori de cîte ori era nevoie să pictăm cîte un cap de viţel sau o şuncă pentru un măcelar, maistrul meu îşi făcea drumul prin oraş şi mă îndemna să mă

apuc singur de lucru, asigurîndu-mă că mă va ajuta la finisare. Nu mă ajuta niciodată. Cînd se întorcea din oraş, aprecia şunca sau capul de viţel, mă critica şi, în cele din urmă, dădea din mîini a lehamite, ceea ce însemna că „merge". „Mergeau" şi capetele de femei pe care le făceam pentru coafori şi „mergeau" şi prăjiturile pictate pe portalurile cofetăriilor.

Într-o zi, nu ştiu prin ce protecţie, maistrul meu a obţinut o lucrare mai mare şi anume : să revopsească toate reclamele fabricii „Kalodont" din oraş. Înainte de semnarea contractului, directorul administrativ al fabricii de pastă de dinţi l-a întrebat :

— Dar spune-mi, dumneata eşti în stare să reproduci reclamele aşa cum erau şi cele vechi ?

Îi fac semn maistrului să nu semneze contractul. El însă, jignit de întrebarea directorului, a dat asigurări exagerate. Contractul s-a semnat şi s-a încasat avansul. În drum spre casă, supărat de bucuria lui copilărească, l-am întrebat nu fără răutate :

— Şi acum ce facem ? EU NU POT să execut portretele. Anume am subliniat cuvintele „eu nu pot", ca să-şi dea seama de situaţie. Eram convins că s-a bazat pe îndemînarea mea, fiindcă era destul de cinstit să-şi recunoască incompetenţa în materie de portretistică.

— În primul rînd, ne îmbătăm, mi-a răspuns el. Facem două zile de sărbătoare. Azi şi mîine. Uite : ţine şi tu 100 de pengö şi să nu te mai văd, drac împieliţat ce eşti !

N-aveam ce face. M-am dus la „Arca lui Noe", m-am îmbătat ca un porc şi, după două zile, m-am prezentat la lucru. Pe maistrul meu, l-am găsit în mijlocul atelierului, aşezat călare pe un scaun. Era încă mahmur : avea ochii roşii, umflaţi şi faţa peticită cu plasture. Aşa arăta totdeauna, după încasări mai mari : se ducea acasă, se îmbăta, îşi bătea copiii, apoi dispărea două zile. Era greu

să-l găseşti în asemenea ocazii, ancora unde-şi găsea prieteni demni de cinste. Îi plăcea să fie „domn". Dacă era în fonduri, lipea sutare de frunţile asudate ale ţiganilor sau, dacă erau femei în tavernă, folosea bancnotele pentru corespondenţă. Lua cîte o hîrtie de 50 sau 100 de pengö şi caligrafia pe ea : *„Ai ochi frumoşi"*, *„Îmi placi"*, *„Te iubesc"*, ori, dacă era cazul, *„Vino la masa mea"*. De obicei, din pricina corespondenţelor, se întorcea acasă bătut. Nevastă-sa îl spăla, îl culca şi-i golea buzunarele. Uneori mă ruga s-o anunţ dacă-i rost de vreo încasare. Atunci venea la atelier „în vizită" şi nu pleca pînă nu punea mîna pe toţi gologanii. Maistrul meu se întrista şi începea să filozofeze :

— Să nu te însori, Frantz, niciodată. Femeia-i ca o pensulă veche. N-o arunci pentru că te-ai obişnuit cu ea, deşi nu-ţi aduce decît pagubă.

Tocmai voiam să-l întreb ce facem cu reclamele „Kalondont", cînd, în pragul atelierului, apăru fosta noastră calfă, Dekmar, un pierde-vară şi un salazist notoriu. Ca totdeauna, era îmbrăcat în cămaşă verde, cu banderola lui Arpad la braţul drept şi cu pantaloni negri de călărie, vîrîţi în cizme.

— N-am nici un ban, îi spuse maistrul meu, în loc de salut.

Dekmar se uită la mine, iar eu, neputincios, am ridicat din umeri, în semn că nici eu n-am. Un timp, am stat toţi trei tăcuţi. Pe urmă, Dekmar, supărat că n-a fost primit domneşte, a plecat trîntind uşa.

Maistrul meu începu să bolborosească mai mult pentru sine, dar destul de tare să-l aud eu :

— De ce dracu o fi venind ăsta să cerşească ?...

— Lasă-l, maistre, l-am întrerupt, că altfel era în stare să vorbească de unul singur toată ziua. Mai bine spune ce facem cu reclamele ?

— N-ai nici o grijă, diavole, rezolvăm noi. Fă curăţenie !

Am cărat toate firmele vechi, neintrate în lucru, în magazia de alături, am rînduit trepiedele lîngă perete şi am măturat atelierul. În tot acest timp, maistrul nu s-a mişcat de pe scaunul din mijlocul încăperii. Era îngîndurat. „Aşa-ţi trebuie, hapsîn bătrîn, i-am spus în gînd. Macină-te." Am tras perdelele de la ferestre, aşa cum îi plăcea lui şi m-am aşezat lîngă dînsul sperînd să-mi spună ce avea de gînd să facă.

— Măi Frantz — m-a întrebat într-un tîrziu — ţie nu ţi-e sete ?

— Nu.

— Atunci, du-te dracului !

Neavînd dreptul să-l înjur cu voce tare, l-am întrebat :

— Ne apucăm de „Kalodont" ?

— Ţi-am spus să te duci dracului.

Supărat, m-am ridicat de pe scaun şi am pornit spre ieşire.

— Stai, diavole ! Unde te duci ? Şi fără să aştepte răspunsul a continuat : Ştii unde vine strada Dob ?

— Ştiu. În ghetou.

— Exact. Te duci acolo, la numărul 8 şi-l cauţi pe domnul David. Îi spui să vină la mine.

— Nu se poate. Civilii n-au voie să intre acolo.

— Şi zi, nici tu nu poţi ?

— Ba da, dar numai dacă e neapărată nevoie. Aşa, pentru fiece fleac...

— Nu te duci pentru un fleac, prostule ! David ăsta e un mare pictor. O să ne scoată din belea.

M-am uitat la ceas. Era 8 şi jumătate. Evreii n-au voie să circule prin oraş decît de la ora 9 pînă la 11. Tocmai bine ! Înseamnă că, dacă-mi pun o stea galbenă, mă pot strecura în ghetou. Maistrul meu şi începu să deseneze o stea pe o bucată de pînză galbenă.

Iau un coş ca să am ce face cu mîinile şi pornesc. Mai mult simt decît văd că oamenii îşi întorc capul în urma

mea. Mă urc într-un tramvai şi taxatorul mă îmbrînceşte de pe scară :

— La remorcă, jidan puturos ! Încă n-ai învăţat minte ! ?

Aş vrea să-l scuip în obraz, dar mă abţin la timp. Aştept alt vagon şi mă urc la remorcă. Am impresia că toată lumea se uită la mine. Încurcat, privesc cum aleargă casele în urmă.

La intrarea în ghetou, un sergent priveşte plictisit animaţia de pe stradă. Trec pe lîngă el, legănîndu-mi coşul. Nu mă opreşte : înseamnă că am scăpat.

La adresa indicată îmi deschide uşa un bătrînel înfăşurat într-un halat de casă ponosit şi-mi spune că domnul David e plecat după cumpărături.

— Îl aştept, declar eu laconic şi intru în casă.

Toată familia David are o singură cameră şi bucătărie comună. Pe vremuri, probabil, stătea mult mai bine : mobilele de mahon sînt îngrămădite unele peste altele, să ocupe cît mai puţin loc. Pe pereţi. peste tot, sînt agăţate tablouri : peisaje, portrete. Pe un şevalet pestriţat de vopsele, aşezat lîngă fereastră, o pînză începută : un copilaş îşi rupe steaua galbenă de pe piept ; se vede o inimă imensă, de un roşu aprins. Tinober, constat apoi. Între cele două ferestre descopăr şi o gravură : un bătrîn bărbos, rezemîndu-se în coate, o reproducere după Dürer. Mă apropii : e originală.

— De ce-l căutaţi pe domnul David ?

— Maistrul meu vrea să-i dea ceva de lucru.

Bătrînul mă pofteşte să iau loc... Mă aşez pe un fotoliu cu pielea scorojită şi abia atunci descopăr în patul mascat de un dulap o femeie în vîrstă. Probabil e mama pictorului. Mă ridic şi o salut.

— E oarbă, mă lămureşte bătrînul.

Cu zece minute înainte de ora 11 soseşte şi domnul David. E un om înalt, cu obrajii scobiţi şi cu fruntea lată, boltită. Tîmplele-i cărunte scot şi mai mult în evidenţă ochii negri, vioi, ascunşi adînc în orbite. Păşind,

pare că se leagănă ca o cămilă. Această impresie e întărită şi de faptul că se mişcă greoi, ca un om obosit. Oboseala, nu numai fizică, îi trădează vîrsta : are peste patruzeci de ani.

— Sînt de la atelierul „Paleta". Maistrul meu vă roagă să treceţi pe la el.

— Dumneata lucrezi la „Paleta" ? mă întrebă mirat şi-mi arată steaua de pe piept.

— Eu nu sînt evreu, domnule David. Am pus-o aşa, ca să pot veni la dumneavoastră.

— Înţeleg. Dar acum va trebui să rămîi pînă la ora două.

— Ştiu, îi spun resemnat.

Ca să nu mă plictisesc, domnul David scoate dintr-un dulap o sumedenie de reproduceri după pictorii Renaşterii. Le răsfoiesc încet, fără grabă.

— Şi despre ce este vorba ? încearcă să mă descoasă, după un timp gazda.

Maistrul mi-a interzis să-i pomenesc de „Kalodont". Răspund într-o doară :

— E vorba de nişte panouri mari. Ceva reclame. Atîta ştiu. O să vedeţi dumneavoastră.

La ora două plecăm. Acum e un alt sergent de pază. Ne urmăreşte cu privirile, dar nu ne spune nimic. Intru sub o poartă şi-mi scot steaua. Domnul David zîmbeşte trist. Îmi dau seama că l-am jignit fără să vreau. Totuşi, nu găsesc cuvinte ca să-i cer scuze. Maistrul, care se îngrijorase de întîrzierea mea, ne-a primit bucuros. Îşi freca palmele ca un om fără griji.

— Poftiţi, luaţi loc, domnule David. E vorba de o afacere mare. Lucru pentru vreo trei săptămîni. Ţin foarte mult să ne înţelegem.

Şi ca să dovedească cele spuse, scoase dintr-un dulap de vopsele o sticlă pîntecoasă şi cîteva sanvişuri. În timp ce pregătea gustarea, continuă : „Ştiţi că nu sînt cărpă-

nos. Vă dau 500 de pengö pentru fiecare portret. (După contract el primea 1.500).

Domnul David nu se tocmi. Aprobă totul : preţul, condiţile, cu un zîmbet trist, nelămurit. Cînd afacerea era aproape încheiată, întrebă despre ce anume era vorba.

— „Kalodont", îi răspunse maistrul cu o voce scăzută şi am văzut că aşteaptă răspunsul cu înfrigurare.

Pictorul se ridică în picioare şi făcu un gest care părea a spune : „De ce nu mi-aţi spus asta de la început ?" Apoi, întări gestul cu vorbe :

— „Kalodont" nu fac.

Spre mirarea mea, maistrul nu se impresionă de refuz. Chiar mi s-a părut că se aştepta la aşa ceva. Mai turnă un rînd de vin şi începu să vorbească despre mizerie, despre ghetou, despre posibilităţile din ce în ce mai reduse de a primi de lucru. În cele din urmă, după o tăcere destul de îndelungată, domnul David se învoi. Maistrul îi asigură în afară de bani şi cazarea şi întreţinerea pe tot timpul duratei executării panourilor. Şi apoi, 5.000 de pengö, pentru zece portrete, nu erau bani puţini. Mai ales pentru un evreu, care n-avea dreptul să lucreze şi, pe deasupra, trebuia să-şi întreţină părinţii.

După încheierea definitivă a afacerii, domnul David m-a rugat să predau părinţilor săi avansul primit, el hotărîndu-se să nu mai părăsească atelierul pînă la terminarea lucrărilor.

A doua zi de dimineaţă am plecat la ghetou. De acolo am alergat într-un suflet la atelier. Spre nemulţumirea mea, însă, primul panou era gata. Domnul David lucrase toată noaptea.

Tot timpul zilei m-am fîţîit în jurul lui dorind să-l ajut. Aş fi vrut să-mi ceară să-i dau vopsele, sau să-i spăl pensulele. El, însă, nu a recurs la ajutorul meu. L-am întrebat de ce ?

— Pentru că sînt evreu, puştiule.

M-am simţit prost, ca şi cum eu aş fi fost vinovat de legile rasiale care erau în vigoare. La prînz cînd m-am dus la masă, l-am întrebat pe maistrul meu ce fel de om e domnul David.

— Talentat, mi-a răspuns el şi a început să rîdă.

Cînd m-am întors de la prînz, era început şi cel de al doilea panou. Ici-colo, se mai vedeau liniile subţiri de cretă între care pictorul aplica culorile. M-am aşezat la spatele lui şi priveam cum lucrează. Mai întîi au apărut ochii sfidători ai femeii, nasul, buzele şi pe urmă zîmbetul acela ironic despre care am pomenit la începutul povestirii. Curios, m-am apropiat de pictor să văd dacă lucrează după un model. Nu, domnul David făcea portretele din memorie. Închidea uneori ochii, stătea cîteva minute nemişcat, apoi, grăbit, începea să amestece culorile. Liniile pe care le trăgea erau totdeauna sigure, la fel ca ale maistrului meu cînd desena litere.

Cel de al doilea portret semăna leit cu primul. Eu stăteam neclintit în spatele pictorului şi zîmbeam admirativ. Maistrul meu m-a tras deoparte şi m-a întrebat:

— O recunoşti ?

— Pe cine ?

— Pe femeia din panou.

Am cercetat portretul cu atenţie. Mi se părea că femeia mi-e cunoscută, dar eram convins că asta se datora sutelor de reclame ale fabricii „Kalodont" pe care le vedeam la toate drogheriile din oraş.

— E Nelly Lister.

— Nelly Lister ? Actriţa aceea bătrînă ? Da, parcă aduce ceva cu ea.

— Nu Lister de acum — a continuat maistrul meu — ci Lister din urmă cu douăzeci de ani.

Domnul David lucra grăbit, ca şi cum cineva l-ar fi gonit din urmă. Între două portrete, stătea ore întregi lîngă fereastră, privea trecătorii de pe stradă şi tăcea. Tă-

cea, şi dacă uneori îl întrebam ceva, tresărea şi mă privea ca pe un necunoscut.

Într-o după-masă, cînd tocmai se pregătea de un nou portret, apăru în prag Dekmar. M-am speriat. Domnul David a tresărit şi el la vederea uniformei salaziste. Dekmar îmi ceru un pol. Nu voiam să mă cert cu el aşa că i-am dat banii. Dekmar luă banii rîzînd şi se apropie de pictor. Arătă spre un panou terminat.

— Dumneata faci asta ?

— Eu, răspunse timid domnul David.

— E straşnică muiere. Păcat că n-o pictezi goală. Apoi se apropie de mine şi mă întrebă : „Cine-i pictorul ?"

— Tata, i-am răspuns fără să mă gîndesc.

— Asta-i bună, rîse cu voce tare Dekmar. Aş fi jurat că e jidan ! Noroc !

După plecarea lui Dekmar, am rămas amîndoi tăcuţi. Domnul David privi pe geam, pe urmă se întoarse spre mine şi-mi spuse :

— Îţi mulţumesc, Frantz.

Din ziua aceea ne-am împrietenit. Seara, după ce închideam atelierul, aprindeam lămpile de birou şi priveam tăcuţi umbrele lungi ale mobilierului. Tavanul boltit, plin cu picturi, împrumuta încăperii ceva de biserică. Domnul David dormea îmbrăcat. Stătea culcat pe spate, fuma mult şi, pe întuneric, jarul ţigării părea un licurici neastîmpărat, cu zborul iute, frînt.

Era în ultima noapte pe care o petrecea domnul David la noi cînd, contrar obişnuinţei, îşi aşeză un panou drept în faţa patului lui şi-l privi îndelung. M-am aşezat lîngă el.

— Vă frămîntă ceva, domnule David ?

— Nu, Frantz.

— Ştiu că mă minţiţi. E ceva în legătură cu femeia asta din panou.

— Da, mormăi el şi tăcu multă vreme. Pe urmă se întinse în pat şi adăugă : Du-te, culcă-te şi dacă vrei ascul-

tă-mă. Dacă nu vrei să asculţi poţi să dormi. E totuna. Hai, du-te, Frantz...

Eram student la bele-arte. Cred că în anul doi. Atunci am angajat-o pe Nelly. Venise de la ţară cu o legăturică. N-a mai fost slujnică în altă parte. Avea două cozi lungi şi dinţi atît de albi cum n-am mai văzut în viaţa mea. Îmi plăcea s-o văd rîzînd. Atunci, la marginile buzelor, îi apăreau două cute abia vizibile. Cei care n-o cunoşteau spuneau că zîmbeşte ironic. Dacă nu mă vedeau părinţii, o ajutam : tăiam lemne sau aduceam apă. Era cam pe la sfîrşitul anului şcolar cînd a apărut concursul organizat de fabrica „Kalodont". Imediat m-am gîndit la Nelly. Îmi amintesc clar, de parcă totul s-ar fi petrecut ieri. Era duminică după-masă. Părinţii plecaseră undeva. Nu eram decît eu şi Nelly. Ea avea zi liberă. Am rugat-o să rămînă acasă. „De ce, domnişorule ?" Aşa îmi spunea ea : „domnişorule". „Vreau să te desenez." S-a învoit. Cred că pe ascuns, ţinea la mine. Am dus-o în salon şi am făcut zeci de schiţe : din profil, din faţă. Îi plăceau desenele. Am rugat-o să-şi desfacă părul. La început n-a vrut. Pe urmă şi-a desfăcut cozile şi m-a lăsat să-i aranjez părul. Am sărutat-o pe gît. A tresărit. „Pentru asta m-aţi chemat, domnişorule ?" Şi-a împletit din nou părul şi a plecat. Abia după două săptămîni mi-a pozat din nou. Şi pe urmă, în fiecare zi. Ajunsesem pînă acolo că o puteam desena fără s-o văd. Într-o zi, cînd am rămas iar numai noi în casă, am rugat-o să-şi taie părul. Lucram deja în ulei. „Taie-l dumneata, domnişorule." Cu părul scurt, parcă ar fi fost altcineva, nu Nelly. O desenam şi o pictam de zeci de ori. Pe urmă, o poziţie din semiprofil a început să domine pînzele mele. Odată ne-am certat pentru ceva. Acum nu-mi amintesc de ce. În noaptea aceea, ca niciodată pînă atunci, nu mi-o puteam închipui. Am alergat în camera ei, am trezit-o şi i-am luat faţa în palme. „Ce vreţi, domnişorule ?" — „Vreau să te văd..." În noaptea aceea a fost a mea. Am iubit-o

foarte mult. Cu cîteva zile înainte de închiderea concursului, am terminat pînza. Îmi dădeam seama că am făcut un lucru bun. I-am prins zîmbetul acela fin, ironic. În glumă, îmi spuneam că am descoperit o nouă Giocondă. Desigur, toate astea sînt prostii. Dar am pus în acel portret ceva din sufletul meu. Era tot ceea ce puteam face mai de valoare în vremea aceea. Atît de mult îmi plăcea pînza, încît am vrut să renunţ la concurs. Ea m-a îndemnat să nu renunţ. Am cîştigat premiul I. Într-un fel, de la o zi la alta, am devenit amîndoi celebri. Ea, chiar mai mult decît mine. O vedeam în toate revistele, pe toţi pereţii. Un timp am avut impresia că am făcut o profanare. Pe urmă, m-am bucurat. Nelly era solicitată la început ca manechin, pe urmă chiar ca actriţă, la un teatru de bulevard. La insistenţele mele a plecat de la noi. A închiriat un apartament pe malul Dunării şi toate au fost bune pînă cînd teatrul n-a mai vrut să-i prelungească contractul. Am inscris-o la Institutul de artă dramatică. Patru ani de zile am întreţinut-o cu greu. La început mi-am vîndut obiectele de preţ şi chiar şi hainele. Pe urmă, am furat lucruri din casă... Să nu piardă anul. Au fost cei mai grei ani, dar şi cei mai frumoşi. După terminarea institutului, a fost angajată să filmeze. Eu am plecat în străinătate. Am avut expoziţii la Berlin, la Paris, la Londra. Am hotărît să ne luăm. Mama s-a opus. Asta a fost vina ei. Odată a găsit-o în atelierul meu, s-au certat. Mama a alunecat şi s-a lovit la tîmplă. După un an, a început să-i slăbească vederea ; pe urmă, nu mai distingea nimic. Nelly a refuzat să mai vină la mine pînă nu rup relaţiile cu familia. N-am putut face asta. Ea a avut numai succese. Pe urmă, au apărut primele legi rasiale. Nelly a renunţat definitiv la căsătorie. Ba am avut impresia că a început să mă ocolească. Dar nu i-am spus nimic. Eram mîndru. Voiam să plec în Elveţia. Cu familie cu tot. Pentru acest drum, am adunat ban cu ban. Mi-am vîndut toate pînzele. Din salariul de profesor nu cheltuiam

decît pentru mîncare. Am fixat şi data plecării. Atunci a apărut din nou Nelly. A avut nevoie de o garderobă bogată pentru noua stagiune teatrală. Fără garderobă ar fi pierdut contractul. I-am dat toţi banii şi ea a dispărut pentru totdeauna. La început mi-a trimis cîteva bilete pentru premiere, pe urmă a uitat şi de bilete. Şi voiam s-o văd. Mi-a spus că nu vrea să dea ochii cu mine cîtă vreme se simte datoare. Mult mai tîrziu, mi-am dat seama că asta n-a fost decît o amăgire. A turnat o serie de filme, a cîştigat mult. Eu n-aveam decît un singur rînd de haine. Tata, nici măcar palton de iarnă. A stat ani de zile în halatul meu, fără să iasă din casă. Odată, m-am dus la Nelly. Era în preajma războiului. Ştiam că dacă mai întîrziem o lună sau două, nu vom putea pleca niciodată. Eram hotărît să mă umilesc. Ştiam că are bani. Mi-a oferit un pahar de coniac şi m-a rugat să n-o mai vizitez. În interesul carierei ei. „Ce ar spune lumea dacă ar afla că întreţin relaţii cu evrei ?" Aşa, simplu mi-a spus. N-am avut putere să-i cer banii înapoi. Am plecat. De atunci n-am mai văzut-o decît o singură dată, pe ecran. După izbucnirea războiului, cînd am fost silit să mă mut în ghetou mi-a trimis vorbă prin cineva că îi e milă de mine şi mă compătimeşte. Aş fi fost în stare să o strîng de gît deşi o iubeam. Da, Frantz, aşa cum o iubesc şi azi. Am încercat s-o uit. Şi acum m-aţi chemat voi să pictez firme. Spune, Frantz, nu mai e vin în dulap ?

M-am sculat şi am scos din dulap o jumătate de sticlă de vin.

— Hai să ciocnim, Frantz. Pentru dragoste...

După ce a golit paharul, m-a întrebat dacă vreau să-i fac un serviciu. M-am angajat bucuros. El s-a sculat din pat, a aprins lumina de pe birou şi a început să scrie. Pe urmă a pus scrisoarea în plic şi mi-a dat-o...

— O duci asta lui Nelly. Adresa e pe plic. I-o dai numai personal.

A doua zi am fost la adresa indicată. Mi-a deschis un domn îmbrăcat în uniformă de colonel. I-am spus că nu pot să-i dau plicul decît domnişoarei Nelly, personal. A apărut şi ea într-un capot de mătase orientală.

— De la cine eşti, băiatule ? I-am şoptit să nu mă audă colonelul :

— De la domnul David.

— De la jidanul acela ? Hai, pleacă de aici ! M-a împrîncit pe scări.

Eram foarte trist. Nu ştiam ce să-i spun domnului David. Domnul David însă nu mai era în atelier. Mi-a spus maistrul că a plecat acasă. I-am cerut voie să mă lase să înapoiez plicul expeditorului. Nu s-a opus.

În ghetou era zarvă. Abia în ultima clipă mi-am rupt steaua de pe piept. Altminteri aş fi fost înhăţat şi eu. Toţi evreii erau încolonaţi. Undeva departe, spre mijlocul coloanei, l-am văzut şi pe domnul David. O ţinea pe maică-sa de braţ. Tatăl lui era cu un rînd mai în faţă ; purta halatul acela de casă în care l-am văzut. Nu m-am putut apropia de ei.

Mult mai tîrziu am aflat că au fost duşi la Auschwitz.

Am închis revista veche cu un sentiment ciudat de amărăciune şi tristeţe. Oare ce-o fi scris domnul David domnişoarei Nelly ? Am răsfoit hîrtiile mele vechi, am găsit plicul cu pricina şi l-am deschis. Literele păliseră puţin ; păreau scrise cu o cerneală cenuşie :

„Dragă Nelly,

Cred că azi te-am pictat pentru ultima oară. Şi cu această scrisoare vreau să mă despart de tine. Poate că nici nu ţi-aş fi scris, dar vreau să fii cu inima împăcată, să n-ai remuşcări. Eu m-am aranjat. Am obţinut un paşaport pentru întreaga familie. Mîine dimineaţă plec în Elveţia..."

1956

LENȚA

1

Un țurțur împovărat trosnește, și jos, pe piatra de var înghețată, mii de cioburi străvezii, cristaline, se resfiră într-o spulberare măruntă. Trosnește al doilea țurțur, apoi al treilea. Sunetul metalic, ca al unui clopot îndepărtat și învelit în nea, se furișează printre casele pitite, pierzîndu-se în albul nesfîrșit al pustei. Dintr-acolo un vînt de miazănoapte, tăios și rece, pătrunde nestăvilit printre grinzile crustate de ger ale cerdacelor. Fulgii, ca niște fluturi de noapte, sclipesc arar, apoi, ținîndu-se de mînă, țes covorul nesfîrșit și rece. Pe aici, pe la marginea satului, nici o urmă nu pătează neaua. Totul e tăcut ca într-o biserică.

Seară de ianuarie.

Trîmbele de fum ale coșurilor se destramă sub perdeaua cenușie a norilor. Ici-colo, cîte un geam luminat pătează negura, apoi pătratul galben al ferestrelor se stinge și moare. Doar în mijlocul satului, acolo unde clădirea înaltă a căminului străjuiește în întuneric, răzbate lumină și zgomot. Din cînd în cînd, se aude trîntitul unei uși și atunci vîntul înhață acordurile unei viori și zgomotul unui tropăit înfundat.

E petrecere la cămin.

Acolo, în sala mare, e cald : cele două sobe pîntecoase de teracotă răspîndesc valuri de fierbințeală și miros plăcut de lemn de gorun ars. Lîngă ele, pe bănci, bătrîni mustăcioși pîcîie din pipe doar atît ca să nu se stingă. În mijlocul sălii, sub lampa împodobită cu hîrtie colorată,

lăutarii zic cu foc, gata să rupă coardele viorilor înnegrite de vreme, iar flăcăii, asudaţi şi gălăgioşi, strîng mai aproape mijlocul fetelor.

Dintru-nceput, Lenţei îi păru rău că venise. Dar acasă n-avea ce face. Mihai Goldiş, soţul ei, era plecat după treburi la Oradea. La prînz nu gătise nimic, că n-avea pentru cine : pentru ea singură nu merită să-şi piardă timpul cu aşa ceva. Şi, de altfel, în ultima vreme nici nu prea avea poftă de mîncare. Iar pe la patru ceasuri, cînd începuse să se întunece, i se făcuse urît. În casa proaspăt văruită era frig, umed şi umbre cenuşii jucau prin colţuri. Se hotărîse dintr-o dată şi, fără să stea mult pe gînduri, se îmbrăcase cu bluza cea nouă, de mătase cafenie, şi-şi trăsese cizmuliţele roşii, ca de copil, cu tureacul urcat de-abia pînă la jumătatea pulpei. În vreme ce se îmbrăca, îi dăduseră lacrimile şi plînsese tăcută. În ultimul timp plîngea des : din pricina asta avea faţa trasă şi cearcăne la ochi. Pe vremuri nu era aşa : zburda ca o sfîrleză şi feciorii, nu o dată, se bătuseră pentru ea, aşteptînd rîndul la *Mureşana*. Poate din pricina aceea nu avusese prietene bune, cărora să le fi putut destăinui toate necazurile ei. Babele din sat o socotiseră fată stricată, dezmăţată şi şuşotiseră pe la porţi tare multe pe socoteala ei. Şi totuşi era mai bine atunci : nu trebuia să stea toată ziua între cei patru pereţi, cu nasul turtit de geam, cu inima zdrobită.

Încuiase uşile în grabă, smiorcăind şi înghiţindu-şi lacrimile, şi ieşise în fugă. Unde să se ducă ?... Acasă la părinţi ?... N-avea rost.

Uneori o apuca dorul de ai săi. Dar nici acolo nu mai era ca pe vremuri. Maică-sa îi vorbea ca unei femei bătrîne, întrebînd-o mereu dacă n-o doare capul, dacă nu simte ceva greţuri, cum se poartă bărbatul şi parcă de fiecare dată îi băga vină că nu e însărcinată.

O clipă se gîndise să se întoarcă, pe urmă gonise acest gînd. De ce ?... Să stea toată noaptea nedormită, zvîrcolindu-se lîngă cuptor şi să-l aştepte pe Mihai ?... El s-ar putea să nu vină nici pînă la ziuă... Sau ce altceva ar putea să facă ?... Să se ducă la Truţă, la vecini ? Dar acolo, toţi cei din casă nu vorbesc decît despre colectivă, despre ziua-muncă, şi ei, care nu mai fusese de luni de zile la cîmp, i s-ar rupe inima ascultîndu-i.

Călca atentă prin omăt, dar şi aşa zăpada înaltă de două palme se strecura în cizme pe deasupra tureacului. Simţind umezeală pe pulpe, grăbise pasul să ajungă cît mai degrabă pe uliţa cooperativei, unde ştia drumul bătătorit de umblet.

Trecînd prin faţa căminului, auzise tropăitul cizmelor feciorilor, scîrţîitul ascuţit şi vesel al viorilor. Intrase. Toată lumea se întoarse spre ea. Babele prinseră a şuşoti în grabă, clipind din ochi şi clătinîndu-şi mustrătoare şi rele obrazurile zbîrcite.

O bucată de timp rămase descumpănită lîngă uşă, privind hărmălaia din sală. Nu fusese de multă vreme aici. Poate de mai bine de un an, dar parcă nu se schimbase nimic : tablourile erau aceleaşi, pînă şi lanţurile de hîrtie colorată, ţesute în clacă pentru împodobirea sălii, atîrnau la fel de la becul cel mare din mijlocul tavanului spre cele patru colţuri ale încăperii. Numai dulapul cu uşile de sticlă era nou : dar şi despre asta îl auzise acasă pe Mihai, vorbind cum că Vărzaru, socotitorul, ar fi cîştigat ceva la cumpărare.

Îşi scuturâ catrinţa de nea şi se rezemă de perete. Pe urmă veni lîngă ea Mitru Gherdan, secretarul organizaţiei de bază. Înainte vreme se temuse tare mult de el. Era un om înalt, cu păr cenuşiu, cu mustăţi ţepoase şi avea ochi negri, iscoditori. Lenţa era încă fătuţă mică atunci cînd l-au adus jandarmii prin mijlocul satului pe Mitru legat cu lanţuri de mîini şi de picioare. A întrebat-o pe mamă-sa ce-a făcut baciu Mitru, ce-a furat, şi

nana Floarea i-a răspuns că e mai rău decît hoţii, a fugit de la cătănie să nu lupte împotriva bolşevicilor, care vor să facă grajd din sfînta biserică. Lenţei îi plăcea tare mult să meargă la biserică. Popa Eftimie cînta aşa de frumos şi spunea nişte vorbe pe care ea nu le înţelegea, iar la altar era mereu îmbrăcat într-o rochie de aur, ca o zînă. De atunci i-a rămas în minte că Mitru Gherdan e un om tare rău, vîndut celui necurat.

Chiar mai tîrziu, cînd din spusele oamenilor care veneau pe la ei a priceput că nu e chiar aşa, nu şi-a putut schimba părerea despre el.

— Uite, nevăstuţa cea tînără şi-a adus aminte şi de noi, spuse, zîmbitor, Mitru.

— Mi-a fost urît acasă, mărturisi ea, plecîndu-şi ochii.

— De cînd te-ai măritat şi te-ai făcut nevastă de preşedinte, nu te mai vede nimeni... La lucru de ce nu vii ?

— Nu mă lasă Mihai. Zice că... şi roşi.

Mitru tuşi stînjenit.

— Îhî, pricep... Da la botez cînd jucăm ?

— Nu... nu... nu de aceea...

Lenţa se fîstîcise. Rămase cu privirile lipite de geamul pe care se îndesau fulgi apoşi de zăpadă. Apoi, deodată, lăutarii începură să zică *Mureşana*, iar ea simţi cum un fior îi fuge de-a lungul spatelui şi trebui să înghită un nod care i se oprise în gîtlej.

Mitru o cuprinse de umăr.

— Da pe Mihai de ce nu l-ai adus ?

— Nu-i acasă ! spuse şi tăcu dintr-o dată.

— Nu-i acasă ? făcu, mirat, Gherdan. Da unde umblă în miez de noapte ?

Lenţa nu ştiu ce să-i răspundă. Îi păru rău că spusese şi atît. Desigur, cînd va afla Mihai că a vorbit de lipsa lui, o s-o certe. S-o certe !... Ridică din umeri în semn de „ce ştiu eu" şi-şi desfăcu broboada.

— Hai — o luă de mînă Mitru — de ce te-ai oprit aici ? Hai să te cunoască un tovarăş de la Bucureşti.

Lenței îi fu ciudă. Ce era ea ? Muiere de arătat străinilor ?

Voia să joace. De multă vreme nu mai fusese la joc, și acum ar fi vrut să se simtă purtată în brațe tari, învîrtită, să audă chiuituri vesele și să bată podeaua cu tocurile înalte ale cizmelor roșii, pînă cînd n-ar mai fi putut sta în picioare de ostenită.

Străinul de la București era un om foarte tînăr și stîngaci. Ținea un carnețel în mînă și rîdea mereu ca să arate că se simte bine :

— Noroc, tovarășă, îi spuse el și o măsură din cap pînă în picioare, apoi se întoarse spre Mitru : Tovarășa e utemistă ?

— E nevasta președintelui nostru, răspunse acesta vesel.

— Daaa ? ! se mira nemotivat străinul.

Pe urmă se apropie de ei Lică a Birăului, un om mărunt, adus de spate, cu mustăți mari, îngălbenite de nicotină la vîrfuri. Lența știa despre el că e pe cale să se înscrie în gospodărie, că și Mihai, soțul ei, a umblat des pe la casa lui să-l lămurească. Era un om mîndru și tare îndărătnic. Și te mirai de ce. Era sărac de-i curgeau toalele de pe el. Mai că ieșise zicătoare în sat cum că „unde pune Lică mîna, pune Dumnezeu fundul". Nimic nu i-a reușit în viață și, în afară de copii, nimic n-a încropit. Dar era tare șăgalnic la vorbă. Cei mici se țineau după el în sat, iar flăcăii îi plăteau cîte o cinzeacă să le povestească.

— Vedeți — îi spuse Gherdan străinului — și tovarășul a dat cerere să se înscrie în gospodărie. A stat patru ani deoparte, dar acum vrea să fie în rînd cu noi.

Străinului începură să-i sclipească ochii, de parcă ar fi auzit o veste tare bună. Lența îl privi pe sub sprîncene.

— Și de ce nu v-ați înscris pînă acuma ? se întoarse străinul spre Lică, ținîndu-i carnețelul în fața nasului.

— Asta mă întrebam şi eu, făcu Lică ridicînd din umeri.

Pe urmă zîmbi larg :

— Şi, mă rog, de ce vă interesează asta pe dumneavoastră ?

— Tovarăşul e ziarist de la Bucureşti, îl lumină Gherdan. Spune-i !

Lică se scărpină în creştetul capului :

— Iacă, nu ştiu...

— E scump la vorbă Lică al nostru, făcu Gherdan spre ziarist. Aşa a fost el întotdeauna. Încă pe cînd lucra ca argat la contele Szentessy. Acolo a fost un fel de paznic. Atît de scurt îl ţinea Szentessy, încît Lică n-a cerut pămînt nici la reforma agrară. S-o temut că se schimbă lumea şi pe urmă...

Lenţa, bucuroasă că nu se mai vorbea despre ea şi despre Mihai, se apropie cît putu mai mult de ziarist : ştia că Lică o să-i răspundă în lege.

— Aşa ai crezut, tovarăşe Lică ? întrebă ziaristul notînd cu iscusinţă nebănuită toate cuvintele în carneţel.

— Aşa, făcu Lică ! Aşa !... Dacă mi-o spus domnu Szentessy...

Gherdan adăugă în locul lui, să-l lămurească pe străin :

— A fost o vreme paznic, pe urmă a lucrat chiar în apropierea castelului. Dar pînă în martie '47, cînd s-a făcut exproprierea cea mare, nu-i călcase niciodată pragul.

— Ba da, se împotrivi Lică.

Îşi mîngîie mustăţile pleoştite cu podul palmei. Asta însemna că e pornit pe vorbă. Lenţa nu putu să-şi stăpînească un zîmbet. Întrebă :

— Cînd ai fost în castel, bace Lică ? De asta nu ne-ai spus niciodată.

— În '27. In camera aceea mare, unde s-o făcut inventarierea. Acolo unde o lucrat bătrînul Szentessy. O fost o cameră tare frumoasă... Pe urmă, am fost şi în

'35... Ba nu, în '34, dar atunci n-am văzut cine ştie ce, că-mi vîjîia capul...

— Ai fost beat ? întrebă Iozsi, un flăcău în salopetă, care se apropiase şi el de vorbitori.

— Ba, să mă ierţi, tovarăşe tractorist. Beau, nu zic nu, dar nici aşa. Îmi vîjîia capul că-mi dăduse două palme...

— De ce, bace Lică ?

— Apoi, să vedeţi, tovarăşi... asta voiam să-l întreb şi eu. Dar n-am apucat, că mi-o luat apărarea doamna...

— Doamna a fost de omenie, spuse tractoristul rîzînd şi uitîndu-se drept în gura lui Lică să nu piardă nici un cuvînt.

Lică întîrzie cu răspunsul. Se încruntă, se scărpină în cap ca şi cum i-ar fi fost greu să găsească cuvintele cele mai potrivite. Lenţa uitase de joc, de muzică, de cămin. Era numai ochi şi urechi.

— O fost, nu-i vorbă, spuse în cele din urmă Lică. Un singur cusur o avut. O murit tare tîrziu, Doamne iartă-mă... şi se bătu cu palma peste gură. Apoi continuă : Şi cum vă spuneam, s-o băgat doamna, cică să nu mai deie, că nu eu sînt vinovatul. Altul o intrat pe poarta mare.

— Cum asta —întrebă mirat ziaristul — n-aveaţi voie să intraţi pe poarta mare ?

— Ba da, se întoarse Lică spre el. Dar numai de două ori pe an. De sfintele Paşti şi de ziua domnului Szentessy, de Sfîntu Ilieş, cînd îi veneam cu urare şi cu daruri. Atunci era tare bun la suflet. Ne întindea şi mîna. Iar a treia oară tot în camera aceea am fost, îmi amintesc, pe vremea războiului. M-o invitat chiar el. I-o turbat cîinele şi m-o chemat să i-l scot din cameră.

— Şi l-ai scos ?

— Am luat o pătură şi am umblat în patru labe să-l slobod de sub masă. Nu voia în ruptul capului. I-am lătrat să-l sperii. O sărit în colţul de lîngă fereastră şi o

doborît un vas... Lică clătină din cap, cu ochii întredeschişi, ca şi cum s-ar fi uitat peste ani, să-şi aducă mai bine aminte... O fost un vas tare scump!

— De unde ştii că a fost scump? Sau te pricepi la preţuri, rîse Iozsi.

— Apoi de acolo îl ştiu — făcu Lică — că eu l-am plătit. Mi-o tras intezăul din simbrie. Vreo trei luni am tot plătit pentru vasul acela. Da am păstrat cioburile. Mi-am zis: că doar n-o lăsa bunul Dumnezeu să mor înainte să-i cer socoteala!

— Şi cum a fost pînă la urmă? întrebă curios ziaristul. L-aţi luat de guler?

— Ba. N-am avut vreme, c-o fugit la dracu ştie unde.

Cineva chiui în fundul sălii. Toate privirile se îndreptară într-acolo: un tînăr înfocat tropăia din cizme, bătea din palme de parcă toată lumea ar fi fost a lui. Cei de lîngă Lenţa începură să vorbească din nou, de astă dată despre o mulţime de lucruri pe care ea nu le pricepea: asolament... agrominim... vite de prăsilă... De cîteva ori veni vorba şi de bărbatul ei şi pricepu că-l lăudau. Stătea acolo, neştiind ce să facă cu mîinile. O vreme mai ascultă fără luare-aminte, apoi se plictisi şi începu să bată tactul cu vîrful cizmei.

Deodată, Mitru se întoarse spre ea:

— Nu vrei să joci? Stai aici cu noi, bătrînii. Hai să-ţi găsesc un fecioraş.

Îşi roti privirile jur împrejur. Lenţa făcu la fel. În colţ, lîngă scenă, stătea Vărzaru, socotitorul. Privea plictisit lăutarii. Din cînd în cînd îşi sălta umerii în ritmul viorii. De cealaltă parte a sălii cîţiva oameni vorbeau, învăluiţi în nori de fum de ţigară. Cu un cap mai înalt decît toţi, Gheorghe Petcu, brigadierul de cîmp, le explica ceva cu vocea lui puternică. Mitru o apucă pe Lenţa de mînă şi merseră într-acolo.

— Măi oameni, nu ţineţi tineretul în loc.

— Stăm de vorbă.

— O nimerirăţi bine... tocmai acum !

— Da, da. Eu îţi spun — se întoarse spre el Ion Bicaşul, grăjdarul — că nu-i bine ce facem. Oamenii-s nemulţumiţi, cică n-au bani !

— Să-şi vîndă din grîu, ridică din umeri Mitru, apoi, uitînd pentru ce venise, continuă : Eu mi-am luat un rînd de haine ca de ministru, şi muierii cîte toate. Pînă şi izmene de mătase.

În jurul lui, toţi izbucniră în rîs. Numai Boşneag, un colectivist subţire, roşcat şi plin de zbîrcituri ca un măr pus la copt, rămase tot ursuz, îngîndurat. Mitru se uită lung la el şi-i urmări privirile. Acesta azvîrlea căutături veninoase spre celălalt colţ al sălii, spre dulap, unde alături de ziaristul din Bucureşti stătea Lică a Birăului cu nevastă-sa. Mitru puse mîna pe umărul lui Boşneag :

— Vezi să nu iasă ceartă, avem oaspe de la Bucureşti.

— Numai de oaspe port grijă eu, făcu întunecat Boşneag. Ori vrei să plec ? De ce nu-mi spui deschis ? Ha ? Mi-s povară de acum ?!

— Măi Boşneag, eşti tare greu la cap.

— Oi fi, dar pricep mersul lucrurilor. Toată iarna a dat Lică tîrcoale gospodăriei. Cînd el, cînd nevastă-sa. Acum vine şi la cămin ca la biserică. Nu-i duminică să lipsească. Mîine o să-i vedem în gospodărie, pe urmă, dracu ştie cum vă încîntă, s-o face şi brigadier... Apoi lasă numai... Că eu nu-mi bat joc de pămîntul meu... Aşa să ştii !...

— Dacă ai beut, atunci e mai bine să te duci acasă.

— Iaca nu mă duc ! Şi dac-am beut, am beut din banii mei ! Eu am muncit pentru ei ! Nu mă duc, mai spuse o dată Boşneag. Şi de aia-i cooperativă, să bem. Statu ne dă răchie...

Văzînd că se aprinde discuţia, Lenţa făcu doi paşi spre scenă, unde stăteau înşirate fetele. Întîlni privirile lui Vărzaru. Vorbea înadins tare, să-l audă nevasta preşedintelui :

— Eu am poruncit să se cureţe grajdurile, dar parcă ai cine să te asculte.

Lenţa, furioasă că secretarul o adusese aici fără nici un rost, se întoarse spre el. Acesta, văzînd-o, îşi aduse aminte de făgăduială. Se uită în jur, căută un tînăr colectivist şi-i şopti la ureche :

— Du-te, mă, joac-o pe Lenţa. Îi e urît, săraca de ea ! Şi pe urmă n-o să mai vie...

Lenţa îşi lăsă ochii în pămînt : nu era obişnuită să i se caute flăcăi pentru joc. Pe vremuri, cînd se apropia de horă, flăcăii începeau să chiuie şi să-i alerge înainte. Ea, ţanţoşă, alegea pe careva, aştepta să i se deschidă drum, abia atunci întindea mîinile să cuprindă umerii băiatului. „Ce-o crede tînărul ăsta pe care l-a îndemnat Gherdan : că nu mai e nimeni care să mă ceară ?"

Flăcăul, roşu la faţă, cu sprîncene aproape albe şi dinţi mărunţi, ascuţiţi, zîmbi stingherit. Lenţa nici nu-şi dădu seama cînd ajunse în mijlocul sălii şi se pomeni dintr-o dată învîrtită stîngaci, cu pripeala neştiutorului.

Gheorghe a Petcului privi toată scena din colţul sălii. Zîmbi pe sub mustăţi, apoi, ca unul care se distrează de minune, începu să rîdă. Lenţa îl văzu de[illegible] fuga jocului şi se simţi groaznic de umilită. Dacă nu i-ar fi fost ruşine, l-ar fi lăsat pe roşcovan şi ar fi ieşit din cămin. Gheorghe îi prinse privirile. Mai stătu un timp, apoi, hotărît, se îndreptă spre Lenţa. Ceilalţi dansatori s-au oprit din joc. Erau numai ochi şi urechi : nu voiau să scape nici un amănunt din cele ce urmau să se întîmple.

— Las-o s-o joc şi eu, spuse Gheorghe şi puse mîna pe umărul flăcăului.

Acesta, asudat, privi spre Gheorghe, apoi, parcă mulţumit că e absolvit de sarcina primită de la Gherdan, se dădu la o parte.

Lenţa roşi şi, la gîndul c-o să joace cu Gheorghe, o năpădi o fierbinţeală plăcută, moleşitoare. Vru să pară

nepăsătoare, dar fiecare mişcare îi trăda neliniştea. Îşi plecă privirile în podea.

Poate nu s-ar fi cuvenit să vie aici, ea, femeie măritată. Poate ar fi mai bine să se ducă acasă. Gîndindu-se la aşternutul rece, la focul care de bună seamă s-a stins, îi pieri pofta să se întoarcă. Aci era aşa de bine şi lăutarii cîntau cu foc! Doamne, ce păcat că s-a măritat! Avea destulă vreme să aştepte!

Gheorghe se opri în faţa ei. Era înalt, mai înalt ca Mihai, şi avea un obraz alb, cu bujori, ca de fată.

Mult mai jucaseră împreună pe vremuri. Dar el nu i-a spus niciodată o vorbă bună, nici că-i frumoasă, nici că joacă bine. Nici nu s-a legat de ea ca alţi flăcăi şi nici n-a ciupit-o măcar. Era întotdeauna întunecat şi Lenţa se învăţase să-i zică în sinea ei „prostul". Oamenii însă îl preţuiau ca pe unul în vîrstă. Şi despre fratele său, care era la Ocol, se spunea că era un om tare deştept. Şi tatăl lor, Iosif, a fost. Chiar dacă totdeauna şi-a băut toată simbria. De necaz.

Stăteau unul în faţa celuilalt şi nu ştiau ce să-şi spună.

— Hai să jucăm.

— Hai, şopti ea.

— Măi — se întoarse Gheorghe spre lăutarii care tăcură imediat rămînînd cu arcuşurile în vînt — să-mi ziceţi o *Mureşană*, dar ştiţi, să duduie!

Doamne, cît era de bine să te învîrţi, să te învîrţi, şi apoi dintr-o dată să stai pe loc, tropăind mărunţel din cizme noi.

„Mureşană, mureşană, tot pe loc,
Să ne fie, hei!... să ne fie de noroc..."

Închise ochii. O învăluia o căldură legănătoare, ca o ameţeală. Vedea în răstimpuri că babele şuşotesc mai avan, dar ce-i păsa! Simţi deodată cum un braţ vînjos

o strînge tare : îi pieri răsuflarea. Ridică privirile spre fruntea asudată a lui Gheorghe.

— Lenţă... de ce te-ai măritat tu ? îi şopti acesta cu greutate.

— Iac-aşa ! spuse ea aspru. Dacă nu s-a gîndit altul să mă ceară !

Ea întoarse repede capul, să vadă dacă nu-i aude cineva. O învîrti ridicînd-o de la pămînt. Lenţei i se învăluiră fustele în jurul picioarelor. În clipa asta nimic nu era mai frumos ca jocul. Numai de nu s-ar isprăvi ! Să ţină aşa încă o zi.

Gata ! Aşa de repede ? Nu, nu s-a isprăvit. Iozsi, tractoristul, porunceşte ceva lăutarilor. Ceardaş ? Fie ! Nu se mai aude decît tropăitul picioarelor : flăcăii se învîrtesc pe sub batistele albe cu miros de busuioc.

— De ce te-ai măritat, Lenţă ?

— Nu ştiu... Aşa...

S-a gătat şi ceardaşul. Flăcăii, leoarcă, îşi şterg obrazul cu mînecile largi ale cămăşilor. Toţi se aşază. Oare n-o să se ducă iar Gheorghe să stea de vorbă cu şonorogii ceia bătrîni ?

Aruncînd o privire într-acolo, Lenţa îl văzu pe Boşneag agitîndu-şi mîinile deasupra capului : „Ce-o fi cu el ?“

Gherdan, care-l urmărea şi el pe Boşneag, se întoarse brusc şi, făcîndu-şi loc cu coatele, se apropie de lăutari :

— Bine-i să fii tînăr — făcu el cu glas ridicat — dar nu-i rău să fii nici bătrîn. Ziceţi-i, dar una de pe vremuri, care-mi plăcea mie : *De-ar fi mîndra-n deal la cruce...*

Fără să ştie cum, Lenţa s-a trezit lîngă perete. Alături de ea, Gheorghe, care privea în gol. La stînga, Iozsi, în salopeta lui albastră şi nouă, îi şoptea ceva Mariei Indricău. Lenţa, fără să vrea, îi auzi vorbind :

— No, zi... Nu ne ştim noi veseli ? Să vezi, la primăvară, cînd slobod tractorul...

— Te-oi vedea...

În clipa aceea cîntecul se ridică din toate părţile. Cîntară şi moşnegii, iar printre ei moş Tulucan, paznicul, care băuse şi el oleacă :

„De-ar fi mîndra-n deal la cruce,
De trei ori pe zi m-aş duce.
Dar mîndra-i cale departe,
Nu poci merge făr'de carte.
Şi cartea, nu-i cin' mi-o face,
Căci primarul nostru zace..."

De cîte ori n-a auzit Lenţa cîntecul ăsta ? Îl cînta şi taică-său, Toader, cînd se întorcea afumat de la crîşmă... Şi ea, fătuţă mică, parcă vedea un drum lung, pe care hălăuia, amărît, un voinic fără mireasă. Şi atunci, din senin, îi venea să plîngă. Se ducea la geam, că lui taică-su nu-i plăceau lacrimile. De acolo, privea în uliţă la pruncii de-o seamă cu ea, care frămîntau nămolul cu picioarele. De cîte ori n-ar fi vrut să fie şi ea printre ei ! Nana Floarea însă o silea să stea în casă şi o îndemna să se joace cu mîţa. Jucîndu-se cu pisica îşi aducea iar aminte de cîntec : *Dar mîndra-i cale departe...*

După asta a mai jucat multă vreme, mereu cu Gheorghe.

Şi ce-i dacă babele şuşotesc ? Altă treabă n-au !

S-a făcut seara tîrziu.

Sus, în jurul lămpii, se învălătucesc nori albăstrui de fum de ţigară. Cîţiva bătrîni moţăie, cu lulelele stinse ; şi miroase a văruială proaspătă. Repede a trecut şi duminica. A doua zi, oamenii se vor apuca de treabă şi ea va rămîne singură. Ce-ar fi dacă mîine s-ar duce la cîmp ?... Dacă i-ar spune lui Mihai drept în obraz, că s-a săturat de viaţa asta de roabă... Ori o lasă la muncă, ori se desparte de el chiar de-o taie în bucăţi. Că mai bine tăiată în bucăţi, decît putrezită între pereţii mucegăiţi. De ce s-a căsătorit el cu fată tînără, dacă se teme că i-o fură

cineva ? Barem să fi avut de ce s-o bănuiască. Dar nu, pînă acum nici în uliță n-a ieșit singură, ca să nu-l supere.

Se auzi un țiuit de vioară, care aducea ca a plîns ascuțit de copil mic. Tuluga, primașul, un țigan ca tăciunele, își acorda vioara. Doamne, frumos a fost ! Barem dacă Mihai ar duce-o în fiecare duminică la cămin. Pe urmă își aduse aminte că peste o săptămînă Mihai va trebui să se ducă din nou la Oradea : să plătească rata a treia la mobilă.

Mitru se apropie de ea :

— Cum ai petrecut ?

— Bine...

— De ce nu vii mai des ? E păcat că te-ai lăsat de corul nostru... Nu-ți aduci aminte cît de bine a fost acum doi ani, cînd ne-am dus la Salonta ? Toți te-au lăudat... Am să-l iau eu la rost pe Mihai. Ce dracu, parcă trăim în lumea cea veche... Și să vii la lucru...

— Cine-a pregătit de mîncare ?

— Da ceilalți cum fac ? Taică-tău te-a cam ținut pe palme, bărbatul de asemenea. No, apoi nu ! Doar ești tînără...

Ea nu-l băgă în seamă. Se trezi căutîndu-l cu privirile pe Gheorghe.

Îl văzu în cealaltă parte a sălii, între oamenii cu care stătuse de vorbă la început. Oamenii păreau înfierbîntați : vorbeau cu glasuri ridicate, mînioase.

„Doamne, numai să nu i se întîmple ceva !“ Încet, ca să n-o bage Gherdan de seamă, se furișă prin mulțime spre grupul unde era Gheorghe. Apoi, ca unul pe care discuțiile oamenilor îl privesc, se vîrî printre ei. Se învîrti cît se învîrti, pînă ce reuși să se așeze chiar în fața lui Gheorghe. Își închipuia că acesta, văzînd-o, o să curme vorbăria. Dar Cheorghe era prea prins în discuții, mai ales că gospodarii i se adresau de-a dreptul lui :

— Să ne dea banii ! strigă cineva spre brigadier. Trece iarna și nu ne-am luat de nici unele.

— Era vorba că o să cumpere tot felul de vite! Unde-s?

— Mai bine să ne dea ce ni se cuvine!

— Da la adunarea generală de ce ați votat să se cumpere soiuri de prăsilă? întrebă Gheorghe liniștit.

— De proști!

— Doamne, doamne, ș-acum n-aveți ce mînca? se întoarse Gheorghe batjocoritor spre nemulțumit.

— Ba avem, mormăi acesta, mutîndu-se cînd pe un picior, cînd pe altul. Avem, da vrem să știm ce-i cu banii?

— Am cam auzit noi că... clipi din ochi Boșneag, întărîtat, arătînd cu mîna spre Lică, apoi se opri.

— Ce-ai auzit? se înfurie Gheorghe. Spune în fața oamenilor, ce-ai auzit?!...

Boșneag tăcu stînjenit. Tuși în pumn și-și făcu de lucru cu pipa, care nu trăgea cum se cuvine.

— Vă luați după tot felul de vorbe. Mai bine ați căuta cine le scornește.

Gheorghe se înroșise tot. Făcu un pas înainte și puse mîna pe umărul lui Boșneag:

— Da ia fă bine și spune-mi: grîu ai luat destul?

— Păi am luat ceva, că de-aia am muncit.

— De ce nu vinzi ce n-ai măcinat de pită?

Boșneag își ferea privirile.

— Hm, hm... așa-i — clătină din cap de la o vreme — de ce nu-l vînd?...

Gheorghe, bucuros că-l înfundase, voi să plece, cînd Boșneag îl apucă de mînecă:

— Toate-s bune și frumoase. Da președintele de ce nu l-o vîndut? Hai? Și el... de unde are bani? La asta să-mi răspunzi!

Lența tresări: „Cum e cu putință să se vorbească astfel despre Goldiș?" Și se mîră că nu-i pare rău. Dimpotrivă, o bucurie prostească pusese stăpînire pe ea: ar fi vrut ca Boșneag să mai vorbească despre Mihai, despre grîul pe care-l avea în pod, sau despre orice, numai să

nu se lege de Gheorghe. Dar Gheorghe, aprins, nu-i dădu răgaz. Se răsti la el :

— Să-ţi fie ruşine, om bătrîn, şi se apropie ameninţător de el. Du-te şi-l întreabă !...

— La toate ai răspuns, mormăi Boşneag descumpănit, gata să plece, cînd îi veni ceva în minte şi se întoarse biruitor : Da ia să te văd... Tu ce zici de-alde Lică a Birăului, care vor să se bage în gospodărie ?

— D-apoi îmi pare bine.

Boşneag îşi încleştă pumnii cu supărare :

— Îţi pare bine, zici, că se bagă sărăntocii la mălai ?! Acum, tare uşor le vine... Pe spinarea noastră... Ha, nu răspunzi ?

Gheorghe se apropie şi mai mult de el şi-l prinse de umeri.

— Bace Boşneag, nu ştiu dacă ce spui sînt vorbele dumitale, dar ele se potrivesc de minune oricărui chiabur. Ori eşti certat cu Lică ?

— Nu-s certat şi te poftesc să nu mă dăscăleşti, şi-şi scutură de pe umeri mîinile lui Gheorghe. De ce să se căpătuiască Lică din munca mea, ha ?

— Ai vrea să rămîie sărăntoc toată viaţa ?

— Că eu nu mai pot de grija altora. Că de mine tot satul o avut grijă. Nu-i aşa ?

Gheorghe îi întoarse spatele. Boşneag prinse glas.

— N-ai ce să-mi răspunzi, ha ?... Vrea să se bage Lică în gospodărie — începu să explice oamenilor din jur — să-mi ciugulească pita.

— Să se bage în mă-sa, tuşi Grigore Vîntu, văcarul gospodăriei, prins şi el de avîntul lui Boşneag. Aşa-i ! Noi ne spetim şi ne betegim, şi acum, la masa pusă, poftesc domnişorii. Apoi nu ! Eu spun să...

O vreme căută în gînd, scormonind în adîncuri după ceea ce voia să spună, dar, negăsind nimic potrivit, îngînă scurt :

— Aşa-i ! Boşneag are dreptate !...

Boşneag, mîndru de această apreciere, se ridică în vîrful picioarelor să vadă peste capetele oamenilor dacă Lică mai e în sală. Lică stătea tot lîngă dulap, somnoros. Văzîndu-l, Boşneag se burzului :

— Apoi dacă se bagă el în gospodărie, ies eu. De ce n-o intrat cînd am intrat şi noi, cînd o fost greu ?

— Că doar n-o fi fost prost — puse paie peste foc Vîntu — să vină la arat. Vine la seceriş. Vine la grăunţe.

— Să mă duc să-l întreb, îşi spuse mai mult pentru sine Boşneag. Să-mi spuie mie la obraz de ce vrea să se bage acum...

În clipa aceea începu Tuluga o *Mureşană*. Zicea cu atîta foc, încît Ibric, contraşul, trăgînd cu putere de arcuş, îşi rupse o coardă, dar nu se încumetă să se oprească la mijlocul cînteculuí.

Descumpănit, Boşneag rămase locului. Pe urmă se vîrî în mijlocul dansatorilor şi aşa, legănîndu-se, călcat în picioare, înaintă spre Lică.

Gherdan nu vedea nimic din toate astea. Stătea într-un colţ discutînd cu ziaristul din Bucureşti, care-şi nota toate cele în carneţelul cu scoarţe cafenii. Tresări numai atunci cînd scaunul trîntit între femeile bătrîne se rostogoli în ţipetele celor din jur.

Lică, surprins şi speriat puţin, uită să răspundă la pumnii lui Boşneag.

— Na — făcu acesta — acum să te bagi la mălai, ha ? Acum ? Vrei să-mi iei pita mea ? Pentru tine am muncit eu, ha ?

Şi lovea la fiecare „ha".

Gheorghe împinse pe Lenţa de lîngă el, alergă într-acolo şi-l apucă pe Boşneag de umeri. Îl răsuci o dată şi-l trînti lîngă soba de teracotă. Boşneag începu să înjure.

Lenţa, înspăimîntată, nu mai aşteptă. De ce a stat şi pînă acum ? Căută în jur să-şi ia rămas bun de la

Gherdan, dar în hărmălaia asta nu mai deosebea feţele oamenilor. Îl văzu numai pe ziaristul din Bucureşti, care se înghesuia spre ieşire. Ieşi în urma lui.

Afară era frig. Ninsoarea contenise. Doar din cînd în cînd cîte-un fulg răzleţ i se lipea de gene, umezindu-le. Dinspre munţii Codrului sufla un vînt tăios, repezind norii zdrenţuroşi şi joşi de pe cer.

Se grăbi spre casă cu paşi mărunţi. Locuia pe uliţa a doua de la cămin, tocmai la capăt, spre marginea satului. Ca în fetie, îi era frică. Erau atîtea întunecimi şi umbre proptite sub gardurile groase de nuiele troienite !

Dinspre cămin se auzeau frînturi de voci, ţipete şi, din cînd în cînd, cîte o înjurătură. La colţ, Lenţa se opri locului, curioasă să afle ce se mai întîmplă. Dar cum nu venea nimeni dintr-acolo, hotărî să-şi urmeze calea. Îi era teamă să nu i se întîmple ceva lui Gheorghe. Ştiindu-l acolo, între bătăuşi, se simţea vinovată de plecarea-i pripită, dar nu se mai putea întoarce. Ce păcat de seara asta ! Şi se stricase numai din pricina lui Boşneag. Altminteri ar fi fost şi acum la cămin, alături de Gheorghe.

Cînd îşi aducea aminte de strînsoarea braţelor lui, simţea în tîmple vîjîitul puternic al sîngelui. Îşi încetini pasul. Mergea aşa, cu gîndul aiurea, fără să simtă tăişul, ca de săbii, al vîntului. Deodată în urma ei auzi paşi pripiţi.

Îi păru bine că nu trebuia să meargă singură spre casă şi se întoarse în loc. Desluşi în abureala viorie o făptură înaltă. Auzi bocănitul înfundat al cizmelor greoaie. Era Gheorghe.

— Nu te temi să te duci singură ?

— Nu. Nu mă tem.

— De ce nu m-ai aşteptat ?

Lenţa nu ştiu ce să-i răspundă. Ar fi vrut s-o ia la goană peste nămeţi, să fie cît mai departe de el, dar picioarele neascultătoare parcă prinseră rădăcini.

Îşi aduse aminte de altă întîlnire de-a lor, într-o dimineaţă de iunie, la pîrîu. Ea spăla rufele : bătea năprasnic albiturile cu maiul, iar el stătea pe malul celălalt şi rîdea. Ea i-a făcut semn cu mîna să treacă apa, dar Gheorghe rîdea numai. Şi cît de frumoasă era dimineaţa aceea ! Încă nu era cald, înspre răstoacă soarele părea învelit într-o năframă de borangic. Abia se trezeau ierburile. Şi Gheorghe rîdea ca prostul.

Glasul lui gros o făcu să tresară.

— De ce nu m-ai aşteptat ?

Lenţa îl privi cu coada ochiului şi răspunse tot cu o întrebare :

— Te-au lovit ?

— Nu, făcu Gheorghe, morocănos.

— Aşa e Boşneag întotdeauna, zise iar Lenţa.

— Lasă-l dracului pe Boşneag ..

Tăceau amîndoi. Drumul era strîmt şi se ciocneau unul de altul. În jurul lor, aduşi de vînt, fîlfîiau fluturi de nea, ca într-o boare de strălucire albă. Lenţa alunecă. Era gata să cadă, dar braţul lui vînjos o cuprinse de mijloc. Se lipi de el, apoi încercă să se smulgă, dar era prea tîrziu. Gheorghe o ridică în braţe şi o privi drept în ochi.

— De ce te-ai măritat ?

Undeva lătră un cîine şi el o lăsă jos, speriat. Era în jur tăcere şi aerul părea îngheţat.

Lenţa simţi cum i se zbat vinişoarele mărunte la tîmple.

— Tu ştiai că mi-ai fost dragă, de ce nu m-ai aşteptat ?

— De unde să fi ştiut ? îi răspunse ea aspru. Mi-ai spus vreodată ?

— Nu, da tu trebuia să ştii. Tu eşti femeie!

Gheorghe vorbea înfundat, abia stăpînindu-şi răsuflarea. Lenţei îi veni să rîdă.

— Că bine te pricepi tu la femei, Gheorghe.

El o strînse cu putere de mîini. Ea nu scoase nici un geamăt şi nici atunci nu se împotrivi cînd mîinile căutătoare ale bărbatului se căţărară în sus, pînă la cot, pînă la umeri. Pe urmă, Gheorghe se opri locului şi o strînse la piept. Chiar sub broboada-i de lînă îi simţi zvîcnirea sînilor.

Trecură de poarta casei lui Goldiş, apoi, ferindu-se de ferestrele luminate, ajunseră curînd la marginea satului. De aici, pusta ninsă se întindea sub povara unei linişti albe, netulburate. Spre stînga, pînă la marginea pădurii, sclipea gheaţa verzuie a bălţii, de pe care cea mai mică adiere culegea pătura subţire de nea. Lenţa, străbătută de un fior, tremura.

— Ţi-e frig?

— Nu.

În urma lor, întipărite în tăpşanul alb, rămîneau urmele paşilor. Se îndreptară spre marginea bălţii. În stufărişul uscat, vîntul cutreiera slobod, şuierînd jalnic. Era ca o plîngere îndepărtată, înăbuşită. Şi pe neaşteptate, ajunşi lîngă o buturugă, el o cuprinse puternic, strîngînd-o lîngă el.

— De ce n-ai aşteptat? Acum e bine? E bine acum? Spune!...

N-avea putere să-l împingă. Rămase aşa, pierdută, în vreme ce mîinile lui mari o mîngîiau, îi frămîntau umerii. Încercă să-i pună cotul în gît, dar mîna, ca şi cum ar fi ascultat de altă poruncă, se încolăci în jurul grumazului încordat.

Şi ea uită toată singurătatea, urîtul, odaia rece care o aştepta, zilele una cu alta, nu mai auzi nici vîntul care se strecura îngheţat deasupra lor prin crengile des-

frunzite. Nu auzea decît vîjîitul cald al sîngelui şi şoaptele lui :

— Mi-ai fost dragă... Totdeauna mi-ai fost dragă... De ce n-ai aşteptat ? Zi : de ce ?

N-ar fi putut spune cît timp a trecut. Îi tremurau mîinile, picioarele şi tot trupul. El îi scutură zăpada de pe catrinţă, apoi îşi ridică de jos căciula şi se îndreptară spre casă, tăcuţi, plini de frig. În poartă, el voi să intre, dar ea îi spuse :

— Nu, Gheorghe...

Încuie repede poarta şi fugi în odaie. Se trînti îmbrăcată deasupra pernelor înalte şi începu să plîngă.

A doua zi, cînd se întoarse Mihai, se ferea să i se uite în ochi, ca şi cum el ar fi putut citi în privire. Ca de obicei, el îi povesti pe scurt ce a făcut la Oradea, apoi tăcu. După o vreme deschise geamantanul şi scoase darurile aduse : o bluză nouă de mătase, cîţiva metri de stofă scumpă pentru rochii, un lănţişor subţire de argint.

Rămase cu ele în mînă, stînjenit, neştiind ce să facă, apoi i le întinse :

— Na...

Ea încercă să se bucure : i se agăţă de gît, îl sărută şi şopti, cu glas întretăiat :

— Ce frumoase sînt !

Nu mai ştia ce să-i spună. Pentru o clipă îi trecu prin minte să-i pomenească de viaţa lor neizbutită, de cămin, de Gheorghe. Dar n-avu curajul. Se mulţumi să-i răspundă scurt la întrebări, să-l ocolească. Goldiş era prea obosit să-i vadă frămîntările. Nu tresări decît atunci cînd Lenţa îi spuse că vrea să meargă la cîmp.

— Ce vrei să faci ?

— Să mă duc la lucru. Mi-s mucezită între pereţii aceştia, vreau să...

— Vrei pe dracu. Îţi merge prea bine şi nu mai ştii ce să faci. Asta e ! În loc să te bucuri...

— M-aş bucura mai mult dacă...

— Eşti mică şi proastă. De aceea vorbeşti aşa. Ce, dacă...

Lenţa vru să-i răspundă, dar în clipa aceea se auziră ciocănituri în uşă şi în prag apăru Vărzaru. Acesta, alături de Goldiş, părea şi mai mic decît era, mai cu seamă că în faţa preşedintelui îşi ţinea umerii îndoiţi. În toată făptura lui era ceva slugarnic — pînă şi în priviri. Cu toate astea, acum Lenţa se bucură de sosirea lui : cel puţin nu va trebui să rămînă singură cu Mihai. Nu se temea că Vărzaru ar putea-o vorbi de rău, mai cu seamă că Goldiş nu punea mare preţ pe cele spuse de socotitor.

— Aţi venit, tovarăşe preşedinte ? întrebă oaspele cu o curiozitate prefăcută, după ce se aplecă de mai multe ori în semn de salut.

Lenţa plecă din bucătărie să-i lăse singuri. Ştia că e de prisos şi nici ei nu-i făcea plăcere să-i asculte vorbind.

— O fost ceartă mare la cămin, începu Vărzaru. S-o războit Boşneag cu Lică.

În timp ce vorbea, căta pe sub sprîncene spre preşedinte, să vadă dacă cele spuse de el îi fac sau nu plăcere.

Goldiş asculta cumpănind fiecare vorbă. Nu-i plăceau veştile aduse de Vărzaru. Acesta înflorea fiece fleac : asemăna băţul de chibrit cu bîrna şi jarul unui muc de ţigară cu arderea unui stog de grîu.

— Boşneag o bolunzit de la o vreme, mormăi.

— Să nu crezi, sări socotitorul. Pe urmă, coborî vocea ca şi cum ar fi vrut să spună o taină : O vorbit şi de bani. O auzit tot căminul. Să mă trăsnească Dumnezeu dacă nu ! O întrebat de unde are preşedintele atîţia bani ? !...

— O întrebat de unde am eu bani ? se aplecă Goldiş spre el.

— Da. Şi mie mi-e teamă. Ar trebui să punem banii la loc. Dacă vine un control, ne-o lua dracu pe amîndoi...

— Taci !

— Iaca tac. Eu îţi spun numai. Poate să iasă tămbălău mare. Că n-ai cum să le spui că ai luat banii cu împrumut.

— Taci am spus ! se mai răsti o dată Goldiş la el. N-au cum să ştie de unde am bani.

Vorbea tare ca şi cum s-ar fi certat cu cineva, şi Vărzaru, de teamă, se chirci.

— Altceva nu s-o întîmplat nimic. Am pus două muieri să spele geamurile la sediu şi să frece pe jos. Apoi am controlat inventarul la fierărie, lipseşte un cleşte mare de potcoavă. Cred că l-o luat fierarul. I l-am pus la socoteală.

Goldiş aşteptă pînă ce Vărzaru ieşi în uliţă, apoi începu să se plimbe prin bucătărie : „N-o fi tocmai aşa cum a spus Vărzaru", se gîndi. Totuşi o uşoară teamă îi încolţi în inimă. Dădu dispreţuitor din mîini, apoi căută cheile podului şi se grăbi spre şură să scoată scara cea mare.

Trecu o săptămînă fără ca Lenţa să iasă din casă. La gîndul că s-ar putea întîlni faţă în faţă cu Gheorghe, simţea că i se înmoaie picioarele. După apă mergea doar seara tîrziu, cînd ştia că nu mai e nimeni la arteziană.

Slăbise.

Noaptea se trezea speriată şi rămînea cu ochii deschişi pînă dimineaţa, ascultînd sforăitul neliniştit al bărbatului. Cîteodată îi venea să lase totul şi să se ducă la Gheorghe. Nu-i mai păsa de ceea ce vor zice oamenii. Numai cît îşi aducea aminte de el, se îmbujora, o cuprindeau fierbinţelile. Altădată se înspăimînta la gîndul că s-ar putea întîlni cu Gheorghe. Cum o să-i spună ca

unui străin : „Bună ziua“ ? Şi pe urmă ? O să treacă mai departe, privind ţintă înainte ?...

Rar, cînd auzea în casă vorbindu-se despre Gheorghe, despre frămîntul care pusese stăpînire pe sat, i se aprindeau licăriri ciudate în ochi. Se temea ca Gheorghe să nu se încurce în vreo încăierare, mai cu seamă că era convinsă că lucrurile nu merg tocmai cum ar trebui la gospodărie. Chiar şi Goldiş amînase cu cîteva zile plecarea sa la Oradea din cauza lui Boşneag, care părea tare nemulţumit de mersul lucrurilor. Lenţa se temea că Gheorghe o fi prins de aceste nemulţumiri, altminteri nu-şi închipuia de ce n-o căuta s-o vadă măcar. Sau nici acum să nu se fi schimbat şi să fi rămas tot „prostul“ pe care-l ştia ea...

Ar fi vrut tare mult să vorbească cu el şi, dacă s-ar fi întrebat despre ce anume, n-ar fi ştiut să răspundă. Despre orice ! Important ar fi fost să fie împreună, să se vadă...

Şi mai demult, după primele zile de căsătorie, s-a gîndit mult la Gheorghe. Dar atunci, cu o amărăciune ciudată şi uneori chiar cu ură. Pe atunci ar fi vrut să se întîlnească cu el şi să-i dea cu tifla : „Na, aşa-ţi trebuie ! Sînt măritată, mă vezi !... Iacă sînt fericită, de ce ai fost prost ? !...“

Acum însă totul era altceva : nu mai voia să fie mîndră. Dimpotrivă, ar fi fost în stare să se umilească în faţa lui. Dar şi asta numai în gînd. Pentru că dacă se întîmpla să-l vadă, îşi ridica fruntea, păşea ţeapănă de parcă ar fi înghiţit o coadă de lopată. Nimic nu mai avea chef să facă în casă : stătea ca o bolnavă, lipsită de vlagă şi nu-i străluceau ochii decît atunci cînd punea gramofonul. Plăcile şi acele uzate bîzîiau strident, dar ea nu auzea decît melodia : *Mureşană, Mureşană tot pe loc.*

Voia tare mult să-l vadă. Şi iată că faptul pe care-l dorea şi de care se temea totodată se întîmplă. Peste

vreo două săptămîni, într-o duminică seara, cînd bărbatul se dusese din nou la Oradea, se întîlni cu el.

Gheorghe ieşise tocmai de la cooperativă. Lenţa tăcea, tremurînd, gata să scape olurile din mînă. Răguşit, el îi dădu bună seara, apoi se trase la o parte, să-i facă loc. Dar Lenţa nu se mişcă. Respira cu greutate. Pe uliţă nu era nimeni, din streşini picurau, molcomi, stropi cîntători de apă. Pe uşa cooperativei străbăteau frînturi de cîntece vechi.

— De ce n-ai mai venit la cămin ? o întrebă el.

— Nu ştiu...

Privea mirată obrazul lui schimbat. Era ca un copil care aşteaptă să fie prins cu o faptă rea. Părea că nu ştie ce să facă cu mîinile, se sfia să i se uite în ochi, se întorcea mereu. Şi atunci o străbătu o bucurie năvalnică, aşa cum nu cunoscuse încă niciodată.

— Prostule !... Doamne, cît eşti de prost !...

El se întunecă la obraz, jignit.

Sprintenă, ea îşi ridică olurile şi se îndreptă spre casă. Lăsă poarta deschisă şi aşteptă multă vreme, în tăcerea odăii, tulburată numai de duduitul înfundat al lemnelor din sobă, care aruncau în răstimpuri pete roşii de-a lungul pereţilor. Ceasul ticăia blînd, ca o pisică ce toarce vremea. Şi cînd auzi poarta, scîrţîind încet, rar, în răstimpuri, ca şi cum o mînă tremurătoare ar fi deschis-o treptat, ştiu că era el. Îşi puse palmele pe obrajii încinşi. El bocăni în tîrnaţ, apoi intră bodogănind, fiindcă nu ştia ce să spună.

Mai tîrziu el o rugă să tragă perdelele şi să aprindă lampa. În lumina ei galbenă, Gheorghe privi încurcat jur împrejur şi rămase uimit.

— Doamne... frumos e la voi !

Ea n-avu ce să răspundă, şi Gheorghe, aşezat pe pat, nu se vrednici la vorbă : ţinea buzele strînse şi-şi încreţi fruntea.

— De ce eşti necăjit ? îl trase ea de mînecă. Spune !

El tăcu încă multă vreme, îngîndurat, rotindu-şi privirile :

— Iacă aşa... Mă simt ca un hoţ.

— De ce ? Fiindcă m-ai furat pe mine ?

Rîdea copilăreşte, fără griji.

— Nu... încercă el s-o lămurească, dar îşi vorbea mai mult sieşi decît Lenţei. Într-o vreme, badea Mihai a fost pentru mine omul cel mai bun. Mai cu seamă cînd o plecat frate-meu, Antoniu... M-o ajutat... Da, m-o sfătuit... Pe urmă... dar asta nu mai apucă să spună.

— Nu-mi pasă ! sări ea.

„Nici mie", vru să strige şi Gheorghe, dar se reţinu la timp. Ce rost ar fi avut s-o întărîte ? Ştia cît îi de încăpăţînată, de neştiutoare. De altfel, el gîndea despre Lenţa cu totul altfel decît ceilalţi din sat, care se luaseră după vorbele bătrînelor. Poate de aceea în zilele cînd auzise că preşedintele a pus ochii pe ea îi venise să rîdă. „Ce vrea bătrînul de la Lenţa ?" Numai în seara nunţii pricepuse că toate cîte au fost nu erau vorbe. De cîteva ori se hotărîse în noaptea aceea să se ducă peste nuntaşi, şi dacă nu s-ar fi îmbătat de unul singur, de bună seamă că s-ar fi dus.

— Cum nu-ţi pasă ? spuse el în cele din urmă. Se poartă urît cu tine, te bate ? Spune, o apucă el de braţ, îngrijorat.

Lenţa, care nu pricepuse nici întrebarea, nici tăcerea de mai înainte a lui Gheorghe, se înciudă. Un val fierbinte îi goni prin trup. „Lasă că-ţi arăt eu ţie."

— Da de unde ? Nu vezi cîte de toate mi-a luat ?

Şi sări de pe patul îmboţit, se repezi şi trase sertarul de jos al dulapului. Cu mîini nerăbdătoare răvăşi totul, azvîrlind în odaie năframe de mătase grea, rochii, bluze, catrinţe, cămăşi de borangic, o sticlă de parfum, piepteni mari, grei, de os, cu încrustături de argint...

— Uite cîte am !

Apoi îşi ţuguie buzele.

Gheorghe tăcea. Își scoase tabachera de tinichea, dar nu luă nici o țigară.

„La ce se gîndește ? se întrebă Lența. De ce tace, așa fără pricină ? Nu știi niciodată cu ce l-ai supărat, de ce nu scoate o vorbă." Se aplecă și începu să adune, tristă, lucrurile. Apoi, nehotărîtă, se apropie de el.

— Vezi ce bun e Mihai ? Spune-mi, care fată e mai îmbrăcată ca mine ?

El se ridică în picioare, înalt, amenințător :

— Stați ca grofii. De unde are Mihai atîția bani ? La mine n-ai fi trăit așa, domnește...

Ea-și îndreptă șalele, lăsînd să-i scape totul din mînă. Fața îi era încordată de tristețe :

— Să nu vorbești prostii, șopti. De vrei să mă duc la tine, mă duc mîine... Atîta că, mi-e greu... pentru Mihai. El e tare bun cu mine...

— Bun ? se înfurie Gheorghe. De ce e bun ? Pentru că îți aduce zdrențe muierești ? De ce te-o luat ? Om bătrîn, îi trebuia fată tînără ? Zi ? Și acum te umple de boarfe ?

Înhăță un pumn de haine și-l mototoli în mînă.

— Cu astea te-a cumpărat ? Spune ?

Ea roși ca sub o lovitură. Își plecă ochii.

— Mie nu-mi pasă de toate astea. Așa să știi. Nici nu le-oi mai purta dacă nu-ți place ție...

Gheorghe o prinse de umeri și o strînse la piept : îi simți săltatul sălbatic al sînilor, respirația caldă, întretăiată. Ar fi vrut să nu sfîrșească niciodată clipa aceasta. Dorea din tot sufletul să intre pe ușă Goldiș, să-i vadă, iar el să-i spună în față, deschis : „Uite, tovarășe Goldiș, n-are nici un rost să ne certăm. Eu o iubesc pe Lența și ea mă iubește pe mine. De ce stai în calea mea ? Dumneata ești om bătrîn, ai copii, lasă-mă și pe mine să trăiesc."

— Trebuie să stai de vorbă cu Goldiș.

Lenţa se retrase speriată... „Doamne, doamne." Ori de cîte ori îi vine în minte că trebuie să stea de vorbă cu Mihai, sau faptul că Mihai ar putea afla că-l iubeşte pe Gheorghe, se îngălbeneşte de spaimă. Numai noaptea, cînd obosită de atîtea frămîntări se vede aievea în faţa lui Goldiş, prinde puteri nefireşti, curaj bărbătesc, spunîndu-şi sieşi : „Fie ce-o fi !"...

— Să stai de vorbă cu Goldiş, mai spuse o dată Gheorghe. De ce să ne ascundem ca furii, dacă ne iubim ! Sau, dacă vrei, o să stau eu de vorbă cu el.

De altfel era hotărît pentru acest pas. Uneori, tremura numai la gîndul că oamenii, colectiviştii, ar putea afla că umblă pe ascuns la o femeie măritată, la nevasta preşedintelui ! O, doamne, ce s-ar întîmpla ! Şi dacă ar şti cei din afara colectivei, de bună seamă ar spune că s-au colectivizat şi muierile. Ar face atîta rău gospodăriei, cît n-ar fi în stare să facă patru chiaburi. Nu, nu ! Trebuie să vorbească cu Goldiş.

— Lasă-mă pe mine, sări Lenţa. Pe mine mă ascultă, eu pot să-i spun... Tu nu ştii cît îi de rău. Numai eu am să-i pot spune. Şi o să mă înţeleagă, murmură ca să-l liniştească pe Gheorghe.

Gheorghe o mîngîie mulţumit. Va trebui să-şi schimbe casa dacă aduce femeie. Totuşi în această mulţumire se strecura şi o undă de nelinişte. „Numai să n-o tărăgăneze Lenţa." Mai ales că unii au început să sporovăiască pe socoteala lui încă în seara aceea de la cămin, cînd a jucat-o. Deodată tresări : Ce-ar fi dacă cineva l-ar vedea aici, în casa lui Goldiş ? Îl năpădiră căldurile. Căută în grabă spre uşă, spre fereastră, să vadă dacă nu-i pîndeşte cineva.

— Nu poate să pice nimeni ?

— Nu, n-ai nici o teamă. Mihai nu se întoarce decît mîine.

Stătură o vreme aşa, tăcuţi, ascultînd şuieratul subţire al vîntului şi trosnetul rar al lemnelor din sobă. Ca

să-i aducă aminte că sînt singuri, numai el şi ea, Lenţa se ridică în vîrful picioarelor şi-l sărută pe buze.

In săptămînile care urmară nu mai ţinură seama de nimic.

Dragostea lor era furtunoasă, fără întrebări. În ziua cînd Gheorghe ştia că Lenţa trebuia să vină la el, nu mai avea astîmpăr. I se părea că ceasul macină vremea cu o încetineală ucigătoare şi că din clipă în clipă poate cădea Mihai, venit aşa, fără pricină. Iar singura bucurie a Lenţei era să stea un ceas, două în odaia lui Gheorghe, cu capul pe umerii lui puternici, să-i asculte vocea învăluitoare. De cîte ori încerca el s-o descoase, să afle cum trăia cu bărbatul, Lenţa se întorcea cu faţa la perete, stătea aşa multă vreme şi, în tăcerea asta lăsată grea între ei, nu se auzea decît umbletul îndrăzneţ al şoarecilor în pod. Şi totuşi, o dată, îi povesti lui Gheorghe totul : cum s-a măritat, silită de părinţi, şi fiindcă era prea proastă, singură şi neajutorată.

— Dacă tu vrei, fug cu tine oriunde... În lumea mare... N-o să ne ştie nimeni de urmă... Mergem la Bucureşti, dacă vrei...

El rîse îngăduitor, bătînd-o uşor pe umăr, ca pe un copil.

— Cum să-mi las satul ! E bine aici. Numai cu Goldiş să vorbim.

În sinea lui hotărîse nu o dată să se ducă peste capul Lenţei, la Goldiş. De la o vreme i se părea că cei din sat se uită cu alţi ochi la el. Dimineţile se trezea obosit, ca dintr-un vis urît. Ziua nu-şi găsea locul în casă şi nici chef de lucru nu avea. Nu mai trebăluise de multă vreme în curte : lemnele stăteau în zăpadă neclădite, netăiate.

— Casă de becher, spuneau oamenii, dar Gheorghe căuta alte înţelesuri în spatele acestor vorbe.

Într-o zi, la cooperativă, se întîlnise cu Lică a Birăului. Vorbiseră despre lume şi, din vorbă în vorbă, Lică pomenise despre un pădurar, unu Ilie Teleagă, căruia i-a fugit nevasta cu un ţigan scripcar. Gheorghe se făcuse galben şi îndrugase :

— Spune, bace Lică...

Lică nu se lăsase rugat. Povestise cum moţul coborîse din munţi, cum ascuţise pe drum tăişul securii să despice în două capul scripcarului.

După ce se despărţise de Lică, Gheorghe se întrebase dacă acesta nu anume îi povestise păţania pădurarului. În uliţă, n-avea curajul să privească oamenii în faţă. Iar atunci cînd pleca Lenţa de la el şi rămînea singur, casa i se părea neprimitoare, duşmănoasă, ca pe vremea cînd nu plecase încă din ea frate-său, Antoniu. Acum, dacă se întîmpla să-şi aducă aminte de Antoniu, nu putea pricepe nicicum de ce nu i s-a împotrivit niciodată. Pe vremea aceea se simţea numai ruşinat cînd mergea la şedinţele organizaţiei de bază, ştiind că acasă Antoniu fierbe ţuică pe ascuns, cu gîndul să deschidă cîrciumă.

— Nu faci bine, măi Toni, se ruga de el. Fii om de omenie. Te-ai pus şi tu acum să te îmbogăţeşti în spatele legilor.

— Tu taci, Ghiţă, tu eşti prost ! Nu te amesteca în socotelile mele !

Odată, cînd n-a mai putut să rabde, s-a prăvălit pe el. Dar Antoniu l-a scuturat ca pe o zdreanţă şi i-a lipit două palme, de n-a mai putut să mănînce două zile ca lumea.

Nu se înţelegeau. Antoniu venea acasă de la cîrciumă şi înjura de mama focului :

— Pentru cine să spetesc, pentru „ăştea" ?

„Ăştea" erau comuniştii, pe care îi socotea oameni fără căpătîi. Visa să fie totul ca în trecut, pe vremea lui Szentessy.

— Şi de ce ai vrea, mă ? A fost mai bine atunci ?

— Bine n-a fost, şi n-o să fie niciodată. Dar atunci ştiam că am un singur stăpîn. Acum, fiecare nou-venit se crede grangur. Şi Gherdan. N-a fost ăsta ultimul din sat ?

— Cum ultimul ?

— Păi aşa. Tot timpul era cu jandarmii după el.

— Da, pentru că...

— Slăbeşte-mă, Ghiţă cu propaganda. Mi-s sătul pînă-n gît, auzi ? Sau vrei să-ţi mai lipesc două palme să te înveţi minte...

Pe urmă, într-o zi, pe nepregătite, Antoniu se mutase la Budurească. Nimeni n-a fost mai fericit atunci ca Gheorghe. I s-a părut că se născuse a doua oară. Nu i-a răspuns lui Antoniu la nici o carte poştală şi aşa s-au înstrăinat. În ultima vreme, rar îşi mai amintea de el, mai cu seamă că tot timpul era frămîntat, cu gîndul la Lenţa. Cînd n-o vedea o zi, două, o tristeţe neasemuită punea stăpînire pe el. Se răstea la toată lumea, pe cîmp înjura pentru fiecare fleac şi oamenii nu ştiau ce are.

— I-o venit vremea să se însoare. E ca un bic. Uită-te numai la el.

E drept, Gheorghe plesnea de sănătos ce era. Toate ţoalele cumpărate cu un an în urmă îl strîngeau.

De cîteva ori se gîndise să stea de vorbă cu tovarăşul Gherdan, dar se răzgîndise de tot atîtea ori. „Ce-a spune baciu Mitru despre mine ?"

Odată, totuşi, cînd discutaseră despre cazul lui Boşneag, Gheorghe îl trase deoparte pe Gherdan :

— Am o vorbă cu dumneata, tovarăşe Mitru.

Merseră împreună în spatele grajdului, în cămara cu scule.

— Ei, care-i baiul ? începu Gherdan. Tare te văd schimbat. De la o vreme parcă tot satul a înnebunit.

Încerca să pară încruntat, dar Gheorghe ştia că lui baciu Mitru îi plăcea dacă se frămînta satul. Aşa a fost

şi în patruzeci şi nouă, la înfiinţarea gospodăriei. Unii aruncau cu pietre după Gherdan, îl înjurau, dar el nu ţinea socoteală de asta.

— Oamenii se frămîntă. Din asta numai bine poate să iasă, spunea el în organizaţia de bază. Ce importanţă are că m-au bătut pe mine şi i-au spart geamurile de la casă lui Tulucan ? Tulucan o să-şi pună geamurile, iar eu am să mă vindec. Dar viaţa păcătoasă de dinainte nu se mai putea lecui.

Numai Gherdan nu era îngrijorat cînd mai toţi care se înscriseseră pe listă s-au şters de pe ea.

— E bine aşa, le zicea comuniştilor. Înseamnă că oamenii nu intră în gospodărie de floarea cucului, ci cîntăresc binele şi răul, se conving. Numai să ai încredere în ei.

Mulţi au crezut atunci că Gherdan a dat în mintea copiilor. Tulucan, care era mai aprig, l-a şi reclamat la raion, dar raionul tot lui Gherdan i-a dat dreptate. Şi aşa a fost cum a spus el.

Pînă şi cu Boşneag, care era cel mai pornit împotriva colectivei. Acesta se înscria şi se ştergea de două ori pe zi. Şi pentru ce fleacuri ! Că, dacă se înscrie Tulucan, el nu se mai bagă. De ce ? Că Tulucan n-a fost niciciînd harnic, altminteri ar fi avut şi el gard de piatră la casă. Şi-a făcut din nuiele, că o fost mai uşor de adus răchită de la baltă decît pietre din dealul Codrului. Altă dată, că Goldiş i-ar fi spus să-şi lege izmenele dacă vine la lucru.

— Pe mine să nu mă înveţe nimeni ce să fac dacă mă duc la lucru. Încă nu-i colectivă şi Goldiş a şi început să-mi poruncească.

Din cauza lui s-a înaintat cererea cu două săptămîni întîrziere. Mulţi erau porniţi împotriva lui, numai Gherdan a tăcut ca un mut. Cînd ceilalţi i-au cerut socoteală, el s-a scărpinat numai după ceafă :

— Nu, fraților, ce importanță au două săptămîni? Mai bine întîrziem încă două săptămîni, dar să-l aducem cu noi și pe Boșneag.

Că Boșneag nu venea singur. Asta oamenii au aflat mult mai tîrziu. După Boșneag s-au înscris și Toader Roșu și încă vreo cinci familii de mijlocași, toți gospodari harnici și pricepuți.

— Ei, de ce nu vorbești? mai făcu o dată Gherdan, văzînd că Gheorghe se codește.

— Ce să zic, începu el în cele din urmă, rușinat că vrea să-i ridice lui baciu Mitru o problemă atît de mărunță ca a lui, atunci cînd secretarul se bucură că se frămîntă satul. Întoarse vorba. Eu cred că ar trebui să-l judecăm mai aspru pe Boșneag.

— Și pentru asta m-ai chemat aici în șură? se încruntă secretarul de partid. Ei, drace! Asta puteai s-o spui și în ședință și o lămuream pe loc. Că poate și alții gîndesc la fel, dar n-au curajul s-o spună, cum nici tu, Gheorghe Petcu, n-ai avut curajul. Eu zic dimpotrivă. Boșneag trebuie lămurit. Și nu cu boata, așa cum vrea el să-și facă dreptate. Că Boșneag e gospodar bun, noi n-am știut umbla cu el. Trebuia încă din toamnă să vorbim cu colectiviștii noștri, cum că la primăvară or veni oamenii să se înscrie. Pînă acum s-ar fi obișnuit cu gîndul și ar fi avut timp să-și dea seama că așa e bine pentru gospodărie. Noi am fost proști! Asta e! De ce să-l judecăm aspru pe Boșneag, cînd lucrurile, privite din bucătăria lui, îi dau dreptate? Trebuia să-i fi deschis ochii, să vadă lucrurile nu de acasă, ci de aici din gospodărie, că aici e adevărata lui casă. Asta e, Gheorghe!

— Nu e numai asta, tovarășe Gherdan. Mie mi se pare că prea ne purtăm cu el ca domnișoarele. În cei patru ani de cînd e colectiva putea să învețe minte!

— Nu fiecare poate să se înalţe deasupra intereselor sale. Că şi pe tine bătătura ta te doare mai al dracului decît oftica altuia.

— Nu e chiar aşa.

— Ba da. Bătătura te doare, o simţi, iar durerea celorlalţi te mîhneşte doar. Şi asta aşa este. Aşa e şi cu Boşneag. El s-o temut cînd s-o înscris. S-o temut, că era vorba de un lucru nou. Acum se teme că se înscriu alţii. Asta tot un lucru nou e. Şi ori de cîte ori vom face cîte un lucru nou, Boşneag o să se teamă...

— Pînă în vecii vecilor ?

— Poate. Cei care vor veni însă după noi, numai. Acum cîteva zile m-am întîlnit cu fiul cel mare al lui Lică. I-am spus că palatul cel mare al lui Szentessy a fost al unui singur om. Nu m-a crezut. Mi-a spus : „Nu-i adevărat". Vezi, ăsta n-o să se mai teamă de un lucru nou. El s-a născut în lucruri noi, el se va simţi prost cînd îşi va da seama că bate pasul pe loc.

Gheorghe se bucură că nu-i spuse nimic despre Lenţa. De bună seamă că s-ar fi făcut de ruşine. În drum spre sediu, Gherdan îi aruncă într-o doară :

— Da de Goldiş şi nevasta lui, ce zici ?

Gheorghe căută să prindă privirile lui Gherdan, să vadă ce anume vrea să spună cu această întrebare. Dar Gherdan păşea alături, tăcut, fără să se uite la el.

— Apoi ce să zic ? făcu Gheorghe şi glasul îi suna străin.

Era încordat ca un arc, dar se străduia să se prefacă nepăsător. Gherdan se opri. Inima lui Gheorghe se făcu cît un purice de mică.

— S-a întîmplat ceva la ei.

Gheorghe îşi plecă privirile.

— Da, continuă Gherdan încet de tot şi porni iarăşi. A ieşit Lenţa din casă. Dar nici nu putea fi altfel. I-am spus lui Goldiş. Tu ştii doar. El nu şi nu. Ai să vezi, azi-mîine Lenţa va fi la cîmp.

Gheorghe oftă, dar nu răspunse nimic.

De atunci n-a mai stat de vorbă cu Gherdan. Iar Lenţa, ori de cîte ori Goldiş pleca din sat sau avea vreo şedinţă care ţinea mai mult, pornea prin răstoci, se strecura prin stufuł înalt, uscat, pe sub rădăcinile scorburoase ale sălciilor putrede, pînă la casa lui Gheorghe. El o aştepta în prag. Timpul zbura : alături, ascultau amîndoi cum de-a lungul streşinilor curg picături de apă, cum trosneşte gheaţa pe baltă. El îi lua capul în palme şi-i cînta încetişor, cu vocea lui groasă :

„N-am venit la voi la şură,
Ano Lugojano,
Să mă uit pe sub căciulă,
Ano Lugojano,
Ci-am venit să joc o fată..."

Lenţa se întorcea acasă cu capul sus, călcînd cu mîndrie, bucurîndu-se în toată fiinţa ei de vîntul călduţ, dezmorţit şi şuierător de început de februarie. Departe, sub stele, zăpada scînteia în mii de focuri albăstrii, pomii cocîrjiţi sub greutatea omătului păreau nişte mogîldeţe mărunte, iar luna rîdea ca un obraz grăsuliu şi beţiv.

„Ci-am venit să joc o fată
Să mă pomenească-odată..."

Gheorghe... Gheorghe...

2

Ori de cîte ori cobora Goldiş din pod, unde se ducea să-şi vadă grîul, faţa îi era luminoasă, îmbujorată, aducînd cu aceea a unui Goldiş mai tînăr, mai împlinit. De altfel, toată înfăţişarea i se schimba atunci : nu mai ţinea umerii încovoiaţi ca sub o povară nevăzută, umbla

ţeapăn de parcă ar fi înghiţit un par. Altminteri, şi mai ales dacă era neras, Lenţa îl asemuia sfinţilor pingăliţi pe pereţii bisericii, în dreapta şi stînga altarului. Cînd cobora din pod, nu numai înfăţişarea, ci şi firea îi era alta : era mai darnic, mai bun. Glumea cu toată lumea, era vesel ca unul care a cîştigat la loterie.

Înainte vreme o ducea şi pe Lenţa în pod, numai că ea se plictisea repede, nu găsea nimic neobişnuit în vînturarea în palme a grăunţelor. Goldiş, văzînd-o nepărtaşă la bucuria lui, se încrunta la ea : pe urmă se dezobişnui s-o mai cheme la grîu.

Într-o joi seara, cînd urma să plece la raion, o chemă totuşi :

— Vino, Lenţa, de-mi ajută să aprind lampa. Ieri toată noaptea am auzit şoarecii. Or fi ros sacii.

— Nu mă duc, îi răspunse ea. Dacă ţi-e dor de grîu, du-te singur. Numai să nu întîrzii la tren. E şapte.

Supărat, Goldiş renunţă. Se învîrtea prin casă, negăsindu-şi locul. Iar Lenţa îl tot îmbia cu trenul : că-i şapte şi zece, că-i şapte şi un sfert, pînă cînd această stăruinţă încolţi un gînd în mintea lui Goldiş. Se îmbrăcă încet, cu migală, îşi luă rămas bun şi plecă. Numai atît aştepta Lenţa. Sări la dulap, îşi scoase fusta albastră de lînă, cizmele roşii. Era tocmai gata de drum, cînd auzi paşi în ogradă. Era Goldiş. Nu mai avea timp să se dezbrace. Se aşeză în faţa oglinzii şi începu să se pieptene.

— Da' cu tine ce-i ? se miră Goldiş. Unde te pregăteşti ?

Ea îl privi pe sub sprîncene, lung. Bărbatul care stătea în faţa ei i se părea un străin, un om care, fără pricină, îi tăia toate drumurile ce duc spre fericire.

— Niciunde, spuse ea cu greutate.

— Atunci de ce te-ai îmbrăcat ? Rostea cuvintele aspru, bănuitor.

— Iac-așa. N-am voie să mă gătesc ? Ori nu-s ţoalele mele ? De ce mi le-ai mai cumpărat atunci ? Să putrezească în dulap ?

— Unde-ai vrut să te duci, Lenţa ?!

Şi se apropie de ea, privind-o cu ochii micşoraţi. Lenţa se întrebă cum de-a putut sta cu acest om, cu care n-avea nimic de împărţit, pe care, acum îşi dădea seama, nu l-a iubit niciodată cu adevărat. Îl înfruntă, şi în ochii ei licăreau ură şi dispreţ.

— Niciunde. Unde să mă duc ? Unde aş putea să mă duc ? Nu-s ca vrabia în colivie ?!

— Taci !

— De ce să tac ?! Pînă acum n-am făcut altceva decît să tac ! Îs ca o roabă ! Mereu singură şi părăsită, vreau să fiu şi eu om !

— De ce te-ai îmbrăcat ?

— Ţi-am spus o dată. Mă întrebi de ce-s îmbrăcată, dar de ce stau numai în casă nu mă întrebi ! Îţi spun eu. Că mă ţii închisă ! De ce nu mă laşi la cîmp ?

— Taci !

— Dacă-mi porunceşti, tac. Că ce altceva aş putea face...

Goldiş, nemulţumit de răspunsurile ei, se plimba agitat prin odaie. Dar dacă totuşi nu l-a minţit şi s-a îmbrăcat numai aşa ? Bănuiala nu se stinsese în el, dar în suflet i se încuibărise un sentiment de înduioşare. „Nevastă tînără, şi mereu o las singură." Se dojeni în gînd şi pentru faptul că scăpase înadins trenul, apoi se apropie de ea şi o cuprinse de umeri. Lenţa se feri de strînsoare, apoi, înciudat, se dezbrăcă şi pregăti paturile. „Gheorghe, de bună seamă, mă aşteaptă de mult." Se culcă şi-şi trase duna peste cap. Goldiş mai stătu o vreme lîngă sobă, apoi se culcă şi el. Întinse mîna după ea, dar Lenţa îşi feri umerii.

Noaptea, cu puţin înainte de douăsprezece, se auziră ciocănituri în geam.

— Auzi, parcă bate cineva, spuse Goldiș mai mult pentru sine, în timp ce se sculă și se apropie de fereastră.

Lența nu-i răspunse. Se prefăcu adormită.

Ciocăniturile se auziră din nou. Goldiș sări la fereastră, o deschise și se aplecă în afară. O umbră se dădu un pas îndărăt, speriată de zgomotul obloanelor.

— Cine-i ?

— Eu sînt, Bicașul.

Lența răsuflă adînc și-i dădură lacrimile. „Mărire ție, Doamne, mărire ție !"

— Vino repede, se auzi vocea răgușită a Bicașului, o fătat Roza. Avem un viței bun de premie. Cred să aibă vreo cincizeci de chile.

Goldiș stătea la geam descumpănit, fără glas, rușinat parcă. Ar fi vrut să se ducă la Lența să-i ceară iertare.

— Vino odată, spuse iar Bicașul.

Goldiș, trezit de răcoarea de afară, întrebă, strîngîndu-și cămașa la gît.

— Veterinaru-i acolo ?

— Acum o venit și el.

— Mama lui de veterinar ! Îl plătim degeaba. Ar fi trebuit să-i facă culcuș lîngă Roza, s-o păzească. Dacă i se întîmplă ceva ?

— Cum să i se întîmple ? spuse supărat Bicașul. Am fost doar acolo. De două zile n-am ieșit din grajd. Hai, vino odată.

Goldiș se îmbrăcă repede, fără să închidă geamul. Cînd plecă Bicașul, se aplecă pe fereastră și privi în toate părțile. Ulița era pustie, numai un vînt rece aducea dinspre cimitir fulgi răzleți.

Cînd se întoarse acasă în zori, bodogăni de unul singur :

— Nici să dorm nu mai mă lasă. Parcă fără mine s-ar duce dracului gospodăria.

Se culcă; dar nu mai putu adormi. Gîndurile îi zburau aiurea, la Lenţa, la ciocăniturile Bicaşului şi-i era ciudă pe el însuşi că-şi face necaz fără pricină.

— Tare mult te-ai schimbat, îi spuse Lenţei în dimineaţa aceea. Nu mai eşti fată cuminte, nu te mai ţii de casă şi nici de mine. Ce s-a întîmplat ?

Lenţa, care nu dormise toată noaptea, căuta ceartă :

— Dacă dumneata m-ai închis ca pe un fur ! Vine primăvara, şi o să treacă şi vara, şi eu tot în casă am să putrezesc.

Spre mirarea Lenţei, Goldiş nu se răsti la ea. Părea obosit, prins de griji. Ea îi tot spunea „dumneata", dar el nici asta n-o băgă în seamă.

— Păi nu ai toate cele în casă ? Care fată n-ar vrea să schimbe cu tine ?

— Niciuna, sări Lenţa. Niciuna ! Şi baciu Mitru m-a întrebat de ce nu ies la cîmp, de ce ofilesc în casă ca o ofticoasă ? Şi n-am ştiut ce-i spune '

— Foarte bine ! mormăi Goldiş. Nimeni să nu poarte grija casei lui Goldiş. Ai înţeles ? Şi tacă-ţi gura ! Că mi-s sătul de vorbărie. Eu nu-mi mai ştiu capul de treburi şi vii şi tu...

„Acum, se gîndi Lenţa, acum ar trebui să-i spun." Îşi luă inima în dinţi şi spuse cu glas scăzut :

— Nu-mi place viaţa cu dumneata !

— Tacă-ţi gura, zic ! Nu-ţi place, nu-ţi place ! Mie cîte nu-mi plac, şi le fac totuşi. Cap de femeie proastă ! Eu te îmbunez cu toate cele, mă zbat să-ţi fac de cîte toate şi ţie nu-ţi place. Apoi dacă nu-ţi place, nu-ţi place ! Asta e !

— Am să ies la lucru...

— În casa asta eu poruncesc ! se ridică Goldiş în picioare.

Lenţa se ghemui lîngă cuptor şi tăcu. Privind-o, lui Goldiş i se făcu milă. Se apropie de ea şi-i luă capul în

palme. Lenţa avea faţa albă ca varul. Ăsta era unul din lucrurile care îi plăceau lui Goldiş la ea. Toate fetele din sat erau arse de soare, rumene, numai Lenţa avea faţa ca zăpada şi buze roşii de credeai că acum plesnesc de coapte ce-s. Părul negru, îngrijit, împletit în cozi, îi atîrna pe umeri şi, în ţoale nemţeşti, nimeni n-ar fi crezut despre ea că-i fată de ţăran. Avea ceva orăşenesc şi în umblet: se legăna mlădios, cu paşi mari, arcuiţi, de parcă ar fi avut picioare de ciută.

Vru s-o îmbuneze, să-i promită ceva din tîrg, de la Oradea, dar îşi aduse aminte de văicăreala lui Vărzaru, cum că oamenii se întreabă de unde are atîţia bani. Se îndepărtă de Lenţa. „La dracu, şi asta numai din vina ei. Ar trebui să pun banii înapoi."

Se duse la fereastră şi privi în ogradă. De pe acoperişul şurii, zăpada, ca o pătură groasă de lînă, atîrna peste streaşină, gata, gata să cadă. De unde-ar putea face rost de bani? Cine i-ar putea împrumuta pînă la primăvară? Poate Antoniu Petcu, fratele lui Gheorghe, pe care l-a adus în sat Vărzaru... Nu, cum să ceară de la un străin! Auzi în spatele lui paşii Lenţei. Se întoarse brusc şi o cuprinse de mijloc. Supărată cum era, Lenţa i se părea mai frumoasă ca oricînd:

— Ei, nu te necăji, nevastă tînără şi frumoasă, spuse, molcomind-o, Goldiş.

Vru s-o sărute, dar în clipa aceea se auziră bătăi în uşă, apoi apăru în prag Vărzaru.

— L-am dus pe Antoniu în biroul dumitale. Eu am stat de vorbă cu el... Tare-aş vrea să-l ajutăm.

Glasul îi tremura de parcă ar fi spus o rugăciune.

— Om vedea, spuse autoritar Goldiş şi se apropie de Vărzaru. Să mergem.

Ieşiră tăcuţi, întîi preşedintele, apoi Vărzaru care, întorcîndu-se, se aplecă de cîteva ori în faţa Lenţei. Pe drum, socotitorul se uita pe sub sprîncene la Goldiş, gata

să-i dea lămuriri despre Antoniu, dacă acesta i-ar fi cerut cumva. De unul singur nu se încumeta să înceapă vorba.

În faţa sediului, Goldiş îi făcu semn să plece. Vărzaru, nemulţumit, umilit, îşi trase capul între umeri şi porni încet spre grajduri, fără să se întoarcă să-l vadă pe preşedinte întrînd în birou.

— Şi de ce vrei dumneata să te înscrii în gospodărie? întrebă preşedintele, lăsîndu-se pe spătarul scaunului şi ţintindu-l cu privirile pe omul din faţa lui.

— Cum de ce? Dar, vai de mine... Doar sînt de aici din sat... şi viaţa cea nouă...

— Aşa!

Preşedintele privea cu scîrbă pălăria verde pe care Antoniu Petcu o răsucea între degete, semn că nu se prea simţea la îndemînă.

— Ce-ai făcut din '46 de cînd te-ai dus din sat?

— Am muncit... Am fost funcţionar la Ocolul silvic.

— Şi de ce vrei să pleci de acolo?

— Pentru că... pentru că... Vezi dumneata, tovarăşe... Eu am aici o livadă fructiferă. Acuma, cînd intră tot satul...

— Nu tot satul. Chiaburii nu intră! bătu preşedintele cu pumnul în masă.

— De bună seamă, de bună seamă... Dar eu... eu vreau să intru. Mi-a fost destul să rătăcesc prin străini. Am tot încercat să agonisesc ceva. Acum, cînd satul nostru porneşte pe drumul belşugului...

Goldiş tăcu o vreme, apoi se răsti la oaspe:

— Am auzit că te-ai însurat.

— Da.

Antoniu îşi trecu degetele albe peste fruntea pleşuvă.

— Cu o fată de chiabur, după cîte ştiu...

— Da de unde! Antoniu sări în picioare, încruntîndu-se. Îi mijlocaşă. Şi n-am luat pămînt de la ei. Am luat-o numai pe ea...

— Hm... Văd că-ţi merge bine, îl scrută preşedintele, nu fără răutate.

Antoniu era îmbrăcat într-un costum verzui, avea cizme noi în picioare şi o scurtă de piele îmblănită.

— Tovarăşe preşedinte...

— Ce-ai aduce în gospodărie ?

— D-apoi livada mea şi o pereche de boi. Boi frumoşi, de Podolie...

— Cam tîrziu te-ai trezit...

Tăcură amîndoi. Antoniu stătea cu privirile aţintite în podea, jucîndu-se cu vîrful cizmei. Trăsăturile îi erau încordate. Deodată ridică ochii la Goldiş :

— Mă ştie şi frate-meu Gheorghe...

— El, da, făcu preşedintele.

Gheorghe Petcu se înscrisese printre primii, încă în '49. „Poate că n-ar fi trebuit să stau de vorbă cu ăsta. De ce dracu l-am ascultat pe Vărzaru ?" Îl cuprinse o ciudă nelămurită împotriva socotitorului. Cine ştie ce învîrteli avea şi voia să şi le aranjeze cu mîinile lui. Ce-ar spune Gherdan să-l vadă la taifas cu unul plecat cu ani în urmă din sat şi închiaburit, cînd pentru cei de aici niciodată nu are timp ? Îşi scoase carneţelul şi scrise numele lui Lică a Birăului, apoi îl sublinie de două ori. Antoniu, care nu ştia ce-şi trecuse preşedintele în carneţel, încercă să se ridice de pe scaun să-şi arunce privirile curioase într-acolo. Se temea însă că Goldiş o să-l vadă, aşa că se retrase cu aceleaşi mişcări încete, leneşe. Preşedintele îl scormoni cu privirile :

— Prea multe se spun despre dumneata...

— Despre cine nu se vorbeşte astăzi mult ? Oamenii însă mă cunosc. Şi Boşneag mă cunoaşte. Livada mi-am muncit-o singur, cu braţele astea. Nici Gheorghe n-a vrut să mă ajute. Şi mi-e frate bun. De ce să stau pe lături, nu-i aşa ?

Apoi deodată, un zîmbet şmecher îi întinse buzele subţiri, îl privi pe preşedinte dintr-o parte şi, sculîndu-se, se apropie de el.

— Ş-apoi, dacă vrei, să le lăsăm pe astea, şogore Mihai. Doar nu ne ştim de azi, de ieri... Trebuie să intru în gospodărie, ce dracu ! Pricepe şi tu atîta lucru. Doar n-am venit degeaba... Trece-mă pe listă. Am referinţe bune şi, tu-i mama ei de viaţă, doar nu sîntem în pădure. Ţi-oi fi recunoscător...

Goldiş încercă un zîmbet : „Ce-ar fi dacă aşa, tamnisam, i-ar cere nişte bani cu împrumut ? De bună seamă că i-ar da." Îşi aduse aminte însă de Vărzaru : pesemne despre asta a discutat socotitorul cu Antoniu. „Adică vrea să-l aibă la mînă ?" La acest gînd, preşedintele se înfurie. Ar fi trebuit să-l dibuie mai demult.

Antoniu, care nu pricepuse nimic din frămîntările lui Goldiş, nu ştiu ce să facă. Acum o oră cînd vorbise cu socotitorul, acesta îi spusese că lucrurile o să meargă strună, că a stat el de vorbă cu preşedintele. Dar atunci de ce face Goldiş pe nebunul ? Că doar el nu cere pomană aici. Dracul ştie să priceapă gîndurile oamenilor. Sau poate Goldiş o fi omul faptelor ?

Fără să-i dea celuilalt timp să spună ceva, scoase din buzunar un portofel, îl deschise şi-şi trecu degetele peste muchia unor bancnote de o sută care stăteau teanc. Clipea din ochi, vesel, ca unul obişnuit cu asemenea afaceri.

O clipă, preşedintele holbă ochii la bani. „Doamne, că mulţi mai îs." Ar trebui numai să întindă mîna şi ar putea mîngîia bancnotele nou-nouţe, de parcă acum ar fi fost scoase de la tipar. Ridică privirea spre Antoniu şi-l văzu zîmbind, sigur de sine. „Vrea să mă cumpere !" Pînza roşie cu litere albe, din spatele lui Antoniu, i se spălăci în faţa ochilor. Strînse din fălci : „Dumnezeii mamei lui de chiabur, vrea să mă cumpere !" Stătu o vreme tăcut, numai degetele i se zgîrceau pe tăblia mesei, apoi vinele de pe frunte i se umflară, îşi muşcă

furios mustața. Antoniu păli, vîrî repede banii în buzunar și se dădu mai înapoi cu scaunul.

— Ieși afară! spuse președintele, dar cu un glas atît de sugrumat, că abia se auzea.

Antoniu, care nu se așteptase la o asemenea izbucnire de furie, rămase uluit. Nu se mișcă.

— Ieși afară, n-auzi? că-ți rup oasele... și Goldiș se ridică încet, cu mișcări leneșe, încruntat.

Antoniu își înhață scurta.

— Poate te răzgîndești, tovarășe președinte.

Apoi ieși fără să aștepte răspuns.

Rămas singur, președintele stătu o vreme descumpănit, apoi se așeză la masă și-și cuprinse capul în palme. Răsufla pripit ca după o goană. Se ridică și ieși în cerdac, la aer. Nu era nimeni aici, numai cîinele lățos al Bicașului. Goldiș își aprinse o țigară și se răsti la Neteda, responsabilul cu gazeta de perete, care tocmai atunci intrase în ocol:

— Nu l-ai văzut pe Gherdan?

— Ba da, e la cîmp. O plecat încă de dimineață. O spus că nu se întoarce decît spre seară.

Intră apoi în birou și se așeză iar la masă. O clipă îi păru rău că îl gonise pe Petcu. Vedea aievea în fața ochilor portofelul de piele și muchiile cenușii ale bancnotelor. „Cine ar fi putut afla? Prea am devenit focos în ultima vreme, se dojeni singur. N-ar fi trebuit să-l dau afară. Poate o fi într-adevăr mijlocaș cum spune, și pe urmă ar fi ținut Gheorghe obrazul pentru el, iar Boșneag ar fi fost mulțumit că nu intră numai calici în gospodărie."

În cameră era liniște și frig. Afară, o cioară zbîrlită cîrîia asurzitor, ridicîndu-se în zbor dintre crengile dezgolite ale unui păr bătrîn, pe jumătate putred.

Un zbîrnîit ușor atrase privirile lui Goldiș spre difuzorul așezat deasupra ușii. „E douăsprezece", își spuse și-și scoase ceasul din buzunar. Începea transmisiunea

locală. Fără să știe de ce, asta îl liniști. Pe vremuri, cînd se instalaseră difuzoarele, era mîndru, și seara cînd se sfîrșea programul îi părea rău. Vorbise de cîteva ori la microfon de la stația de amplificare și atunci i se păruse că vocea lui plutește peste pustele întinse, că toată țara îl ascultă. Goldiș recunoscu vocea groasă a dascălului Benoagă :

— Brigada de cîmp numărul unu, condusă de Petcu Gheorghe, a terminat repararea zăplazurilor.

Președintele aruncă o privire spre difuzor și ieși în curte. Privind cu ochii micșorați din cauza luminii, văzu un grup de oameni adunați în jurul grajdului. „Ce mama dracului o mai fi și asta ?“ se întrebă. Coborî din cerdac : era ceva descumpănit în mișcările lui, ca și cum n-ar fi știut ce să facă. Desigur, vorbesc despre primirea noilor membri.

Vărzaru stătea cocîrjat deasupra unor chitanțe : scria grijuliu, cufundat în cifre, așa că nu băgă de seamă cine intrase. Numai cînd auzi scîrțiitul cunoscut al cizmelor noi, înțelese că a intrat președintele și-și ridică grăbit privirile, dîndu-i din nou binețe. Goldiș mormăi ceva, apoi se întinse, pîrîindu-și oasele, și zvîrli într-o doară :

— De ce s-or fi adunat oamenii la grajd, măi Vărzarule ?

Socotitorul tresări. „De ce nu te-oi fi ducînd singur să vezi ? Că altă treabă n-ai“, se gîndi supărat. Mai scrise cîteva cifre, pripit, ca și cum înainte de a-i răspunde trebuia să isprăvească o muncă însemnată.

— Mai lasă dracului hîrțoagele, îl zori nerăbdător președintele. Du-te de vezi ce-i.

Vărzaru se ridică în picioare, dar rămase pironit locului. Aștepta ca președintele să-i spună ce a făcut cu Antoniu.

— Punem banii la loc ? întrebă într-un tîrziu.

— Ce bani să punem la loc, de unde ?

— Păi credeam că... Nu v-aţi înţeles cu Petcu ?

— Măi Vărzarule, te bag în mă-ta, auzi ?... Eu îţi zic una, şi tu-mi răspunzi alta... Continuă pe alt ton ca să schimbe discuţia : Ce se aude în sat cu înscrierile ?

Vărzaru îşi plecă privirile în podea. Părea trist. O vreme stătu aşa, nemişcat, apoi ridică ochii spre Goldiş. Acesta citi ură în ei şi-l străbătu un simţământ fugar de nelinişte. Se cutremură. „Ei, drăcia dracului ! Că doar n-o să mă tem de jigodia asta ? !" Mai repetă o dată întrebarea :

— Ce s-aude cu înscrierile ?

— Ce să s-audă ? clătină din cap Vărzaru vorbind maşinal, cu o voce stinsă. Ia, s-au trezit şi ei acuma. N-au putut să intre la început, cînd a fost greu. Ehei, acum cînd lucrurile merg ca pe roate, s-au „lămurit" şi sărăntocii.

„De toate îmi vorbeşte, numai despre Antoniu nu, gîndea. O fi băgat sutarele în buzunar şi acum se face că nu ştie nimic." Se întoarse spre el şi-l întrebă :

— Da cu Petcu ce ai aranjat ?

Goldiş îl privi printre gene : i se păru că Vărzaru rînjeşte. Îl înhăţă de păr şi-l lovi cu capul de perete.

— Iaca, asta. Tu n-ai auzit ce ţi-am spus ? Du-te şi întreabă-i pe cei de la grajd ce bai au, îi curmă Goldiş gîndurile.

— Mă duc, mă duc, tovarăşe preşedinte.

Îşi luă pălăria de pe colţul mesei şi, înainte de-a ieşi, strecură o privire grea spre Goldiş. Acesta se aşezase pe un scaun şi fuma cu plăcere, împrăştiind din vîrful buzelor colăcei de fum alburii. Era ras proaspăt şi obrazul întins, roşu şi sănătos răspîndea miros de spirt albastru. Întîlnindu-i privirea, Goldiş se încruntă din nou.

În ultima vreme, rar îi zîmbea Goldiş. Ehei, unde erau timpurile cînd se înţelegeau ? Pe zi ce trecea, se

înstrăinau tot mai mult. Şi fără să ştie de ce, se simţea tot mai mic, tot mai pirpiriu în faţa preşedintelui. Avea acest Goldiş ceva care te făcea să i te pleci. Pe vremuri se mai întîmpla să i se împotrivească, dar acum nu mai cuteza. Bine că în cele din urmă l-o băgat în gospodărie, că şi ăsta e lucru mare. Numai de l-ar lăsa în pace şi nu s-ar purta cu el ca şi cu un cîine. Oare i-o da şi lui din banii luaţi de la Antoniu ? Simţi în spate privirile tăioase ale preşedintelui şi de aceea se grăbi să iasă în curte, încheindu-şi nasturii hainei negre de lustrin.

Cîţiva oameni, rezemaţi de cerdac, îşi scoaseră pălăriile la trecerea lui. Le răspunse scurt, dînd din cap, ca un om ocupat ce era, şi se îndreptă spre grajd.

Era frig. Ici-colo mai stăruiau pete murdare de zăpadă, întărite de îngheţul de peste noapte. Băltoacele prinseră o pojghiţă subţire, care pîrîia şi se sfărîma sub paşi. Vărzaru se îndreptă spre grajd, ocolind clădirea cea mare, încă neisprăvită, a sediului cel nou. Grajdul era la dreapta, legat cu un perete de hambar. Spre intrare, sub un dud singuratic, erau adunaţi la vreo cincisprezece oameni. Vorbeau zgomotos şi din cînd în cînd răsuna cîte un hohot de rîs mulţumit. În aerul rece, tăios şi înţepător, pluteau, spulberîndu-se, pale de fum de pipă.

Îndreptîndu-se spre ei pe cărăruia de cărămidă lustruită de atîta umblet şi lunecoasă din pricina gheţuşului, se întrebă : „De ce nu-mi dă pace să lucrez ? S-au adunat oamenii la vorbă, şi el, hop ! Să mă duc să văd ce-i. I s-o suit la cap, bată-l soarele ! De atîta lenevie nu mai ştie ce să facă, nu-şi mai încape în piele."

Ajuns aproape, începu să se dumirească. Oamenii erau adunaţi în jurul gazetei de perete. Cînd îl văzură, se dădură la o parte, scoţîndu-şi căciulile.

— Da ce-i ? ridică Vărzaru din sprîncene, făcînd să-i joace niţel pălăria pe frunte. Schimbaţi gazeta ?

— E schimbată, spuse moale Ţugui, un om de vreo patruzeci de ani, făcîndu-i loc să treacă. Şi-i schimbată bine... ho, ho !...

Vărzaru se încruntă. Îşi făcu loc cu coatele şi se apropie de gazetă. Alături de articolele mai vechi, despre 30 Decembrie, despre împărţirea roadelor de anul trecut, articole îngălbenite de soare, în mijloc văzu o hîrtie albă, strălucitoare, acoperită cu un scris mărunt :

„Ce-i cu banii gospodăriei şi cu vitele de prăsilă ?"

Simţi un cîrcel ascuţit în inimă şi se roşi la faţă. Apoi îşi băgă mîinile în buzunare. Ştia că toţi sînt cu privirile aţintite asupra lui, de aceea, înainte de a citi, se întoarse şi întrebă cu o voce răguşită, pe care zadarnic încercă s-o limpezească cu cîteva icnituri de tuse silită :

— Ce-i cu asta aici ?

— Citeşte şi-i vedea, răspunse Ion Bicaşul, rezemîndu-se cu coatele de coada unei furci. Bine că s-o mai trezit cineva.

Vărzaru îşi scoase ochelarii cu ramă de sîrmă, şi-i potrivi îndelung pe nas şi, purtîndu-şi degetul pe tăblia de sticlă, începu să citească plescăind uşor din buze. Se înspăimînta pe măsură ce se apropia de capăt. Scria acolo că preşedintele Goldiş îşi face de cap cu banii gospodăriei şi erau folosite astfel de vorbe împotriva preşedintelui, încît Vărzaru simţi că-l biruie căldurile şi că un fir de sudoare i se strecoară de sub gardinile negre ale pălăriei. Oamenii aşteptau în tăcere, dar socotitorul nu se grăbea să isprăvească. Citea fiecare rînd de două ori şi nu-i venea să creadă.

Apoi, dintr-o dată, începu să se teamă. Un gol rece i se înfiripă în stomac şi frigul îl răzbi. Încearcă să recunoască scrisul, dar nu izbuti. Cu un bobîrnac îşi ridică ochelarii pe frunte, apoi îşi îndesă din nou mîinile în fundul buzunarelor.

— Ei, ce zici de asta ? îl întrebă Bicaşul. Tu ştiai de aşa ceva, Vasile ? Ştiai ori ba ? Că acum o să iasă tămbălău mare.

— Prostii — dădu Vărzaru din mînă — nu-şi încap oamenii în piele de atîta bine.

— Ce prostii ? se răsti un ţăran scund şi îndesat, cu mustăţi negre. Unde vezi tu aici prostii, că spune adevărul adevărat ! Vă faceţi de cap — adăugă el, înăbuşit — vedeţi să n-o cam păţiţi !

Vărzaru îl măsură din creştet pînă în tălpi, apoi fără o vorbă se întoarse şi o luă spre sediu, petrecut de privirile oamenilor. Mergea fără să bage de seamă pe unde calcă, zgribulit şi tremurînd de frig. „Oare n-o fi vorbit Goldiş ?" se întrebă pe neaşteptate şi începu să alerge spre sediu. Intră ca o vijelie, trîntind uşa şi, fără să-şi scoată pălăria, îi zvîrli preşedintelui :

— Cu cine ai vorbit de banii pe care i-ai luat de la gospodărie ?

— Ai căpiat ? se răsti Goldiş, ridicîndu-se în picioare. Cui să fi vorbit de bani ?

Vărzaru observă un tremur uşor în glasul lui Goldiş. Asta îi făcu plăcere şi dintr-o dată o mulţumire nefirească puse stăpînire pe el. Uită că se temea de preşedinte, uită de toate cîte îl apăsau pe suflet. Se aşeză liniştit, întinse mîna după toc şi degetele nu-i tremurară. Dar totul nu dură decît o clipă. Goldiş se răsti la el :

— Ce-i afară ?

Vărzaru nu-i răspunse.

— De ce s-au adunat oamenii ? mai zbieră o dată Goldiş, ştergîndu-şi palmele asudate de pantalonii cenuşii, orăşeneşti, vîrîţi în cizme.

— Ia, la gazeta de perete.

— Şi de ce tocmai acolo ?

— E pus un articol nou. Despre dumneata... Dintr-o dată îl părăsi stăpînirea de sine şi începu să se văicărească : Cu cine ai vorbit de bani, doamne, doamne !

Am spus eu că n-o să iasă bine din asta. Ocna ne mănîncă...

Goldiș tuși greu, de cîteva ori, și-și aruncă țigara. Ochii negri, mici și iscoditori îi străluceau aprig. O vînă mare, albăstruie i se zbătea pe frunte.

— Dacă ți-a umblat cumva gura, îți sfărîm oasele.

— Mie ?... Mie ?... Vărzaru se lovi cu pumnul în piept : Mie ? Eu am spus să ne alinăm, eu am spus să nu ne băgăm în bani... Eu m-am împotrivit, și acuma... în capul meu o să se spargă toate...

— Taci !

— Tac, da ce-o să fie cu mine ? De bună seamă i-ai spus muierii și ei i-o fi umblat gura.

Nu știa ce să facă cu mîinile. Le frămînta pe masă și pînă la urmă se murdări de cerneală pe degete. Se întoarse spre Goldiș :

— Să-i punem la loc din banii lui Antoniu.

— Din care bani, mă ? Crezi că iau eu bani de la chiaburi ? Hai ? Sau ai vrea să mă înfunzi ? Las' că-ți arăt eu ție !

„Adică nu făcuse rost de bani de la Antoniu, sau nu voia să-i împartă cu el ?" Abia acum se sperie Vărzaru într-adevăr. Înseamnă că n-au să poată pune banii la loc.

— Ce ne facem, tovarășe președinte ?... spuse pe un ton plîngăreț. Ce ne facem ?

— Ține-ți gura ! Ce bocești ?

Goldiș se îndreptă spre ușă și ieși, trîntind-o. Vărzaru sări de la locul lui și-l urmări cu privirile prin fereastră. Președintele mergea cu pași mari, apăsați, stropindu-se de noroi pînă sus spre genunchi. Deodată se opri locului și Vărzaru își simți bătăile inimii în gîtlej. Dacă își întoarce președintele ochii și vede că stă și-l pîndește ? Totuși, n-avu putere să sară de la geam. Goldiș își potrivi numai cureaua și merse mai departe. Cînd coti spre grajd, oamenii se împrăștiară. În fața gazetei nu rămase decît Bicașu. Goldiș se propti în fața lui :

— Ce scrie în foaia asta ? arătă el spre articol.

— De banii gospodăriei, tovarăşe preşedinte. De banii pentru vitele de prăsilă. Cînd le cumpărăm ?

— Da tare mai porţi grija gospodăriei, mă !

— Tu ştii prea bine că-i port.

Goldiş se înfurie :

— Unde-i cheia ?

— De unde să ştiu eu ? răspunse cu glas moale grăjdarul.

Fălcile puternice ale lui Goldiş jucară sub pielea netedă, înroşită de frig. Se lăsă de pe un picior pe altul, apoi, cumpănindu-se, înfipse cotul stîng în geam : cioburile căzură la picioarele lui. Rupse articolul, îl mototoli în palmă şi-l aruncă în noroi. Văzînd privirile mirate ale Bicaşului, Goldiş se cutremură : „Ce-o să spună Mitru Gherdan ? Cum o să-i explice ?" Ştia că în lucruri din astea Gherdan nu glumeşte. O mai păţise odată cu el...

Erau în campania electorală la Budureasa. Mitru vorbea de pe cerdacul primăriei mulţimii care se adunase să vadă pe comuniştii veniţi de la judeţeană. Era o zi rece de toamnă, ploioasă. Ţăranii veniseră cu pietre, cu boate, războinici. Numai cu cîteva zile înainte trecuseră pe acolo oamenii lui Maniu. Goldiş tremura din tot trupul. Cînd băgă de seamă că, în spatele mulţimii, vreo doi agitau furcile prin aer, păli şi intră în primărie. Oamenii se năpustiră asupra celor din cerdac şi îi călcară în picioare. Cînd au scăpat, ajutaţi de cei din organizaţia de bază Budureasa, primul cuvînt pe care i l-a spus Gherdan lui Goldiş a fost : „provocator", şi s-a văzut că se stăpîneşte cu greu să nu-l izbească cu pumnii. Pe urmă, la organizaţia de partid, a cerut să i se dea lui Goldiş „vot de blam pentru lipsă de chibzuinţă şi nehotărîre în momente grele". Aşa a spus Gherdan, vorbă cu vorbă. Dacă mai tîrziu Goldiş n-ar fi dovedit că merită încrederea celor din organizaţie, de bună seamă că Gher-

dan l-ar fi ocolit toată viața. Pe urmă, în timpul înființării gospodăriei, lucrase atît de bine, că Gherdan a fost acela care l-a propus președinte. Dar ce-o să spună acum cînd o afla că a rupt articolul de la gazeta de perete ?

Pe Goldiș îl năpădi o sudoare rece : se aplecă, ridică articolul rupt și-l vîrî în buzunar. Dacă nu i-ar fi fost rușine, l-ar fi pus înapoi pe gazetă, dar Bicașul îi urmărea toate mișcările.

— Să mi-i scrii pe toți care au fost aici, și pînă la prînz să-mi aduci lista.

— Ba să ți-i scrie unul Dumnezeu, se încruntă Bicașul. Ce-s eu, poliţer ?

Crezînd că Goldiș vrea să-l lovească se feri, apoi, umflîndu-și pieptul, îl înfruntă din nou :

— De ce te mînii ? Dacă-i minciună are să se dovedească, iar dacă nu...

Goldiș se întoarse scurt, milităreşte, strivind o înjurătură între dinți.

— Să vie responsabilul la mine ! Auzi ? Să vie Neteda !

Intră în sediu, bocănind pe trepte și suflînd greoi ca după o muncă obositoare. Abia acum, cînd dădu de căldura plăcută dinăuntru, își slobozi mînia. Trînti cu pumnul în masa lui Vărzaru și începu să răcnească, neîngrijindu-se că l-ar putea auzi cineva de afară :

— Să-ți aduci aminte cu cine ai vorbit ! Că dacă de la tine a pornit, apoi ai să vezi !

— N-am vorbit cu nimeni, nu mă năpăstui. Vai de capul nostru...

Potolit oarecum, președintele se așează pe un scaun și începu să chibzuiască. Cine ar putea fi ? Bicașul ? E prea prost. Neteda, responsabilul cu gazeta de perete ? Nici el. Dar cine atunci ? Și de ce nu mai vine Neteda ? De bună seamă se teme. Asta-i dădu încredere.

Vărzaru nu mai lucra. Stătea cu coatele proptite într-un dosar mare, cu coperțile galbene, și se uita pe

geam afară. Dincolo de gardul ocolului, drumul cenuşiu, mîzgos era pustiu. Departe, de-a lungul dolmei, în pustă, se legănau cîţiva copaci sfrijiţi, micşoraţi de depărtare. Sub cerul încărcat, cenuşiu şi duşmănos, toate păreau murdare, neprietenoase ; şi casele cu pereţii coşcoviţi, şi acoperişurile de tablă ruginită, şi gardurile de nuiele uscate.

— No, apoi nu-i bai. Asta oi lămuri-o eu, spuse în cele din urmă preşedintele şi ieşi.

Ograda era pustie, nu se zărea nimeni.

„Nu e bine că m-am pus rău cu Bicaşul, gîndi Goldiş. Poate că grăjdarul se duce de-a dreptul la Mitru şi atunci iese rău de tot. Ce-ar putea să-i spună secretarului ?... Ei, dacă nu s-ar fi întărîtat şi l-ar fi trimis pe Vărzaru să scoată articolul !" Dar parcă toate îi merg rău în ultima vreme. Pînă nici Lenţa nu mai e ca altădată. Ieri noapte s-o ferit de el. Înainte, numai dacă întindea mîna după ea, Lenţa îi torcea la umăr ca o pisică. Ce dracu s-o fi întîmplat cu ea ?...

Dar nu asta îl frămînta acum cel mai mult. Îşi aduse aminte că nici măcar n-a citit articolul. Poate n-o fi atît de grav cum i-o spus Vărzaru. Că Vărzaru e ca o femeie, se sperie şi de umbra lui. Se trase sub şopron şi despături articolul. Cu fiecare rînd citit, pălea. Oamenii îi cereau socoteala banilor puşi deoparte pentru vite de prăsilă. Înseamnă că va trebui să-şi vîndă grîul înainte de vreme şi să pună banii la loc. Îi veniră în minte banii lui Antoniu Petcu. Acum cînd îşi amintea de portofelul plin avea aproape dureri fizice.

Merse spre grajd. Uşa mare, de lemn greu de stejar ars, era deschisă şi pe ea ieşeau aburii călduţi, mirosind a fîn şi a baligă de cal. Se auzi boncăluitul mînios al lui Mircea, taurul cel nou, de care numai Bicaşul se putea apropia. Goldiş îşi plimbă privirile de-a lungul crupelor lucioase, bine ţesălate. Mîngîie în treacăt pe Rigo, o vacă

de lapte pentru care primiseră premiu vara trecută, apoi strigă :

— Unde eşti, Ioane ?

— Aici ! rosti din celălalt capăt făptura înaltă, zdravănă a Bicaşului.

Stingherit, preşedintele spuse cîteva vorbe fără rost, lăudă buna îngrijire a vitelor. Îi era ciudă pe el însuşi. De ce a venit aici ? De bună seamă grăjdarul nu era vinovat cu nimic.

— Na, ia o ţigare, îl îmbie cu tabachera deschisă.

— Mulţam.

O vreme, Goldiş se foi de pe un picior pe altul, neştiind cum să înceapă. În cele din urmă, văzu lîngă iesle viţelul cel nou.

— De ce nu-l acoperi ? O să răcească.

— N-avea tu grijă de asta ! Te-oi pricepe bine la pămînt, la gospodărit, dar la vite, ba. Lasă astea în seama Bicaşului, că nici un prunc nu-i îngrijit mai bine ca Floricica.

Tăcură.

Goldiş nu reuşi să înece în el un sentiment de admiraţie faţă de grăjdar. N-a fost zi, sărbătoare, ca Bicaşul să fi lipsit de la muncă, să nu-l fi găsit aici cu furca în mînă, înjurînd ba magazionerul, ba conducerea, că nu s-au îngrijit de fîn, de paie sau de grăunţe. Mulgătoarele au avut halate albe chiar înaintea îngrijitoarelor de la căminul de zi. E drept, numai cu o zi înainte, pentru că a doua zi chiar, Goldiş s-a dus la Oradea, la cooperativă, să cumpere un sul de pînză albă, să le facă şi lor halate.

O bucată de timp Goldiş mai urmări munca Bicaşului, apoi se apropie de el :

— Măi Ioane, tu mă ştii, începu cu greutate. Tu mă ştii că ţi-am fost totdeauna binevoitor... Şi cu diploma... atunci... în vară... am pus vorbă bună...

— Mde...

— Da, da... să ştii...

Şi deodată, cu toate că-şi propusese să vorbească liniştit, să-l tragă de limbă, stăpînirea de sine îl părăsi. Strigă :

— Tu ştii, mă, cine a scris porcăria aceea ! Ştii, să nu zici nu ! Ce v-am făcut eu vouă să veniţi cu ticăloşii din astea ?

— Oamenii-s nemulţumiţi, mormăi Bicaşul. Întreabă ce-i cu banii... Că ştii — se aplecă el spre Goldiş — oamenii n-au bani.

— Bine, dar în adunarea generală am spus că trebuie să cumpărăm doi armăsari şi dracu ştie ce încă... Şi toţi au ridicat mîinile.

— Dar asta a fost anul trecut, în decembrie. Unde-s vitele ?... Şi de-atunci... ehe, a cam trecut timp ! Nu ştiu ce-i cu tine, Goldiş, nu mai eşti tu preşedintele care erai.

— Cum ? se înfurie Goldiş Ce vrei să spui ?

— Multe, mă Goldiş... Te-am căutat de cîteva ori şi acasă, şi la sediu, dar tu, dracu ştie în ce treburi te-ai băgat pînă peste cap. Nu te mai prinde omul de la o vreme. Cam de atunci de cînd ai luat-o pe Lenţa...

— Asta ai vrut să vorbeşti cu mine ?

— Şi asta, dar mai sînt şi altele. Ţi-am zis că oamenii n-au bani. Au grîne, dar nu vor să le vîndă. Aşteaptă să se mai urce preţurile. Pricepi ? De asta ar trebui să te îngrijeşti tu, la conducere. Nu ştiu cine le-o băgat în cap afacerea asta, dar nu-i bine...

— Ai dreptate, făcu preşedintele. Dar oamenii vor să trăiască mai bine... Şi... vezi, măi Bicaşule... nu e chiar aşa de uşor...

Bicaşul se foi de pe un picior pe altul, apoi deodată se întoarse :

— Mă duc să rînesc sub Mircea.

3

Goldiş Mihai, preşedintele gospodăriei colective „Steaua roşie", era un om în toată puterea cuvîntului. Aşa judeca tot satul. Înainte vreme, în lumea cea veche, se zbătuse ca peştele pe uscat, încropind tot felul de meşteşuguri, doar-doar o izbuti să strîngă ceva bani să-şi cumpere pămînt. Taică-său îi lăsase vreo patru iugăre, într-un loc rău, pe coasta dinspre Grinduri, acolo unde în vremea din urmă, cînd au fost toamne cu ploi îmbelşugate şi ierni cu zăpezi de trei sferturi de metru, Crişul se revărsa în fiecare primăvară. Iar cînd era secetă, pămîntul lui, nisipuri şi grund, lăsa să se scurgă toată mana spre funduri, aşa că din partea asta n-avusese nici o nădejde.

Se apucase de stupărit, vînzîndu-şi lucrurile din casă ca să-şi poată cumpăra cîţiva stupi cumsecade, şi mai că era să iasă odată la capăt, dar într-o noapte de primăvară, cineva îi furase toţi stupii şi nici pînă astăzi nu izbutise să afle cine-a fost nelegiuitul.

Pe urmă, în '45, i-a murit nevasta cea dintîi, o femeie slăbuţă şi bolnăvicioasă, şi a rămas văduvoi cu doi copii. Cît s-a zbătut atunci, numai el ştia. A şi argăţit cîteva luni, dar s-a lăsat. Nu biruia el ruşinea asta. Să-l arate lumea cu degetul : Goldiş Mihai, slugă la dîrloagă. În primăvara lui '46, fusese ales preşedintele comitetului comunal pentru reforma agrară. Şi-a luat cel mai bun pămînt, în apropierea Crişului, un pămînt negru, mustos. Nimeni nu s-a gîndit să-i ceară socoteală : era sărac, noile legi erau de partea lui, astfel că n-avea nici un rost să te pui rău cu el. S-a îmbătat trei zile în şir ca să nu fie nevoit să le privească oamenilor în ochi : i se părea că citeşte acolo mustrări ascunse.

Anul acela fusese secetos. Dar Goldiş nu se dădu bătut. E drept, a avut şi pămînt bun, dar s-a spetit ca nimeni altul : din zori şi pînă noaptea tîrziu căra cu butoiul apă din Criş şi roadele n-au întîrziat să se arate. Numai pe

fîşia lui prinsese rădăcini grîul. Ţăranii bătrîni se cruceau şi seara nu era casă în care să nu se vorbească de el. Era socotit drept cel mai harnic şi cel mai bun gospodar din sat. Goldiş slăbise : seara cădea obosit în pat, dar tot timpul se scula dimineaţa.

Pe vremea aceea, cînd vorbea de comunişti, Gherdan îl dădea drept pildă. Atunci l-a cunoscut Goldiş şi pe Vărzaru, care era un fel de notăraş. Ştiind cît preţ se pune pe Goldiş, Vărzaru se arăta tare prietenos cu el. Nu o dată a uitat să pună cîte un zero la capătul sumei care indica darea lui Goldiş. Goldiş a aflat asta mult mai tîrziu. Supărat, a încercat să stea de vorbă cu Vărzaru, dar acesta i-a luat-o înainte :

— Lasă, nene Goldiş, doar sîntem oameni.

Lui Goldiş îi era ciudă că n-a avut putere să se împotrivească, dar nu mai avea ce face. Îşi mușca numai buzele şi-l înjura pe Vărzaru în gînd.

Pe urmă, în '49, cînd a început trămîntul pentru înfiinţarea gospodăriei agricole colective, Goldiş se trecu primul pe listă. Mulţi l-au urmat. Ştiau că alături de el nu se poate să le meargă rău. Şi nu s-au înşelat. Goldiş se dovedi şi mai bun gospodar în ale organizării. Cînd S.M.T.-ul a întîrziat cu aratul, n-a stat mult pe gînduri, a dat poruncă să se scoată plugurile, şi în fruntea brigăzii întîia era el. Muncea pe brînci, iar seara nu se culca cu ceilalţi : stătea lîngă telefon, înjura de toţi Cristoşii pe directorul S.M.T.-ului, pe cei de la raion, pe cei de la regională.

Nu o dată gospodăria lor a fost dată drept pildă pe regiune şi oamenii l-au îndrăgit pe Goldiş. În gospodărie aveau de toate cele. Atunci a reapărut Vărzaru. Nu era zi să nu treacă pe la gospodărie şi să-i amintească lui Goldiş că a reuşit să înşele pe cutare sau pe cutare inspector care a căutat printre hîrţoagele sfatului.

— N-a descoperit nimic, că nu-s om prost şi-apoi era vorba de dumneata. Cum să iasă vorbă urîtă tocmai de preşedintele gospodăriei ? Doar ştiu ce-i cinstea. Spune,

nene Goldiș, n-ar fi pe-aici un locșor și pentru mine ? Cît de mic, că eu nu-s omul care...

Nu i-a fost greu președintelui să-l ajute pe Vărzaru, angajîndu-l ca socotitor, că, de bine de rău, fostul notar se descurca cu cifrele și ținea condicele la zi. Totuși îl ura, pentru că se simțea obligat față de el. Îl brutaliza. Poate de aceea rolul lui Vărzaru se micșoră și, în relațiile cu președintele, era mai mult un fel de slugă decît un om de conducere. Uneori Goldiș se lega de el fără pricină și se bucura de teama lui, cu atît mai mult cu cît îl știa și înșcolat.

„Nu-s eu de lepădat — își spunea Goldiș — de vreme ce oamenii cu carte, ca Vărzaru, se tem de mine!"

Se îmbrăca frumos, curat, ca un flăcău. Îl omora însă singurătatea. Venea ostenit de la muncă : acasă era pustiu. Copiii, deștul de mărișori, erau la învățătură. Unul la Școala metalurgică din Cluj, altul la Petroșani, la Institutul de mine. Casa îi rămăsese atît de pustie, încît îi era groază să iasă din sediu. Mergea acasă cum s-ar fi dus la pușcărie. Îl sfătuiau prietenii, și mai ales Vărzaru :

„Însoară-te, omule, ce dracu !"

Dar Goldiș nu se mai gîndea la însurătoare.

„Mi-a trecut vremea", spunea el.

Mai demult, își mai alina din cînd în cînd nopțile în patul vreunei vădane, venînd seara tîrziu, pe furiș, ca furii, fiindcă se temea de gura satului. Apoi încetă să se mai uite la femei. De cînd ajunsese președinte, acele văduve se lipeau de el ca scaiul, făcîndu-i ochi dulci, chiar atunci cînd erau mai mulți oameni de față, și el se supăra de asemenea rușine și ocară.

Asta a fost pînă acum doi ani cînd, de ziua eliberării, s-au dus cu echipa culturală la raion, la Salonta. Era veselie mare, cîntau cu toții de se zguduia văzduhul albăstrui și tremurător de fierbinte. Goldiș stătea în căruța dintîi, cu familia lui Toader Roșu, un mijlocaș pe care-i adusese el în gospodărie și care acum era fruntea. Atunci

o băgă de seamă pentru prima oară pe fata lor, Lenţa. O ştiuse şi înainte : era o azvîrlitură de fetişcană, subţire, numai ochi şi sprîncene şi tare răzgîiată, că doar era una la părinţi. Cum de s-a împlinit aşa dintr-o dată ?...

Obrazul îi era alb ca o năframă spălată şi avea doi ochi mari, negri şi umezi. Era împlinită şi mlădioasă, îmbrăcată într-o bluză albă de mătase, care juca în ape deasupra umerilor rotunzi, avea o fustă albastră şi în picioare sandale şi ştrimfi albi, ca domnişoarele. De unde la început Goldiş fusese tăcut, dintr-o dată scutură de pe el toată amorţeala, începu să glumească şi să povestească atîtea de prin locurile unde umblase, încît toţi ascultau la el cu gura căscată.

La Salonta, echipa culturală „Steaua roşie" luă premiul întîi şi în curtea căminului cultural se încinse petrecere şi joc. Goldiş se privi de cîteva ori, pe furiş, într-o fereastră. Era om înalt, puternic, cu umerii laţi. Sub cămaşa albă de in, strălucitoare ca laptele, îi bănuiai muşchii puternici. Cu pantalonul negru, bine întins, şi cu cizmele mici de box, nu i-ar fi dat nimeni mai mult de treizeci şi cinci de ani. Nu avea fire cărunte decît la tîmple şi obrazul îi era neted, plin.

Înainte vreme, la vreo petrecere, stătea deoparte, încurajîndu-i pe tineri cu privirea ori cu vorba. Acum, cînd muzicanţii începură să zică *Mureşana,* se ridică sprinten, o luă pe Lenţa de mînă şi jucă cu atîta foc, încît directorul şcolii din Salonta îl ţinu de rău că nu joacă în echipa culturală a raionului. Apoi urmă un *Ceardaş* şi, cu mîinile lui mari, cuprinse mijlocul mlădiu al fetei.

— Bine mai joci, bade Mihai. N-au ce se prinde feciorii cu dumneata.

El îşi umezi buzele cu limba. Nu ştia cum s-o roage să nu mai spună „bade" şi „dumneata". Mormăi ruşinat :

— Da de unde...

Şi pe neaşteptate o strînse la piept, învîrtind-o. Răsuflarea ei răcoroasă îi mîngîie obrazul, înfiorîndu-l. Îi primea

drept în inimă privirea umedă și mirată, amețindu-se ca de vin.

— Te-ai făcut fată mare, șopti el.

Ea rîse.

Goldiș băgă de seamă că părinții fetei erau tot timpul cu ochii după ei. Se rușină, apoi întîlnind privirile nanei Floarea citi bucurie, înțelegere și mîndrie. „Doar îs președinte, ce dracu", se gîndi el. Nu știu că Lența îi făcu ochi dulci să-l necăjească pe Gheorghe.

S-au întors seara tîrziu, tăind drept peste cîmpuri. Mirosul miriștilor era amețitor, se strecura în sînge, amărui și cald, ca și cum pămîntul ar fi cuprins în sinea lui toată aroma fierbinte a soarelui, și acum, în faptul nopții, răsufla încet acel iz de grîu și țărînă, de floare îndărătnică de cîmp. În căruța dintîi fetele cîntau cu glasuri argintii, iar flăcăii, amețiți de vin și de tinerețe, le țineau isonul. Cînd o mai scrînteau, moș Tulucan, paznicul, îi îndrepta cu asprime. Goldiș stătea în căruță alături de Toader Roșu și vorbea cu el despre treburile gospodăriei, dar gîndurile îi zburau aiurea.

— Ia mai lăsați odată treburile, oameni buni, se zborși nana Floarea. Aveți destulă vreme și mîine. Frumos cîntă fetele noastre, se întoarse ea spre președinte.

— Frumos, încuviință acesta cu gîtul uscat.

Ar fi vrut ca drumul să nu se mai isprăvească, să țină așa, la nesfîrșit, sub farmecul cerului neclintit, spuzit de stele, ca de un pojar argintiu. Ar fi vrut să meargă pînă în zori mereu, pe drumul neted, ca o panglică lăptoasă, de unde, în urma lor, se ridicau norișori de praf fin, așternîndu-se pe frunzele late ale brusturilor de pe marginea șanțului.

— Da, da, sporovăia nana Floarea. De ce nu mai vii pe la noi ? Ne-ai cam uitat. Prin '49 erai nelipsit. De, atunci voiai să ne lămurești...

— Și n-am făcut bine ? glumi președintele.

— Ba cum nu! Omul ista se tot codea, că eu... Da de atunci ne-ai cam uitat. De, treburile. Că preşedinte ca tine, măi Mihai, mai rar.

— Nu-l lăuda, că nu-i fecior de însurat, rîse Toader, aprinzîndu-şi pipa şi păcănind cu plăcere.

Goldiş simţi ca o împunsătură. „Oare o fi vorbit înadins? Ori numai aşa, ca să se afle în treabă..."

— Şi de ce nu? sări nana Floarea. Nu vezi că nu-i altul ca el în sat? Ţie, moşule, ţi-au slăbit vederile, se vede.

— Ei! dădu din mînă plictisit Toader. Şi întorcîndu-se spre preşedinte: Ce-ţi mai fac feciorii? învaţă?

— Învaţă, răspunse răstit Mihai.

— Altădată n-ar fi ieşit domni din ei — rosti gînditor Toader — da acum... Ehei, cum de n-am şi eu unul...

— Las' că o să ai nepoţi, chicoti nana Floarea, înghiontindu-l pe Goldiş. Ori nu?...

În noaptea aceea, Goldiş nu dormi. După cîteva ceasuri de zvîrcolire, aşternutul îl ardea şi cearşafurile i se adunaseră boţite sub trup. Afară, pusta strălucea ca o pînză a cerului, coborîtă încet, nesimţit, pe pămînt. Zuruiau greieri şi umbre tainice foiau în întunericul albăstrui de la poalele copacilor, nedezvăluite de poleiala străvezie a lunii. Odaia i se păru străină, pustie şi urîcioasă: pe la colţuri atîrnau pînze de păianjeni, ca într-o locuinţă de vrăjitoare.

Din ziua aceea, Goldiş era nelipsit din casa lui Roşu. Nu scăpa nici un prilej să stea de vorbă cu ei, deşi atunci cînd Lenţa era în odaie, aşezată cuminte, după cuviinţă, într-un colţ şi făcîndu-şi de lucru cu degetele subţiri şi albe, glasul lui Goldiş răsuna răguşit şi vorbele stîngace.

Îl pusese pe Vărzaru să afle cam ce feciori i-ar da tîrcoale fetei şi pe care dintre ei l-ar plăcea. Ştirile aduse de socotitor îl liniştiră: fata era zglobie, glumeaţă, nu se prea legau feciorii de ea din pricină că avea o limbă

ascuțită ca o sabie. Gheorghe doar, dar acesta era tare molîu.

Goldiș pricepuse de mult că nana Floarea i-a înțeles venirile atît de dese și că le încuviințează. Totuși nu știa cum să înceapă vorba față de Toader, care îi era prieten și-i vorbea ca unui om în vîrstă, deopotrivă cu el. Toader Roșu se prefăcea că nu vede, nu aude nimic. Umbla ursuz prin casă, bodogănea de unul singur, îl ocolea pe Goldiș și numai la stăruințele nanei Floarea se arăta prietenos cu dînsul. Doar odată, cînd îl văzuse toată seara cu ochii pe Lența, nu se putut stăpîni să nu-i spună :

— Cred că ți-ai pierdut mințile, măi Mihai... Nu mai ești tu bun de cocoș...

Goldiș se întunecă. Dacă nana Floarea n-ar fi stăruit să rămînă — „că Toader e beat, nu știe ce spune" — ar fi plecat și nu le-ar mai fi călcat niciodată pragul.

Nana Floarea era tare înțelegătoare. Seara îl petrecea pînă la poartă, îi dădea curaj și-i vorbea de parcă l-ar fi avut deja ginere.

— Eu știu că-ți place Lența, spuse ea într-un rînd. Numai că ai orbit de dragul ei. Pe noi nici nu ne mai vezi.

— Nu pricep, făcu Goldiș.

— Ei, nu pricepi ! Uită-te la Toader, cît îi de bătrîn. Și-i obosit. Iar cîmpu-i departe... De cînd tot ar fi vrut el să te roage să-l treci la grajduri, dar acum, de cînd umbli în casa noastră, cum să-ți mai spună ?

Goldiș rămase locului, mut. Cumpăni o clipă în gînd, apoi răspunse în pripă :

— O să-l pun la grajduri.

— Și ce-or să spună oamenii ?

— La dracu. Îs sau nu-s președinte ?

— Ești, cum să nu fii ? așa spuneam și eu...

Și Goldiș se obișnui cu gîndul că Lența nu poate fi decît a lui. Numai cînd se gîndea la ea, răsufla mai greoi și-l cuprindeau fierbințelile.

Iar Lenţa, păcătoasă, de parcă ar fi ştiut ce-i în el, i se învîrtea în faţă, sprintenă şi mlădioasă, rîzînd de fiecare vorbă a lui.

Goldiş nici la gospodărie nu mai avea capul limpede : se gîndea la Toader Roşu, la Lenţa. Gherdan, nemaiputînd să rabde, îl întrebă într-o zi :

— Ai bolunzit, Goldiş ?

— Ce fel de vorbă-i asta ?

— Iaca, vorbă romînească. Văd că tare dai tîrcoale pe la casa lui Toader. Oamenii spun că ai pus ochii pe Lenţa. Nu se cade, eşti preşedinte...

— Şi dacă mi-s preşedinte n-am voie să iubesc ?

— Ba, cum drac' nu. Dar sînt atîtea femei de seama ta, încît să fii tu în stare să alegi dintre ele.

— Eu am gînduri serioase cu Lenţa.

— Cum adică ? întrebă, mirat, Gherdan.

— Vreau s-o iau de nevastă.

— Ai căpiat. Păi i-o copilă, vrei s-o nenoroceşti ?

Goldiş se supără. În zadar încercă Gherdan să-i mai spună ceva, preşedintele se închisese în el ca într-o găoace. Cînd văzu că Gherdan nu se lasă de vorbit, se răsti la el :

— Oi fi tu secretar de partid să-mi dai sfaturi, dar viaţa mea, eu mi-o aşez. Şi mi-o aşez aşa cum îmi place mie.

— Eu te credeam om serios, măi Goldiş. Nu ţi-aş fi spus nimic, dar tot satul vorbeşte. Se zice că ai vrea să-l pui la grajduri în locul Bicaşului pe Toader Roşu. Asta înseamnă că vrei s-o cumperi pe Lenţa.

— Toader Roşu se pricepe la vite, de aia am vrut să-l pun acolo.

— Şi Bicaşul nu se pricepe ?

— Se pricepe şi el.

— Atunci ?

— Să mă laşi în pace ! N-am să-l pun pe Toader Roşu la vite dacă nu-l vreţi voi, dar te rog pe mine să mă laşi în pace.

— Eu cred — spuse ca încheiere Gherdan — că ţi-a trece. Gîndeşte-te că ai copii mari, aproape de o vîrstă cu Lenţa... Şi apoi mai e şi Gheorghe.

Goldiş se supără. I se părea că toată lumea vorbeşte din invidie. Cu toate astea nu s-a dus vreo trei zile la Toader. Pe urmă n-a mai putut răbda : Oricît — şi-a spus — omul are o singură viaţă, care trebuie trăită. De ce să nu şi-o aşeze cum e mai bine ?

Gherdan hotărî să stea de vorbă cu nana Floarea.

— Uite, nană, voi aveţi o fată tinerică. Oamenii au luat-o în vorbă... cum că ea şi bătrînul Goldiş....

— Goldiş nu e bătrîn şi apoi nimeni să nu se lege de fata mea. Ori scrie în statut — spuse ea cu răutate — că fata mea nu are voie să se mărite cu preşedintele ?

— Dar ea vrea ?

— No, că doar n-o s-o întreb pe Lenţa... Ce ştie ea ?! E copilă... O să-mi mulţumească ea mai tîrziu.

Gherdan îşi dădu seama că ea nu putea să-l înţeleagă. Tot din pricina asta nu mai stătu de vorbă nici cu Toader. Iar cînd Goldiş află că Gherdan fusese pe la familia Roşu, îl căută şi-i spuse ameninţător :

— În viaţa mea să nu te amesteci. Eu atîta îţi spun ! Dacă vrei să-mi strici casa, apoi n-o să iasă bine.

Gherdan n-a avut încotro. Îl lăsă în plata domnului. Credea că pînă la urmă Mihai o să-şi vină în fire. Dar Goldiş, întărîtat, se încăpăţînă şi mai mult. Mai cu seamă după ce în timpul dezmiriştitului se întîlni cu Lenţa între patru ochi. Venea cu mîncare pentru taică-său şi tocmai urca dolma, cu basmaua alunecată pe umeri şi părul negru curgîndu-i pe spate : era roşie de soare şi de goană. S-a oprit o clipă lîngă Goldiş, pe coama dolmei. De aici pînă departe, privirea alerga nestînjenită pe deasupra miriştilor cafenii, răscolite de plug, de-a lungul malului

Crişului, care curgea domol pe sub sălciile cu frunze verzi închise, plutind apoi de-a lungul firului apei, pînă departe, unde, sub zarea tremurătoare a cerului, se iveau ca dintr-o brumă viorie coastele munţilor Codrului. Fata răsufla grăbită, ţinîndu-şi fruntea ridicată s-o mîngîie boarea uşoară, tomnatică ce venea dinspre porumburi. Goldiş înţelese că fără ea viaţa lui nu mai avea nici un preţ. Voi s-o apuce de mînă, dar se opri la timp. „Ce-o să creadă despre mine ?“ În seara aceea, fără să mai stea pe gînduri, se duse la nana Floarea şi-i spuse totul.

Bucuroasă, silindu-se să nu arate, nana Floarea vorbea mereu :

— Sîntem tare mîndri de cinste. Om ca tine, Mihai, mai rar, asta o spune tot satul, dar trebuie să întrebăm şi fata, că de, cine ştie, inima tinerilor e cu toane, ei de ea ascultă, nu de noi, cei mai trecuţi în vîrstă, care ştim ce e bine şi ce e rău. Eu îţi mulţumesc pentru cinstea ce ne faci...

— Cînd să trec pe aici ? întrebase el ruşinat, îmboţindu-şi poalele vestonului nou, luat de la Oradea.

— D-apoi îi veni mîine la prînz la noi, că tu eşti om singur. Iar cu Lenţa oi vorbi eu...

Ziua aceea a fost tare lungă. Trecea greu, ca şi cum cineva s-ar fi opintit în urma ei s-o ţină în loc.

A doua zi, cu izul amărui al răchiei de prună în vîrful limbii, împiedicîndu-se în pas, intră în casa cea mare. Masa era aşternută, faţa cea nouă de damasc strălucea. Toader, destul de afumat şi el, se clătina pe picioare, încercînd să îngaime ceva. Apoi îl luă pe Goldiş de gît, îl sărută lipicios, îmbiindu-l la pahare.

Mai tîrziu — Goldiş nu-şi dăduse seama cît timp trecuse — intră şi Lenţa. Faţa îi era plină cu vînătăi şi ochii nu-i mai rîdeau, ci priveau drept înainte, cu un fel de ciudată curiozitate.

— Hai, fata mamei, haide, nu te sfii... Domnul să vă ajute să fiţi fericiţi şi să ai grijă de ea, Mihai, că noi, atît

cît au îngăduit vremurile, numai cu binele am învăţat-o şi-i fată binecrescută şi ştie de toate, şi coase, şi toarce, şi mîncare ştie să-ţi facă, doar am învăţat-o eu. Numai o fată am avut... Doamne, doamne, cum trece vremea şi iaca ne trezim în pragul somnului celui de veci!

— Nu te teme, mamă, se grăbi s-o liniştească Goldiş. Cînd i-a spus mamă, i s-a oprit în gît un nod, ca o gălușcă. La mine are să trăiască ca o doamnă... Mi-s preşedinte, am de toate, pe braţe oi purta-o. Că doar muierea mea n-a trudi pe cîmpuri...

— Hi, hi! chicoti nana Floarea, mai bine-i aşa... Că de, gîndeşte-te, dragul meu ginere, pe acolo mai sînt flăcăi şi aiştea de azi îs nespus de obraznici, şi nu că, doamne fereşte, aş vrea să zic că tu n-ai fi om în puteri, dar mai bine să înconjuri răul, să nu te lovească cînd nu te aştepţi. Căci noi, dragul meu, am învăţat-o cu binele...

Cuvintele acestea „am învăţat-o cu binele" îi rămaseră întipărite în minte lui Goldiş. Hotărîseră să facă nunta în octombrie, ca pînă atunci să aibă şi el vreme să rînduiască toate cele. Dar de unde bani? Nu-şi vînduse grîul, nădăjduind că spre primăvară o să ia preţ mai bun, aşa cum făcuse şi anul trecut. Nici împrumut nu voia să ceară şi, chiar de-ar fi vrut, nu prea avea de la cine.

Dar în starea în care era casa lui, nu putea rămîne. Cum s-o aducă pe Lenţa în ea? Se frămîntă cît se frămîntă, iar pînă la urmă găsi ce-i de făcut. La adunarea generală hotărîseră ca o parte din veniturile băneşti ale gospodăriei să fie întrebuinţate la cumpărarea unui taur, a doi armăsari de soi şi ceva ţevi pentru grădină. Îi spuse lui Vărzaru că are neapărată nevoie de bani şi luă cu împrumut o sumă din banii gospodăriei. Aduse de la oraş zugravi, care-i făcură casa ca nouă. Pe urmă băgă de seamă că acoperişul se învechise şi cînd ploua curgea şi în odaie, drept deasupra patului. Acoperi casa cu tinichea nouă, înlocui mobilele vechi. Datoria se ridicase la peste

trei mii de lei, dar nu se gîndea la asta. Lucra fără preget, ziua şi noaptea. Banii o să-i pună el într-un fel la loc. Îl liniştí şi pe Vărzaru, care de altfel nu avea curajul să-i iasă din cuvînt.

Singura grijă a lui Goldiş era Mitru Gherdan. Acesta se împotrivise cu înverşunare căsătoriei şi parcă oamenii s-ar fi înţeles cu el. Cu cît se apropia ziua nunţii, discutau tot mai mult pe socoteala lui Goldiş. Nu o dată îi auzea vorbind despre el şi Lenţa :

— Nu face bine preşedintele. Pui îi trebuie lui ? Are vădane cît îi trebuie, la ce dracu se leagă de fete tinere ? Ori a dat în mintea copiilor ?

Goldiş se făcea că nu vede, că nu aude. N-ar fi putut explica cu nimic hotărîrea luată, dar simţea că fără Lenţa viaţa lui n-ar face două parale. „Cel puţin la bătrîneţe să am zile senine — îşi spunea — că pe urmă dracu m-o lua în groapă."

În ultima vreme, e drept, Lenţa se ofilise, o ţîră, da asta, de bună seamă, de grija nunţii. De cîteva ori încercase să fie singur cu ea, dar Lenţa îl ocolea şi asta îl întărîta şi mai mult. Nu se mai îngrijea de gospodărie, de muncă, de nimic. Gheorghe îl înfruntă de cîteva ori la şedinţele de analiza muncii şi mulţi, Bicaşul şi alţii, îi ţineau isonul. Goldiş dădea din mînă.

Mitru Gherdan îl chemă într-o seară să stea de vorbă. Goldiş merse la el cu o uşoară strîngere de inimă, dar hotărît. „În viaţa lui particulară să nu se bage nimeni. Nici Gherdan, nici partidul ! Şi ce-i dacă-i tînără ? Fiecare îşi potriveşte viaţa după cum îi place."

— Eu socot să te gîndeşti bine, tovarăşe Goldiş, spuse în cele din urmă, la despărţire, Gherdan. Tu eşti preşedinte, ne eşti tovarăş bun, eşti membru de partid. Tu ar trebui să ştii. Şi apoi, mai e şi încrederea oamenilor. Eu ţi-o spun deschis. Peste doi-trei ani, dacă nu mai devreme, o să ai numai necazuri. Ea nu ştie ce face. Şi-apoi mai cred că ea a fost silită de părinţi.

— Nu cred. Asta spun ăia care mor de invidie. Şi-ţi mai spun ceva. Dacă peste ani nu m-o place, a fi liberă. Dar eu nu cred asta! Tu mă ştii, Gherdane...

Gherdan nu avu ce să-i răspundă. Socoti că cel mai bun lucru e să lămurească oamenii, ca ei să nu-l învinuiască pe Goldiş. Goldiş era gospodar bun, preşedinte şi mai bun, ar fi fost păcat ca din cauza asta oamenii să-l privească cu neîncredere. Deşi în sinea lui era nemulţumit, gîndea că asta era cea mai bună ieşire. Mai ales că şi tovarăşii de la raion cu care stătuse de vorbă fuseseră de aceeaşi părere.

— Dacă omul se căsătoreşte în lege, dacă fata nu se împotriveşte şi nici măcar părinţii, ce să te bagi? Partidul, dimpotrivă, ar trebui să-i ajute.

— Voi nu cunoaşteţi toată socoteala, încercă să-i convingă Gherdan.

— Tovarăşe Gherdan, parc-ai fi o babă! Cu de-astea te ocupi dumneata în gospodărie?...

Gherdan plecă de la raion, nemulţumit.

Lui Goldiş nu-i păsa de privirile piezişe ale oamenilor. Se gîndea la Lenţa, la aşternutul alb şi răcoros al patului, la zilele frumoase care-i stăteau în faţă.

La nuntă s-a făcut petrecere mare chiar în sediul gospodăriei. Au jucat feciorii şi fetele pînă în zori, dar, începînd de pe la miezul nopţii, Goldiş, cu toate că turnase în el băutură nemăsurată, începu să se simtă trist, înnegurat. Alături de umărul lui simţea umărul cald, zvîcnitor al nevestei. Acum o ţinea de mînă şi ar fi fost în stare, dacă ea i-ar fi cerut, să-i coboare şi luna de pe cer.

Mulţi dintre colectiviştii fruntaşi nu veniseră la nuntă, cu toate că Gherdan a stăruit pe lîngă fiecare să vină să-l cinstească pe preşedinte.

— Eu aş veni — i-a spus Ţugui — dar muierea nu vrea să vină. Cică tot satul rîde de el.

La început Goldiş s-a încruntat la văzul scaunelor goale, pe urmă a înjurat de toţi sfinţii.

— Să se ducă dracului, că doar n-o să mă iau după ei. Să bem în cinstea miresei!

Oamenii îşi goliră paharele.

Toader, beat şi el, se duse să-l sfătuiască pe Goldiş să nu mai bea. Preşedintele se înfurie şi goli pe nerăsuflate încă vreo cîteva pahare de vin, să-i arate că el îi om, nu lepădătură.

Spre dimineaţă, Lenţa stătea nemişcată lîngă Goldiş, îi urmărea mişcările şi nu simţea nimic decît ameţeala de pe urma vinului, apoi, fără să ştie de ce, începu să plîngă încet, cu sughiţuri.

Pe urmă, a început viaţa cea nouă. Lenţa se silea să fie veselă, mulţumită, doar din cînd în cînd scăpa şi-i spunea dumneata. Poate de aceea lipsea ceva din sufletul lui Goldiş. Ar fi vrut să-i spună cît îi e de dragă, dar nu găsea cuvinte şi se temea să nu se facă de rîs. Nu o dată i se părea că un copil zburdă prin casă şi-l sîcîie cu întrebări: „De ce? Cum?" la care el nu putea să răspundă.

Uneori, noaptea, cînd luna se strecura prin ferestrele mari dinspre uliţă, se trezea şi, ridicîndu-se într-un cot, îi privea pe furiş faţa albă, netedă, genele care aruncau umbre prelungi pe obraji. Oftă. Nu ştia de ce, o negură i se lăsa în suflet. Auzise vorbele veninoase ale unor cumetre din sat:

— O să aibă acum ce păzi preşedintele. I-o trebuit găinuşă tînără, spre bucuria feciorilor. Hei, cum s-o stricat lumea...

Goldiş era un om tăcut. Mai ales de cînd era preşedinte, învăţase să-şi măsoare cuvintele. Uneori ea îl întreba:

— De ce taci?

Şi el răspundea încruntat, ca sub povara unor gînduri:

— Ia, gîndurile...

Dar viața lui se înseninase. În fiecare seară se grăbea spre casă, unde-l aștepta căldura, lumina. Ce-i drept, cînd ea se apuca să-i povestească vrute și nevrute despre vecini, despre ce a spus baba Safta, ori moș Tulucan, despre fata lui Boșneag, care a fugit cu un fecior din Beiuș, îl cam necăjeau vorbele ei, dar o lăsa să vorbească, fără s-o asculte, privind cu ochii obosiți focul molcom și pîlpîitor din vatră.

Rar o scotea din casă și atunci numai alături de el. Oamenii își întorceau capetele în urma lor și Goldiș credea că o privesc pe Lența. O temea. La început ea își găsise de lucru în casă. Viața nouă, de femeie măritată, adusese o schimbare în traiul ei de pînă atunci. Apoi și grija pe care i-o purta, darurile lui o mulțumeau.

Președintele crezu că Lența e fericită și de aceea hotărî să n-o lase la muncă. Totuși se întîmpla uneori s-o găsească acasă, aplecată deasupra plitelor, tristă, cu ochii plînși. Atunci, Mihai Goldiș se înfuria, socotind-o neputincioasă să priceapă de ce n-o lăsa la cîmp.

— Avem noi destule, de toate cele, de ce să te mai omori și tu pe arșiță ? Pînă am eu două brațe puternice, fii doamnă, că-s doar președinte...

Lența tăcea, și tăcerea, ca o povară de prisos, îl dobora pe Goldiș. Mai bine ar fi vrut ca Lența să-l certe, să strige, să-l ocărască. Încerca s-o îmbuneze cu cîrpe de mătase, cu piepteni și țoale colorate.

Gherdan îl vedea necăjit, dar poate de ce-l vedea așa, nu se încumeta să-i pomenească de discuția lor de dinainte de căsătorie. Îl lăsa să se macine, să-și vadă singur greșeala. Odată, cînd s-a întîlnit cu Lența, nu s-a putut stăpîni să nu-i spună :

— Ei, nevastă tînără, stai închisă ca în colivie.

— Că bine spui, bace Gherdan, închisă ca în colivie...

Gherdan clătină din cap în urma ei și îi venea să se ducă la Goldiș să-i tragă doi pumni în ceafă.

Iar Goldiş ocolea orice discuţie despre familia lui. Se înăsprise, devenise poruncitor, dar gospodăria mergea strună. Nu-i mai zîmbea nici lui Vărzaru, ca pe vremea cînd luase banii cu împrumut. Dacă se întîmpla ca acesta să-i spună că s-ar putea să vie un control şi atunci va fi vai şi amar de amîndoi, Goldiş dădea din mînă :

— Lasă, cînd s-o scumpi puţin grîul mă duc la tîrg şi-i pun la loc toţi. N-ai tu grijă !

Dar Vărzaru nu putea să fie fără grijă. Îl mai întreba cîte unul cînd s-o hotărî preşedintele să se ducă după vitele de prăsilă, mai cu seamă Bicaşul, şi atunci Vărzaru pălea, făcîndu-se ca oul de găină. Încerca să explice că tîrgul din Beiuş n-a fost tîrg cum ar fi trebuit să fie, că mai era vreme pînă la primăvară. Mai spunea el ceva nelămurit, din care oamenii nu înţelegeau prea mult. Dar atît, că banii nu-s de ajuns sau dracu ştie ce-s cu ei.

Bicaşul îi vorbi despre asta lui Gheorghe. Brigadierul încreţi fruntea. Şi el avea îndoieli, mai cu seamă că Goldiş avea o casă tare frumoasă, din nu se ştia ce. Atunci se hotărî Gheorghe să lămurească problema banilor cu ajutorul gazetei de perete. Trebuia astupată gura clevetitorilor şi cumpărate cît mai degrabă vitele, ca să nu se mai discute despre asta. Numai că atunci cînd se aşeză să scrie articolul, nu ştiu cum să-l ticluiască. Cum să vorbească de bani ?

Pe urmă, se gîndi la Lenţa şi i se păru că scrie articolul de gazetă numai ca să lovească în Goldiş. Se lăsă păgubaş. Apoi se întrebă : „Dar dacă n-aş iubi-o pe Lenţa : nu l-aş scrie ? Ba da ! Atunci ?..."

Încă în seara aceea, se aşeză iar la masă şi scrise cu chibzuială, nu prea aspru, cum ar fi scris dacă nu ar fi avut nimic de împărţit cu Goldiş.

Gherdan citi articolul şi nu spuse decît :

— Na, şi tu te-ai înmuiat !

Gheorghe roşi. Se lăsa de pe un picior pe altul. Atunci Gherdan îl bătu pe umăr şi începu să rîdă.

— Gheorghe, Gheorghe, ce n-aş da eu să am anii tăi !...

4

Tot timpul, în drum spre casă, Goldiş fu măcinat de grija banilor. Dacă oamenii au ridicat problema la gazeta de perete, înseamnă că nu se vor sfii să-i ceară socoteală şi deschis. Na, numai asta îi mai lipsea.

Cu cît se gîndea mai mult la articol, la Bicaşul şi la spaima lui Vărzaru, tot mai greu i se părea de ieşit din strîmtoare. Grăbi pasul şi, ajuns la podeţ, îl trecu în goană. Numai cînd se opri în faţa porţii, îşi dădu seama că alergase tot drumul şi că abia mai răsufla. Toată mînia de mai înainte îi trecuse, acum stăruia în el o teamă amestecată cu ruşine. „Ar trebui să-i pun înapoi, da de unde ? Să-mi vînd grîul din pod." La acest gînd, faţa i se întunecă. Iubea grîul mai mult decît pămîntul, pe Lenţa sau pe sine însuşi. „La dracu — îşi zise el — mă gîndesc la prostii cînd mă arde grija pentru banii lipsă. Totuşi ar trebui să vînd ceva din grîu !"

Se vedea în pod, înfigîndu-şi, în aurul sacilor, mîinile mari, butucănoase. Boabele coapte, care i se strecurau printre degete, îl înfiorau întotdeauna. Dacă nu i-ar fi fost ruşine de sine însuşi, s-ar fi jucat ore întregi cu mîinile în sacii de grîu, lăsînd să-i curgă boabele prin palmă. La cîmp, la vînturat, nu lipsea niciodată. Stătea înţepenit locului, se uita la movila aurie şi asculta cu evlavie sîsîitul atît de cunoscut şi drag la grăunţelor. Atunci îi venea să intre cu picioarele în grîu, să se acopere cu el, să se culce în vîrful grămezii, să stea nemişcat întocmai ca femeile bisericoase în timpul litaniilor.

Deschise poarta. Cîinele îl primi cu un hămăit scurt, sec, de parcă ar fi strivit o muscă între colţii puternici. Din tindă se auzea limpede glasul Lenţei : era un cîntec

plin de bucurie, ca o chiuitură. „Ce știe ea!" se înduioșă Goldiș și se grăbi să intre în bucătărie. Era cald, cratițele sfîrîiau pe sobă.

Auzindu-l, ea tresări, se întoarse zvîcnind din șolduri și-și pocni brațele a mirare :

— Dumneata erai ? Dar de ce-ai venit așa degrabă ?

El se așeză greoi. Nu știa cum să-i spună. De aceea se mohorî :

— Nu avem nimic de lucru astăzi... Așa că...

— Nu vrei să mănînci ceva ?

Și fără a aștepta răspuns începu să umble grăbită, scoțînd o farfurie curată și un pahar în care-i turnă vin.

Cînd trecu pe lîngă el, Goldiș întinse mîna s-o cuprindă, dar Lența se feri ca o zvîrlugă.

— Cu cine ai vorbit tu în vremea din urmă ? o întrebă, mestecînd din pîine.

Cînd se întoarse spre ea, rămase uluit. Lența se făcuse albă ca varul și se rezemase de perete. Pieptul ei se ridică grăbit.

— Cum... cu cine ? izbuti să îngaime de la un timp.

— N-ai povestit nimănui... cum stăm noi acasă... ce ți-am luat din tîrg și...

— Nuuu...

„O fi aflat ceva ?" Speriată, căuta să se ție cît mai departe de el. De ce nu i-a spus pînă acum ? Sau să-l fi lăsat pe Gheorghe să-i vorbească. Gîndurile i se învălmășeau în cap, nici nu mai auzea. Se uita drept la Goldiș să-i citească din priviri, să vadă ce știe. Dar Goldiș, abătut, se uita în farfuria din fața lui. Părea atît de obosit și bătrîn, încît Lența se cutremură. Acum îl vedea pentru prima oară atît de doborît. Mai spuse o dată „nu", să-l liniștească.

— Bine atunci, încheie el, împingînd farfuria din față.

Din curte se auzi lătratul dușmănos al cîinelui care trăgea de lanț să-l rupă. Goldiș se sculă și ieși în tîrnaț. Vărzaru tocmai își ștergea picioarele de preș.

— Ce-i cu tine ?

— Iaca, am venit într-o goană. Ştii cine o pus articolul ? Goldiş îl înhăţă de piept.

— Cine ?

— Gheorghe.

Lenţa, care ieşise şi ea în cerdac, se rezemă de tocul uşii. I se făcu negru în faţa ochilor, apoi o cuprinse ameţeala. Nu auzise bine despre ce era vorba, dar numele rostit de Vărzaru îi dădu a înţelege.

— De unde ştii ? întrebă preşedintele, fără să-l lase pe socotitor de piept.

Vărzaru nu pricepea mînia preşedintelui. Socotise că vestea pe care o aduce îl va ridica în ochii lui Goldiş. Atît de tare se sperie, încît uită să răspundă. Goldiş îl scutură încă o dată. Vărzaru abia se mai putea ţine pe picioare.

— De unde ştii ? răcni preşedintele.

— Mi-o spus Tulucan, bîigui de la o vreme, plîngăreţ, socotitorul.

Înfuriat, Goldiş îl îmbrînci în jos pe scări. Vărzaru se clătină şi căzu. Goldiş nu se mai uită la el. Mînia începuse să-i fiarbă din nou în gîtlej. Vărzaru se ridică şi aşteptă supus, urmărindu-l cu privirea. Nu îndrăzni să înceapă iar cu văicărelile, deşi pe drum îşi spusese că aşa nu mai poate merge, şi pe el o să-l mănînce puşcăria şi va fi vai şi amar de amîndoi.

Lenţa intră grăbită în bucătărie, uitînd uşa deschisă. Pe urmă se auzi cum lipăie cu papucii în odaia cea mare.

— Nu-i bai, spuse Goldiş printre dinţi. Nu ştii unde-i ?

— Acasă, unde să fie ? Ori la sediu.

— Apoi mă duc eu la el... Dumnezeii cui l-a făcut.

Îşi îndesă căciula în cap şi o porni pe uliţă cu paşi mari, stropindu-se de noroi pînă la brîu, nebăgînd în seamă oamenii care-şi scoteau căciulile în faţa lui.

În acest timp, Lenţa se frămînta în odaia cea mare, neştiind ce să facă. Frîngîndu-şi mîinile, îşi opri privirile

pe iconița din perete, cerîndu-i parcă ajutorul. Ciorba dădu în foc și asta o dezmetici. Socoti că ar trebui să dea o fugă pînă la Gheorghe, să-i spună că vine Goldiș la el. Dar pentru asta nu mai avea timp. „Ce-ar fi să mă duc la Gherdan să-i spun toate cele întîmplate!" Dar de unde să-l ia acum pe Gherdan?

Începu să se îmbrace, apoi se răzgîndi. Hotărî să se ducă acasă, dar își schimbă și gîndul ăsta. Cum să-i spună toate cele maică-si? Că nu-l iubește pe Goldiș? Că nici nu l-a iubit măcar? Că ar vrea să stea toată ziua alături de Gheorghe? Că în casa acestuia îi place pînă și sărăcia? N-a fost acolo decît de cîteva ori. Dar i s-a părut că mobilele, lucrurile îi sînt cunoscute de o veșnicie. Astea să le spună maică-si? Ce ar pricepe ea din frămîntările ei? Ar spune că-i nebună:

— Auzi, vrea la sapă în loc să se învăluie în mătăsuri, și să stea cu mîța lîngă sobă.

De bună seamă că ar bate-o. Dacă nu ea, atunci taică-său, Toader.

Frîntă de oboseală, se așeză pe marginea patului și începu să plîngă, încet, fără lacrimi.

În dreptul cooperativei, Goldiș se întîlni cu Boșneag. Vru să-l ocolească, dar acesta îi tăie calea.

— Ce facem cu Lică a Birăului? Am auzit că o adus o cerere. Tu vrei să-l primești?

— Cum o spune colectiva. Nu eu hotărăsc. Asta știi și tu.

— Da vorba ta are greutate. Tu trebuie să te pui contra. Eu așa îți spun, că fruntea gospodăriei s-o face foc. Lică are o singură iapă beteagă și un plug bun de fiare vechi. Atît are, și cinci copii. Cînd s-or pune ăștia pe zile-muncă, apoi să te ții numai și să vezi cum la toamnă te duci acasă cu sacul gol...

— Îs muncitori și ei, ce vrei să le fac? spuse Goldiș supărat că Boșneag îi ținea calea.

Vreo doi oameni, care stăteau în uşa cooperativei, se apropiară de ei.

— Dacă-s muncitori şi adunarea generală pune obrazul pentru ei, eu nu mă pun contra.

Asta o spuse mai mult pentru cei adunaţi, decît pentru Boşneag, care se mohorîse la faţă.

— Apoi eu mă duc, adăugă după un timp şi o luă spre casa lui Gheorghe.

La colţ, Boşneag îl ajunse din urmă:

— Atunci să împărţim banii! De ce să se căpătuiască toţi veniţii din agoniseala noastră?!

„Nu-i sfat prost", cîntări vorbele Goldiş. Aşa ar fi putut să scoată ceva din datorie şi cine ştie dac-ar mai trebui să-şi vîndă grîul. Dar asta nu putea să-i spună deschis lui Boşneag, şi nici rău nu se putea pune cu el. Mai ales acum.

— Am să mă gîndesc. Dacă tu socoţi că e bine aşa, propune-o adunării. Să vedem ce spun oamenii.

— Oamenii o să spună cum o să spui tu.

— Eu am spus că am să mă gîndesc. Tu propune numai...

Îl lăsă pe Boşneag în mijlocul drumului şi coti spre uliţa din dolmă.

Pe Gheorghe nu-l găsi acasă, sau acesta nu voi să răspundă. Stătu aşa ca la un sfert de oră, lovind cu picioarele în uşă, spre mirarea rarilor trecători, ciocănind geamurile de era gata să le spargă. La zgomotul pe care-l făcu, ieşi o vecină şi-i spuse că Gheorghe plecase de cu noapte, nu ştia unde anume.

Abia cînd ajunse la sediul gospodăriei, preşedintelui îi trecu prin minte că Gheorghe s-a dus la raion. Ar fi vrut să-l întrebe pe Vărzaru ce sumă ar fi de înlocuit exact, dar n-avea îndrăzneala. Acesta îl urmărea mereu cu privirile, înfiorat de spaimă şi trecîndu-i prin minte că, dacă iese bucluc, lui nu-i rămîne altceva decît să se spînzure de un cîrlig din pod.

De fiecare dată, cînd bătea cineva la uşă, preşedintele tresărea. Apoi, pe la vreo şase ceasuri după-prînz, se linişti. Pogorî în el o pace de neînţeles. Ştia că trebuia să facă rost de bani. Dar de unde să facă, nu ştia încă. Se gîndi la propunerea lui Boşneag. Să se împartă banii. Da, asta n-ar fi rău. Că la urma urmei, aşa este. De ce să se căpătuiască sărăntocii din agoniseala celor care au dus tot greul de la început ? Să se cumpere vite la anul, cînd or pune cu toţii umărul, nu acuma. Dar să rămînă gospodăria încă un an fără taur şi fără armăsari de soi ?... Un an e tare multă vreme. La dracu, toate sînt atît de încîlcite, încît abia te mai poţi descurca în atîtea socoteli.

Încercă să gîndească cu mintea lui Gherdan. Ia să vedem : Ce ar spune Gherdan ? Era al dracului de uşor de ghicit ce : să se cumpere vite de prăsilă ! Nici nu-ţi puteai închipui alt răspuns. Dacă n-ar avea datoria asta sau ar putea să iasă la liman fără să-şi vîndă din grîu, nici el n-ar gîndi altfel decît Mitru. Totuşi, cel mai bine ar fi să-i rămînă şi grîul, dar şi de datorie să scape. Poate să fie primită propunerea lui Boşneag. Că cine e prost să nu vrea bani ? Şi dacă propunerea n-o trece prin adunarea generală, atunci, în cel mai rău caz, o să-şi vîndă din grîu. Dar, orice s-ar întîmpla, are să ştie el să-l tragă la răspundere pe Gheorghe.

Se liniştise şi-l povăţui pe Vărzaru să nu se lase biruit ca o babă. Vărzaru ar fi dat cinci ani din viaţă să-l poată sudui de mamă, dar înghiţi în sec şi se aplecă deasupra hîrtiilor, scîrţîind cu pana pe foile albe.

În ziua următoare, cînd Gherdan se îndreptă spre sediul gospodăriei, i se păru că se întîmplase ceva. Ce anume, nu-şi putea da seama. Oamenii, deşi era încă de dimineaţă, se adunaseră în uliţă. Pînă ce ajunse la sediu, stătu de vorbă cu mulţi. Cam toţi i-au pus aceeaşi întrebare : ce se face cu banii ? Fiecare îl sfătuia să ceară şi el împărţirea. „La dracu, se gîndi Gherdan îngrijorat,

asta nu-i a bună. De unde să fi pornit toată povestea ? Şi preşedintele ce-a păzit ?"

Cînd intră la sediu, primul cu care se întîlni fu Bicaşul, grăjdarul. Acesta zvîrli furca din mînă şi se repezi bucuros spre el :

— Bine c-ai venit ! Dacă ai şti ce-i pe-aici !

— Ce ?

— Oamenii parcă-s turbaţi ! Şi, ce-i mai rău, preşedintele... se opri scurt.

— Spune.

— O vorbit cu mai mulţi... Cică el n-ar fi de loc împotrivă să se împartă banii.

Gherdan se încruntă. Îşi vîrî mîinile în buzunarele cojocului.

— Şi voi ce-aţi păzit ? Tu ai stat de vorbă cu ei ?

— Aşa şi-aşa, făcu Bicaşul. De cînd o vrut să mă schimbe, să-l pună pe Toader Roşu în locul meu, de-atunci...

— Parc-ai fi prunc. Om în toată firea şi ţii nasu-n vînt. Ar fi trebuit să-l tragi la răspundere.

— Aici, în fugă ? Trebuie să discutăm problema lui la organizaţia de bază. Şi Tulucan o fost de aceeaşi părere.

Gherdan nu ştiu ce să-i răspundă. Bicaşul avea dreptate.

— Ştii de ce m-am împotrivit eu ? Oricît, e preşedinte, şi prestigiul lui, mai ales acuma...

— Despre prestigiul ăsta... Prestigiul nu se face cu sila. Ori şi-l face omul prin muncă, ori ducă-se dracului !

— Ai dreptate, zise secretarul. Eu mi-s vinovat. Prea umblam cu el ca şi cum ar fi de niagă. Pe urmă, strînse din fălci cu amărăciune : De cîte ori n-a dat cu pumnul în masă cînd un tovarăş îşi făcea astfel autocritica : „Eu sînt vinovat." La dracu !

Desigur, Bicaşul se frămînta la aceste probleme de cine ştie cînd, abia a aşteptat să-i spună, şi el, Gherdan, acum se scuză că a umblat cu Goldiş ca şi cu o niagă. Adică

vina lui e numai că a fost prea îngăduitor cu preşedintele ? Sau că s-a mulţumit că gospodăria, de bine de rău, a mers cum a mers ? Îl bătu pe Bicaşul pe umeri :

— Va trebui să ne adunăm într-o seară şi să ne scărmănăm oleacă.

— Da, da, aşa cred şi eu, spuse Bicaşul. Am să aduc ţesala cu mine.

Rîseră amîndoi.

Dinspre atelier se auzeau ciocăniturile faurilor. Gherdan privi într-acolo şi tresări : dăduse cu ochii de gazeta de perete. Văzu geamul spart, pe care nimeni nu se gîndise să-l înlocuiască :

— Cum s-a spart geamul ?

Bicaşul se uită în pămînt. Niciodată nu-l văzuse pe Gherdan atît de supărat. Îi venea tare greu să-i spună tocmai acum cine-i făptaşul.

— Tu l-ai spart ?

— Nu l-am spart eu...

Gherdan se apropie de gazetă :

— Ei, cine l-a spart ? Sau nu ştii ?

— Ba ştiu. Preşedintele l-o spart.

— A fost beat ?

— Nu. Sau cine ştie... vru s-o scalde Bicaşul. O vinit c-o falcă-n cer şi cu alta-n pămînt şi o vîrît cotul în sticlă.

— Cum ? Aşa i-a venit să dea cu cotul în geam ?... şi îl privea neîncrezător.

— O fost nemulţumit de un articol... Acela a lu' Gheorghe, unde se vorbea de bani...

— Şi unde-i articolul ?

— L-o luat el. L-o aruncat în imală, pe urmă l-o ridicat şi l-o pus în buzunar.

— Şi tu ai stat aici ca pus cu furca.

— Ba, era să ne războim, spuse Bicaşul. Numai că s-o înmuiat pînă la urmă. O vinit după mine în grajd şi m-o îmbiat la vorbă.

— Aha ! făcu Gherdan şi porni spre sediu.

Cînd intră în biroul președintelui, acesta ridică spre el niște priviri speriate. Amîndoi știau că sînt multe de spus, și mai știau că discuția asta nu mai putea întîrzia. Totuși, președintele se simțea nepregătit : se făcu purpuriu. Neras, cu ochii încercănați, avea o înfățișare rea, de om hărțuit.

— De mult n-ai mai venit așa de dimineață, Goldiș.

Înainte să-i răspundă, președintele trase aer, umflîndu-și pieptul, și-și pîrîi oasele :

— Așa e iarna. Omu-i mai leneș.

— De ce ai rupt articolul de la gazeta de perete ?

Întrebarea veni brusc, fără înconjur. Goldiș se lăsă în spătarul scaunului. Acum ar fi trebuit să răspundă ceva deștept. Dar ce anume ? Cum dracu de nu s-a gîndit pînă acum la răspuns ? Și totul din cauza lui Gheorghe ! „Mama lui de copilandru..." Socoti că cel mai bun lucru e să facă pe supăratul.

— Așa ! strigă el. Mă întrebi unde-i articolul ?! L-am rupt ! Minciuni ! Batiocoresc oamenii și... Începu să zbiere : Dacă nu vă place de mine, schimbați-mă. Da nu las pe un... pe un... să-mi terfelească cinstea obrazului. Ai auzit ?

Îl vedea pe Gherdan tăcînd și se gîndi că a făcut foarte bine că a strigat oleacă. Doar nu se pot lipsi de el, e un președinte cum nu sînt mulți, și...

— Pune imediat articolul înapoi.

Goldiș se pregăti să se răstească iarăși, pe urmă se temu că Gherdan ar putea s-l întrebe de bani, să-l cheme pe Vărzaru și atunci s-a dus dracului totul. Puse mîna în buzunar, pipăi articolul mototolit și porni spre ușă.

— Unde te duci ?

— Mă duc să pun articolul.

Vru să plece, dar Gherdan îl opri din nou.

— Cu cine ai vorbit tu că trebuiesc împărțiți banii ?

Președintele rămase uluit. Se rezemă de perete și bîigui :

— Bine, dar... cu nimeni.

Privirile lui Gherdan erau aspre, necruțătoare. Goldiș simți că acum ar trebui neapărat să spună ceva. Ceva care să-l liniștească și pe el, și pe Gherdan. Se întoarse spre Gherdan :

— Am greșit, Mitrule. Știu, n-ar fi trebuit să rup articolul. Îmi dau seama că am greșit. Mi-am dat seama încă de ieri, cînd l-am rupt. Poate l-aș fi pus îndărăt în clipa aceea, dacă n-ar fi fost de față Bicașul. Tu știi cît sînt eu de pornit... Asta e vina mea... Mereu țip și fac după cum mă taie capul...

Vru să se ducă spre ușă, dar Gherdan îl opri din nou :

— Cu cine ai vorbit tu că trebuie împărțiți banii ?

„La dracu, iar despre bani e vorba."

— Cu cine-ai vorbit ?

— N-am vorbit cu nimeni, zău... Da ce dracu, nu mă crezi ? Se opri brusc, încrețindu-și fruntea. Ba da, am vorbit cu... stai cu cine ?... Da, cu Bosneag. M-a oprit ieri în fața cooperativei. Era tare nemulțumit. Doar știi cum e el cînd e burzuluit. Mi-a vorbit jumătate de oră despre Lică, cum că acesta o să trăiască pe spinarea lui, și s-au adunat oamenii roată. Nu voiam să discut cu ei, în mijloc de stradă. Erau de față cîțiva dintr-aceia care au băgat cerere. I-am spus că asta nu-i problema mea și a lui, să vie la sediu, că o lămurim noi aici. De aia am venit așa de dimineață. Asta e, nimic mai mult.

Gherdan îl privi pătrunzător și spuse un „hm" înecat, abia auzit.

Goldiș, ca să împrăștie această tăcere apăsătoare, plină de amenințări nerostite, spuse :

— Eu credeam că mă cunoști.

Gherdan nu răspunse nimic. Părea îngîndurat. Goldiș adăugă :

— Pentru articolul de la gazeta de perete răspund. Acum mă duc să-l pun înapoi.

La atelierul de reparații al gospodăriei era o larmă de nu se putea auzi om cu om. Numai glasul lui Iozsi

străbătea ca o trîmbiță. Iozsi rîdea, și hohotele lui semănau cu nechezatul unui murg tînăr. Ciocănea semănătorile, punea ici-colo cîte un șurub nou, îndrepta frînele stricate. Sub șopronul deschis vîntului din toate părțile, era curent și, de atîta umblet pe jos, pămîntul se prefăcuse într-o mocirlă apoasă.

— Așadar, prinserăm și al patrulea însămînțat. de primăvară, rîse Neteda, un flăcău cu părul cînepiu, murdărit de smoală. Să fiu al dracului dacă n-om ajunge anul ăsta primii pe regiune.

— Tot la asta ți-i gîndul, mormăi Boșneag. Da de bani nu scoți o vorbă!

Dintr-o dată, gălăgia se potoli. Gheorghe, care lucra în celălalt capăt, ridică fruntea.

Mulțumit, Boșneag se scotoci după punga de tutun. Întinse spre Gheorghe un deget gros și îngălbenit de nicotină.

— El, barem, nu s-a temut ca noi. Bine-ai scris la gazeta de perete, măi Gheorghiță, taică. Tot satul vorbește.

Lui Gheorghe îi era ciudă că nu-l înțeleseseră. El voise să lămurească ce-i cu banii, să se cumpere vitele, să se închidă odată gura bîrfitorilor. Și acum oamenii cred că el gîndește ca Goldiș, că banii trebuie împărțiți, trebuie strînși la ciorap.

— N-ar strica să ne dea banii care ni se cuvin! intră în vorbă și Pleșcan, un om între două vîrste, neras, cu ochelarii sparți.

— Vitele? Îmbătare cu apă rece!

— Nu vorbiți prostii! se înfurie Gheorghe și păși drept în mijlocul lor.

— Ce prostii? se zborși Boșneag. Muierea mă ciocănește-n cap, în fiecare zi. Cică-s moale ca mămăliga, că dacă nu-s beat n-am corajie. Să ne dea banii!

— Ce-a făcut președintele cu ei?

Gheorghe simți cum i se urcă în obraji un val de sînge.

— Apoi n-aţi înţeles cum vine treaba, fraţilor! Noi cu toţii am votat în adunarea generală cumpărarea vitelor de prăsilă. Bade Boşneag, tare mi se pare că iar ai închinat cu vecinul Gurău, că şi el tot aşa spune. Iar cu primirea de noi membri, tot după voia chiaburului văd că vrei să faci.

— De ce-l amesteci în treaba asta pe Gurău? Ce are el cu gospodăria noastră?

— Aşa ai spus şi astă-toamnă la împărţirea roadelor, ce are Gurău cu gospodăria noastră, el care stă la trei poşte de gospodărie?... O avut sau n-o avut? Ori nu tot el te-o sfătuit să nu vinzi grîul pînă la primăvară?!

— Lasă astea acum...

— De ce să le las? se împotrivi Gheorghe. Cine, dacă nu Gurău, e cel mai mulţumit că noi nu cumpărăm vite de prăsilă?

— Dar că noi primim banii înapoi, tot bucuria lui este? spuse rîzînd Pleşcan. Era convins că aici l-a înfundat pe Gheorghe. Hai, nu răspunzi?

— Apoi tot el. Că dacă dumneata ţi-ai bea banii pe care i-ai primi, adică ţi-ai bea vita care ţi-ar îmbogăţi gospodăria, cine s-ar bucura, dacă nu Gurău... De aia-i spun lui baci Boşneag că ce cere el, la dreptu vorbind, Gurău o cere.

— Ceee? făcu, supărat, Boşneag. Apoi tacă-ţi fleanca, Gheorghe, că de nu...

— Aveţi grîu, mergeţi la cooperativă, vindeţi-l şi luaţi-vă tot ce vă trebuie, intră în vorbă şi Bicaşul.

— Nu ne sileşte nimeni să-l vindem la cooperativă, aşa să ştii. Sîntem slobozi să facem ce vrem cu el.

— Asta ai lovit-o bine! îl luă în rîs Gheorghe. Adică tu te duci să-l dai la speculă.

— Atunci de ce-ai mai scris despre bani la gazeta de perete?

— Am scris pentru că ar fi bine să se lămurească odată

cînd anume cumpărăm vitele!? Ca să se închidă gura celor care se iau după Gurău.

— Despre cine vorbeşti ? făcu Boşneag ochii mici.

— Şi despre dumneata. Ai luat nouă măji de grîu şi le ţii în pod. Apoi îţi umblă gura că n-ai bani. Dacă o să creştem vite de soi, la anul o să avem de două ori pe atîta cîştig.

— Ehei, la anul. Pînă atunci...

— Ce-i pînă atunci ?

— Multe pot fi, încercă Boşneag să se îndîrjească. De pildă, na, „domnii" sărăntoci, ăştia care ne vin acum pe cap. Acum li s-o luminat să intre în gospodărie. N-au nici de unele, pămîntul lor e prost de-ţi vine greaţă... şi să împărţim cu ei. Şi acuma, şi la anul. Mai bine să ni se dea ce ni se cuvine, că doar am muncit. Da, oameni buni, se încălzi el. Judecaţi oleacă. Se bagă între noi zece familii de culduşi[1]. Ce-au dat ei pentru vitele astea de prăsilă ? Nimic. Atunci, la anul, de ce să capete bani în rînd cu noi, care...

— Frumos, pufni Neteda. Fie-ţi ruşine!

— Aşa-i, încuviinţă şi Gheorghe, aţintindu-l pe Boşneag cu privirea. Mare cinste-ţi fac vorbele astea.

— Apoi...

Boşneag înghiţi în sec. Deodată se încruntă, îşi scoase căciula şi o trînti de pămînt.

— Pe tine te bag în mă-ta ! strigă el cu voce piţigăiată. Te împinge Lenţa, hai ? Te culci cu zdreanţa preşedintelui şi, acum, joci în horă cu el !

Gheorghe se dădu un pas înapoi, îşi făcu vînt şi-l lovi cu pumnul drept în obraz. Apoi voi să se năpustească asupra lui, dar Neteda şi ceilalţi îl prinseră de mîini.

— Nu-i nimic, gîfîi Boşneag. Asta ai să mi-o plăteşti... Maica ta, dobitocule ! şi se apropie de peretele şurii unde stăteau înşirate furcile.

[1] *Culduş* — cerşetor.

Oamenii săriră la el, să-l împiedice să pună mîna pe una.

— Aşa-i cum zice Boşneag, bombăni cineva.

Gheorghe nu ştia cine. Simţi că-i crapă obrazul. Adică toată lumea vorbeşte de el şi de Lenţa, şi el crede că duce de nas tot satul. Acum o să iasă tămbălău. N-avea curaj să se uite în ochii oamenilor. Strigă din toate puterile :

— Banii nu se dau înapoi ! Vorbe chiabureşti ! Să vă fie ruşine !

Dar lui însuşi i se părea neconvingător ceea ce spunea. Apoi ieşi ca o furtună şi se îndreptă spre casă. Toate fierbeau în el. Fără să fi gîndit sau să fi vrut, intră la cooperativă. Ceru un pahar de „bătrînească", apoi încă unul.

Cînd ieşi din nou în stradă, îi ardea gîtlejul şi ameţeala care pusese stăpînire pe el, un fel de moleşeală legănătoare, îl întărîtă şi mai mult. „Oamenii o cred pe Lenţa femeie stricată." Îi veni să strige celor de pe stradă că Lenţa nu e vinovată, dar n-avu putere s-o facă. „De ce dracu n-am vorbit pînă acum cu Goldiş ? Măcar cu Gherdan să fi vorbit !" Acum, chiar dacă le-ar spune, or să creadă că o face de nevoie, de gura satului. Nici că a vrut să apere interesele gospodăriei cînd a scris articolul la gazeta de perete de bună seamă că n-o să-l mai creadă nimeni. O să creadă toţi că a vrut să-l înfunde pe preşedinte...

Ce-ar fi să se ducă la Goldiş ? Se întoarse din drum şi o luă spre podeţ. Deodată îşi dădu seama că se clatină : „Cum să mă duc beat la el ? Să spună c-am venit mînat de băutură ? Să spună ce-o vrea ! Nu mai stau nici o zi, nici un minut măcar. Trebuie să se lămurească odată !"

Pe drum era cătrănit, ca atunci, înainte de nuntă, cînd l-a căutat Lenţa să-i spună că Goldiş i-a cerut mîna — s-a îmbufnat şi s-a răstit la ea :

— Faci ce vrei, eu mi-s sătul. Du-te la el și lasă-mă în pace.

— Nu mă mai iubești, Gheorghe ?

— Nu...

De ce a mințit-o atunci ? La asta nu putea să răspundă.

Intră pe portiță și abia reuși să se ferească de cîine. Uită să bată în ușă și, numai cînd se văzu în mijlocul bucătăriei, se opri speriat.

În pragul odăii mari apăru Lența.

— Gheorghe, Gheorghe ! făcu ea mirată și se repezi la el.

El se feri, împingînd-o cu mîinile întinse :

— Unde-i tovarășul Goldiș ?

— Gheorghe...

— Unde-i tovarășul Goldiș ? mai spuse o dată aspru.

— Ai înnebunit, Gheorghe. Nu-i acasă... Atît de mult m-am temut pentru tine... Gheorghe, Gheorghiță al meu... Ai venit după mine !

— Am venit să vorbesc cu președintele.

— Ești beat ! Mihai nu-i acasă... și-l privi stăruitor.

„Nu-i acasă ? Și dacă s-o întoarce acum, o să-și închipuie c-am venit la Lența." Îl năpădiră nădușelile. Spre mirarea Lenței, ieși fără să salute. O porni spre casă pe drumul îngust al dolmei, peste răstoacă. Pe la mijlocul drumului, îi veni să înjure de ciudă : îi părea nespus de rău că-l lovise pe Boșneag. O să-l tragă la răspundere organizația de bază. Acum nu mai încape îndoială, că oamenii cred că l-a lovit pe Boșneag din îndemnul Lenței, ca să-l apere pe Goldiș. Niciodată nu știi cum se încurcă lucrurile. Poate și Gherdan o să creadă că luptă pentru împărțirea banilor. Se înfurie la acest gînd. Apoi, aducîndu-și aminte de Lența, se potoli și se înduioșă chiar. „M-a așteptat cu brațele deschise. De ce am gonit-o atunci ? Și Boșneag a spus despre ea

că e zdreanță." Tot e bine că l-a lovit pe Boșneag. Cel puțin i-a întors pumnul pe care i l-a dat el lui Lică.

Ajunse la răstoacă : de aici, toată întinderea, cît puteai cuprinde cu ochii, se așternea netedă ca o palmă întinsă, darnică. Petele de zăpadă, înmuiate de cîte un zîmbet de soare, musteau și sclipirea lor nu mai supăra privirea. Ici-colo, pîrîul, înviorat de zilele senine, își spărsese pojghița verzuie și, clăbucind, se rostogolea la vale.

Ajuns lîngă el, Gheorghe înfipse călcîiul într-o tăbliță ca de sticlă, prinsă între bolovani. Își aruncă scurta și cămașa de pe el. Se spălă întîi pe față : apoi își udă și pieptul cu apa ca gheața. Se învioră. Răsuflă puternic și-și frecă îndelung pieptul lat, păros. Se simțea iarăși în putere.

Văzîndu-și în vale casa cu storurile trase, se întunecă pentru o clipă : da, o s-o aducă pe Lența acolo. Îl va sili pe Goldiș să se despartă de ea. Că de Lența nu e vorba ca de oricare altă femeie. Că femei ar găsi el destule, har domnului, doar e tînăr și sănătos. Dar Lența, numai să-i rostească numele, și un val fierbinte i se suie în cap, iar vinele subțiri de la tîmple bat, gata să plesnească. Lența trebuie să fie muierea lui ! Acest gînd îl măcina încă de mult, cu ani în urmă, cînd se întîlnea cu ea la horă. Dacă jucau împreună, oamenii se uitau la ei și ziceau că-s făcuți unul pentru altul. Își spunea că îndată ce-o s-o aducă în casa lui, Lența s-o face din nou fata pe care o cunoscuse el în primele timpuri. La asta se gîndise și în seara cînd o dusese acasă de la căminul cultural. Și încă la ceva. La o fetiță mică, durdulie, cu păr negru, care o să semene cu Lența. Da, așa trebuie să fie.

Se îmbrăcă repede și coti spre stînga, spre casa lui Gherdan. Cînd intră, acesta era tocmai gata de plecare.

— Mă duc la raion — îl lămuri el, arătîndu-i bocceaua cu merinde și cu schimburi — avem instructaj în vederea însămînțărilor. La întoarcere vom lămuri și problema lui

Mihai. Spune că vrea să se ducă el după vite. Trebuie să alegem o comisie. Tu, ce părere ai ?

— Tovarăşe Gherdan, începu Gheorghe nehotărît. A ieşit tare rău cu articolul. Oamenii cred că eu ţin partea preşedintelui.

— Ce zici tu acolo ? Gherdan se aşează, aşa îmbrăcat, pe un scaun în tindă. Cine crede tîmpenia asta ?

— Oamenii, făcu iar Gheorghe. Mi-a spus-o în faţă Boşneag. Cică îl apăr pe preşedinte... din îndemnul Lenţei, spuse el repede. Ştiţi, eu şi cu ea...

— Ştiu... Te-am aşteptat mai demult să-mi spui de asta. Oamenii vorbeau, dar dacă tu nu mi-ai zis nimic, mie nu-mi venea să cred. Văzînd faţa palidă a lui Gheorghe, Gherdan schimbă vorba : Despre Goldiş ce spun oamenii că a rupt articolul la gazeta de perete ?

— Despre asta n-am avut timp să vorbim. Că eu m-am înfierbîntat...

— Ca omul cu musca pe căciulă...

Gheorghe continuă ca şi cînd Gherdan n-ar fi spus nimica :

— Şi l-am lovit pe Boşneag. N-ar fi trebuit s-o fac, dar...

— Şi pe urmă ?

— M-am dus.

Gherdan tăcu o vreme, apoi spuse cu jumătate de gură :

— L-ai lovit şi pe urmă te-ai cărat, aşa cum se cuvine să facă un comunist.

Cuvintele secretarului îl întărîtară pe Gheorghe :

— Am plecat. Am plecat să vorbesc cu Goldiş. M-am dus pentru Lenţa.

Gherdan strînse din fălci. Gheorghe continuă :

— N-a fost acasă.

— Măi Gheorghe, eu te credeam om cu rădăcini, ca stejarul. Auzi mă, ca stejarul te credeam. Umbli ieşit din minţi după o muiere căsătorită, cînd satul fierbe ca un

stup şi-i gospodăria la răscruce. Mult nu mai avem pînă la însămînţări. Iar pînă atunci trebuie să-i primim şi pe ceilalţi gospodari din sat. Să-i primim cu încredere. I-am putea primi şi aşa, că mulţi colectivişti de-ai noştri n-ar avea curajul să voteze împotriva gospodarilor cinstiţi, chiar dacă în sinea lor sînt împotrivă. Dar noi nu vrem să-i primim oricum. Vrem să-i primim cu încredere. Şi încrederea le-o putem dovedi tocmai prin cumpărarea vitelor de prăsilă. Lăsînd la o parte că, fără vite, am bate pasul în loc încă un an. Trebuie să-ţi ţin eu lecţii ţie ? Măi Gheorghe, măi...

— Atunci eu ce să fac, tovarăşe Gherdan ? întrebă Gheorghe ruşinat.

— Fă şi tu ce crezi, Gheorghe...

Gheorghe plecă privirile în pămînt.

— Ei, tu ce crezi c-ar trebui să faci, Ghorghiţă ?

Se bucură că baciu Mitru îi spusese aşa.

— Păi, să lămuresc oamenii.

— Dar nu cu pumnul.

Gheorghe se făcu roşu ca racul. Ştia că Gherdan n-o să-i ierte niciodată că l-a lovit pe Boşneag. Totuşi, alt gînd îl rodea pe el.

— Şi cu Lenţa ? întrebă.

— Cum, cu Lenţa ? Păi Lenţa e soţia preşedintelui.

— Bine, dar...

— Vorbeşti prostii, Gheorghe, spuse tăios Gherdan. Am să pun problema ta în organizaţia de bază. Şi dacă mai aud o dată că dai tîrcoale pe la Goldiş, să-i strici omului casa...

— Lenţa mă iubeşte ! strigă Gheorghe. Era hotărît să-l înfrunte pe Gherdan cu orice preţ. Mă iubeşte !

— Cîtă vreme e nevasta altuia, nu poate să te iubească pe tine. N-are voie. Ai înţeles ?

„Cum n-are voie ? Răsufla ca un urs. Iacă, pînă aici e om Gherdan .Nu poate înţelege pe unul tînăr. Parcă

dragostea merge după voie." Spuse mai mult pentru sine :

— Atunci am să vorbesc cu Goldiş.

— N-ai să vorbeşti, se răsti Gherdan scos din fire. Mai înainte ai spus că ştii ce ai de făcut. Să lămureşti oamenii. Aşa îi lămureşti tu ? Le dovedeşti că şi nevestele devin bunuri ale colectivei ? Ştii că a început satul să vorbească despre asta ?

— Bine, dar Lenţa mă iubeşte, spuse buimăcit Gheorghe. Şi eu o iubesc. Să se despartă de Goldiş, şi eu o iau.

— Aha, păi asta e altceva. Dar pînă s-o despărţi, să fii cuminte. Noi spunem despre noi că sîntem comunişti, dar nu mai sîntem cînd trecem printr-o încercare, cînd e vorba să ne stăpînim. Mulţam de aşa comunişti...

Gherdan îşi ferea ochii de privirile brigadierului. Îi era milă de el. Îşi aducea aminte cu cîtă putere se împotrivise căsătoriei lui Goldiş şi acum, cînd se adeverea că avusese dreptate, trebuia să-i ţie partea preşedintelui, să-şi ascundă părerile sub căciulă. Ciudată e şi viaţa asta ! Iaca, în faţa lui stătea un om zdrobit, pe care cu un singur cuvînt l-ar fi putut face fericit. Cu un singur cuvînt, care îl ardea pe vîrful limbii. Şi cuvîntul ăsta nu putea să-l zică. N-avea voie să-l zică. Aici nu e vorba numai de Gheorghe, de Lenţa, de neghiobia lui Goldiş, e vorba de încă zece membri noi şi mai e vorba de viitorul gospodăriei. Asta nu-i decît o piedică mică în drumul care duce înainte, o piatră în mijlocul drumului. Dar nu poţi să dai aşa simplu cu piciorul în ea, că te loveşti. Şi nici s-o ocoleşti nu ajunge. Că vin alţii după tine şi se poticnesc şi ei. Trebuie să te opreşti puţin din drum, să te apleci să dai piatra la o parte.

Cum să-i spună toate astea lui Gheorghe ? El n-ar putea pricepe acum. E înfocat, gata-gata să plesnească de dragul Lenţei, care stă închisă între patru pereţi,

păzită de Goldiș. Se înciudă împotriva președintelui. „Mama lui de catîr!"

— Uite, Gheorghe, se apropie el de brigadier. Știu, e tare greu. Mai ales dacă știi că și Lența te iubește. Dar trebuia să vă gîndiți acum un an. Ei, tîrziu nici acum nu este. Dar fără drumuri ocolite. Eu zic să mai aștepți pînă mă întorc de la raion. Stăpînește-te. Poate mă gîndesc și eu între timp, că, vezi, m-ai luat pe neașteptate. De unde să fi știut eu ce te roade? Mă întorc să ne sfătuim. Omenește. Așa cum se cade între comuniști. Acum însă ai alte treburi. Le știi tu. Azi, mîine, scoatem zăplazurile. Pînă mă întorc, s-o sparge și ultimul ger. În lipsa mea, să stai de vorbă cu Lică. El e tare amărît. Mai amărît ca tine. Și trebuie să-l ajutăm. A vrut să vie în colectivă cu inima deschisă și l-am primit cu pumnii. Că Boșneag n-a dat pumnul din partea lui, ci din partea gospodăriei. Și acum, tot noi, gospodăria, trebuie să-i alinăm durerea lui Lică. Să fii om! Să nu te lași doborît! Ești tare ca un taur și inima ți-e slabă ca de vițel. Las' că vine și socoteala ta. Eu zic să vorbești cu președintele în legătură cu banii colectivei. Mi-a spus Vărzaru că Goldiș a ieșit la cîmp cu agronomul. Du-te pe cîmp și stai de vorbă cu el.

— Eu? tresări, mirat, Gheorghe.

— De ce nu? Tu ai scris articolul. Spune-i că povestea trebuie lămurită de îndată. Ieri am vorbit și eu cu el. A cam scăldat-o. Vorbește-i și tu. Trebuie să-l ajutăm. No, și acum, eu mă duc, să nu scap trenul. Iau lista oamenilor noi, să-i aprobe raionul.

Gheorghe ar fi vrut să-i mai spună ceva, nici el nu știa prea bine ce. Poate despre Lența, că o s-o aștepte oricît, dar nu-i veni în minte cum să înceapă. Se foi de pe un picior pe altul și pînă la urmă spuse doar:

— Drum bun...

Îl petrecu o bucată de vreme, dar nu găsi prilej să-i mai vorbească și asta nu se putea lămuri cu una cu două.

Rămas singur, stătu la îndoială : încotro să-şi îndrepte paşii. Pînă la urmă o luă spre casă. În atelier nu mai avea ce căuta.

Cînd intră pe uliţă, un copilandru, murdar de noroi pînă în creştet, îl trase de mînecă :

— Du-te acasă, bade Gheorghe, că-i bai !

— Ce bai ? păli el.

— Te aşteaptă neica Mihai, preşedintele. O zis să te scoatem din fundul pămîntului.

Gheorghe înghiţi în sec de cîteva ori. Copilul îl zorea :

— Haide, haide, bade Gheorghe.

— Bine, bine, spuse el limpede, după un răstimp. Mă duc... Ce atîta grabă ? Doar n-au dat tătarii.

Se îndreptă spre casă cu paşi mari, apăsaţi. Poate că era mai bine aşa.

5

Era tîrziu. Lenţa stătea cu fruntea lipită de fereastra umedă, doar-doar i s-o mai răcori fierbinţeala obrazului. În bucătărie era cald, totuşi din vreme în vreme o străbăteau fiori lungi, încît se cutremura. Îi era urît, ca pe vremuri, cînd era fată mare şi aştepta ca ai ei să se întoarcă de la lucru. Atunci însă era altfel : aştepta ceva. Se gîndea că o să se mărite şi o să plece poate... Acum însă nu mai ştia ce să aştepte. Bărbatul o să vie tîrziu, înnegurat, ca şi cum veşnic i-ar fi plouat şi i-ar fi nins, o să mănînce hulpav şi, aprinzîndu-şi o ţigară, o s-o întrebe : „Gata-i patul, Lenţă ?"

Doamne, sau dacă s-o fi întîlnit cu Gheorghe ? Mai bine să nu se gîndească la asta. Dar oricum încerca să-şi gonească gîndurile cele grele, apăsătoare, ele se întorceau şi nu-i dădeau tihnă. Oare de ce-o fi venit Gheorghe atît de aprins în casa lor, că pînă acum nu venise niciodată în ziua mare, şi mai ales cînd îl putea găsi pe Goldiş acasă ? Şi de ce-o fi plecat Goldiş să-l caute pe Gheorghe, că doar nu avea nimic cu el ? De bună seamă

că a aflat ceva. „Doamne, doamne! Oare de ce întîrzie atîta? Poate să se fi întîlnit cu Gheorghe și să se fi încăierat?"

La gîndul acesta, voi să se îmbrace și să se ducă în sat, să vadă, să audă. Singurătatea, timpul care trecea bolnăvicios o măcinau. Îi venea să iasă în uliță, să strige adevărul în gura mare, să afle tot satul. Și ce-ar fi fost? Toate fetele de seama ei trăiesc! Marta Chidoșan a ajuns mecanic, e veselă, dezgheţată, de n-o mai cunoști. Floarea lui Chiș e fruntașă, a fost la București în iarnă și a adus o mulțime de lucruri, povestind zile întregi ce a văzut și cu cine a stat de vorbă. Maria Indricău e în dragoste cu Iozsi, tractoristul. Pînă și fata lui Boșneag a fugit cu cine i-a fost drag. Numai ea putrezește aici printre blestematele astea de cîrpe și oale murdare. La cîmp toți muncesc din greu, dar sînt mulți și nu le e urît niciodată.

Poate că ei așa i-a fost scris. Nici la părinți, nici la bărbat să nu poată trăi, mereu să-i poarte cineva de grijă ca unei neajutorate. Cum de s-a împăcat cu gîndul să se căsătorească cu Goldiș? Acum îi era ciudă pentru că n-a avut curajul să se împotrivească de la bun început. Lui Mihai nu-i putea găsi pricini: el o iubea ca și în primele zile, numai că ei, acum, asta i se părea prea puțin. Mîndria de a se ști nevasta unui om cu vază în sat trecuse repede, de parcă nici n-ar fi fost. Mai mult ca orice îi lipsea bucuria de a ieși în țarină, de a vedea primii colți verzui ai pinilor, înflorirea timpurie a sălciilor.

Uneori se simțea ostenită și bătrînă. Atunci îi venea să o ia razna peste cîmpuri, să stea de vorbă cu oamenii, să se simtă obosită de soare și vînturi. O, doamne, cît îi de frumos acum lîngă Criș! Valurile galbene aduc de sus din munți trunchiuri de copaci, ramuri, și o dată cu ele și izul înțepător, tăios, al primăverii. Ar fi vrut să fie undeva afară, la răstoacă, să fugă și în urma ei să audă pașii mari, grei, ai lui Gheorghe. Își aduse aminte că cu

Goldiş niciodată nu s-a jucat de-a prinsa pe cîmpuri, că Goldiş niciodată n-o strînsese pe neaşteptate pe prundiş, în zăvoi şi nicăierea.

Abia acum pricepea de ce îi e urît în casa asta : sta închisă în odaie ca pasărea în colivie. Pe cîmp l-ar vedea pe Gheorghe în fiecare zi. Poate dacă ar fi muncit din totdeauna ar fi avut putere să se împotrivească voinţei părinţilor. C-aşa, ei s-au căsătorit : au ajuns neam cu preşedintele, atît. Dar ea ? Tot singură a rămas, închisă în casă ca o ofticoasă.

Da, azi o să-i spună s-o lase la cîmp ! Şi dacă s-o împotrivi, pleacă. Tot mai mult i se lumina de ce era aşa de amărîtă astătoamnă, imediat după nuntă. Stătea la geam dis-de-dimineaţă : pe drum treceau ciopor fete şi flăcăi. Ea rămînea singură, ascultînd cum se scurgea vremea. Şi seara... Seara toţi ceilalţi se întorceau de la cîmp, arşi de soare, osteniţi şi veseli. Ea aşternea patul şi-l aştepta pe Mihai să vină de la şedinţă. Orice-ar fi, nu mai putea să trăiască viaţa asta ! Doamne, doamne, numai lui Gheorghe să nu i se întîmple ceva !

Auzi portiţa scîrţîind plîngăreţ, cîrcelul din piept se răsuci în ea ca un şurub. Auzi paşii lui Mihai care zdroncăneau prin tîrnaţi. Cînd intră, ea era palidă ca varul şi-i venea ameţeală.

Mihai nu-şi ridică ochii spre ea. Tropăi de cîteva ori pe loc, ca şi cum ar fi vrut să se încălzească, îi spuse „bună seara" cu voce răguşită, apoi se aşeză la masă şi-şi cuprinse fruntea în palme. În tăcerea asta, Lenţa auzea numai ticăitul gros al ceasornicului bătrînesc şi, ca pe un ceasornic mai mărunt, stricat, care mergea în neştire, îşi auzea bătăile speriate ale inimii lovindu-se de coaste.

— Să-ţi pun de cină ? întrebă ea sfioasă.

— Nu. Nu-mi trebuieşte.

„Nu s-au întîlnit", îi fu primul gînd. Şi, fără să ştie de ce, îi părea rău. Poate ar fi fost mai bine să se termine odată.

Doamne, cît i se părea de străin ! Nici nu ştie ce gînduri îl muncesc, de ce e amărît. Ce ar putea fi ? „Nu merg bine muncile la cîmp, n-o să-l laude în gazete, poate vor să-l schimbe din preşedinţie..." Hotărî să-i vorbească în astă-seară.

El îşi ridică privirile înceţoşate.

— Unde ai fost ? îl întrebă ea.

— Ia... pe la Vărzaru... Şi pe la Gheorghe a Petcului.

Tic-tac, tic-tac, ţipă ceasul din perete. În sobă, un buştean trosni cu un pocnet sec, împrăştiind o ploaie de scîntei. Îi veni să strige de frică. Îi privea ţintă capul mare, acoperit cu păr negru, des, ţepos, ca de mistreţ. Mihai îşi strîngea tîmplele şi-şi clătina capul. Cu paşi înceţi, tremurători, ea se lipi de perete. O răcoare plăcută îi îmbrăţişă trupul. Ştie...

— Mi-s tare amărît, Lenţă...

Ea tăcu. Focul duduia.

— N-auzi ?

— Şi ce vrei să fac eu ? spuse cu voce străină, rea.

— Din pricina ta... auzi ? din pricina ta-s necăjit... Mi-a luat Dumnezeu minţile, acum, la bătrîneţe...

Goldiş îşi vorbea mai mult sieşi şi se mira singur de unde le scotea. Îl omora ruşinea. Ce-o să zică oamenii ! Iar după toate astea, niciodată n-a căpătat de la ea mai mult de un mulţam spus cu jumătate de gură. Îl înăbuşea supărarea. Şi ce ştie ea ? Ce-i pasă ei ? Ea stă în casă fără griji. Şi doar pentru ea a stricat banii luaţi de la gospodărie. Spuse cu răutate :

— Da, din pricina ta. Urmă fără să bage de seamă albeaţa de moarte care năpădise obrajii femeii : Pentru tine... am furat !

— Doamne, Dumnezeule !... Ce vorbeşti ? şopti ea cu buzele din care fugise orice firişor de sînge.

— Da ! Am luat din banii gospodăriei... ca să-ţi aduc ţie... ţie... apăsă el veninos. Am fost om cinstit, fruntea satului... şi iacă unde am ajuns... pentru tine...

Şi se uită cu coada ochiului să-i vadă faţa. Era palidă. Goldiş se ridică puţin.

— Da de ce ? ţipă ea cu voce ascuţită. Ţi-am cerut eu să mă faci doamnă ? De ce nu m-ai lăsat la muncă, afară, unde-s cei de-o seamă cu mine ? Ţi-o trebuit slujnică ? Nicăieri nu m-ai lăsat. Şi acuma-mi scoţi ochii ?

Se răsuci pe vîrful papucilor, se repezi în dormitor, deschise uşa de jos a dulapului, zgîriindu-şi degetele, şi-şi încărcă braţul cu tot felul de lucruri. Se întoarse în bucătărie şi le azvîrli pe jos, la picioarele lui, într-o fîlfîire de mătase, de pînză albă, uşoară.

— Na, iaţi-le !

Şi obosită, frîntă, se lăsă pe un scaun, plîngînd cu sughiţuri, copilăreşte.

— Lenţă ! strigă Mihai mai mult trist decît furios şi se îndreptă spre ea. „Aşa pricepe să-mi mulţumească ?"

Dar ea sări în picioare, înfruntîndu-l.

— Mi-e pînă în gît de boarfele, de grijile dumitale. Anume îi spunea aşa : „Pînă în gît". Nici boarfele nu mi-au plăcut, nici dumneata. Cu sila m-ai luat ! Aşa să ştii. Şi nu mă tem să-ţi spun în faţă. Chiar dacă m-ai bate. Eu vreau să trăiesc. Nu să stau aici la murat.

Goldiş asculta mirat. La asta nu se aşteptase. O durere grea, apăsătoare puse stăpînire pe el. Se duse la geam şi, rezemat în coate cum stătea, părea bătrîn, mai bătrîn de cum era. Lenţei i se făcu milă de el. După un timp, Goldiş se întoarse spre ea, o privi lung, apoi se duse la scrin şi scoase cheia podului. Lenţa, care se gîndea cum să înceapă să-i spună de Gheorghe, se desmetici abia cînd bărbatul ieşi din casă. Vru să strige după el, apoi, nehotărîtă, se lăsă pe scăunelul de lîngă cuptor.

Goldiş se duse sub şopron şi scoase scara mare. O propti de perete şi se căţără în pod. La lumina lămpaşului de furtună, desfăcu gura unui sac. Mişcîndu-l, băgă de seamă că-l roseseră şoarecii şi boabele aurii se revăr-

saseră pe scîndurile spălate de el încă în toamnă. Înjură în gînd şi adună boabele, măturîndu-le cu palma.

La lumina palidă a lămpii, grîul părea arămiu şi copt, suna ca nişte pietricele şlefuite, din pîrîu. Cinci saci va trebui să vîndă! I se uscase cerul gurii şi un iz amărui îl sufoca. Deodată, i se păru că mişcă ceva, în fund, lîngă meşter-grindă. Se întoarse brusc: era umbra lui căţărată pînă la horn, zdrenţuită de colţurile ţiglelor. Sacul, proiectat şi el, părea mare cît doi snopi puşi cap în cap. Şi cinci saci de ăştia mari va trebui să vîndă! I se părea chiar că aude căruţa pe care trebuia s-o tocmească Vărzaru dela grajduri, venind să-l ia să-şi ducă grîul la tîrg. I se făcu cald. Înfundă mîinile adînc în gura sacului şi strînse pumnii. Apoi le scoase şi se uită rîzînd cum picurau boabele din mînecile hainei. Mai împlîntă o dată mîinile şi rămase aşa, tăcut, ascultînd şuieratul subţire al vîntului prin crăpăturile acoperişului. Trebuie să-şi vîndă grîul din pricina lui Gheorghe.

De unde ar putea să ia bani cu împrumut, pînă cînd s-ar ridica niţel preţurile? Ca să nu-l prăpădească. Bani, bani, cine ar putea să-i dea bani? Cît de mulţi o fi avut fratele lui Gheorghe, Antoniu Petcu? Dacă s-ar duce la el, de bună seamă că nici acum nu l-ar refuza. Ce-ar fi să încerce? Coborî din pod. În grabă, uită să lege gura sacului. Îşi aduse aminte de asta cînd puse mîna pe clanţa uşii de la bucătărie. Se întoarse şi propti din nou scara de uşa podului.

Pe urmă, intrînd în casă se răsti la Lenţa:

— Să-mi pui nişte merinde! Mă duc la Salonta! Tăcu. Apoi spuse dintr-o dată: Ai auzit de fratele lui Gheorghe a Petcului?... De Antoniu?

La numele lui Gheorghe ea roşi toată, apoi clătină din cap.

— Acela care s-a dus din sat prin' 46, urmă Mihai. A fost zilele astea pe la mine... E îmbrăcat ca un domn...

Zice că e la Ocol, nu știu ce învîrteşte pe acolo...

Şi tăcu iar. „La ce bun i-a spus toate astea ?“

Noaptea tîrziu, cînd vîntul scutura pomii de nămeţi, Lenţa ascultă răsuflarea greoaie a lui Goldiş şi hotărî să plece de la el. Pe la patru spre ziuă, se trezi speriată, în sudori. Cineva bătea cu degetul în fereastră : În curte se auzea nechezat de cai.

— Mihai — îl scutură ea — Mihai !

— Ce-i ? Ce-i ? mormăi el şi se răsuci pe cealaltă parte.

— Scoală-te ! A venit cineva.

— Ha... Aha... aşa-i, gemu el, întinzîndu-se, apoi sări repede din pat şi se îmbrăcă pe întuneric, fără să aprindă lampa.

— Gata-s merindele celea ?

— Gata-s. În bucătărie pe masă.

— No, eu mă duc.

Ieşi repede, ca şi cum s-ar fi ruşinat.

În curte-l aştepta Vărzaru, încotoşmănat într-o bituşe mare de oaie, care puţea de-ţi tăia răsuflarea. Dîrdîia de frig şi tropăia pe loc, suflîndu-şi în degete.

— Iaca... am adus căruţa. O trebuit să mă cert cu Bicaşul.

Mihai îşi trase mănuşile de lînă cu un deget. Se sui pe capră, înhăţă biciul şi-i făcu loc lîngă el.

— Nu aducem sacii ? întrebă mirat Vărzaru.

— Nu. Nu mai vînd grîul. De ce să-l vînd ? Am eu bani, nu te teme.

Cum Vărzaru moşmondea ceva la o roată, Goldiş răcni scos din fire :

— Suie-te odată ! Ce mama dracului !...

Speriat, Vărzaru se urcă lîngă el. Tot drumul nu scoaseră o vorbă, ca şi cînd ar fi fost certaţi. Vărzaru se ruga în sine ca drumul lor să nu fie de prisos. „Doamne, ajută-ne !... doamne, nu ne lăsa !“

Ajunseră aproape de oraş, cînd Goldiş se întoarse spre Vărzaru :

— Tu eşti prieten bun cu Antoniu...

Vărzaru, care adormise pe jumătate, nu înţelese întrebarea şi se uită mirat spre Goldiş, aşteptînd să-l mai audă o dată.

— C dracu ! se răsti preşedintele la el. Dormi ? Eu nu mai pot de griji şi tu dormi ! Tu eşti prieten bun cu Antoniu, mai spuse o dată în aşa fel, încît nu mai încăpea îndoială că aşa era.

Vărzaru clătină din cap.

— Înainte vreme ne înţelegeam, dar cînd te-ai răstit la el şi l-ai dat afară... încercă el s-o scalde.

— Te duci la el şi-i ceri cu împrumut nişte bani ! Pînă la primăvară, cînd m-oi duce să-mi vînd grîul. Că ştii ce preţuri se dau acum...

— Şi dacă nu-mi dă ? întrebă speriat Vărzaru.

— Trebuie să-ţi dea ! Doar spun că ţi-e prieten...

Vărzaru înghiţi în sec. „Iar vrea să mă înfunde preşedintele. Doamne, ajută-mă, doamne, nu mă lăsa !"

Vărzaru se simţea atît de stînjenit, încît nu ştia ce să facă. I se părea că turul pantalonilor i se lipise de muşamaua încălzită a fotoliului. Încerca să nu se mişte, ţinîndu-şi palmele bine proţăpite pe genunchi. Antoniu Petcu sporovăia fără încetare, jucîndu-se cu un ţigaret lung de plexiglas. Nevastă-sa, o femeie mare, lăbărţată şi îmbătrînită, se învîrtea în jurul lor. Înţelesese din privirile bărbatului că se bucură de venirea oaspelui. De aceea intra mereu, ba cu plăcinte cu varză, rămase de seară şi încălzite, ba cu o sticlă de vin roşu.

Antoniu îl îmbia pe Vărzaru :

— Mănîncă, dragă Vasile. Doamne, ce bine îmi pare că ţi-ai adus aminte de noi, că ai venit să ne vezi. Noi trăim bine, mulţumescu-ţi ţie, doamne...

— Văd, mormăi Vărzaru cu gura plină. Am trecut prin Salonta cu preşedintele, ia, cu treburi, şi numai ce

ne-am gîndit : oare ce-o mai face şogorul Antoniu ? Hai să-l văd, poate îl găsesc acasă. Că nu se poate să se fi stricat într-atîta precum vorbesc oamenii... Şi apoi, rostul nostru, al celor din conducere, e să lămurim oamenii cu binele... Că tu tot din satul nostru eşti...

Mulţumit, Antoniu clipea des, încît părea că trage cu ochiul. Nu ştia precis ce se întîmplase, dar, oricum ar sta lucrurile, pentru el nu poate fi rău. Dacă însuşi preşedintele l-a trimis pe Vărzaru să-l caute, de bună seamă s-o fi răzgîndit şi o avea nevoie de punga lui durdulie. Acum important era ca Vărzaru să bea şi să se lungească la vorbă, să-i spună cît mai mult.

— Mă tot întrebam — zise deodată — oare cum merg treburile pe la noi în sat ? Am citit în ziare că sînteţi oameni de ispravă...

„Uite, cum vorbeşte, de sus", se gîndi Vărzaru, nu fără o uşoară urmă de invidie.

Sorbi din vin, şi Antoniu sări îndată să-i umple paharul. Lui Vărzaru îi era necaz că nu ştia cum să treacă vorba la bani, cum să-l facă să creadă că preşedintele s-a răzgîndit, că ar fi gata să-l primească în gospodărie. Îl cunoştea pe Antoniu. Vulpe bătrînă. Nu o poznă au făcut împreună, pe vremea cînd el, Vărzaru, era cineva în sat. E drept, nu cine ştie ce grangur, doar un biet notăraş, prin mîinile căruia treceau toate hîrţoagele, toate condicile satului în aşa fel, încît uneori, ici şi colo, se mai preschimba cîte o cifră.

Prea deschis nu-i putea vorbi, că Antoniu imediat l-ar simţi. Dar nici prea pe departe, că atunci n-o să i se pară treabă serioasă. Socoti că mai e timpul să-i destăinuiască rostul vizitei. Şi de aceea începu să-i povestească despre gospodărie, cum merg muncile, cum au fost lăudaţi în *Scînteia*. Vedea în ochii lui Antoniu o licărire de admiraţie şi începu să se laude, să adauge de la sine.

În vremea asta îşi aminti de Goldiş, care stătea în căruţă şi de bună seamă îl bătea Dumnezeu de frig. Se

învioră la acest gînd. Da, o să lungească cît mai mult şederea în casa lui Antoniu, să-l ia dracii pe preşedinte. Dar dacă nu va izbuti să scoată bani de la Antoniu, atunci ? Doamne, mai bine să nu se gîndească la asta... Dintr-o dată îi pieri tot cheful. Vinul i se păru acru, fără gust, ţigara „Carpaţi" înţepătoare.

— Ce mai face frate-meu ? întrebă Antoniu.

— Hm, tuşi Vărzaru. Bine... numai că...

— Numai că, ce ?

— Iaca, nu-şi mai încape în piele. Se leagă de toată lumea. Crede că el îi mai deştept în sat. S-o legat şi de preşedinte, şi de mine, cum că am fi manipulat nişte bani...

— Vai de mine, se poate ? spuse nepăsător Antoniu. Să-i spui că i-am trimis vorbă să se cumînţească... De, aşa a fost toată viaţa lui. Cînd am plecat din sat i-am spus să vie cu mine... Îl făceam om. Că eu, dragă şogore, cinstit îţi spun, n-aş fi crezut că oi ajunge aşa de sus. Ştii cum se uită şefii la mine ? Ca la soare. Dacă mă îmbolnăveam sau cine ştie ce mi se întîmpla, apoi trimeteau la mine pe doctorul partidului. N-aveam pace de ei... Şi, ce să-ţi mai spun ? M-am încropit destul de bine. Muierea are ceva pămînt, ne vin la fiecare vară şi bucate, şi de toate. Leafa e leafă, cinstea-i cinste...

Trase din ţigară. Oftă, ca şi cum nu se putea hotărî să înceapă.

— Apoi, ce să mai spun... Mai sînt şi necazuri... Bine că ai venit, spuse el deodată. Vreau să-ţi cer un sfat. Ştiu că eşti om cu vază în gospodărie... Vărzaru roşi de plăcere... Eu nu m-am băgat... că cine ştie ce se mai poate întîmpla, doamne fereşte, nu se ştie...

— Aşa, şogore, făcu Vărzaru măgulit şi-şi mai turnă un pahar de vin fără sifon.

— Şi iaca... păcătoşii ăştia din Budureasa, nişte unguri... îşi fac de cap. Cică-s chiabur că... no, nu muncesc eu pămîntul. Ai mai auzit aşa ceva ?! Nu trăiesc eu din

munca mea, din leafă? Ce să fac cu pămîntul? Să-l arunc în Criş! Nici nu-i pe numele meu, ci pe-al popii.

— Atunci — spuse gros şi mulţumit Vărzaru — nu-i cine ştie ce...

— Eh, d-apoi nu, gemu Antoniu, golind pe nerăsuflate jumătate din pahar. Dacă eu, dragă şogore — şi se aplecă spre Vărzaru — mi-s gata...

„E bine, se gîndi Vărzaru. Dacă eşti încolţit te-nmoi."

— Dacă-i aşa — spuse — nu pune nimeni obrazul pentru tine. Eu am încercat. Am vorbit mult cu preşedintele că mi-e prieten bun. Şi nu-mi iese din vorbă, că, fără sfatul meu, greu ar mai putea sta în fruntea gospodăriei. Dar dacă spui că stai rău, atunci... Nu ştiu, zău!

Antoniu îl privea rugător. Aştepta de bună seamă o vorbă de încurajare, dar el nu se îndura să i-o dea.

— Dacă eşti chiabur, e gata! Nu te poţi juca cu legea.

Antoniu se ridică în picioare, umplu paharele, împinse mai aproape de musafir farfuria cu plăcinte şi urmă să se tînguie :

— Eu îţi spun că nu mi-s chiabur. Socru-meu, da! Dar ce am eu cu el? Nimic! Vreau să vin înapoi în sat Las dracului şi slujbă, şi socru, şi muiere dacă trebuie. Nu-s eu om prost! Pricep cum bat vînturile. Toată averea mi-s patru boi, i-am cumpărat pe bună cinste, şi cele două iugăre de prunar. C-am mai vrut eu să vin, ştii tu, că numai acolo mi-i scăparea, numai că vezi, preşedintele... Îl înţeleg, legile-s legi, şi-apoi nici el nu ştie, oricît de preşedinte ar fi, ce locuieşte în fiecare om. Dar eu mi-s om cinstit, şi-mi pare rău că atunci nu ne-am înţeles cu preşedintele, că ar fi fost mult mai uşor. Încă nu mă încolţiseră boanghenii.

Văzînd că socotitorul schimbă feţe, continuă rîzînd :

— Vorbă să fie, parcă eu am ceva? Afară de cei patru boi, cele două iugăre, n-am decît braţele astea şi cinstea. Zău, cinstea. Atît, nimic mai mult. Da iacă

dușmănie ! Și îți spun eu ție că n-oți face afacere proastă cu mine, că nici zilele-muncă n-am să iau cine știe ce, o rămîne oamenilor, numai să am un acoperiș deasupra capului. Oricît, timpul trece și îmbătrînim. Văd că nici tu nu te-ai ales încă cu nimic. Dar oricum, ești în gospodărie.

Vărzaru înghiți în sec. Ar fi vrut să-l plesnească cu pumnul între ochi, dar își aduse aminte de Goldiș care stătea afară lîngă cocie [1], de banii care trebuiau depuși la bancă : se sili să zîmbească :

— Mda... Așa-i... Și te-om mai ajuta și noi, prietenii, că de, om harnic ești, descurcăreț te știu. Și la noi treburile merg bine. Mai ales, dacă mai ai ceva pus deoparte...

— N-am ! se sperie Antoniu. N-am !

— Chiar n-ai ? întrebă deodată Vărzaru, amenințător aproape.

Neștiind ce să facă, Antoniu se foi pe divan.

— Hm, apoi vezi că...

Și eu care am venit la tine să ne dai ceva cu împrumut. Nu pentru mine, pentru președinte, care stă afară la cocie.

— E aici ? sări în picioare Antoniu. Să-l chemăm înăuntru.

— Nu, nu, îl astîmpără Vărzaru. Mai bine să stea afară. Cum să vină el să-ți ceară bani ? Pe urmă n-ar mai avea cugetul curat că te sprijină pe încredere. Am chibzuit eu. I-am spus că poate să pună nădejde în tine. Făcu cu ochiul spre Antoniu. Și are mare trebuință, că-i încolțit. Acum e cel mai bun prilej să te sprijine să intri în colectivă. Zău așa. De aia am venit să-ți cer ajutorul...

— Dar vai de mine, se lumină celălalt la față, dar vai de mine, dragă... Orice... Că dacă noi nu ne-om ține

[1] *Cocie* — trăsură.

unul de altul, atunci cine are să ne ajute, că au venit niște vremuri... Și pînă cînd are trebuință ?

— Pînă acolo, prin aprilie, cînd se mai scumpește grîul. Că are destul în pod, dar nu vrea să-l prade. Și a făcut niște datorii.

— Și cam cît ar fi să dau ?

— Trei mii...

— Uliuliu, plescăi din buze Antoniu. Credeam că așa... cîteva sute... o miuță cel mult... N-am, de unde să am ?...

„Acum trebuie să plec, să-l sperii, gîndi Vărzaru. N-am ce mai sta. Are bani, porcul, și nu vrea să dea. Dacă mă tînguiesc, n-am făcut nici pe dracu." Se sculă hotărît.

— Ce faci ?

— Mă duc.

— Stai, șogore ! sări Antoniu în picioare. Stai !

— N-am vreme.

— Hm, gemu Antoniu. Bani... dacă ar fi vreo cinci sute. Să mă duc să văd.

Ieși repede. Vărzaru, rămas singur, simțea cum îi bate inima. La urma urmei de ce să nu-l ajute președintele pe Antoniu ? O să-l susțină și Boșneag, și ceilalți. Că de, nu-i sărăntoc. Da de ce nu mai vine odată ?

În odaia cealaltă auzea șușoteli, parcă plîngea cineva. În sfîrșit, ușa se deschise și Antoniu intră vesel, cu mîna în buzunarul hainei. Buzunarul era umflat. Turnă în pahare și închinară.

— Mulți ani să ne dea Dumnezeu, și sănătate, și voie bună !

— La mulți ani !

Antoniu își șterse buzele.

— Ei, cum facem ? întrebă. Eu socot că...

— Vino în sat, luni, fă o cerere nouă... Apoi, dezmeticindu-se, Vărzaru adăugă : Da cu slujba ?

— Am lăsat-o dracului... Ce ? Să-mi aprind paie în cap ? Pentru 350 de lei pe lună ? Drept — urmă el cu respect — că de pe lături mai pica dacă nu curgea. Dar, vezi, nu mai pot rămîne la Budureasa...

— Unde-i locui ?

— Păi la noi acasă, la Gheorghe. Pînă m-oi aşeza. Muierea o trimit la popă.

Mai ciocniră un rînd. Socotitorul spuse :

— Atunci, eu mă duc.

Antoniu îi întinse teancul de bani şi Vărzaru începu să-i numere. Era cam pilit, greşi de cîteva ori la numărătoare. Se sculă.

— No, mulţam, şogore, şi te aştept. Trage acasă, dar dă de îndată pe la mine, să te învăţ cum se face cererea şi ce să spui dacă e nevoie.

Se sărutară cu dragoste.

— Şi colo, prin aprilie... şopti Antoniu. Mi-o da îndărăt...

— Fără nici o grijă.

Vărzaru vru să plece, dar Antoniu îl întoarse de la uşă :

— Nu crezi c-ar fi bine să facem şi-o chitanţă. Poate uit eu, poate uiţi tu, cine ştie...

— N-ai încredere în mine ?

— Cum să n-am, cum să n-am ! făcu nevinovat Antoniu. Dar vezi, muierea, ce ar spune ea ? Nu zic, după ce m-oi vedea şi eu acolo, colectivist, o s-o rupem sau ţi-o las s-o încasezi tu...

Vărzaru n-avu încotro : iscăli cu mîna tremurătoare hîrtia pregătită de nevasta lui Antoniu.

Era cam trei fără un sfert, cînd, ameţit, fluierînd, Vărzaru ajunse la uliţa cea mare, unde, rebegit de frig, îl aştepta Goldiş. Îi venea să chiuie. Goldiş, verde-albăstrui, îşi întoarse spre el ochii înlăcrămaţi de ger.

— Ai adus banii ?

— Am adus, spuse vesel Vărzaru, scoţînd teancul de bani din buzunar.

Goldiş se simţi umilit. Ca să-i treacă acest simţămînt, începu să zbiere :

— De ce ai stat atîta, dumnezeii mă-ti ! Ha ? Ai vrut să mă vezi îngheţat ? Să mă găseşti sloi ? Lasă că nu ţi-oi uita eu !...

„Adică asta mi-e mulţumirea, încremeni Vărzaru. Pentru asta am iscălit chitanţa de trei mii de lei ?“ Acum îi părea rău că nu-l iscălise pe Goldiş. N-avu timp să se frămînte prea mult. Goldiş se răsti din nou la el :

— Chitanţele de la bancă-s la tine ?

— Da.

— No, hai la bancă, atunci... Tii, crucea mă-si, da frig mai e ! Pe urmă mergem la crîşmă să mă încălzesc şi eu.

Goldiş dădu bici cailor. Uitase de frig. Îşi vedea sacii de grîu în pod, neatinşi, mari cît doi snopi puşi în cap.

Copitele cailor tropăiau pe şoseaua asfaltată. Era un sunet plăcut al urechilor şi căruţa se legăna uşor, dintr-o parte în alta. Goldiş simţea în piept ceva cald, poate era bucuria că totul s-a isprăvit cu bine, poate era fericit că ajunge curînd acasă. Acolo va fi cald : focul va mîrîi în sobă, ca o mîţă, şi Lenţa se va învîrti în jurul lui. Iar deasupra lor, în pod, vor fi sacii înşiraţi unul lîngă altul...

Îl compătimi pe Vărzaru : ce mulţumiri are el ? Are el grija grîului, iubeşte el boabele aurii sau cîmpul ? Iaca şi acum, se uită aiurea pe cîmp şi cîntă ca prostul. Trăieşte să nu fie mort ! Oare ce o aştepta Vărzaru de la viaţă ? Nimic. Iarna e mulţumit să se încălzească în birou, iar vara îi place să caute umbra. Astea sînt bucuriile lui Vărzaru. Pe cînd el, Goldiş, trăieşte din plin. Poartă grija unei colective întregi. El se frămîntă pînă şi pentru fînul ce trebuie pus în iesle, pentru grăunţele ce s-au dat sau nu s-au dat cailor. Mîine va trebui să telefoneze

la S.M.T. să vadă cum stau cu reparatul tractoarelor. Pe urmă o să se certe cu președintele sfatului, care nu le-a repartizat încă benzină. Și Vărzaru stă și cîntă de unul singur ca un buimac.

Goldiș se simțea atît de puternic, încît ar fi fost în stare să răstoarne chiar și căruța. Juca hățurile în mîini. Le lăsă slobod, pe urmă le trase cu putere. La o cotitură, căruța alunecă pînă la marginea șanțului, gata-gata să se răstoarne. Goldiș trase din nou hățurile, caii se ridicară pe picioarele dinapoi. Vărzaru era să cadă de pe capră.

— Te-ai speriat, rîse spre el Goldiș, după ce ajunseră din nou pe drum drept.

Vărzaru nu-i răspunse. Președintele îl privi cu milă. Își desfăcu șalul la gît, se simțea încins. Vărzaru, beat mort, se legăna pe capră, suflînd ca o locomotivă și slobozind din vreme în vreme niște răcnete care aduceau de departe a cîntec :

„Ardee-mi-te-ai coodruu deeeș...
Din tine să nu mai ieees...“

— Ești vigan, hai ? se întoarse Goldiș spre el.

— De, am scăpat de griji...

Tăcură.

O vreme nu se auzi decît tropăitul regulat al cailor și zumzetul vîntului în firele de telegraf.

Goldiș biciui caii :

— Unde te grăbești ? să bîlbîi Vărzaru. Unde ? Acasă ? și începu să rîdă.

Goldiș nu-l luă în seamă. Se simțea mulțumit și fericit. Sîngele încălzit de vin îi alerga prin vine, ar fi vrut să se scoale de pe capră, să chiuie una lungă, de să-i răspundă văile.

— No, vezi că te-ai temut ca o fleanță ? mormăi într-un tîrziu. Ți-am spus că totul o să iasă bine... Mă —

strigă deodată — cîtă vreme eu mi-s în frunte, n-aveţi de ce să vă temeţi, mă !... Prostule !...

Vărzaru tăcu ca şi cum l-ar fi pălit cu o palmă. „Dumnezeul mamei lui, eu mă zbat să-l scot din încurcătură şi pe urmă tot el îşi bate joc de mine." Ce-ar putea să-i facă să se simtă şi el prost, să stea şi el chircit ? Măcar o dată să-l vadă încolţit, chinuindu-se. Că parcă e din pămînt. N-are inimă. Dacă l-ai despica, în locul inimii i-ai găsi un bolovan. În viaţa lui n-a zis Goldiş o vorbă bună. Şi toate îi merg ca pe roate. Nici grîul n-a trebuit să şi-l vîndă, şi de datorie a scăpat, nici obrazul nu şi l-a pus la bătaie. Toate cele le face cu mîinile altora. Şi-i cinstit, ca nimeni altul în sat.

„Doamne, dacă nu mi-ar fi teamă de el — se înciudă Vărzaru — doamne, ce i-aş mai putea face ?" Se uită cu coada ochiului spre preşedinte. Acesta stătea drept pe caprà, ţinea hăţurile întinse. N-avea mănuşi în mîini şi nu se plîngea de frig. Faţa, proaspăt rasă, îi era netedă, fără riduri. Toate-i merg strună ! Ce-ar fi să-l împingă de pe capră ?... Alungă imediat acest gînd : poate n-o muri şi atunci vai şi amar ! Doamne, ce-ar putea să-i facă ? Lenţa ! Da ! Se îmbujoră şi-i păru bine că Lenţa îi pune coarne lui Goldiş. Aia-i muiere deşteaptă. Nu se teme de el. Se bucură la gîndul că Goldiş o să turbe cînd o afla că nevastă-sa îl înşală. O căldură plăcută puse stăpînire pe el. Puse mîna pe mîna lui Goldiş, care ţinea hăţurile, şi încetini mersul cailor.

— Ce drac-ai ? se răsuci Goldiş spre el.

— Măi Mihai, de mult tot voiam să-ţi spun. Tu nu bagi de seamă. Eşti toată vremea la sediu. Vuieşte satul, omule, şi-mi pare rău, că ţi-s prieten, mă, ce dracu...

— Ce-i ? zvîrli dintr-o dată Goldiş.

— Muierea, măi, muierea... Tot am vrut să-ţi spun...

— Ce-i cu ea ?

— Nimica... Da de unde să fi ştiut Gheorghe a Petcului că tu... cum să-ţi spun... ai luat din banii pentru vite ?...

Goldiş îl înhăţă de umăr şi-l zgîlţîi, pînă ce Vărzaru începu să geamă.

— Acuma spune, maica ta !

— Trăieşte cu el, bîigui Vărzaru. Ştie tot satul, adăugă el plîngăreţ, cînd zări privirile aprinse ale preşedintelui.

— Şi tu ştii asta ?

— Şi eu.

— Ptrruuu...

Goldiş opri caii, făcîndu-i să se ridice în două picioare.

— Spui drept ?

— Mă jur pe sfînta cruce.

— Scoboară-te !

— Mihai, ce-i cu tine ?

— Scoboară-te !

— Mihai, nu te lua după...

— Scoboară-te !

Tremurînd, alunecînd pe roată, Vărzaru se dădu jos din căruţă. Apoi, apucîndu-se cu mîna de o leasă, dădu să-şi ridice privirile spre Goldiş. Deodată simţi ca şi cum l-ar fi fulgerat drept în mijlocul obrazului. Goldiş îi plesnise un pumn.

— Bată-te unul Dumnezeu, porcule, nu mi-ai putut spune mai degrabă ? De ce nu mi-ai spus ?

Dintr-o săritură Goldiş fu jos din căruţă, zvîrli biciul din mînă şi-l mai izbi o dată cu amîndoi pumnii. Vărzaru se clătină, încercă să se ferească, dar Goldiş îl împingea spre marginea drumului. Alunecă, auzi trosnetul gheţii subţiri şi o umezeală nesuferită îl îngheţă. Goldiş se aplecă peste el, îşi înfipse mîinile în umerii lui şi începu să-l scuture :

— De unde ştii ? De unde ştii ? Crucea cui te-o făcut !

Apoi, pe neașteptate, îl trînti înapoi în apa din șanț și sări în căruță. Vărzaru auzi tropăitul cailor. Se trezi singur pe întinsul pustei, cu dosul în apa înghețată. Se sculă cu greutate, udîndu-se pînă la piept. Căruța era departe, abia un punct pe întinderea albă a șoselei. Sîrmele de telegraf vuiau ca o plîngere venită cine știe de unde, ca o chemare nedesluşită a pustei...

Șontîc-șontîc, blestemîndu-și zilele, o luă și el spre casă. Socotea să ajungă acolo cînd o fi noapte de-a binelea. „Maica ta, Goldiș, se gîndi. Las' că..." dar nu știa ce avea de gînd să-i facă.

Degerat lemn, se opri în apropierea satului în fața unui Cristos de tinichea. I se păru că ochii mîntuitorului, dați cu vopsea albastră, îl jinduiesc. Se lăsă în genunchi.

— Miluiește-mă, doamne, miluiește-mă...

Mișcată de vînt, tinicheaua zdrăngăni sec, ca un geamăt de copil mic, și Vărzaru se cutremură.

— Ajută-mă, doamne, să-l nenorocesc...

Se și vedea ridicînd securea asupra lui Goldiș, și gîndul îl încălzi. Simți junghiul în genunchi, începu să se vaite și în cele din urmă reuși să se ridice în picioare. Își făcu o cruce mare pînă la buric și o porni grăbit spre sat.

6

Seara. Sub crusta înghețată a pămîntului, colcăie calde sucurile amărui ale primăverii. Spre răsărit, cornul albăstrui al lunii străjuiește vesel pe fața întunecată a cerului. Șoseaua strălucește în bătaia razelor lunii și pînă departe nu e decît liniște albă, rar tulburată de țipătul ciudat al unei păsări de noapte. E atîta liniște, deși sub învelișul subțire, firav al zăpezii, pămîntul freamătă și răsuflă ca un piept de om. La capătul șoselei lucesc prietenoase și calde primele lumini ale satului, ca un semn făcut unor călători întîrziați.

În urma căruței liniștea se sfarmă în sute de cioburi. Caii aburesc, biciul șuieră. Se trezesc cîinii amorțiți lîngă porți.

În casa lui, toate luminile sînt stinse. „S-a culcat ori nu e acasă."

Goldiș sări jos din căruță, se repezi să deschidă poarta, făcînd cît mai mult zgomot cu putință. Curtea era pustie, măturată de razele albicioase, parcă de var, ale lunii.

Intră în bucătărie tropăind. În sobă ardeau cu luciri adormite ultimii butuci, azvîrlind din cînd în cînd o pîlpîire de-a lungul pereților văruiți. I se părea casa aceasta a lui o locuință străină, în care a pătruns ca un fur. „Sigur că nu e acasă."

Se așează la masă, fără să aprindă lampa, și-și cuprinse capul în palme. Căldura plăcută, moleșitoare îl birui. Trase cu urechea. Din odaia de dormit se auzea o răsuflare ușoară ca o adiere. Cunoștea această răsuflare. Era răcoroasă asemenea unui vînt de primăvară.

„Ce-o fi fiind în inima ei ? Dracu s-o ia !"

Dibui prin întuneric pînă ajunse la scrinul alb. Paharele înșirate, ca niște soldați, zăngăniră cristalin. Nimeri cu chiu, cu vai sticla cu țuică. Se așează iar la masă. Trase un gît, încă unul. Gheorghe i-a furat nevasta. Nevasta lui, care nu era decît a lui. La fel ca și grîul din pod. Simțea că, dacă mai stă așa, îi plesnește capul de gînduri. Se ridică în picioare și strigă cît putu mai tare :

— Lență !

Auzi foșnetul păturilor, apoi lipăitul pașilor ei.

— Ai venit ?

— Curvă !

Pe întuneric se repezi spre ea. Mîna lui care bîibîia încordată în gol îi întîlni umărul.

— Curvă !

Așa, pe întuneric, o zdrobi în pumni, scos din fire

de tăcerea ei. Apoi simţi ceva cald, lipicios, curgîndu-i de-a lungul degetelor. Ea tăcea mereu, nici nu plîngea, nici nu gemea.

— Să te duci din casa mea ! Neruşinată ! Căţea !

Ostenit de atîta bătaie, se lăsă greoi pe scaun, dibuind după sticlă.

Atunci auzi deslușit un plîns uşor, ca de copil, şi simţi cum în piept, adînc, i se rupe ceva. Dar rămase nemişcat.

Ea se îmbrăcă în grabă în odaia cealaltă, o auzea cum îşi trage cizmele, cum îşi adună boarfele. Trecu pe lîngă el repede, aproape atingîndu-l, apoi uşa clănţăni. Lui Goldiş îi venea să sară în picioare, să spargă toate în jur, dar rămase nemişcat. Doar cheltuise atîta amar de bani cu ele şi pe urmă are să-i vină Lenţa înapoi, să ştie de bine că o aduce cu miliţienii. Sorbi din sticlă.

„Oare ce-o fi făcînd dobitocul de Vărzaru ? se gîndi înveselit. Numai să nu-l mănînce lupii pe drum." Rîse scurt, apoi o durere nemaisimţită îi cuprinse fruntea, inima. Era iarăşi singur.

Clătinîndu-se, se îndreptă spre pat. Era cald încă, răvăşit. „Şi dacă Lenţa n-o vrea să se întoarcă ?" La acest gînd îşi simţi tîmplele zvîcnind atît de puternic, de parcă cineva l-ar fi lovit cu pumnul. Trebuie să se întoarcă ! Dar poate că l-a minţit socotitorul, să-i facă inimă rea ! Atunci mîine îl omoară în bătăi.

Nu şi-o putea închipui pe Lenţa lui, mică şi mlădioasă ca o copilă, culcată în patul unui om străin. Sau să fi venit Gheorghe aici în casă ? Asta era peste putinţă. De bună seamă că Vărzaru l-a minţit. Îi păru rău că-l lăsase pe drum, dacă n-ar fi făcut-o, acum s-ar fi putut duce la el să-i ceară socoteală. Sigur că Vărzaru a vrut să-i strice casa.

Deodată i se păru că numai Vărzaru era vinovat de neliniştea lui. Na, nu-i bai, o să descurce el mîine treaba asta. Numai Lenţa să se întoarcă ! Ce bine ar fi s-o aibă

acum aici, să se încălzească lîngă trupul ei. Îi venea să zbiere de ciudă c-o bătuse. Pe urmă se potoli. Cel puțin o știi Lența că el e stăpîn în casă. Pînă acum n-o bătuse niciodată. Poate că de asta nu se simțea bine cu el.

Îl năpădi oboseala și îi era lehamite. Ieși în bucătărie să caute sticla cu țuică. Nu mai era nici un strop în ea. O aruncă cu furie. Clincănitul cioburilor aducea cu trosnetul țurțurilor de la streașina casei. Vine primăvara și Lența nu e lîngă el. Oftă adînc, intră în odaie, căută patul pe pipăite și se trînti îmbrăcat de-a curmezișul lui.

Abia după ce merse o bucată de vreme, Lența simți că o pătrunde frigul. Își strînse broboada peste umeri și grăbi pasul. Unde să se ducă ? Acasă la părinți ? Ce să le spună ? Acasă nu putea merge !...

Dintr-o dată un cîine începu să latre la lună. Lența se înfioră și se lipi de un gard. Pe partea cealaltă, un trecător întîrziat se tîra încet, legănîndu-se. O fi beat ? Stătu în umbră, pînă ce drumețul trecu de ea. Jumătate de lună apăru după un acoperiș și Lența recunoscu drumețul : era Vărzaru. O clipă se gîndi să-l strige, să-i ceară un sfat, pe urmă se răzgîndi. Vărzaru n-ar ajuta-o. Mai mult s-ar bucura c-o vede în sînge.

Ce ar fi să se ducă la Gheorghe ? Dar cum să se ducă la el așa bătută, frîntă ? Nu l-ar putea stăpîni și el ar alerga la Goldiș să-l bată, și atunci cine știe ce-ar mai ieși. Urmele loviturilor multe și aspre o dureau și-i era frig de tremura toată. Totuși o încerca o bucurie sfioasă : de-acum s-a isprăvit totul. Goldiș știe, mîine o să afle tot satul, și atunci nimeni nu se va mai așeza între ea și Gheorghe. Poate e mai bine așa. Și ce dacă o să vorbească satul ?... Să vorbească ! Au vorbit și atunci cînd a fugit fata lui Boșneag cu tînărul acela de la Beiuș, iar pe urmă s-au astîmpărat.

Porni spre casa lui Gheorghe. Luna coborîse atît de aproape de pămînt, poleind casele cu lumină albă, palidă, încît Lenţei i se păru că nu-i noapte, ci zi. La casa lui Gheorghe storurile erau trase. Lenţa nu bătu în poartă de teama cîinelui. Se furişă pînă la geamul odăii mari, aşa cum se furişase de atîtea ori cînd venise la el. O căldură plăcută o năpădi. El nici nu ştia că vine. Că vine şi n-o să mai plece niciodată. Călcînd peste răsadurile ninse ale grădinii neîngrijite, îi trecu fugar prin minte că prima ei grijă, de cum o da soarele de primăvară, va fi să întocmească grădina. De altfel, toată casa lui Gheorghe părea neprimitoare şi, dacă n-ar fi stat el în ea, Lenţei nu i-ar fi plăcut să locuiască aici. Ciocăni în storuri cu degetele tremurătoare. Nu-i răspunse nimeni. Mai ciocăni o dată. Nimic. Se sperie la gîndul că s-ar putea ca Gheorghe să nu fie acasă. Dar unde să fie ? Mai ciocăni o dată, cu pumnul. Auzi zgomote în odaie. Era acolo ! Iar bătu. După o vreme, Gheorghe, burzuluit, somnoros, apăru în geam :

— Cine-i ?

— Eu sînt, Lenţa.

Gheorghe îşi frecă ochii cu pumnii. Îi se păru că n-a auzit bine. Se aplecă cît putu mai mult peste pervaz :

— Eu sînt, Gheorghiţă. Am venit şi nu mă mai duc de la tine.

Gheorghe întinse braţele spre ea şi-i cuprinse faţa în palme. Ea tresări de durere, dar nu trase capul. Mîinile lui Gheorghe erau calde, mîngîietoare. Începu să plîngă, încet, cuminte, fără lacrimi.

— Tu plîngi, Lenţă ?

— Nu, Gehorghe, nu. Îs atîta de mulţumită... şi se opri de parcă cineva i-ar fi tăiat glasul.

Rămaseră aşa, nemişcaţi, tăcuţi, cu privirile aţintite unul la altul prin întuneric. Undeva, în apropiere, un cocoş, încurcat în socoata timpului, cîntă prelung de

două ori. Din vecini, îi răspunse supărat un dulău trezit din somn. Apoi se făcu iar liniște.

— Mi-i frig, spuse după o vreme Lența.

— Îi, prostul de mine, făcu supărat Gheorghe. Vino înăuntru.

Pieri de la geam și pe urmă apăru în tîrnaț, în cămașă lungă de noapte. Era atît de caraghios, încît Lenței îi veni să rîdă. Înduioșată, șopti mai mult pentru sine :

— Gheorghe, Gheorghe...

Intrară în bucătărie. Lența îl rugă să nu aprindă lumina. Stătură o vreme lîngă cuptor, neștiind ce să-și spună.

— Am venit, Gheorghe, murmură apoi Lența în întuneric.

Gheorghe, ca și cînd acum ar fi auzit-o pentru prima oară, întinse brațele s-o cuprindă :

— Ai vorbit cu Goldiș ?

Lența tresări :

— N-am vorbit. Ce să vorbesc cu el ?

Gheorghe se îndepărtă de ea.

— Păi cum... Atunci nu trebuia să vii. Dacă te vede cineva ?

— Și ce dacă mă vede !?

Așteptase, tremurătoare, ca Gheroghe s-o ia în brațe, și iaca el a întrebat-o de ce a venit. Să-i spună că Goldiș a bătut-o ? Brațele îi căzură obosite, înapoi lîngă trup.

— Eu zic, Lență, îl auzi apoi pe Gheorghe spunînd, să te duci înapoi la Goldiș. Mîine s-o întoarce Gherdan și m-oi duce să stau de vorbă cu el.

— Ce-mi pasă mie de Gherdan ?! șopti ea gîtuit. Ori nu mă mai iubești ?

— Vorbești prostii, Lență, vorbești prostii... Apoi își aduse aminte de povestirea lui Lică. O fi mai bine dacă ne-om uni pe drumul cel drept.

Lenţei îi venea să plîngă, dar, spre mirarea ei, lacrimile, neascultătoare, îi rămîneau între gene. Îşi ridică cu greutate bocceaua de pe jos şi porni încet spre uşă. Nădăjduia că Gheorghe o să vină după ea, să-i spună c-a glumit, să-i spună orice, numai să n-o lase să plece. Gheorghe însă rămase nemişcat, în întuneric. În faţa uşii, se mai întoarse o dată spre el :

— Nu mă lăsa să mă duc, Gheorghe... ţipă şi o podidiră lacrimile.

— Doar nu sîntem copii, măi fată, îi răspunse într-un tîrziu Gheorghe. Mîine vorbesc cu Gherdan... Ai să vezi că o să fie mai bine aşa.

Lenţa nu mai ascultă la el. Smuci uşa, trîntind-o de perete, trecu în fugă peste grădina ninsă, împinse portiţa de leaţuri şi ieşi în drum.

I se păru că-l aude pe Gheorghe strigînd în urma ei, dar nu mai întoarse capul.

Un vînt întîrziat, rece, mătură uliţa, ţiuind printre leaţurile gardurilor. Lenţei i se păru iar că aude, de undeva departe, o voce groasă şi răguşită, care cînta :

„N-am venit la voi la şură, Ană Lugojană..."

Se cutremură de frig. Grăbi pasul.

Cînd ajunse acasă la părinţi, era foarte tîrziu. Luna coborîse de pe cer şi spre răsărit strălucea o dungă alburie. Mijeau zorile. Bodri, cîinele, nu lătră : îi cunoştea pasul şi vocea. Lenţa sări gărdicelul de flori şi ciocăni de cîteva ori în fereastră. Nu-i răspunse nimeni. Mai ciocăni o dată. Atunci, dinăuntru, se auzi mîrîitul lui Toader Roşu :

— No, cine dracu-i ?

— Eu sînt, Lenţa.

Tăcere. Bodri îşi lovea coada de poartă.

Canaturile verzi ale oblonului se deschiseră şi apăru capul nanei Floarea :

— Cine-i ?

— Eu mi-s, mamă, Lenţa.

— Doamne, apără şi păzeşte, spuse speriată nana Floarea. Apoi : Stai, fata mamii, că-ţi deschide mama îndată. Stai numai...

Se auzi un lipăit de picioare goale pe lespezile de piatră ale cerdacului, apoi zăvorul greu al porţii se trase cu zgomot de fier ruginit şi nana Floarea, în cămaşă de noapte, cu o broboadă neagră petrecută de-a curmezişul umerilor, se ivi în pragul porţii :

— Ce-i, fata mamii ?

Lenţa începu să plîngă încet.

— Am venit acasă, mamă...

Înduioşată, nana Floarea o duse în bucătărie, apoi aprinse lampa. Cînd îi văzu obrazul umflat de lovituri, se cruci şi începu să bocească cu glas mare :

— Tulai, doamne, că numai o fată am avutuuu...

Supărat de zgomot, Toader se foi în pat, făcînd să geamă plîngăreţ arcurile, şi întreba :

— No, ce-i ?

— O venit Lenţa acasă, toată zdrobită... Vai şi amar, Toadereee...

— Ceee ? făcu bătrînul, apoi, oftînd din toate balamalele, se ridică din perne şi-şi căută papucii cu talpa de lemn.

Dar la toate întrebările mumă-si şi ale lui taică-su Lenţa nu răspundea nimic. Plîngea fără grai, cu coatele rezemate de tăblia mesei. Simţea cum printre degete i se scurg şiroaie de lacrimi, pe buze simţea izul lor sărat, dar nu vorbea.

Atunci izbucni cearta între bătrîni.

— Na ! Ginere preşedinte ţi-o trebuit !... Tu-i mama lui ! se răstea Toader înfierbîntat, dînd cu pumnul în vînt, ca şi cum s-ar fi aflat în faţa lui Goldiş. Acum du-te de-l pupă în fund !

— Tu ai zis, Toadere...

— Ce-am zis eu ? Ha ! Ce-am zis ? Cine mă întreabă în casa asta şi pe mine ? Nu te încrunta, muiere, că acuma-ţi lipesc doi pumni de nu ştii cum te cheamă. Domoleşte-te, Lenţa tatii, lasă-l dracului de hodorog bătrîn... Na, mulţumeşte deşteptei de mumă-ta care te-o măritat !

— Taci, Toadere !

— Ba eu zău că n-oi tăcea. Şi nu te holba, muiere, că acuma îmi ies din sărite, şi cînd oi înhăţa resteul ăla de sub uşă...

Lenţa nu povesti nimic. Părinţii o hărţuiau cu întrebări, dar ea nu răspundea la nimic. Plînse într-una, pînă simţi că-i seacă izvorul lacrimilor. De la o vreme, Toader spuse :

— No, bine-o fost. Acuma hai să mergem să ne culcăm. Le-om desluşi noi mîine, pe lumină.

Patul ei de fată, strîmt, cu saltele tari, îndesate, era răcoros. Încercă să adoarmă. Din odaia cea mare se auzeau pînă la ea şoaptele bătrînilor.

— Preşedinte ţi-o trebuit. S-o faci doamnă. Iacă ţi-o venit acasă doamnă. E toată mînjită pe obraz.

Nana Floarea nu răspunse. Plîngea înfundat, în perne.

— Acum să nu-mi plîngi — zise iar glasul lui Toader — că te ţip afară în curte lîngă Bodri. La dracu, mă duc eu mîine la el şi-l snopesc cu parul. Apoi şi ce-i dacă-i preşedinte ?! Mama lui de preşedinte, să-şi bată joc de fata mea !

— Săraca mea Lenţă, oftă nana Floarea.

— Lasă că o păruiesc eu şi pe ea. Că şi ei musai i-o trebuit preşedinte.

Lenţa nu-i mai asculta. Cum de i-a putut răsuci Goldiş minţile ? Atunci, în ziua aceea, la Salonta, cînd au fost cu echipa culturală, atunci şi-a pierdut capul. Îşi aduse aminte de Gheorghe şi începu să plîngă. De ce n-o

fi primit-o la el ? S-o fi speriat de Goldiş sau n-o mai iubeşte ?...

Cît timp trecuse ? Lenţa n-ar fi putut spune. Deodată se auziră limpede trei lovituri la geam. Tresări, dar nu se mişca din pat. O durea tot trupul : pe obraz, sub ochi, simţea urmele pumnilor grei ai lui Goldiş. Auzi cum se scoală mamă-sa din patul cel mare, cum deschide geamul şi întreabă cu voce răguşită de plîns ·

— Cine-i ?

— Eu sînt, mamă...

Lenţa rămase împietrită în pat. Din odaia cea mare veneau şoapte, printre care se deslueşea, limpede, glasul lui Goldiş. Nu putea pricepe ce spune. Se gîndi să iasă dincolo, dar aşa, cu obrazul învineţit de lovituri, nu se putea. O cuprinse o toropeală plăcută. O singură dată îi mai tresări inima, cînd auzi numele lui Gheorghe, apoi adormi, un somn greu, cu vise înspăimîntătoare. Auzi toată noaptea, ca aievea, sporovăiala celor doi bătrîni.

Dimineaţa, cînd se trezi, o străbătu un fior de nelinişte. Uitase unde se află. Stătu aşa multă vreme pînă cînd afară auzi paşii nanei Floarea. Mumă-sa intră cu obrazul cernit, ca la mort, încruntată şi străină. Nu se aşeză pe pat, ci rămase în picioare, cu mîinile încrucişate pe piept.

— Apoi, fata mea, îmi pică obrazul de ruşine ! Asta o fost învăţătura ce-ai primit în casa mea ? Asta-i răsplata pentru cît m-am trudit ?

— Mamă...

— Să taci ! Să te îmbraci şi să te duci acasă la bărbat !

— Mamă...

— Auzitu-m-ai ? Una, două...

— Mamă, nu mă pot duce, pricepe...

Începu să plîngă din nou.

— Haba plîngi, fata mamii. Ţi-a dat Dumnezeu un bărbat cum rar... şi tu... mi-i ruşine să mă gîndesc. El

îi așa de bun, pita domnului. Altul te-ar fi omorît în bătaie... pentru rușinea ce-ai adus în casa lui! Să te îmbraci și să te duci acasă...

— Nu mă duc!...

— Nu? Toadere! Ia vină încoace, Toadere!

Toader intră înnegurat.

— Ce-i baiul? Bată-le Dumnezeu de femei că nu poți ajunge cu ele la un capăt. Ce bai ai?

— Nu vrea să se ducă acasă.

Toader privea în altă parte, pe fereastră afară sau înspre icoane.

— Scoală-te — spuse el cu glas gros — du-te cu Dumnezeu. N-ai ce sta aici. Du-te la bărbatul care ți-o trebuit.

Și văzînd că ea rămîne nemișcată, se răsti:

— N-auzi ce vorbesc, soarele și unul Dumnezeu care este în ceruri. Că amu iau biciul din pod! N-are omul stare și alinare din pricina voastră... Acum să te scoli și să nu te mai văd în casă... Ce-ți freci ochii, muiere? se răsti el, scos din fire, spre nana Floarea, care plîngea. Nu plînge, că și pe tine te sfarm.

Se întoarse din nou spre fie-sa:

— Du-te acasă la bărbat.

Împinse spre Lența cu vîrful piciorului bocceaua cu care ea venise de la Goldiș. Apoi făcu o mișcare de parcă ar fi vrut s-o ia de umăr și s-o împingă afară. Lența se ridică cu greu, se îmbrăcă în grabă, cu degete tremurătoare și stîngace. Trecu pragul cu capul plecat strîns în umeri.

Peste noapte plouase puțin: se făcuse un noroi lipicios. Deși era încă frig, se simțea izul primăverii.

Lența rămase multă vreme pe drum, neștiind încotro s-o apuce. Spre norocul ei, era devreme și nu trecea nimeni s-o vadă cît e de zdrobită.

Mitru Gherdan coborî din tren. Era obosit şi ar fi vrut să ajungă cît mai degrabă acasă. Trecu pe lîngă impiegatul care-l salută milităreşte şi porni pe drumul care ducea spre gospodărie. Vîntul domol şi dezmorţit de sfîrşit de februarie scutura bălăriile uscate de la marginea şanţului plin cu apă verzuie şi, pierzîndu-se printre tulpinele lor, şuiera ca un fluieraş de soc. Ici-colo, mai stăruiau cîteva pete de zăpadă, dar spre vale, acolo unde cîmpia se apleca într-un ponor, pămîntul era negru, aburea şi plutea deasupra lui mirosul greu, dulceag, al ţărînei sătule de apă, al bulgărilor dospiţi sub povara zăpezii. În trecere pe lîngă o salcie, rupse din ea o crenguţă, încă negricioasă şi, sfărîmîndu-i un capăt între dinţi, simţi izul pişcător al sevei celei dintîi. Mergea încet. Paşii i se înfundau în noroiul moale de pe drum. Se încălzi şi, după ce străbătu un sfert din cale, începu să-şi descheie cojocul. Privi împrejur: de departe se zărea clopotniţa bisericii răsărind dintre crestele înalte şi desfrunzite ale unor pomi. În jurul ei se întindeau casele şi, dincolo de cele din urmă case ale satului, era aceeaşi pustă atotbiruitoare, cu pămîntul negru ca smoala, gras, fărămicios.

„Ce recoltă om scoate de aici, maica ta, doamne, dacă n-om întîrzia cu însămînţările", plescăi el din buze. Îşi răsuci şi-şi aprinse o ţigară, trăgînd în piept cu plăcere fumul albăstrui şi tare de mahorcă. Cu cît se apropia de drumul de ţară, cîmpia semăna tot mai mult cu un fund de baltă secată, mustind din toate părţile de apă.

Îi era dragă această cîmpie. Pe vremuri, în copilărie, cu alţi băieţi de seama lui, umblau în haită, pînă dincolo de dolmă, în hotarul Zărneştilor. Acolo erau prunarul şi castelul lui Szentessy. Mamă, ce casă mare! În turlele ei ţuguiate, în fiecare luni, servitoarele aşezau la aerisit pernele şi cearşafurile. De multe ce erau, pe vremea

aceea, Gherdan n-ar fi fost în stare să le numere. La prunar era angajat, ca paznic, Lică. Dacă era în toane bune, şi era de foarte multe ori, el îi lăsa să se cațere în pruni, să se satură în lege. Numai în timpul culesului şi în timpul fiertului, cînd sosea domnul Szentessy, se înăsprea. Atunci îi gonea cu vergi de alun, țipînd cît îl ținea gura.

Abia acum îşi dădea seama Gherdan că Lică anume țipa aşa tare, ca să-l audă toți cei care erau urcați în pruni, să aibă timp să coboare. Cum de n-a vorbit niciodată cu Lică despre asta ? Aruncă mucul de țigară. De cîte ori n-a răsturnat el brazda pe cîmpia asta întinsă ? Că pe vremuri şi cîmpia tot a lui Szentessy era. Îşi aduse aminte că spre ora prînzului, în aşteptarea merindelor de la castel, aruncau căutături tot mai dese spre gară, să vadă dacă nu vine trenul de douăsprezece...

„Prostii... Iaca la ce mă gîndesc", se dojeni singur.

Totuşi fiecare întoarcere în sat îi aducea o bucurie nouă. Nu era piatră pe care să n-o ştie, om pe care să nu-l cunoască. La început, cînd venise aici, nu erau decît două case : a lui Gurău, care era intezăul lui Szentessy, şi a lui Toader Roşu. În ultimii ani Gurău s-a încîinit. Ba nu, Gurău a fost aşa de cînd îl cunoaşte. Încă la început îşi înconjurase casa cu gard de piatră înalt de un stat de om, ca nimeni să nu-i vadă ograda. S-a ascuns de ochii satului. Dar nu numai de ochii, ci şi de inima lui. Prin '45—'46, cînd fusese ales primar, tăia şi spînzura. Îşi făcuse din banii satului pod peste Cerniţa, care-i şerpuia în grădină. Pe urmă, o vreme a părut cuminţit. Puteai să numeri pe degete cu cîți mai schimba o vorbă. Asta, pînă ce a început frămîntarea pentru gospodărie. Atunci s-a agitat în aşa fel pe la casele oamenilor, încît lui i se datoreşte că n-au putut să înjghebeze colectiva cu vreo două luni mai devreme. Tot din vina lui nu s-a înscris nici Lică. Ce mai umbla Goldiş să-l bată ! Dacă nu l-ar fi reținut Gherdan, cine ştie ce i-ar

mai fi făcut Goldiş lui Gurău. Goldiş s-a schimbat tare puţin. Lui Gherdan îi era ciudă că ridicase problema lui Goldiş la raion. Ar fi putut să-şi dea şi singur seama ce e de făcut. Bine că l-au muştruluit, că cei din sat iar îl critică.

— Spui, tovarăşe Gherdan, că Goldiş îşi face de cap ? l-a înfruntat secretarul raionului. Păi te întreb eu pe dumneata, dacă n-ai fi însurat şi ai îndrăgi o femeie, n-ai vrea s-o iei de nevastă ?

„La urma urmei, zău, ce vină are Goldiş ? Că doar n-a silit-o pe Lenţa. Ea a vrut. E drept, mai mult au vrut părinţii şi mai ales nana Floarea, dar nici Lenţa nu s-a împotrivit." Nu cu Goldiş, cu ea ar fi trebuit să stea de vorbă atunci. Dar tot e bine că a ridicat la raion problema preşedintelui. Că i-au răspuns cum i se cuvenea.

— Nu să-l beştelești pe Goldiş trebuie, ci să-l ajuţi. Să-l ajuţi ca gospodăria să fie şi anul acesta fruntaşă.

Deodată, Gherdan se opri locului. În faţa lui, răsărind din dosul unor salcîmi piperniciţi, se ivise Lenţa : tocmai îşi ridicase privirile, îl zărise şi voise să se întoarcă smucit, dar nu mai putea. Gherdan o văzuse şi-i făcea semn cu mîna.

— Da vrednică eşti, nevastă tînără ! spuse el bucuros că o întîlnise, apropiindu-se de ea cu mîna întinsă şi cu un zîmbet larg.

Dar zîmbetul îi pieri cînd îi văzu faţa vînătă de bătaie, umflată şi ochii roşii de plîns. Tuşi încurcat. Ori de cîte ori vedea un copil sau o femeie plîngînd rămînea descumpănit, neştiind ce să facă. Lenţa nu îndrăznea să-l privească. Apoi Gherdan îşi reveni :

— Ce s-o întîmplat, Lenţă ?

Ea nu-i răspunse. Începu să plîngă încet, cu suspinuri amare, ascunzîndu-şi cu îndărătnicie faţa în palme. Încurcat, el o bătu de cîteva ori pe umăr.

„Apoi asta așa trebuia să se sfîrșească, se gîndi el întărîtat. Se simțea vinovat: Dracu să mă ia, ar fi trebuit să intervin mai energic." O prinse de umăr:

— No, nu mai plînge, spuse el cu glas gros, bătrînește. Spune-mi... ce-i? Care-i baiul?

Ea plînse mai departe, apoi, cu un suspin lung, își șterse lacrimile și spuse cu hotărîre:

— Tovarășe Gherdan, te-oi ruga să-mi fii de ajutor... Am trebuință de niște bani... să mă duc la Oradea. Vi-i trimit înapoi, n-aveți nici o teamă... Din prima leafă vi-i trimit...

„Ei, comedie!" se încruntă Gherdan în sinea lui.

— Și de ce tocmai la Oradea? La noi nu ți-i bine? Care-i necazul?

— M-o zdrobit Mihai... dar eu îs de vină... și începu să plîngă din nou.

Gherdan aștepta ca Lența să se liniștească. Se gîndea: „Tinerețe, tinerețe... Bate-i, doamne, pe părinții care-i pun stavile... Fata asta putea să fie fericită, să muncească și să se bucure în rînd cu celelalte." Și iaca, cu inima arsă, vrea să se ducă, să i se piardă urma... No, apoi nu-i nimic, om vedea noi!"

Lența îl privea cu ochi rugători. Gherdan, îngîndurat, căuta cuvinte s-o liniștească. Nu reuși decît să murmure:

— Spune... spune care-i baiul... L-om lecui poate... Hai, spune!

Lența nu răspunse. Plecă capul.

De jos se ridicau încet, legănîndu-se, aburii calzi ai pămîntului, spre văzduh unde, pe cerul alb-vinețiu, pluteau nestingheriți nori mici, străvezii. Deasupra pustei tăcute nu se abătea nici un zgomot în afară de murmurul nelămurit al zăvoiului. Din cînd în cînd doar se auzea un ciripit timpuriu, ca o chemare dintr-o altă lume, la care răspunsurile soseau întîrziate dintre ramurile uscate ale plopilor, înșirați ca niște sfeșnice de praznic.

Mereu cu capul plecat, vorbind încet, aproape în şoaptă, Lenţa îi povesti lui Gherdan totul, viaţa ei de roabă, încuiată în casă, urîtul care o dobora, apoi dragostea cu Gheorghe, bucuria, nădejdiile. Şi mai spuse cum Gheorghe n-a vrut s-o primească în casă, cum că viaţa ei de acum înainte nu mai are nici un rost.. De la o vreme ridică capul, pe urmă nu se mai ruşină nici din pricina obrazului ei învineţit.

— Îmi dai bani, tovarăşe Gherdan ?

— Nu ! izbucni el. Nu ! Nici un ban ! Vii cu mine... acasă...

„Fie ce-o fi — se gîndea — chiar dacă la raion o să-mi tragă o săpuneală de n-o s-o pot duce. Destul ne-am cătrănit şi ne-am mîncat zilele noi !"

— Haide acasă ! Parcă n-ai fi colectivistă, ce dracu ! Vorbim noi cu toţi. Dar unde trăim ? se îndîrji el împotriva nu ştiu cui. În codru ?

O prinse de mînă şi porni cu paşi mari, apăsaţi. La început, Lenţa ar fi vrut să se împotrivească, apoi o străbătu gîndul că acum era totuna. Dar nu era un gînd care o speria, ci, dimpotrivă, o cuprinse o uşurare şi un fel de bucurie. Mîna lui Gherdan era aspră, bătătorită şi fierbinte.

Mergeau aşa, amîndoi, simţind cu toată fiinţa lor miresmele atît de cunoscute şi de dragi ale pămîntului care se trezeşte.

Deodată Lenţa se înţepeni. Rămase locului. Erau aproape de sat şi pe şosea venea brigada de cîmp. Pornea spre arii, să scoată zăplazurile. Gherdan strînse mai tare mîna Lenţei, apoi, văzînd făptura înaltă a lui Gheorghe, îi făcu semn. El se apropie, roşu ca piparca, şi uită să dea bună ziua.

— Măi ! se răsti Gherdan. Pînă acum mi-ai bătut capul că tu şi Lenţa... Şi acum ?...

Gheorghe nu pricepea nimic. Cum de-i vorbea Gherdan astfel ? Acum i se părea şi mai de neînţeles că

Lenţa fusese azi-noapte la el. Deodată băgă de seamă vînătăile de pe faţa ei.

— Da cu tine ce-i ? Cine te-o bătut ?... Goldiş ?... Dumnezeul lui... Strînse puternic pumnii. Spune, el te-o bătut ? Mama lui !...

Gherdan abia îl putu linişti.

— Cine, necine, nu de asta e vorba acum. Tu ce gînd ai cu fata asta ?

Gheorghe rămase o clipă năuc. Îşi privi în neştire cizmele înglodate. Apoi se uită drept în ochii lui Gherdan.

— Eu... mie, tovarăşe Gherdan, v-am spus... Mi-e tare dragă şi... aş lua-o... Da pe Goldiş, dacă a dat în ea, îl omor !...

— Îl omori, pe dracu. Tu ce-ai face dacă nevastă-ta ar trăi cu altul ? Ha ?

Gheorghe nu ştiu ce să răspundă, iar Lenţa roşi toată. Gherdan mai spuse :

— Asta e. Ia-o şi du-o afară la cîmp. Să lucreze în brigadă. Şi să faci colectivistă din ea. Ai înţeles ? Eu mă duc la Goldiş. Am să stau de vorbă cu el.

Gheorghe tot nu înţelegea nimic şi roşi şi el pînă în vîrful urechilor. Ceilalţi din brigadă se apropiară curioşi. Gherdan le făcu semn să se ducă mai departe. Porniră cu toţii, şuşotind, numai Boşneag rămase să fie martor.

— Ce s-o întîmplat ? îl întrebă el pe Gherdan. Apoi se întoarse spre Lenţa : Te-o bătut Goldiş ?

— Ce-ţi pasă ? îl înfruntă ea.

Gheorghe se întoarse încruntat spre Boşneag. Omul făcu doi paşi înapoi, pe urmă porni în urma celorlaţi. Gherdan aşteptă pînă ce-i ajunse. Mai voia să spună ceva, dar în cele din urmă se răzgîndi. Neştiind ce să facă, le întoarse tinerilor spatele şi se îndreptă spre sat. Ei stătură o vreme aşa, parcă ascultînd ceva ce nu se auzea. Pe nesimţite, el o apucă de mînă şi porniră spre zăplazuri.

Lenţa mergea cu privirile în pămînt şi nu ştia ce să spună. Simţea strînsoarea puternică a lui Gheorghe şi o căldură ciudată i se urca de la inimă spre obraji. Ar fi vrut ca nici el să nu scoată vreun cuvînt, să meargă aşa, în neştire, şi drumul să nu se isprăvească niciodată. El sparse tăcerea :

— Lenţă !

Ea nu răspunse.

— De acum încolo o să ai şi tu zile-muncă, îndrugă încurcat Gheorghe, negăsind altceva mai bun de spus.

„Doamne, ce prost e... doamne, ce prost e..." spuse ea în gînd, ca o dezmierdare.

— Şi nu ţi-o fi ruşine cu mine, cît îs de vînătă ?

— Nu, răspunse el scurt, şi o strînse mai tare de mînă.

Deodată se auziră strigaţi din urmă. Se opriră şi aşteptară pînă ce Gherdan, roşu de fugă, se apropie de ei.

— N-o mai ţine de mînă ! se răsti el. Mă prostesc şi eu ! Să fiţi cuminţi, spuse pe urmă, ca şi cum ar fi vorbit cu doi copii. Tu eşti brigadier, iar tu, Lenţă, eşti nevasta lui Goldiş, aşa să ştii ! Lucrează în brigadă ca toţi ceilalţi. Atît. Nimic mai mult. Problema cu Goldiş o s-o rezolvăm pe altă cale. Să n-aud că... Aţi înţeles ? Se opri ca să răsufle puţin. Uitaţi-vă, începu iarăşi să le explice. Era să fac o prostie. Am ascultat de inimă şi nu de cap. Şi cînd asculţi numai de inimă îţi pierzi capul. De aia am vrut să stau de vorbă cu voi. Munciţi ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Uite, era să fac iar o prostie... N-ai să lucrezi în brigada lui Gheorghe. Te duci la cealaltă. E mai bine aşa. Asta am vrut să vă spun. Şi aia, că meritaţi cîte o bătaie. Şi voi, şi eu.

Cînd Gherdan intră în biroul preşedintelui, Goldiş stătea la masă, cu capul între palme. Părea băut.

— Ce-i cu tine, Goldiş ?

— Ce să fie, făcu preşedintele ursuz. Mi-s tare ostenit.

Gherdan se aşează lîngă el. În cameră era tăcere. Doar de la masa lui Vărzaru se auzi un scîrţîit de peniţă. Socotitorului îi tremura mîna. Era doar vorba de soarta lui. De aceea se chirci cît putu mai mult, să pară mic, să treacă nebăgat în seamă.

Gherdan îşi răsuci o ţigară încet, cu solemnitate, ca totdeauna cînd avea ceva important de spus şi cînd îi trebuia timp să se gîndească. Goldiş îl privea cu un aer obosit. Îl durea capul, ar fi vrut să se ducă să se culce şi îi părea rău că nu-l ascultase pe Vărzaru, care îl povăţuise de mai multe ori să plece acasă. Era mînios şi, pentru că ori de cîte ori se apropia Gherdan de el, se simţea ca unul luat la socoteală.

— Ce-ai făcut cu articolul de la gazeta de perete ? întrebă Gherdan.

— L-am pus înapoi. „Adică asta îl frămînta pe Gherdan. Atunci nu e nici o hibă."

— Şi ce-i adevărat în articol ? Ce-i cu banii ?

— Ce să fie... Nimic. Într-o zi-două ne ducem la Oradea şi cumpărăm vitele.

— Sigur ? întrebă.

— Mai e vorbă, sări Goldiş. Chitanţele ! Vărzarule ! N-auzi, Vărzarule ! Adă chitanţele acelea... tu-le mama lor.

Vărzaru se grăbi să aducă chitanţele. I le dădu preşedintelui în mînă şi se întoarse la masa lui, alb la faţă, de-a-ndaratelea.

— Poftească, le numără preşedintele, fără să le lase din mînă. Una, două, trei... Îs toate... Toate şapte. Văzuşi ?... Iar restul banilor e în casă. Vărzarule ! Unde-s banii ?

— În dulap, făcu Vărzaru, speriat. În dulap. Toţi, pînă la un franc...

— Taci, îi închise gura președintele.

Vărzaru se așează la loc fără să crîcnească. Goldiș se apropie de Gherdan :

— Acum ascultă-mă tu pe mine. O să ne aprindem paie în cap cu primirea noilor membri. Raionul ce spune ?

— Să-i primim.

— Ehei, ei stau acolo în scaune de piele. În fotoliu. Ce știu ei ? Aici ne sar oamenii în cap. Nu vor să cumpere vitele. Cică să împărțim mai bine banii și la anul, cînd și-o pune fiecare din banul lui, atunci să cumpărăm. Nu acum. Că de ce alde Lică a Birăului să aibă vite din banii noștri ? Nu-i așa ?

— Ai stat la sfat cu Gurău ?

— Tovarășe Gherdan ! se răsti Goldiș.

— De ce țipi ? Știi prea bine că Gurău duce asemenea vorbe. Iar tu, ca președinte, ar trebui să dai cu pumnul în masă cînd le auzi, nu să le porți mai departe.

— Eu mă orientez după ce spun oamenii.

— Care oameni, tovarășe Goldiș ?

Goldiș tăcu. Să-i înșire pe toți ? Pe cine ar putea numi ? Pe Boșneag ? Pe Țugui... Dar alții ?... Ei, drace, n-ar fi trebuit să-i ridice problema asta lui Gherdan. Era mai bine s-o fi discutat la ședință. Acolo, prinși în vîltoare, oamenii nu s-ar fi împotrivit să primească banii înapoi.

— Cred că ai dreptate... spuse cu voce stinsă. Cred că ai dreptate.

Gherdan se ridică supărat.

— Acum ce te încrunți ? îl întrebă nedumerit Goldiș. Ce mai vrei ? Ce nu-ți place ? Vezi că ți-am dat dreptate.

— Apoi tocmai asta nu-mi place, că-mi dai dreptate. Tu cînd spui una, cînd spui alta ! Vezi, asta nu-mi place !

Goldiş ocoli privirile pătrunzătoare ale lui Gherdan. Ca să împrăştie tăcerea apăsătoare, strigă :

— Vărzarule ! Măi, Vărzarule, măi !

Vărzaru sări în picioare, înspăimîntat :

— S-a întîmplat ceva, tovarăşe preşedinte ?

— Ai anunţat oamenii de adunarea generală de sîmbătă seara ?

Vărzaru răsuflă adînc, uşurat, şi bătu încet cu degetul în tăblia mesei.

— Cum să nu, tovarăşe preşedinte, cum să nu. Se poate ?...

Apoi privi spre Gherdan. Acesta îi făcu semn cu mîna să iasă.

Goldiş pricepu că secretarul mai avea o vorbă cu el. În birou se lăsă o tăcere plină de aşteptări. Într-un tîrziu Gherdan, care îşi aprinsese între timp o nouă ţigară, începu să măsoare încăperea cu paşii.

— De ce n-o laşi pe Lenţa la lucru ?

Goldiş îşi încleştă mîinile de masă. Ca şi în noaptea trecută, prin inimă îi trecu un junghi necruţător.

— Treaba mea.

— De ce n-o laşi pe Lenţa la lucru ?

— Că am trebuinţă de ea acasă. E tare slăbănoagă şi...

— Atunci de ce-o baţi ?

Preşedintele păli. „De unde-o fi aflat Gherdan ?“ O ruşine sălbatică puse stăpînire pe el.

— E muierea mea ! strigă. Muierea mea. Auzi, Gherdane ? E muierea mea !

— Eu ţi-am spus că Lenţa nu-i pentru tine. Şi nu te sfătuiesc s-o înlănţuieşti de tine cu de-a sila. Eu aşa văd...

— E muierea mea, gîfîi înfundat Goldiş. Unde e ?

— Pe cîmp, lucrează. Eu socot că ar trebui să divorţezi.

Cîteva clipe Goldiş privi nedumerit în gol, apoi, ca şi cum în clipa aceea ar fi priceput rostul vorbelor lui

Gherdan, se ridică amenințător, făcu un pas spre secretar, se răzgîndi și o luă spre ușă.

Cînd Gherdan se uită pe geam după el, Goldiș alerga ca ieșit din minți, petrecut de privirile înspăimîntate ale lui Vărzaru, care ascultase la ușă.

Ajuns pe cîmp, Goldiș își simți bătăile inimii în gît și în tîmple, și fiecare zvîcnitură îi pricinuia dureri. Se opri locului. „Ce avea de făcut pe cîmp ?" Socoti că ar fi fost mai bine să nu-și fi pus asemenea întrebare, să fi alergat într-un suflet pînă la brigadă și să-l fi luat pe Gheorghe de gît. La acest gînd îl străbătu un fior plăcut și-și încleștă pumnii. Dar cînd se gîndi la ceea ce o să spună oamenii, la privirile lor batjocoritoare, mai că îi veni să se întoarcă îndărăt. Dacă nu l-ar fi văzut Gherdan plecînd în goană, poate că s-ar fi reîntors. Acum însă nu se mai putea : însemna să se facă de rîs. Și asta l-ar fi durut tot atît ca vestea că Lența îl înșală. Întoarse de cîteva ori capul să vadă dacă nu cumva Gherdan a pornit în urma lui să-l oprească. Gherdan însă nu era nicăieri. Măcar de-ar veni Vărzaru. Îl cuprinse o furie oarbă împotriva socotitorului. „O, doamne, de-ar veni !" Pe spinarea lui și-ar putea vărsa toată amărăciunea.

Ajunse aproape de dolmă : de aici se vedeau făpturile celor de pe cîmpuri. Îl desluși pe Gheorghe : stătea rezemat de o stivă de scînduri putrezite. O zări mai departe și pe Lența. Își descheie nasturii cămășii, se șterse de nădușală și porni spre brigadă.

Primul îl văzu Gheorghe. Brigadierul apucă un tîrnăcop, apoi, prefăcîndu-se nepăsător, îi veni în întîmpinare. Președintele simți un tremur în genunchi, dar nu se mai putea întoarce. Își strînse puternic pumnii, dinții.

În clipa aceea se auzi un scîrțîit prelung, și din spatele dolmei apăru brișca gospodăriei. Pe capră, lîngă Bicașul, stătea Gherdan. Era încruntat. Goldiș slăbi strînsoarea pumnilor, răsuflînd ușurat. În timp ce căruța se

apropia de ei, un gînd năstrușnic îi măcina creierii. Asemănarea dintre Gheorghe și frate-său îl făcuse să se gîndească la Antoniu. O să-l zdrobească pe Gheorghe. Nu cu pumnii și nici cu tîrnăcopul. Ci prin Antoniu. Gheorghe e frate de chiabur. Mai rea pricină nu i-ar putea găsi nici cu lumînarea. Cînd se apropiară unul de celălalt, Goldiș se miră și el de glasul liniștit și calm cu care întrebă :

— Cum stăm cu zăplazurile ?

Gheorghe îl privi mirat, apucă bănuitor mîna întinsă spre el și răspunse cu voce răgușită :

— Gătăm azi.

Ajuns în apropierea lor, Gherdan sări de pe capră.

— Ei, controlul pe teren e cea mai bună metodă de lucru, spuse Goldiș dînd mîna și cu el. Apoi întinse brațul spre stiva de scînduri : Iar s-a evidențiat Gheorghe. A scos toate zăplazurile. Dar nu-i de mirare — adăugă după o vreme tot el — e harnic brigadierul nostru. Și se întoarse spre Gheorghe. Ce treabă face muierea mea ?

Spuse ultimul cuvînt apăsat și privi spre Lența.

— Muncește bine — făcu Gheorghe — cred că muncește bine.

Goldiș nu-l ascultă. Porni spre cealaltă brigadă. Cînd ajunse în fața Lenței și-i văzu vînătăile, simți o mîndrie ciudată : „Eu i le-am făcut, cu pumnii mei". O cuprinse de umeri și-i șopti cu glas plîngăreț, încet, să nu audă decît ea :

— Iartă-mă, Lență, iartă-mă.

Ea nu știu ce să facă : se uită la Gherdan, la Gheorghe, apoi în pămînt și începu să plîngă. Goldiș, tulburat și el, îi mîngîia părul :

— Iartă-mă, Lență, iartă-mă...

În drum spre casă, Goldiș nu scoase nici un cuvînt. Se legăna în brișca gospodăriei alături de Gherdan, care

părea preocupat cu cercetarea cîmpurilor. Dinspre dolmă, apăru din senin un cîrd de ciori : păreau un nor întunecat, vestitor de ploaie.

— Asta înseamnă primăvară, spuse Bicaşul ca să spargă tăcerea. Primăvară timpurie.

Ceilalţi doi nu-i răspunseră. Bicaşul însă nu se dădu bătut :

— M-am întîlnit ieri cu Lică a Birăului. E tare cătrănit. O îndrugat de toate. O fi fost puţin făcut. O înjurat gospodăria. Cică de ce nu facem zid în jurul ei, cum şi-o făcut Gurău la a lui. Că la fel sîntem cu el.

— Auzi ? făcu Gherdan către Goldiş. Şi-i ţăran cinstit. Bată-ne Dumnezeu să ne bată ! Tu ai stat de vorbă cu el ?

— Da, minţi Goldiş. Am stat.

Şi hotărî ca imediat ce ajunge în sat să se ducă la Lică.

— Cererea lui e la gospodărie. A venit s-o scoată, dar nu i-am dat-o. Am spus să se mai gîndească...

— El să se gîndească ? La dracu ! spuse supărat Gherdan. Noi să ne fi gîndit. Omul e şugubăţ, vesel, face haz de necaz, noi rîdem şi ne strîngem în jurul lui, dar atît. Cine l-a scormonit să vadă ce-l doare pe dinăuntru ? Nimeni. Toată lumea îl ştia de partea noastră, aşa că nu s-a învrednicit nimeni să-l atragă, să-l lămurească. Patru ani i-am furat din viaţă. Noi i-am furat anii ăştia. Parcă nu ne-am fi bucurat cu toţii să-l vedem şi pe el astătoamnă cu carul doldora şi cu feciorii îmbrăcaţi omeneşte ? E vina mea, e vina mea, încheie Gherdan cu ciudă.

— Numai Boşneag e de vină, spuse încet Goldiş.

— Nu-i Boşneag de vină, fiar-ar al dracului. Noi, că nu i-am deschis ochii.

— M-oi duce să stau de vorbă cu Lică. Am s-o scot la capăt, mai spuse o dată preşedintele mai mult pentru sine.

— Bine-ai face... Şi cată-ţi timp să te gîndeşti şi la tine, să-ţi potriveşti viaţa cum trebuie.

În marginea satului, Goldiş sări din brişcă fără să salute. Porni spre cimitir, spre casa lui Lică. În ograda Birăului îl întîmpină nevasta acestuia, o femeie trecută, grasă, cu un prunc în braţe.

— Ăsta-i al cincilea? întrebă în loc de salut preşedintele.

— El îi.

— Lică-i acasă?

— E, făcu femeia. E în bucătărie. Stă de vorbă cu un ziarist de la Bucureşti.

— Cu un ziarist de la Bucureşti? întrebă mirat Goldiş. Ce caută aici?

— Nu ştiu. O mai fost o dată în sat acum o lună, două. Atunci l-o cunoscut pe Lică, la cămin. Îl tot întreabă de ce nu vrea să se înscrie în gospodărie. Cică anume pentru asta o venit de la Bucureşti.

Goldiş se încruntă. „Dracu ştie, o fi vreo anchetă", îşi spuse.

— Ia, m-oi duce să văd şi eu...

Goldiş urcă în grabă scările cerdacului. Auzi frînturi de voci şi se opri să asculte la uşă.

— Era în '87. Ba nu, în '36, se auzi din bucătărie. Szentessy stătea la marginea luminişului, eu în tufiş... Atunci apăru cerbul... Mă ridic... Mă simte... Vrea să se întoarcă... Acolo erau gonacii. Ridic arma. Mai aveam un singur cartuş...

Goldiş nu mai ascultă mai departe. Ştia că Lică în '36 a împuşcat cu un singur cartuş un cerb care a fost premiat la o expoziţie şi premiul l-a încasat Szentessy. Apăsă pe clanţă.

— Ăsta e preşedintele nost, făcu Lică spre ziarist. Ăsta e Goldiş.

— Îmi pare bine, se ridică oaspetele de la masă, închizîndu-şi carneţelul. Îmi pare bine, am cunoscut-o pe fiica dumneavoastră la cămin. Acum cîteva luni. O fată mică, negricioasă.

Goldiş înghiţi în sec, dar nu-l îndreptă. Se aşeză la masă.

— Sînteţi ziarist de la Bucureşti ?

— Da... Dar acum nu vin de la ziar. Vreau să scriu o povestire despre baciu Lică. Îi ziceam şi lui... Numai un singur lucru nu pricep : de ce nu vrea să se înscrie în gospodărie ?

— Păi dacă o venit preşedintele colectivei aici, o să vă spună el, făcu Lică, şi-şi propti faţa în palme.

— Despre dumneata am auzit — începu din nou ziaristul — am auzit' tare multe lucruri.

Goldiş abia izbuti să-şi ascundă bucuria.

— Foarte puţine gospodării stau ca gospodăria dumneavoastră. Am auzit că v-aţi pregătit serios şi pentru însămînţările de primăvară şi că n-o să vă faceţi de ruşine.

— Păi noi — spuse măgulit preşedintele — nu ne-am făcut niciodată de ruşine. Vorbim puţin şi facem treabă multă.

— Numai cu vitele staţi cam prost, continuă ziaristul. Aveţi vaci puţine şi nu-s de soi. Este o gospodărie în regiunea Arad, la Sîntana, ei stau bine şi cu vitele. Au cumpărat anul trecut, în primăvară.

„Ai dracului îs şi ziarıştii ăştia — îşi spuse Goldiş — se pricep de parcă ar fi plugari şi nu linge-tintă."

— La anul o să cumpere şi gospodăria din satul nostru, spuse cu glas scăzut Lică. Aşa se vorbeşte...

— Încă anul ăsta cumpărăm, se încruntă Goldiş. Anul ăsta !

— Dar, ia spune — întrebă ziaristul — cum se poate că tovarăşul Lică n-a intrat pînă acum în gospodărie ?

Lui Goldiş îi era ruşine că nu ştie ce să răspundă. După o vreme întinse mîinile pe masă şi spuse :

— O să reparăm noi greşeala asta, că vinovaţi sîntem şi noi, şi tovarăşul Lică.

8

Gheorghe stătea la masă, odihnindu-se. Era îngîndurat şi ostenit, străbătut de o nelinişte pe care n-o pricepea. Atunci auzi scîrţîitul porţii şi sări în picioare ca împins de un arc. Deschise uşa şi scrută întunericul curţii. O căruţă trecu podeţul, zdroncănind, şi intră în ocol.

— Cine-i ? întrebă el uluit de asemenea oaspeţi la vreme tîrzie.

— Eu, eu, frate-tău.

„Antoniu ! Da ce caută în sat ?" Ieşi buimăcit, se ciocni în întuneric de un om îmbrăcat într-un suman aspru şi se strînseră în braţe.

— Ajută-mă să desham gloabele astea.

Caii slăbănogi şi asudaţi stătură cuminţi pînă cînd Gheorghe îi deshămă şi-i duse în grajdul pustiu. Ca să le facă loc la iesle, trebui să le golească de lemnele pe care le aşezase acolo. În urma lui veni şi Antoniu cu două braţe mari de fîn. În dreptul feţei îi licărea ochişorul de jar al ţigării.

Împinseră şi căruţa sub şopron, apoi intrară în casă. Gheorghe îşi privi curios fratele. Antoniu era îmbrăcat ţărăneşte, cu haine noi din cap pînă în picioare. Îşi lepădă sumanul şi se aşeză lîngă foc, întinzîndu-şi picioarele scurte, încălţate cu cizme mari, grele şi noroioase. Era cam neras şi mustaţa porumbie i se înfoia ţepoasă în jurul gurii.

Gheorghe ar fi vrut să-l întrebe ce-l adusese încoace, dar nu ştia cum să înceapă. Se simţea prost ca atunci la verificările de partid cînd l-au învinuit că are frate chiabur şi, dacă în comisie n-ar fi fost oameni luminaţi,

poate că nu s-ar mai fi descurcat. A arătat că nu are nimic cu Antoniu, că ce vină poartă el dacă frate-său, om în toată firea, nu vede unde i-e drumul şi adună, adună, de nu mai ştie ce să facă cu atîtea bucate. Tulucan şi alţii care au fost de faţă — Gherdan făcea parte dintr-o altă comisie — au arătat şi ei că Gheorghe nu are nici o legătură cu Antoniu, ba dimpotrivă. Desfăcuse moştenirea în două şi cu partea lui intrase în gospodărie.

Şi acum, dintr-o dată, se trezeşte cu frate-său în casă.

Antoniu îşi aprinse o ţigară şi puse tabachera deschisă pe masă.

— No, Ghiţă, am venit acasă, oftă el.

— Cum ?

— Da... am venit.

Gheorghe stătu o vreme nemişcat, mirîndu-se că Antoniu a avut nevoie de căruţă, deşi gara era la trei-patru kilometri.

— No, Gheorghiţă, am venit acasă, mai spuse o dată Antoniu.

— Bine.

Gheorghe se sculă de pe scaun, scoase ceva slănină, pită şi un şip cu rachiu, aşternu o faţă de masă şi-l îmbie pe frate-său să se aşeze.

Mîncară şi băură în tăcere. După o vreme, Antoniu, sătul, îşi aprinse o ţigară.

— Măi Gheorghe, acum să stăm de vorbă... Îşi şterse buzele grase şi mormăi mulţumit. Am venit acasă, măi... Nu mă mai duc nicăieri...

— Cum aşa ? se întunecă Gheorghe.

— Iaca. Mă scriu în colhoz.

Şi fumînd mereu, cu ochii ţintă într-un colţ al odăii, îi povesti cum se săturase de pribegie şi acum voia să înceapă o viaţă nouă. Cum nu mai poate sta la ocol, ce nenorociri s-au abătut asupra lui din cauza unor boangheni, cum se duce de rîpă toată agoniseala lui de patru ani, sudoarea muncii lui.

— Da, frate. Mă scriu aici la voi. Să-mi piardă urma...

Gheorghe nu-l privea. Stătea încovoiat pe scaun, cu mîinile mari între genunchi şi sudoarea îi broboneа fruntea.

— Şi ce vrei să faci aici ? zise el înăbuşit, fără să-i privească.

— Eh, ce ? Ia, să trăiesc, pînă s-or suci oarecum vremurile... Pămîntul din Budureasa e pe numele popii, eu n-am nici în clin, nici în mînecă cu el.

— Şi doamna ?

— Ce ştiu eu ? Dacă s-o putea, oi aduce-o aici.

— Şi vrei, adică, să munceşti ? întrebă încruntat Gheorghe.

— Ei, drace, să muncesc. Am muncit eu toată viaţa pentru mine, nu m-oi mai speti acum şi pentru alţii. Vremea să treacă.

— Cît pămînt ai în Budureasa ?

— Destul. Nu te teme, Gheorghiţă, numai să...

— Numai ce ?

— Să se schimbe vremurile, om trăi ca grofii. Amîndoi.

— Eu trăiesc bine, murmură ameninţător Gheorghe.

— Cum ?

— Da ! Trăiesc bine. Mi-s om... Uită-te şi vezi, tot ce-i în casă, cu mîinile mele am agonisit, din munca mea, nu dintr-a altora.

— Ce fel de vorbă-i asta ?

— Iaca, vorbă de-a noastră. Dacă nu-ţi place, pleacă...

— Mă dai afară, Gheorghiţă ?

Gheorghe tăcu. Ce-o să spună lumea ? Mai cu seamă că Antoniu şi-a pus în gînd să şadă la el. Doar e chiabur ! Simţi cum i se înţepenesc picioarele.

Antoniu se ridică în picioare şi strigă :

— Tu să nu-mi stai în cale! Auzi? Dacă eşti prost şi vrei să rămîi toată viaţa calic, rămîi, numai mie să nu-mi stai în cale. Doar să pui o vorbă bună, c-atunci n-am de ce mă teme...

— Eu nu pun vorbă bună, spuse încet Gheorghe. Nici pentru mine şi nici pentru frate-meu. Dacă adunarea generală va crede de cuviinţă, fie. Dar eu, şi aşa sînt împotrivă, înţelegi! Te-am chemat în '49, n-ai vrut. De atunci tot împotriva vîntului ai stat. Tu eşti de vină, Toni.

Îl numise ca pe vremuri, în copilărie. Antoniu se apropie de el, îi cuprinse umerii:

— Dacă nu m-aş simţi în stare să intru în viaţa cea nouă, crede-mă că n-aş fi venit să-ţi stric rosturile. Ce ar spune mama în mormînt dacă noi nu ne-am ţine partea? M-am lepădat de popă, şi de avere, şi de pămînt. Vreau să muncesc, Gheorghe, cu braţele astea ale mele, zău, şi nu poţi să nu mă ajuţi. Îmi eşti doar frate...

— Nainte ai spus să se schimbe vremurile. Acum spui că vrei să munceşti.

— Pînă să se schimbe, voi munci, şi începu să rîdă. Măi Gheorghe, ce lume mai e şi asta: trebuie să se ascundă frate de frate, părinte de părinte...

— Pînă găseşti altă casă, şezi aici, că-i şi casa ta. Sau poate mi-oi găsi eu alta. Cu tine sub acelaşi acoperiş nu vreau să fiu. Şi nu te bizui pe mine, eu sînt împotrivă să te bagi în gospodărie.

Îi arătă patul şi ieşi să-şi facă culcuş în bucătărie.

Goldiş nu dormi toată noaptea. Moţăi la masa din bucătărie ascultînd respiraţia întretăiată a Lenţei. Nu se apropiase de ea. Nici cină nu-i ceruse. Stătuse toată seara tăcut, aplecat peste o broşură pe care o scosese anume ca să nu trebuiască să intre în vorbă cu ea, că n-ar fi găsit

ce să-i spună. O mulțumire avea totuși : se lămurise cu intrarea lui Lică a Birăului. Rămăsese la el pînă noaptea tîrziu. Povestiseră de una și de alta, spre plăcerea ziaristului care, nesătul de vorbe, îi asculta cu gura căscată.

Lența își făcuse de cu seară patul și se culcase cu teamă la gîndul că Goldiș ar putea să vină la ea. L-ar fi gonit. Era hotărîtă să-l înfrunte, chiar dacă el ar zdrobi-o din nou. Ascultase de sfatul lui Gherdan să se întoarcă acasă, pînă s-o lămuri totul, pentru că altundeva să se ducă n-avea.

O vreme încercase să nu doarmă, dar somnul o birui. Se visă la cîmp, scoțînd scîndurile putrezite de nea și așezîndu-le grămadă. Gheorghe, care era un fel de supraveghetor, o chema din cînd în cînd la cîte o *Mureșană*, și atunci se învîrteau pînă amețeau.

Dimineața se trezi obosită. Spre mulțumirea ei, Goldiș nu mai era acasă. Își pregăti în grabă merinde și ieși în stradă. De acolo apucă spre sediu, unde era locul de întîlnire al brigăzii. Se miră că Mihai nu se împotrivea muncii ei, dar n-avea timp să se dumirească ce se întîmplase.

Goldiș se vîrî dis-de-dimineață în biroul lui și fumă țigară după țigară. Era tras la față și ostenit. Din cînd în cînd, îi venea să sară în picioare și să meargă acasă s-o bată pe Lența sau pe Gheorghe, ori pe amîndoi. Pe urmă se liniștea și-și frămînta creierii să găsească o ieșire care să nu-i știrbească numele. Își aduse aminte de Lică și se încruntă. Ăsta îi spusese ieri verde în față :

— Vorbe, Goldiș, numai vorbe. Și în gospodărie cei tari își fac de cap iar cei slabi se duc dracului. Spune-mi drept, dacă tu n-ai fi fost președinte, ai fi putut-o lua pe Lența ? N-ai fi putut ! Că ea nu-i de tine !

Goldiș nu știuse ce să-i răspundă, mai ales că era și ziaristul de față. La dracu, la asta nu s-a gîndit niciodată. Abia ieri seara și-a dat seama că Lică nu e om prost.

— Şi de asta nu intri tu în gospodărie ? îl întrebase într-un tîrziu.

— Nu de asta, vai de mine. Nu intru că nu mă primiţi cu inima deschisă. Nu zic asta că m-o lovit Boşneag. Dar voua, care sînteţi băgaţi în gospodărie, vă merge binişor acum şi o să vă meargă şi mai bine. Şi vă temeţi că de intrăm şi noi, om fi prea mulţi la împărţeală. Asta e !

— Vorbeşti prostii, Lică. Nimeni n-are dreptul să te oprească.

— Nu vorbesc prostii. Că vezi, nici tu n-ai avea dreptul la Lenţa şi...

— Să nu vorbim de Lenţa.

— Atunci eu am gătat, tovarăşe preşedinte, încheie vorba Lică.

— Ce-ar fi dacă fiecare om l-ar judeca aşa cum l-a judecat Lică ? Oare cum s-or gîndi ceilalţi oameni despre el ? Dar Mitru Gherdan ? Se simţi ruşinat. Pe urmă îşi aduse aminte de Gheorghe şi se înciudă din nou. Toate, numai din vina lui se întîmplaseră. Între el şi Lenţa numai făptura înaltă a brigadierului s-a strecurat. Trebuie să-l zdrobească cumva, să nu se mai macine aşa, ca un pumn de grîu... Un pumn de grîu... Oare cîţi pumni de grîu or fi într-un sac ?... Cum de n-a socotit asta niciodată pînă acum ? Şi grîul tot din cauza lui Gheorghe va trebui să-l predea !

Se ridică de la masă şi ieşi în ogradă. Ca mînat din spate, se trezi pe şosea îndreptîndu-se spre uliţa Dolmei, spre casa brigadierului. Făcea paşi mari, fără să ocolească băltoacele. Ştia că trebuie să-l găsească acasă. Pe cîmp nu mai avea ce căuta, ieri a terminat cu scoaterea zăplazelor. Deschise portiţa de laţuri şi intră în ogradă. Tocmai voia să urce scările tîrnaţului cînd auzi frînturi de voci dinspre grajd. Parcă înjura cineva. Da, era vocea lui Gheorghe. Se apropie tiptil de uşa grajdului şi privi înăuntru : Gheorghe şi frate-său Antoniu erau lîngă iesle.

Antoniu trăgea cu amîndouă mîinile de nişte căpestre pe care Gheorghe încerca să i le ia.

— Încă astăzi să pleci de aici! Auzi? striga Gheorghe înfuriat. Încă astăzi!

— Măi Ghiţă, încerca să-l liniştească Antoniu. Nu m-ai înţeles bine. Nu asta am vrut să spun. Şi la urma urmei dacă tu nu vrei să mă ajuţi, treaba ta. Am eu oamenii mei aici. Numai contra să nu te pui.

— Minţi, spuse tot cu voce ridicată Gheorghe. Pe cine ai tu aici? Crezi că-n gospodărie sînt oameni care să te sprijine?

— Sînt, da, se grăbi să-i răspundă Antoniu, înfăşurînd căpestrele de ilicul ieslei. Numai tu să nu te pui contra. Dacă vrei îţi dau ţie casa... Fie!... Da lasă-mă să intru în gospodărie...

— N-ai să intri!

— Ba am să intru. Am să intru! Ce, aşa de prost mă crezi? Că doar n-oi fi dat degeaba trei mii de lei! Vezi cît eşti tu de orb! Să mai ai încredere în oamenii tăi! Aici fiecare îşi face de cap. Numai tu eşti prost, că de, şi de ăştia trebuie, altfel pe spinarea cui s-ar îngrăşa sus-puşii?!

— Minţi! strigă Gheorghe, şi-l apucă pe Antoniu de piept. Cui i-ai dat tu bani? Spune! Da nu minţi, că te rup în bucăţi. Auzi? Spune cui i-ai dat bani să te sprijine? Hai?...

Antoniu abia reuşi să se sloboade din strînsoarea lui Gheorghe.

Goldiş îngălbenise. Se rezemă de uşă, ca beat. Îşi simţea tremurul uşor al genunchilor.

— Hai, spune! se mai răsti o dată Gheorghe. N-auzi?...

— Lui Goldiş i-am dat... Preşedintelui. Trei mii de lei. A spus că mă ajută să mă înscriu. Aşa că tu n-ai ce să te amesteci. Numai contra să nu te pui.

— Minți... Minți, spurcatule... Acum vrei să-l ponegreşti pe Goldiş, hai ? Pleacă de aici !. Dacă nu ieşi, te sfarm ! Auzi ? Te sfarm, cu mîinile aste ale mele.

Goldiş înghiţi în sec. Încleştă pumnii, pe urmă socoti că cel mai bine ar fi să plece cît mai degrabă. Trînti portiţa în urma lui, fără să-i pese de zgomot. În uliţă răsuflă adînc şi porni în goană spre sediu.

Numai cînd se văzu în birou simţi cît îi era de cald. Îşi desfăcu gulerul cămăşii şi fumă una după alta vreo trei ţigări. Voia să-şi orînduiască gîndurile, dar nu izbuti. Un singur lucru îi era limpede : trebuia să facă rost de bani, chiar de-ar fi să-i scoată din fundul pămîntului, şi să-şi plătească datoria la Antoniu. Îi era greaţă de el însuşi. „Am ajuns eu să mă vînd pentru bani unui chiabur ? Să fac un lucru pe care nici duşmanii mei nu-l cred despre mine ?“ Încerca să alunge aceste întrebări, dar ele, încăpăţînate, se reîntorceau mereu. Gheorghe nu crezuse. Asta însemna că avea încredere în el. Dar atunci de ce scrisese articolul împotriva lui ? Sau poate tocmai pentru că avea încredere şi nici prin gînd nu-i trecea c-ar putea să iasă prost ? Făcu cîţiva paşi, apoi se opri iar locului : „Trebuie să fac rost de bani“.

Cînd veni Vărzaru, Goldiş se repezi la el şi-l apucă de umeri. Socotitorul îngălbeni. Cu Goldiş, niciodată nu ştia la ce se putea aştepta.

— Măi Vărzarule, deseară vii la mine. Ne ducem la Oradea să vindem grîul. Ai înţeles ?

— Am înţeles, făcu liniştit Vărzaru.

Dacă Goldiş avea nevoie de el, atunci trebuia să se teamă. Îi era numai ciudă că Goldiş iar o să iasă basma curată.

Preşedintele îl împinse spre uşă, poruncindu-i cu vocea lui obişnuită :

— Du-te şi cheamă-l pe Boşneag.

9

De fiecare dată cînd era adunare generală, sala mare a căminului se dovedea neîncăpătoare. Ca să audă despre ce e vorba şi cei care se buluceau pe coridor trebuiau să lase uşile deschise.

În seara aceea de sîmbătă, oamenii se adunaseră pe la şase ceasuri. Stăteau în curte fumînd, privind cerul şi dîndu-şi cu presupusul despre vremea care are să fie.

Se împrimăvăra. Pe deasupra pustei curgeau leneşe pîclele albastre-cenuşii ale serii. Zăpada se topise.

Cei dintîi au venit plugarii care dăduseră cereri să fie primiţi în gospodărie. Erau îmbrăcaţi în hainele de sărbătoare şi se foiau în toate părţile. În sală era zvon de glasuri, murmur. Într-un colţ, vorbea aprins Ţugui Sofronea. Dădea din mîini cu multă hotărîre.

Cînd intră, împreună cu moş Tulucan, Lenţa simţi că i se scufundă pămîntul sub picioare. Toţi ochii se îndreptară spre ea, şuşotelile încetară o clipă, ca să reînceapă apoi cu mai multă tărie.

— No, ce te holbezi ? se răsti moş Tulucan către o cumătră. Nu m-ai mai văzut ? Tii, muieri, muieri... şi ţistui din buze.

Lenţa se aşeză într-un colţ, cu umărul lîngă perete şi-şi aţinti privirile în podea.

Lică venise cu toată familia şi în zadar porunci copiilor să nu intre în sală. Băieţii se strecurară în sală rînd pe rînd, furişîndu-se printre oameni. Cei mai mici o luară pe sub bănci, pe patru picioare. Lică, care se oprise lîngă fereastră, îi văzu dar n-avu curajul să se încrunte la ei, ca oamenii să nu-l înţeleagă greşit. Stînd nemişcat, rezemat de pervazul geamului, căuta să prindă privirile lui Gherdan. Acesta însă era ocupat cu nişte hîrtii pe care le răsfoia şi le cerceta cu amănunţime. Părea la fel de îngîndurat ca şi ieri cînd l-a căutat acasă. Atunci s-a dat Lică pe brazdă, mai ales că Gherdan îi spuse de la în-

ceput că n-o să plece pînă cînd nu s-or lămuri amîndoi de-a binelea.

Gheorghe veni mai tîrziu. Nu-şi mai găsi loc. O căută pe Lenţa din ochi în toate părţile, dar n-o văzu. În schimb îl văzu pe frate-său alături de Vărzaru, în banca întîi.

Goldiş intră grăbit şi, fără să se uite nici în stînga, nici în dreapta, se sui la masă. După ce Gherdan luă loc alături de preşedinte, şedinţa începu.

Goldiş vorbi despre însămînţări, despre sarcinile gospodăriei, ale brigăzilor, dar vocea nu-i era înflăcărată, ca în alte rînduri. Vorbea ca şi cum ar fi săvîrşit o corvadă şi abia ar fi aşteptat să se isprăvească.

După vreo zece minute, încheie :

— Tovarăşi, trebuie să ne silim să fim fruntea, aşa cum am fost şi pînă acum. Cine are ceva de spus ?

Luaţi pe neaşteptate, oamenii şovăiau. În sfîrşit, Bicaşul îşi făcu curaj. Se sculă dînd din coate :

— Eu ! Apoi, dragă tovarăşe, noi am fi tare curioşi să ştim ce s-a făcut cu banii.

— Cu care bani ? se minună Goldiş.

Toată lumea tăcea. S-ar fi putut auzi o muscă zburînd.

— Cum cu care bani ? urmă Bicaşul descumpănit. Cu ai noştri !

— După ce s-a votat la adunarea trecută...

Atunci se dezlănţuiră cu toţii.

— Asta a fost atunci !

— Unde-s vitele de prăsilă ?

— Să se împartă ! strigă nana Floarea, roşie la faţă. Ne trebuie bani, nu vite !

Gherdan se ridică în picioare şi vorbi liniştit :

— Apoi, tovarăşi, pe rînd, nu ca babele. Eu socot că e bine să ne ţinem de ordinea de zi : doar aţi aprobat-o. Banii să-i lăsăm la urmă, la discuţii. Acum e vorba de cererile tovarăşilor care vor să se înscrie în gospodăria

noastră. Mai sînt două cereri. Pe cei pe care i-am primit data trecută i-a aprobat şi secţia agricolă a raionului. Cine-l cunoaşte pe Licã a Birăului ?

Lică tresări. O clipă se făcu tăcere, apoi fiul cel mai mare al lui Lică, Costea, un băieţan de vreo 12 ani, ieşi în faţă şi se făcu văzut.

— O întrebat tovarăşul Mitru că cine-l cunoaşte pe tata.

Oamenii pufniră de rîs, pe urmă se auzi vocea lui moş Tulucan :

— Eu !

Apoi se ridică în picioare şi roti în jur priviri poruncitoare, care cereau să se facă linişte. Îi plăcea să vorbească, dar şi mai mult să fie ascultat.

— Desigur, iar se apucă de poveşti, mormăi un răutăcios.

Dar moş Tulucan nu-l băgă în seamă. Se încruntă numai într-o parte, unde doi tineri şuşoteau fără grijă, de parcă ar fi fost la zăvoi.

— Hai, dă-i drumul ! Ce mai aştepţi ? îi şopti cineva.

Moş Tulucan tuşi de cîteva ori, limpezindu-şi astfel gîtlejul :

— Îl cunosc. E om de treabă şi de omenie. Eu zic să-l primim.

Şi se aşeză. Oamenii îl priviră uluiţi : „Ce-o fi cu bătrînul de-a scurtat-o într-atîta ? Că de spus, are totdeauna cîte ceva !"

— Aşa e, Tulucan are dreptate, îşi dădură cu părerea cîţiva bătrîni care-l cunoşteau mai bine.

— Şi eu zic să-l primim, se ridică Bicaşul. Vă amintiţi, cînd ni s-a stricat semănătoarea, acum un an, Lică ne-a reparat-o, aşa că a fost bună pînă au venit tovarăşii de la S.M.T. El s-ar fi scris mai demult, îl trage inima spre viaţa cea nouă, numai că are urechi deschise la toate

vorbele. Nu te supăra, Licã — se întoarse spre el — dar asta aşa-i.

— Aşa-i, aşa-i, sări Boşneag să întărească vorbele Bicaşului.

— Acum eu vorbesc, se răsti Bicaşul la Boşneag. Dacă ai ceva de spus, scrie-te la cuvînt.

Boşneag se făcu roşu la faţă şi se aşeză. Bicaşul se întoarse iar spre Licã :

— Eu zic să-l primim. Avem nevoie de mîini harnice în gospodărie. Şi Licã e harnic.

— Ce mai lungeşti vorba ? strigă jignit moş Tulucan. Asta am spus şi eu.

— Cine e „pentru" să ridice mîna ! îl întrerupse Gherdan surîzînd.

Oamenii ridicară mîinile, în vreme ce Licã şi nevastă-sa, roşii la faţă, îşi roteau privirile în toate părţile, ca şi cum ar fi vrut să mulţumească. Lenţa privi emoţionată în jur pînă cînd Tulucan o împinse cu cotul :

— Hai, tu nu eşti pentru ?

Lenţa roşi, pe urmă, încet, ca şi cum s-ar fi temut că face un lucru nelegiuit, ridicã braţul spre tavan.

— Aşa, doar eşti colectivistă !

Antoniu, care stătea lîngă moş Tulucan, ridicã şi el mîna. Moş Tulucan, sîsîind ca un gîscan, îl plesni peste mînă.

— Dumneata şezi blînd, că nu eşti colectivist.

Antoniu strînse dinţii sub ocară, dar nu găsi de cuviinţă să răspundă şi asta întărîtă şi mai mult pe moş Tulucan.

— Cine îl cunoaşte pe Petcu Antoniu ? întrebă Gherdan.

În sală se lăsă linişte.

Trecuse timp binişor, dar nimeni nu spunea o vorbă. Atunci, smucit, se ridicã preşedintele.

— Nu-l cunoaşteţi pe Petcu, fratele brigadierului nostru ?

— Eu pe Gheorghe îl cunosc bine, se hotărî deodată moş Tulucan. Îl cunosc şi pe Antoniu. De asemenea bine. Şi nu o dată m-am întrebat: Cum de-or fi ăştia fraţi? Nu zic bine?... se întoarse el spre cei din fundul sălii. Gheorghe e un om de ispravă, Antoniu nu e om de ispravă. Că din' 46, numai bunul dumnezeu ştie ce-o făcut. Din cîte s-au auzit, a fost mai rău ca tîlharii din codru. Da să ne povesteacă el cîte o pătimit şi cum ne-o dus dorul.

— Bine zici, moş Tulucane! strigă Bicaşul. Să ne spună despre rubedeniile chiaburești! Dă-i drumul, Petcule!

Antoniu, leoarcă de sudoare, se ridică şovăind şi căută privirile lui Goldiş. Acesta întorcea capul în altă parte.

— Apoi eu, dragi tovarăşi, tot greu am dus-o. În '38...

— Vorbeşte de la '46, că pînă acolo ştim şi noi.

— Tot aşa am trăit şi din '46... În sărăcie... M-am zbătut...

— Ca popa din Budureasa?

— Ce mi-a dat mie popa? O muiere cu o singură ţoală! Atît! Şi cînd am aflat că-i bănuit de chiaburie...

— Minţi, Toni, măi! se plesni Bicaşul cu palmele peste genunchi. Cine te-o băgat la Ocolul silvic? Eu ori popa? În casa popii cine-o locuit? Cine îi plesnea servitorii? Dar boii ceia cine ţi i-o cumpărat? Eu ori popa? Spune numai cu corajie, că noi te ştim mai bine decît te ştii tu...

Gherdan năduşise de bucurie. „Ehei, cum cresc oamenii. E greu să ţii pasul cu ei. Ia uite! Ia uite!" Neteda abia putea să se ţină pe scaun. Lungea gîtul să nu-i scape nici o vorbă.

— Apoi, dragi săteni, spuse iar Antoniu, încurcat, după ce se domoli hărmălaia. M-am gîndit că dacă mi-am dat seama că am greşit... şi vreau să apuc pe drumul cel bun... voi mă veţi primi cu braţele des-

chise. Credeți-mă, l-am dat dracului de popă... și m-am căit...

— Dar dacă mîine ne dai și pe noi dracului? se băgă moș Tulucan.

— Prea îmi porți ură, Tulucane... Și nu știu de ce. Gîndește-te că te vede domnul și...

— No, și dacă mă vede crezi c-oi vorbi altfel!? Nu! De vrei să-ți spun de ce-ți port ură, îți spun, că nu mi-i rușine: îl cunoști tu pe Nicodim?

— Pe care Nicodim? Nu-l cunosc.

— Pe Nicodim Aurel, nepotul meu din Gurahonț, măi. Ăla de la care ai luat boii și nu i-ai plătit nici pînă azi.

— Să-l dăm afară dacă e chiabur, se răsti Bicașul. Ce ne pierdem vremea cu el? Avem noi treburi destule.

— Așa-i!

— N-ați auzit că s-o căit? spuse Țugui cu voce tremurătoare... Să-l dăm afară... îl nenorocim...

— S-a nenorocit el singur, vlăsui aspru Gherdan. Singur. I-am spus atunci cînd a plecat: Stai, omule, stai, că ne-om face viața mai bună. Lui i-a trebuit însă avere... Să adune, să aibă, să poruncească, să se simtă bine și tare și mare ca Gurău... S-a închiaburit...

— Drept îi, tovarășe Gherdan! strigă Neteda. Lupului doară îi poți pune botniță, dar năravul nu i-l poți schimba.

Antoniu se frămînta pe loc, neștiind ce să mai spună. Căta privirile lui Gheorghe, dar nu le întîlni.

— Să vă spună frate-meu Gheorghe, el mă cunoaște... Mă știe...

— Așa-i! Așa-i! Să vorbească Gheorghe!

Antoniu se uită rugător spre frate-său.

Lența, speriată, se chirci cît putu mai mult. Îi era teamă și avea simțămîntul că Goldiș privește tot timpul cînd la ea, cînd la Gheorghe. Nu pricepea nicicum de ce nu se ridică Gheorghe să-l înfrunte pe Antoniu. Sau

o fi de partea lui frate-său ? Nu, asta nu se putea. Atunci de ce nu vorbește ?

Ca și cum i-ar fi auzit gîndurile, Gheorghe făcu un pas înainte și ridică mîna dreaptă în semn că cere cuvîntul. În sală se făcu liniște. Neteda strigă peste capetele oamenilor :

— Dă-i drumu, Gheorghe...

— Tovarăși, spuse brigadierul, în cele din urmă. Eu n-am vorbe multe. Atîtea doar cîte i-am spus și lui cînd s-o mutat la mine.

Goldiș păli. Dar dacă Gheorghe o să vorbească despre banii dați cu împrumut de Antoniu ? În felul ăsta să se ducă dracului totul ? De ce-a așteptat cu mărturisirile pînă la ședință ? Trebuia să fi vorbit dinainte cu Gherdan. E drept, a vrut s-o facă, dar s-a întors de la Oradea abia azi spre prînz, cu banii, trei mii de lei, în buzunar. Cel puțin pe Antoniu să-l fi căutat și să-i fi dat banii. Dar n-a avut curajul să se ducă după el, în casa brigadierului. Și acum ? Ar trebui să facă ceva înainte ca Gheorghe să pomenească de bani.

În timp ce brigadierul vorbea, Goldiș rupse o foaie de hîrtie din caietul de pe masă și scrise repede cu un capăt de creion :

„Petcu mi-a împrumutat trei mii de lei să-l sprijin să intre în gospodărie. O să-l demasc în timpul ședinței."

Și iscăli. Citi cele scrise, apoi se încruntă. Nu-i ăsta adevărul. Și dintr-o dată se simți rușinat, umilit ca niciodată pînă atunci.

Gheorghe îi atît de tare că pentru viața asta nouă spune tot adevărul, deși se vede pe fața lui că îl doare inima după frate-său. Își aduse aminte de prisacă, de argățitul la chiaburi, de nopțile fără număr pe care le-a petrecut la gospodărie numai să nu se mai întoarcă vre-

murile de altădată. Luă creionul şi adăugă : „Mi-s vinovat". Împături hîrtia şi i-o întinse lui Gherdan. Se uită cu atenţie la faţa lui Gherdan, dar nu putu citi nimic pe ea.

— Eu atîta am avut de spus, termină Gheorghe şi se aşeză.

Gherdan se ridică în picioare :

— Să dăm cuvîntul tovarăşului Goldiş. Are şi el ceva de spus despre bani şi despre Antoniu Petcu.

În sală se făcu hărmălaie. Antoniu privi nedumerit împrejur. Nu-i venea să creadă urechilor. Căută din nou privirile preşedintelui, dar acesta se uita în altă parte. Ce l-o fi apucat ? Oare o să vorbească de împrumut ? Şi dacă da, ce o să se întîmple cu banii lui ? O să-i mai vadă oare ?... Ar fi vrut să strige în gura mare că preşedintele îl înşală. Pe urmă însă se gîndi că poate aşa s-o fi procedînd. Se liniştise puţin. Totuşi îi păru rău că venise. Numai de-ar ieşi bine, că doar aici îi era singura scăpare. Cine se mai leagă de un colectivist ? La Budureasa nu mai are ce căuta. Acolo îl ştiu şi copiii. Nevastă-sa ţinea morţiş să se bage în colectivă. „Deşteaptă muiere !" Deodată prinse privirile preşedintelui. Acesta se uita la el cu nepăsare, ca la un străin. Pe Antoniu îl încolţi din nou spaima, îngăimă :

— Fraţilor, dragii mei ! şi în timp ce vorbea se uita spre uşă.

Goldiş se ridică încet, proptindu-se în mîini :

— Acum cîtăva vreme, Vărzaru, socotitorul nostru, l-a adus în sat pe Antoniu Petcu. Eu aveam nevoie de bani. Dar asta-i o altă socoteală. Au vrut să mă cumpere.

Vărzaru îngălbenise. Se clătină ca de o ameţeală şi se rezemă de perete.

— Antoniu Petcu mi-a dat bani, să-l sprijin să intre în gospodărie.

— Afară cu chiaburii ! strigă Bicaşul cît îl ţinu gura. Afară !

Antoniu nu aşteptă alte îndemnuri : o luă de-a-ndăratelea spre uşă. Goldiş zvîrli banii după el. Văzînd ploaia de bancnote, Antoniu se lăsă jos şi începu să le strîngă în grabă. Termină repede şi o zbughi pe uşă. Goldiş, ca unul care şi-a isprăvit bine treaba, se aşeză încet, cu solemnitate.

Gherdan se întoarse spre el :

— Acum că a plecat chiaburul, vorbeşte şi despre cealaltă socoteală.

Mihai Goldiş simţi cum i se înţepenesc picioarele. O fierbinţeală îi îmbujoră faţa. Sudoarea îi curgea şiroaie pe tîmple, pe gît. Pe urmă sala începu să se învîrte cu el şi un gust amărui, a greaţă, îi sfîşie gîtlejul. Văzu ca aievea faţa lui Gherdan, spălăcită de fumul gros, albăstrui, al ţigărilor. Căută printre capete faţa albă şi cunoscută a Lenţei, dar ea îşi lăsase obrazul între palme. Îngăima ceva de neînţeles. Mai stătu o vreme aşa, ca şi cum n-ar mai fi avut glas, apoi se ridică brusc şi strigă, privind oamenii drept în faţă :

— Socoteala cealaltă, socoteala mea, e c-am luat din banii gospodăriei. V-am înşelat. Da, tovarăşi, v-am înşelat. Şi eu, şi Vărzaru.

Vărzaru simţi că-i vine rău.

— Tovarăşe Gherdan, sări deodată în picioare Ţugui Sofronea. La ce să mai lungim vorba ? Că doar nu pentru asta ne-am adunat.

— Aşa-i, aşa-i, încuviinţă Toader Roşu. Nu pentru asta ne-am adunat. Ne-am adunat să împărţim banii.

— Să-i împărţim, să-i împărţim.

— Să-i împărțim, răcni și Boșneag roșindu-se la față ca sfecla. Că doar Lică n-a dat bani pentru vite. Așa e cinstit. Nici Lică n-a vrea alcum. Nu-i așa ?

— Voi știți, fraților, cum e mai bine. Eu nu mă amestec, spuse cu jumătate gură Lică.

Apoi se furișă lîngă perete, să nu fie în calea vorbitorilor. Gheorghe se miră că Gherdan stătea liniștit și mut. Lui îi venea greu să vorbească. Dar nici să tacă nu putea. Tocmai voia să spună ceva, cînd Tulucan, din fața lui, se întoarse spre Boșneag :

— Pe chiabur l-am scos din gospodărie, dar vorbele lui tot aici au rămas.

— Pe mine să nu mă faci chiabur ! răcni scos din fire Boșneag. Că dau cu parul în tine, auzi !? Cît ai fi tu de moș, auzi ?

Goldiș stătea ca pe ghimpi. Căută spre Gherdan. În sfîrșit, acesta spuse :

— Ia să lăsăm să vorbească președintele nostru. Că poate s-or lămuri lucrurile. Se întoarse spre Goldiș, încurajîndu-l : Dă-i drumul, tovarășe președinte...

— Vedeți, începu Goldiș și se poticni.

Ce să le spună oamenilor ? Să le povestească de orele petrecute în pod, scormonind în sacii cu grîu ? Cum n-a vrut să se despartă de boabe ? De toate cîte le-a făcut ca Lența să-i rămînă lui ? Oare o să-l înțeleagă ?

— Tovarăși, începu din nou. Voi mă cunoașteți... Îmi vine tare greu... Mă cunoașteți doară cu toții...

— Tocmai de aia, tovarășe președinte... Te-om ajuta... Vorbește deschis...

Goldiș recunoscu vocea Bicașului. Ăsta-i om drept, împotriva lui nu s-ar putea spune nici un cuvînt rău. Și totuși tocmai pe el, care de l-ai lua de lîngă vite ar muri, a vrut să-l schimbe de la grajduri. Dar dacă

cineva l-ar sili pe el, Goldiş, să plece de la gospodărie ? La acest gînd încremeni. Nu, asta nu se poate ! Oamenii trebuie să ştie că fără gospodărie el n-ar mai fi om. Se repezi să vorbească, bîlbîindu-se, pierzîndu-şi şirul :

— Atunci cînd am făcut nunta... Bicaşul ştie... Am vrut să-l schimb de la grajduri... Să-i fac pe plac lui Toader Roşu...

Toader Roşu vru să strige ceva, dar nana Floarea îl opri.

— Dar Gherdan mi-o spus că nu fac bine. Mi-o spus într-o doară, parcă n-ar fi fost lucru mare. Şi o fost. Acum îmi dau seama că o fost... Pe urmă, cu grîul... Eu am ştiut că mulţi ţin prisosul în pod, aşteaptă să urce preţurile. Da ce să le spun, cînd la mine stăteau sacii în pod ? Grîul meu... Mă urcam în pod în fiecare seară... Vedeţi ? Vi le spun toate... Judecaţi-mă. Vitele de prăsilă tot din vina mea nu s-au cumpărat. Am luat din bani, să-i aduc Lenţei ţoale de mătase, s-o ţin lîngă mine, să nu-i fie urît că n-o las pe cîmp. Nu m-am ridicat împotriva acelora care au cerut să se împartă banii. Cum să mă fi ridicat tocmai eu ?! Se poticni din nou. Dar îşi veni repede în fire. Şi aici nu mai era vorba numai de mine, sau de Boşneag, sau de Lică. Era vorba de avutul gospodăriei, al nostru, al vostru... Credeţi-mă, eu iubesc gospodăria. Nici n-aş putea trăi fără ea, fără pămîntul ăsta tot, fără vitele noastre. Voi ştiţi că eu am braţe puternice şi nu mi-e teamă de coarnele plugului. Scoateţi-mă din preşedinţie, dar nu... Lăsaţi-mă să muncesc... aici... la voi...

Se aşeză o clipă, apoi se ridică repede şi continuă :

— Voiam să spun că... Banii de la Antoniu... Am fost acum cîteva zile, cu Vărzaru, la Oradea... Atunci i-am cerut. M-am dus să acopăr o greşeală cu altă greşeală.

Vărzaru, care stătea în apropierea uşii, îngheţă. Iaca acum a venit ceasul cel de pe urmă. Nu mai aşteptă: puse mîna pe clanţă şi apăsă. Uşa scîrţîi prelung, dar nimeni nu băga de seamă. Vărzaru ieşi. Afară era întuneric. Doar becul de peste drum arunca dîre galbene pe pămîntul umed. Ascultă încă o vreme glasul tărăgănat al preşedintelui, care se învinuia mai departe, apoi o luă spre uliţa cimitirului. Smulse un retevei dintr-un gard, apoi se aşeză răbdător în spatele unui copac.

În sală era linişte, numai din cînd în cînd cineva în fund tuşea răguşit. Lui Goldiş i se păru că ar mai fi trebuit să spună ceva, să facă ceva, dar gura îi era mută, iar mîinile, neputincioase, îi căzură de-a lungul trupului. În faţa lui, ca o perdea de nestrăbătut privirilor, se încolăcea fumul greu, înţepător, de tutun. Stătea aşa, oamenii îl priveau tăcuţi şi nu se auzea decît prin uşa rămasă deschisă în urma lui Vărzaru şuieratul ascuţit al vîntului de primăvară.

Pe urmă, Goldiş se aşeză. Se simţea uşurat de parcă cineva i-ar fi luat o greutate de pe umeri. Văzu chiar în mijlocul sălii chipul luminos al lui Neteda. Acesta zîmbea larg, copilăreşte, de-i puteai număra toţi dinţii.

— Eu zic — sparse în cele din urmă tăcerea Bicaşul, ridicîndu-se cu greu de pe bancă — să mergem cît mai grabnic să cumpărăm vitele. Că tot pentru noi o să fie bine la anul. Şi pentru mine, şi pentru Lică a Birăului. Doar şi el ne-o ajutat cînd ni s-a stricat semănătoarea. Iar pe Goldiş, acum că s-a spălat în faţa noastră, va trebui să-l ajutăm să nu se mai murdărească.

— Nu e numai atît, făcu Gherdan. Goldiş mai e şi membru de partid. Va trebui să răspundă şi în faţa organizaţiei de bază. Şi bineînţeles şi în faţa voastră, a colectiviştilor. Nu e locul şi nici timpul acum... Mirosul

pămîntului reavăn răzbate pînă aici în sală... Trebuie să scoatem plugurile şi, aşa cum a cerut şi Goldiş, trebuie să-l lăsăm să se îmbete de mirosul acesta puternic al pămîntului, să răstoarne brazda, să-şi spele faţa în sudoare. Altfel nici noi şi nici el nu vom avea curajul să umblăm cu fruntea sus. Şi de oameni cu fruntea în pămînt, noi nu avem nevoie. Îl propun pe Bicaşul preşedinte.

Neteda începu să bată din palme.

Goldiş îşi ridică fruntea, privi spre cei din sală, pe urmă se întoarse spre Bicaş şi începu să aplaude şi el...

Lui Vărzaru tocmai i se urîse aşteptînd, cînd auzi paşi. Îşi simţi bătăile inimii în gîtlej, apoi o linişte nefirească puse stăpînire pe el. Scrută întunericul cu răsuflarea oprită. Într-un tîrziu recunoscu făptura înaltă a lui Goldiş. Ridică reteveiul, îşi ascultă zvîcniturile tîmplei, apoi, brusc, izbi. Un zgomot înfundat, sec şi un strigăt înăbuşit se pierdu în lungul uliţei. Cel lovit căzu cu obrazul în ţărînă. Vărzaru îşi făcu cruce, mormăi un „Doamne, iartă-mă" şi porni încet prin cimitir, călcînd cu groază printre morminte.

Din seara aceea nu l-a mai văzut nimeni în sat. Unii spun că s-a aruncat în Criş, alţii că s-a dus la Beiuş la nişte rude şi s-a apucat de negoţ.

Cînd Gheorghe ieşi ultimul din cămin, uliţa cooperativei era pustie. Nu-şi auzea decît ecoul paşilor, în urma lui, ca o toacă bătută cu pumnii. Şi rareori dinspre marginea satului, lătratul unui cîine hoinar. Nu se duse acasă. Dacă Antoniu nu plecase încă din sat? Nu voia să dea ochii cu el în noaptea asta. O să-l sfătuiască să se întoarcă la Budureasa, la popă, la nevastă-sa. Acolo e locul lui.

Ca un răspuns la gîndurile lui se auzi hodorogitul unei căruţe. Scrută întunericul şi-l văzu pe Antoniu mînînd gloabele ca ieşit din minţi. Răsuflă uşurat. Pe urmă, i se năzări să se ducă chiar acum, în toiul nopţii, la Goldiş, să stea de vorbă cu el. N-are nici un rost să mai aştepte. Mai cu seamă după toate cîte le-a spus Goldiş în adunare. Asta înseamnă că începe şi el să înţeleagă. Era hotărît să-i vorbească liniştit, cu îngăduinţă. Dar fără Lenţa, n-o să se ducă din casa lui.

De la podeţ coti spre uliţa cimitirului.

În casa lui Goldiş ardea lumina. „Mă aşteaptă şi el", gîndi Gheorghe. Împinse portiţa şi urcă treptele de lemn ale cerdacului. În faţa uşii se opri o clipă, dar nu se auzea nici o frîntură de glas. Bătu încet, rar. Nu-i răspunse nimeni. Mai bătu o dată, apoi apăsă clanţa. Deschizîndu-se, uşa scîrţîi prelung.

— Bună seara.

Nu-i răspunse nimeni. Gheorghe tuşi de cîteva ori să se audă pînă în camera din fund. Îşi scoase căciula. Aşteptă o vreme, apoi spuse din nou, cu voce ridicată:

— Bună seara.

Nici de astă dată nu-i răspunse nimeni. Făcu cîţiva paşi apăsaţi prin bucătărie. În uşa din fund apăru Lenţa.

— Gheorghe, izbucni ea, apoi se repezi la el şi-i cuprinse grumazul puternic. Ia-mă cu tine, Gheorghe, mai spuse. Ia-mă cu tine...

El îi mîngîie neîndemînatic părul răvăşit. Întrebă cît putu mai aspru:

— Goldiş unde e?

Ea nu-i răspunse. Stătea aşa, lipită de el, fără gînduri. El încercă să se desprindă din strînsoare, dar ea îşi încleştă şi mai puternic braţele.

— Nu vreau! Rămîi aici. Auzi?

— Lenţa...

— Rămîi aici. Stai aici. Hai să-l aşteptăm pe Mihai. Trebuie să vină.

— Unde e ?

— Nu ştiu, încă nu s-a întors acasă.

Gheorghe se aşează pe scaun şi-şi aprinse o ţigară. Încearcă să-şi potrivească în cap ceva de spus, să-şi înşiruie gîndurile, dar ele, neascultătoare, se răsfirau aiurea.

Stătură aşa, nemişcaţi, pînă ce geamul dinspre curte prinse o albeaţă tremurătoare. Atunci Gheorghe se ridică în picioare :

— Eu plec, fată. Mă duc să-l ajut pe Bicaşul în preşedinţie. M-oi întoarce la prînz să mă lămuresc cu Goldiş.

Lenţa îl privi rugător, dar nu zise nimic.

Cînd Goldiş îşi reveni, privi mirat în jurul lui la pereţii albi, la geamurile mari cu perdeluţe străvezii. Îi vîjîia capul şi se mira că nu-şi poate mişca mîinile. O ameţeală legănătoare puse stăpînire pe el şi adormi din nou. Cînd se trezi a doua oară, nu mai simţi povara apăsătoare pe piept. Îi era numai foame şi somn. O femeie osoasă, înaltă, îi zîmbi şi-i făcu semn să stea liniştit.

„Sînt în spital", îi fu primul gînd, apoi îşi aduse aminte de cămin, de mulţimea de capete, de fumul albăstrui al ţigărilor, de cuvintele lui. Simţi o uşoară strînsoare de inimă. Apoi îi apărură teii de pe uliţa cimitirului şi făptura mică, îndesată a lui Vărzaru. Nu mai avusese răgaz nici să scoată un geamăt. Se uitase în ochii plini de teamă ai socotitorului, apoi simţise o izbitură în creştet şi căzuse.

Pesemne că-l găsiseră dimineaţa lăptarii.

Goldiş încercă să-şi aducă aminte şi de alte lucruri, dar nu izbuti. De ce l-o fi lovit Vărzaru ? De ce o fi vrut să-l omoare ? Nu găsi răspuns. Nu găsi răspuns nici după cîteva zile cînd părăsise spitalul şi povesti toate cele lui Gherdan.

Lenţa, speriată de moarte, se învîrtea în casă ca o smintită. Nu-şi găsea locul. Ar fi vrut să spună ceva, sau să fie întrebată, dar Goldiş, ori că se prefăcea că doarme, ori dormea într-adevăr. În cele din urmă, resemnată, se aşeză pe marginea patului.

— Te doare ceva, Mihai ?

— Nu Lenţă.

Răspunsul o zăpăcise şi mai mult. Ar fi vrut ca Goldiş să-i spună că are nevoie de ea, să-l îngrijească, să aibă justificare că nu-l părăseşte.

— Nu, Lenţă. Nu mă doare nimic. Iartă-mă că te-am ţinut legată de mine. N-ar fi trebuit.. Tu eşti tînără şi... tînără şi frumoasă... Du-te la Gheorghe...

Lenţa se îndreptă spre uşă şi nu mai auzi ultimele cuvinte ale lui Goldiş.

— Du-te la Gheorghe, deşi, crede-mă, şi acum te iubesc... Te iubesc, Lenţă...

Gheorghe mergea înspre casă cu inima înnegurată. De patru zile era mereu afumat, încît îi era ruşine să meargă pe drumurile umblate. Ocoli uliţa principală şi porni peste imaşul care ducea în fundul ogrăzii lui. Un soare timid, proaspăt, îşi împrăştia razele peste cîmpul întins, brăzdat cu pete de un verde crud. Vrăbii gălăgioase săgetau văzduhul. Gheorghe le urmări o vreme, apoi îşi spuse a dezmierdare : „Na, a venit şi primăvara".

La răstoacă se opri locului. Simți zvîcnituri repezi în tîmple. Din coșul casei lui, galbenă, văruită proaspăt, un firicel de fum cenușiu se încolăcea spre cer.

Îl aștepta cineva.

Atunci înseamnă că... Se repezi spre grădina din fund și, chiar înainte de a-i vedea făptura firavă, zîmbetul stingherit și atît de cunoscut, mersul ei ușor de parcă ar fi plutit, știu că Lența a înțeles că trebuie să vină, că Lența îl aștepta.

1953

CUPRINS

pag.

Prefață III

Nenea Matei 1

Prima concediere 4

Strada Semoforului 8

Hoțul 14

Flașnetarul 19

Un păcat de șase tone 22

Domnul David 30

Dușan 43

O felie de pîine 52

Două întîlniri 65

Muntele orb 73

Bătrîna 77

Un plic cu piper 84

Kilometrul 1314 99

Cerul începe la etajul III 114

Ilie Teleagă 132

Lența 152

Redactor responsabil : Popa Teodora
Tehnoredactor : Stelu Petre

Dată la cules 08.07.1961. Bun de tipar 25.08.1961. Apărut 1961. Tiraj 30.145 ex. Broşate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 16,22. Coli tipar 10,5. Planşe tiefdruck 1. A. nr. 0634/1961. C. Z. pentru bibliotecile mari 8 R .C. Z. pentru bibliotecile mici 8 R—32.

Tiparul executat sub com. nr. 11139 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. Stalin",
Bucureşti — R.P.R.

În colecția
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI
vor apărea:

MIHAIL ȘOLOHOV
Pămînt desțelenit
roman, vol. I

MIHAIL ȘOLOHOV
Pămînt desțelenit,
roman, vol. II

AL. ODOBESCU
Scene istorice * Pseudo-cynegeticos

V. KOJEVNIKOV
Vi-l prezint pe Baluev
roman

MARIA BANUȘ
Poezii

STENDHAL
Roșu și negru
roman, vol. I

Lei 5